

BESEDA

E L E K T R O N S K A   K N J I G A

Boris Pahor

Na sipini

O M N I B U S

BESEDA

Boris Pahor
NA SIPINI

Radi

To izdajo pripravil
Franko Luin
franko@omnibus.se

ISBN 91-7301-276-9

---

beseda@omnibus.se
www.omnibus.se/beseda

VSEBINA

I.	4
Na sipini	5
Njegov bratranec Ciril	57
Umor nedolžnih otrok	87
II	152
Pepelnata kupola	153
Samokolnice	166
Veseli trio	173
Lonček iz lepenke	179
III	186
Na školjih	187
Samba ni kriva	214
Nema abeceda noči	225
Laura	236
Momi	257
Kaki	266
V megli božiča	274
Alge med prsti	282
Brezvetrje	295
Na koncu pomola	301

I.

»Najprej tuji prezir naredi, da se ti duša skrči kot goba v pesti, potem cepijo na to manjvrednostno zavest tujo besedo. Kakor nagobčnik možganom; ne, primera ni prava, a pustimo, iz tega polovičarstva počasi zrasedejo naivneži, strahopetci, potuhnjenjenci in podobne pokveke.«

NA SIPINI

I.

Rahla morska sapa je odpihovala pripeko s telesa mehko in vztrajno, a vendar v presledkih kakor usta, ki pihnejo sipek z vodoravne dlani, pa se za hip ustavijo, ko morajo zajeti novega zraka. Pod to igro valujočega vetra pa je vročina nepopustljiv bel oklep, ki drži telo priklenjeno k beli skali valobrana. Ko da so skriti v žegi snopi mogočnih silnic in prodirajo skozi telo in skalo do osrčja zemlje, potem ko so šli skozi veke in misli. Toda misli, ki jih žarki dušijo, vseeno uhajajo izpod zaprtih vek, lezejo po čelu, se stapljajo z vročo meglo, se razlivajo po licih. Šele potem, ko sapa spet povleče, pa se misli lahko zares rešijo izpod oklepa in se porazgubijo v širini pristana ter so zdaj ob kladivu, ki kljuje bok ladje v Prosti luki, zdaj ob grgranju žerjavov zdolž pomolov, se za hip združijo z zateglim trobentanjem prekomornika, dokler jih nazadnje ne prešine ostra piščalka, ki prav spodaj na pomolu oznani kopalcem odhod čolna s platneno streho.

Ležal je vznak na valobranu, ki varuje Prosto luko in je na bližnjem koncu podoben podmornici zaradi kabin in dveh cementnih teras kopaljšča, ki se vzdigujeta na

njem. Njegove misli topo sprejemajo glasove vročega ozračja. Vse, kar ga obkroža, je znano in domače, a vendar se ne more strniti kakor nekoč v eno samo svetlobo, ki bi ga vsega zagrnila, kakor pokrije val štrleči školj.

Dekletce v vodi kriči: »Mama, lej moje jadrce!«

Potem fantek: »Lej moje, mama!«

Nato čez hip, spet: »Mama! Bruna je potopila moj čolniček, mama!«

A nekoč je bila ta igra otrok na plitvini, v smaragdni vodi, sestavni del morja, takó kakor pesek in školji, morski konjiči in klobuki spolzkih meduz. In krik in vik otrok, ki nastavljajo jadrca vetru in soncu ude, sta mu polnila zavest z brnečim odmevom, ki je bil eno z zrakom, ki ga je dihal. Zdaj ga vse to draži. Kakor dvojica, ona in on, ki ležita tik za njim. On je prileten in njegov trebuh je bel sodček, na pol zavit v rdečkasto blago.

»Kakó prijetno greje,« pravi.

»Da.« A njen glas je odsoten, ko da upa, da bo kmalu odšel in ga za nekaj časa ne bo na spregled.

A zdaj je vendar še zmeraj tu, pleša in trebušček.

»Kakor da bi me mazilili.« In najbrž si ob tem poboža mesto, kjer so žarki takó nežni, in najbrž hoče potem pobožati tudi njo.

»Pusti me,« reče ona. »Ne vidiš, da berem!«

In zašušlja z ilustriranim časnikom.

»Ojej, ojej, ojej,« jeclja prizanesljivo, ko da se kara zaradi takšne nekorektnosti. Potem se najbrž premakne, ker ga skrili peče. »Aj!« vzklikne in se zahihita.

Aj! je zlobno šepnil sam pri sebi in vtaknil roko pod teme; zakaj le ima tak dolgočasen zavaljenec mlado deklè ob strani? Saj, denar. In poglavitno je, da se s tem reši mrtvega kroga. Ni sam, ne grize se, ne zapleta se v pajčevine svojih misli, če jih kaj ima. Prodaja les, stroje za ekspresno kavo, stiskalnice za krompir ali milanske slaščice, in kupi avto, najame sobo v hotelu, deklè za poletni dopoldan in za sobo v hotelu. Poglavitno spet, da ni sam.

Gotovo; a pred letom dni so mu bili deveta briga priletni kopalci ob mladih dekletih, ker je bila ona ob njem. Natanko pred letom dni. *Moja Jadranka*, kakor si je kdaj rekel. Sevè, sebi, ne nji, ker bi se uprla nad kršitvijo svoje samostojnosti. Nedvomno. In takó je treba zmeraj znova iskati poti, ki bi peljala v ozračje njene naklonjenosti, ne da bi se ji prebudil občutek vezi. In kakor da upoštevava njegovo dobro voljo: »Saj te imam rada,« pravi, a je hkrati vendar otroško neprizadeta, zmeraj kot žrebe, ki odvrže sedlo in nagajivo odbezlja. In ni prav, če je preveč nežen, in spet ni prav, če je nebrižen. Tedaj celó reče: »Kaj se delaš!« in takó ostro samozavestna in hudobno posmehljiva je pri tem, da jo v takšnih trenutkih sovraži. Pa se spet omehča in skomigne z rameni: »Takš-

na sem pač.« In je v tem skoraj igriva prošnja za spravo, kakor punčka, ki je prej prevrnila bratcu čolnič in se mu zdaj dobrika in mu z zeleno lopatico pomaga polniti vrček s prodnim peskom. Natanko pred letom dni. Prav tu, tik njega, na hrbtu, in upre eno stopalo v tla, drugo nogo pa prevesi nad kolenom in z njo niha. Čokoladno rjave deške noge. A ni drugače nič deška, ker je snela naramnice in sonce obseva gladki pobočji, ki sta na pol v senci rumene volne. Ko kanarček rumena kopalna obleka. »Takšna sem.« In to je tudi očitek, ker on razodeva svojo nemoč, ko se takó vidno odziva na njem vsaka njena sprememba. In potem še reče: »Nekoč si bil drugačen.« Takó da ne bo dvoma, da je razločno določila, kdaj se je njeno razočaranje pričelo. Zanj pa ni nika kega nekoč, ponovil bi ji vsak hip kakor prvi dan, da je tista, ki jo je čakal in je bil skoraj čudež, da jo je našel. Kje se je vzela? Ker prišla je bila res kakor metulj, ki nepričakovano privesla nad pomol; rumeni metulj nad zelenim morjem, nad vlačilcem in nad žerjavi. Da, ponovil bi ji kakor prvi dan, da je ona zanj mladost morja in njegovega mesta, potešitev za klavrno usodo in obenem zaupanje v prihodnost. Zato zanj ni bilo nobenega nekoč, ampak njo je sprva očarala zavzetost besed, ki so jo potem dolgočasile, ker ni mogla dojeti njih pomena. Tedaj je celó trudno rekla, naj neha s »pridiganjem«.

Vzdignil se je in razburjeno sédel. Trgovčev hlebec vzhaja, se rahlo vzpenja kakor na pol bela, na pol rdeča velika otroška žoga, ki jo morje komaj vidno ziblje. Deklè sloni na komolcih, vznak, in ga nasršeno gleda, nje-ga, ki je ravnokar sédel in ima tudi jezne oči.

»Ali bi bili takó ljubeznivi,« je rekla, in ko da mu njen pogled zdaj ne očita več, da se mora dolgočasiti ob di-hajoči žogi.

»Časnik?«

»Če ste takó prijazni.«

»Kaj je, Liliana?« in beli del žoge se premakne, ko da je nepričakovano hlipnilo v njem.

»Prosim,« je rekel in ji dal časnik.

»Skoraj da sem zadremal,« je rekel glas onkraj belo-rdeče kupole. »Kaj si rekla, Liliana?«

»Nič, nič.«

»Malce vlažen je,« je rekel.

»O, nič ne dé. Nič ne dé.«

»Za zglavje sem ga imel.«

»O, saj je v redu!« je razigrano vzkliknila.

Saj ji ni prav nič mar za časnik, je pomislil, ne za to, da v Španiji preoblečene italijanske čete pomagajo Francu. Samo na smrt se dolgočasi. Samo rešila bi se rada nate-zalnice, ki ji v toploti veže ude. Začeti pogovor z njo? Zakaj pa ne. Oditi v vodo, ko bo šla ona, odplavati k nji na odprto morje in pustiti, da se trebušček sam greje na

soncu. Ker zdaj ga ona opazuje iznad časnika in vé, da on vé, da ga opazuje. In vendar ne, že tretji mesec, odkar se je vrnil, je takó ujet v Jadrankino past. In togoti se nanjo, obsoja jo, obenem pa vé, da je zastonj vse tarnanje in da je s tem ne bo priklical. Sploh je ne bo z ničimer priklical, to je. A hkrati se vendar vse upre v njem, ko se zave, da bi Liliani zadostoval samo namig. Ko da se noče izneveriti besedam, ki jih je tedaj izrekel o mladosti morja v njem, o tem, kar v njem ne bi smelo in zares ne more zamreti. Seve, ona je, ki se je izneverila, a ona ni imela smisla za to, ti pa si bil okoren in lepljiv. To je, tvoja okornost je vsega kriva. In nazadnje še internacija! Ali je bilo to zanjo, internacija? zanjo, ki se je upirala že zaradi imena?

»Jadranka,« ji je zamrmral.

»Adriana!« je popravila.

»Zakaj si takšna?«

»Jaz sem zmeraj jaz. Ne?«

»A zakaj nočeš razumeti. Saj ne gre vendar samo za ime.«

»Vem. Drugače bom gledala morje, drugače bom videla breg in čutila poletje. A to praviš ti.«

Kakor da je med njima takšen valobran, ki na njem ležita; deli ju, kakor deli morje. In morje je isto tokraj brana, isto onkraj njega, vendar je razdeljeno, ločeno; onkraj je njeno odprto, neskončno morje, tu pa njegovo

morje ob žerjavih, ob pomolih in ob skladiščih na pomolih.

»Pa bi vendar morala slutiti, da bi ti bilo vse bolj razumljivo, vse bolj pristrčno. Morje in vse.«

»Morje imam takó rada, da ga bolj ne bi mogla.«

»Saj. A tu gre za smisel, za bistvo vsega.«

Tedaj je uporna in hkrati užaljena v premaganem, skoraj pozabljenem ponižanju.

»A zakaj bi se spakovala v jeziku, ki ga slabo znam? Govoriva rajši kakor govorijo vsi!«

»Vsi — ne.«

In se spet upré.

»Kaj bi imela od tega?«

»Bolj naravna boš.«

»Bolj naravna, kot sem, sploh ne morem biti!«

In je res, naravna in pristna, nič izumetničena. In svobodna kot riba, ki zložno pahlja s plavutmi in pri tem zbrano uživa, da se v zeleni vodi mehko vije okoli robov ostrih školjev. Pa zraven trdovratna kakor kraška kri v nji. Saj, in to, da ves čas sanja samo o potovanju, je razumljivo, ker pravzaprav spada k tistemu bistvu, o katerem ji je govoril. A kakó naj petindvajsetleten uradnik pri privatni tvrdki uresniči njeno željo po sprostivni? Res pa je, to bi bila edina rešitev. Dati ji možnost, da izživi svoj nemir in da nasiti igrivo viharost žene-otroka. Ne

pa, da jo nekdo prepričuje, da bo imela *več*, ne *manj*, če bo govorila v materinem jeziku.

»Spet politika?«

»Ne. Samo naravno pravo, da lahko govoriš, kot hočeš.«

»Pa govori.«

»Saj za to gre. Da bi smeli.«

»Meni ni še nihče branil!«

»Če pa si se že sama odrekla!«

Potem spet dolgo malomarno kujanje, dokler se nazadnje ne zvedri. »Še zaprli te bodo, če boš tak.«

»Ko da bi te to kaj prizadelo!«

»Če pa si takó neumen in nalašč iščeš nesrečo!«

In je bila iskrena, in vidi jo, kakó bi, če bi ga zaprli, skomignila z rameni in rekla: osel. In takó naiven je, da se o tem prereka z njo, ko pa vnaprej vé, da je ne bo imel nič manj rad, če bo takó vzkliknila. In najbrž je zares, ko so ga odpeljali; gotovo, ker drugače ne bi odšla ta čas, ko je bil interniran. A je bilo vendar med njima nekaj, česar ni tajila. Tisto ozračje zarotniške, vedre razposajenosti, ki se jima je rodilo v svetlih dnevih in ki ga je ona preprosto priklicala tudi sredi nesoglasja in napetosti. Samo roko je stegnila in ga pobožala po lakti, medtem ko je druga roka pridržala kopalno obleko na prsih. »Moj dolgočasnež,« poredno reče in ga nagajivo gleda izpod čela, da bi se nasmehnil. Da, in takó je upal, da bo

nazadnje le dobojeval. In menda zdaj še zmeraj upa, čeprav bi se moral samo truditi, da bi poruval te spomine iz sebe. Kdo ve, kje je ta hip? Ali pred fotografskim aparatom med golobi na trgu Svetega Marka ali se vozi po Canal Grandu?

Čutil je, da ga Liliana opazuje.

Ozrl se je, nato se je njegov pogled ustavil na balončku, ki se je prijetno gugal, ko da bo vsak hip zlezal iz rdečega oklepa. Nasmehnil se ji je in ona mu je vrnila smehljaj. Zdaj je ležala na prsih, z glavo obrnjeno proti njegovi strani; ta hip pa je objela brado v dlani in takó premaknila konice komolcev na skrli.

Pomislil je na članek, ki ga ima pred sabo na častniku. Francova letala so raztreskala sovražnika, ki se zbegano umika. Očitno je, da ji je vse to lanski sneg. Še mar ji ni. A bi ji moralo biti, če naj bi bila takšna, da bi navezal pogovor z njo. Ne bi ji smelo biti vseeno, da se fašizem širi, namesto da bi crknil. A kaj, je mar bila Jadranka drugačna?

Vrgel je brisačo na ramo, vstal in se oddaljil. Če je zdaj ne nagovorim, bom zanjo ali ošabnež ali boječnež, si misli.

2

Stopil je po valobranu, da bi spremenil smer mislim. Nasip iz belih štirikotnih skladov kraškega apnenca, ki se steguje proti Barkovljam, je ozka slepeča pot. Nad njegovimi razbeljenimi skrlmi trepeta zrak; pod školji, ki so nakopičeni zdolž valobrana, potihoma ciza voda; tu in tam v votlini na kratko zažlompja in zacmoka, a se takoj spet pomiri, ko da jo je premagal raztopljeni lesketajoči se svinec, ki je razlit zdolž školjev.

Pomislil je, da Liliana sloni na komolcih, ko da je skrl prevročja za njene prsi, in takó celó pozabi, da ima odpete naramnice. Ni, saj ni pozabila. In morebiti je ravno zaradi njenih spuščjenih naramnic vstal in odšel; ker je zaradi nje Jadranka še bolj pričujoča ob njem. Toliko bolj, ker je tudi ona zdaj posest neznanca. Ob Gardskem jezeru? V Posillipu? Da, v čem se loči od Liliane? A je krivičen, če jo sodi, ker če bi jo mogel odpeljati, je zdaj ne bi obsojal. Seve, drugače bi bilo, ker bi ji daleč od doma gotovo lahko rekel: »Viš, utesnjeni smo med morjem in griči, ujeti v past, kjer nam ne dajo, da bi bili to, kar smo; in takó si želimo pozabe, odhoda, novih ljudi, da bi se pomešali mednje in zadihali svobodo.« Pa na-

mesto tega odideš kot potnik, ki ga odpeljejo karabinjerji! Prav to, kar ona nagonsko mrzi. Prenapetež, človek neprijetnih besed, ki zmeraj spreobrača. Saj. A vendar ne bi bila smela tako ravnati. Ne bi bila smela biti tako hladna. A je spet res, da je bila ravno njena neprizadetost tisti čar, ki ga je zaslužnil. Nedognanost, ki se vpije v kri, kakor ljubezen do tega pristana, ki človeka omamlja in odbija in ga še bolj uklene prav s tem, da ga odbija in mu mrcvari srce.

Vračal se je.

Pod zidkom, ob zapuščenem zarjavelem kosu ladjinega premca, v katerega toči sonce žarke kakor v veliko trikotno čašo, se sonči dvojica. On ima roke pod tilnikom, ona se je vzdignila na komolce in njena glava visi nad njegovim obrazom. Njeni svetli lasje so rumen slap, ki si je izrezal skrivnost iz žgočega ozračja. In zdi se mu, ko da tudi kos zapuščenega premca gorí s svojo rjó zdolž jeklenih plošč, ki se spodaj stikajo v ozkem kotu, a potem štrlijo narazen, razparane, z vrstama velikih lukenj, iz katerih so odstranili vijake. In mu je, ko da je napeta strast nepremična med rjastim železom in lasmi, ki skrivajo njegov obraz, ujeta med njunima telesoma na belih skrleh in negibnim morjem, posejanim z bliski, ki jemljejo vid in trpinčijo zavest.

Stopal je počasi, ker je vedel, da je to tista strast, ki je v internaciji mesec za mescem potovala v ta pristan in

se oklepala Jadranke kakor morje školjev. Nepotešenost, ki se, uklenjena v nemoč, stopnjuje in buta brez uspeha kot valovi, ko se v neurju tu znova in znova zaganjajo v bran, a se morajo vdati ob nepremičnosti trdih skladov apnenca. Vendar mu je ta hip neznosna negibna prepuščenost skrlí in teles v beli vročici, medtem ko je on nemiren in neutešljiv brodolomec z okusom slane vode v grlu. Da, nevzdržno beganje. Ko da jo išče, medtem ko vé, da je ni. A kaj? Naj se človek zaplete v drobno koke-tiranje z Liliano? S tisto, ki se sonči na zgornji terasi in je že tretji dan sama? In sploh, zakaj iskati pozabe pri dekletu? Neznani ženi? Nobene nujnosti ni. Prav nobene. Predvsem zato ne, ker je ljubezen stvar celotnega človeka, pa čeprav je potem z njo kakor pri Jadranki, da je bila in ni bila. A kakó je mōč začeti vse od kraja? Kakó usmerjati drugam čustva, ki so še vsa pri nji? In živa je v njem, ko da je zdaj pod prho na koncu kabin in se bo ta hip vrnila in bo ponosna nanj, interniranca na jugu zaradi slovenskih pravic. Vendar se ne bo vrnila; ne izpod prhe ne od koderkoli. Zato bo najbolje, da izgrebeš vse to iz sebe s koreninami vred. Da potopiš vse v razburkani strasti kakor lepo jadrnico v pobesnelem morju. Morebiti res. Saj. Zakaj pa ne? Zadušiti v razvratnem vrtincu neutešljiv nemir. Zakaj pravzaprav ne? Saj se ta rešitev vse dni zmeraj znova vsiljuje ko neizprosna nujnost. Da, zakaj pa ne? Stopiti k Liliani: „Ne morem biti

zate tvoj trgovec z debelo listnico, a bodi viharno žensko telo in daj, da utone v njem vse. Na tvojih prsih naj, kakor na razbeljeni skrli, shlapijo zanesene besede, ki jih je slišala Jadranka.' Prav gotovo, usahnejo naj meseci hrepenenja, policija, internacija, in z njo lepota tega prekletega mesta in njegovega morja. A katera ženska bo takó preprosta? Samo v tesnih uličicah starega mesta, in še tiste dajo samo toliko, za kolikor plačaš. A če je to ravnovesje edino, ki se ponuja? Zakaj vendar ne? Ravnovesje uničenja? Ravnovesje ničā? Nedvomno, tišina ruševin. A zakaj pa ne? Kaj? »Ljubezen, ki si jo zbudila v meni, me je peljala v staro mesto. Je bila to ljubezen?«

In obrnil se je in hitro odšel proti kabinam.

»Vaš časnik,« je rekla Liliana, ko je šel mimo.

»Kar obdržite,« je rekel.

»Kaj je, Liliana?« je vprašal zaspan glas iz rdečega sodčka.

On pa je hitro odšel, ko da se boji, da se ne bi premislil. In v kabini se je hitro oblačil. Vroče je in podobno ozkemu kupeju, ko je med karabinjerjema potoval na jug. Kalabrijska vročina, tako da okno voza ni tam nič pomagalo, kakor tukaj reže med žaganicami me ne olajšujejo vtisa zatohlosti. Misli si: ne, to ni nikak dokaz, ljubezen, ki pripelje do takšnih odločitev, je kljub vsemu lahko nezamenljiva ljubezen. A takó se bo potem so-

vražil, Jadranka pa bo spet v njem in dvoboj se bo nadaljeval. A odganja te misli, jih prav takó vročično peha od sebe, kakor se vročično oblači; ko da ga zlohотно, a obenem očarljivo ozračje vleče k sebi in ga on *mora* doživeti. Ne kakor pri vojaki, ko spelje novinca radovednost in je z grenkim okusom, ki mu ostane, tisti prvi poskus zelo klavrn. Ne, ampak hoteno iskanje zla. Razločno, načrtno okušanje zla in njegovega učinka. In zato je popolnoma odveč to drhtenje in razburjenost mišic. Toliko bolj, ker je podoba tesnega sparjenega kupeja z orožnikoma ob tvoji strani zdaj vir nekakšne izzivalne samozavesti. Zato počasi. Obleci se lepo mirno, zapni počasi sandale in počasi zavij kopalne hlačke v brisačo. Takó. Takó. In lepo zavij vse skupaj v platno. Prav nobenega nemira; in pripravi drobiž za napitnino pazniku. Zbrano, zložno. Takó. Takó.

A ko je sedel v motornem čolnu, je čutil, da ima obraz razbeljen kakor školj, ki je ves dan izpostavljen soncu. V senci sedi, ob materi z otrokom, in vodoravna platnena streha se ziblje nad čolnom, a mlačna sapa zelo slabotno razpihava soparico izpod rjavega platna. Galeb je počepnil na gladino in spenjena voda, ki se širi izza motornega čolna, ga najprej nalahko ujčka, nato pa ga nenkrat izpodnese v široko vdolbino.

»Kaj dela galeb, mama?«

»Počiva.«

- »Zakaj počiva, mama?«
- »Truden je.«
- »Mama!«
- »Kaj je, srček?«
- »Zakaj je galeb truden?«
- »Zato ker je dolgo letal nad pristanom.«
- »Zakaj pa je dolgo letal?«
- »Hrane je iskal, srček.«
- »Kaj pa je galeb? A, mama?«

Odriva si dečkova vprašanja in njene odgovore. In zaveda se, da ga čisto od blizu oblega nedolžen, vsiljivo nedolžen svet, a dečki, starši, vzgoja otrok, priprava lepe prihodnosti — kakšen pomen ima vse to za tistega, ki ga spremljajo karabinjerji na jug, ker hoče za slovenske otroke vzgojo v materinem jeziku? Gotovo, družbeni red, prijetna urejenost, ki velja za svobodne ljudi, a ne za sužnje. Sužnje? No, pa pomisli na primer na dekleta, ki so se uprle raznarodovanju — niso mar v zaporu zaprte skupaj z vlačugami? Prav, a vendar ni nihče suženj, kdor se sužnja ne čuti. Nedvomno. In zaradi tega, ker nisi hotel biti suženj, so te odpeljali. A ta odločitev je zdaj svobodna, čisto načrten in razločen sklep. In nič več o tem. Zadosti. Proč s sanjarijami. Stran. In nehaj z deklico, ki ti je mladost tvojega mesta! Konec školjke, skrite v pesku, ki si jo ti našel, a jo je odnesel tuj človek, ko si bil pod ključem! Takó, konec. Ker nazadnje ima

najbrž prav ona; saj je vsa poosebljenje vsega tistega, česar nimamo, kar nismo in ne moremo biti! Saj. In kaj zato, če se vse potopi v temi starega mesta, avgust in sonce in ona in ti požrešni galebi, ki tu ob bregu krožijo nad odpadki in se divje derejo, da gre skozi ušesa, ko se spuščajo nanje.

Ko je premec butnil ob pomol, so začeli kopalci izstopati, medtem ko so se drugi neučakano usipali s pomola v čoln.

3

A sfaltni tlak Velikega trga je blesk štirikotnega jezera. Jate golobov ga pokrivajo z mavričastimi lisami; ko steče malček skozi, se za spoznanje vzdignejo od tal, tako da se zasvetijo in zašelestijo v soncu. V stolpu občinske palače Mihec in Jakec udarita vsak po enkrat na bron. Pol dvanajstih.

Šel je skozi vrvež in si mislil, da je vse drugače, ker ne gre tja v temni noči. Žene s kopalnimi torbami na laktih odhajajo k obrežju in držijo otroke za roko; otroci imajo v naročju gumijaste labode in ribe in balone s pisanimi režnji vsenaokoli. Eden ima rumeno barko z modrim jadrcom in belim krmilom. Dekleta in gospodične s karmenastimi nohti na nogah. In si misli, da so bedasto igračkanje rdeče pomazani krempeljčki, medtem ko so njega pred časom odpeljali orožniki in gre zdaj tja. Saj. A nihče te ne sili. Nič ne boš mogel reči, da te je karsibodi prisililo. Nobenega izgovora ne boš imel. Prav, a ne skriva se, ne vtihotaplja se v noči kakor vojaki in spodobni družinski očetje. O belem dnevu gre, ob avgustovskem dopoldnevu, medtem ko nosijo dekleta poletje v torbah in jih parniki vozijo v Milje, v Grljan in Ses-

ljan. Pravkar je miljski parnik zatrobil in golobom so zašumele peruti, ko so se vzdignili. Zato je ta pot črn samomor pod soncem, ki lije od vsepovsod in se vžiga sredi bleščeče planjave. Prav gotovo. A njena podoba naj utone in ga ne draži več. Mir naj mu da. Je odšla? No, kar pojdi, mala. Kar pojdi. Ker je vsekakor bolje, da greš sama, ko da te odpeljejo karabinjerji! Vsekakor. In bolje je biti Adriana ko Jadranka. Kajpa. Bolj higienično je. Zato uživaj, draga! Kar daj! In sprehajaj se po San Remu, žena-otrok, in vodi moške za nos. In daj, da se upijanijo ob tvoji dražeči igrivosti! Kar daj. In tudi nje naj trpinči nerazrešljiv nesporazum! Ha, pa maščuj se, mala. Za dolgočasne pridige se maščuj in razgrebi jih, tvoje nove žrtve, da bo zastrupil tudi nje okus ogoljufane ljubezni, takó nam bodo vsaj po tem podobni, ki nam je ogoljufana ljubezen vsakdanji kruh. Omami jih, ovij si jih okoli mezinca, srček!

Šel je skozi oboke občinske palače, nato je bolj počasi stopal po ozkih ulicah. Kakor vlažni hodniki, nad katere je naenkrat udrlo sonce in zlilo po zidovih škafe milnice, ki beli plesnivi omet; a hkrati tudi sonce po zgornjem robu zidov slepeče platno belega jadra nad počrnelimi strohnelimi čolni. In takó je reženj avgustovskega dopoldneva tudi na pegastem ometu ob vhodu mehanične delavnice, na božji martri za steklom na vogalu, na starem železnem lampijonu z zelenim volkom

in na železnih karavelah v izložbi starinarja. Prah in sonce še na servisu za kavo in na kitajski vazi. In s prahom zmleti poletni žarki na oblekah, ki so jih obesili na zid pred trgovinico in visijo, ko da jih je dež izpral, jih razpotegnil in so se, takó razpotegnjene, odcejale in posušile ob zidu. Pa mrve sonca v vrsti nagubanih čevljev na tleh; na vsakem starost in izgaranost, na vseh predmetih droben prah avgusta. Tako tudi v sivi kositrni banji, ki je vsak dan bolj samo past za žarke kakor posoda za človeško telo. In takó komaj sluteni atomi sonca nad vonjem po vlažni posteljnini, nočnih posodah in skisanih sokih.

Ali je res prišel, da bi se ustavil pred vežo z barvastimi šipami, pred okencem, ki se odpre sredi barvastih šip in hripav ženski glas vpraša: »Gremo gor?« Ne, saj ne bo nič vprašala, ker je dopoldan in ne more vabiti kakor ponoči. In navsezadnje je morebiti prišel samo pogledat rjuhe in modre srajce, ki se sušijo pred okni, voziček s fikidindiji in voziček s školjkami, ki se pariyo pod težko vrečo. Vreča se kadi, ljudje izžemajo limonin sok na školjke in poželjivo srebajo sluzasto vsebino. Fikidindiji pa so podobni kupu ročnih bomb in poživljajo sivino z rumenimi olupki, ki so posejani s črnimi trni. Ne, saj je tukaj samo zato, da bi brez sile, počasi izmeril širino ulic. Rjuhe, ki visijo pred okni, so upognjene čez polovico, torej je širina ulice enaka polovici rjuhe. Pod rjuha-

mi so ob oknih proge tam, kjer tečejo po kosilu črnika-ste pomije; spodaj, pred vrati starinarja dva otroška vozička z visokimi vzmetmi, nad vrati napis: »Kupujem papir in cunje po najvišjih cenah.« Pred vežo, ki je vhod v črno jamo, stoji ženska z nabrekliimi žilami kakor z makaroni na mečih.

»Bo dež,« pravi in stopi na sredo kamnitega klanca, ki se strmo vzpenja.

»Ni mogoče!« To je žena na pritličnem oknu.

»Pa bo. Preklete me grize in kljuje v kolenu.«

»Lucioooo!« zakliče glas visoko zgoraj.

»Gloda in gloda brez prestanka,« pravi tista z zverženimi žilami.

»Lucioooooo!« zateglo, potem jezno zavpije glas zgoraj.

Zakaj le se obotavlja? Ali pa bi rad, da bi se dodobra spojil z vlažnimi vežami in z jedkim vonjem, ki veje po ozkih hodnikih med pročelji? Ker ne računa z možnostjo, da bi se premislil, ampak kakor da čaka, da bi si nabral toliko vtisov, da bi bil z njimi nasičen. In opazuje črni šal, ki visi s prekle pred oknom, in spet knjige v izložbi na vogalu. To je starinarjeva trgovinica, ki ima vhod pod pločnikom in zato ob vhodu vodita dve stopnički navzdol, v mrak, knjige pa so v soncu požoltele. Takó Körmendijev roman: *Srečala sva se in si rekla zbogom. Saj, zares sta se srečala, a je odšla, ne da bi po-*

zdravila. In se je vse končalo brez lepote, potem ko se mu je zdelo, da je razrešil skrivnost morja kakor igrivo uganko njenih oči. In vse je zdaj podobno rumenim platnicam zaprašenih knjig; platnice, ki so preperela koža starke. Tudi tiste, ki jih zdaj senči sivkasta rjuha, ki visi ob zidu: »*Schonheit des Menschen.*«

In je miren, nič samozavesten, nič izzivalen, ampak samo na videz hladen kakor izdajalec, ki drži dano besedo, ko zložno gre okoli vogala in se ustavi pred vežo.

4

Dober dan,« je rekla ženska v veži. »Dober dan, gospod.«

Takó spoštljivo menda pozdravi zdravnika, ko pride pregledovat dekleta, je pomislil, ker tudi on prihaja pri polni svetlobi. A ko je bil v veži, se je zavedel, da sonce ni šlo za njim, in objela ga je senca nepričakovanega siromaštva. Zato se hitro povzpne po stopnicah. Ozke so in zdrsana preproga jih pokriva, pod vsako je v medeninasta obročka vtaknjena medeninasta palica. Postarna ženska s kratkimi sivimi lasmi gre mimo njega navzdol in drži v roki pladenj z lončki za mleko in kavo. Ena je torej prav gotovo doma, si je rekel, in leži.

A v nadstropju je čakalnica prazna.

Vsaj prvi trenutek ima ta vtis, a čez hip se pri oknu zgane drobno in suhceno dekletce. Ko ga zagleda, stopi bliže, in ko se premakne, se premakneta še dve motni senci po stenah, v vsakem od dveh ogledal po ena v razsekani svetlobi, ki prihaja iz priprtih polknic na polknicah.

Ustavil se je ob vratih in zamomljal v odgovor na boječ pozdrav; bilo mu je, da bi se spet spustil po stopni-

cah v vežo. Tole dekletce? Ne, prišel je k ženski, ki sede dedcu na kolena in hoče cigareto in ga otipava in draži; k babi, ki je zasmehljiva in nesramno kremži ustnice, ko se pohvali: »Jaz sem uzakonjena, kolkovana vlačuga!« To bolešno človeče pa čaka, da ga bo dobra roka podprla in ga potolažila.

Dol po stopnicah je tedaj prišla plavolaska; bledorožnata obleka ji sega do tal, a ona si jo pridržuje spredaj, da ne bi stopala po nji z visokopetniki. Ko se ozré, ima vodene oči sredi pudra.

»*Tesoro*,« je rekla. »Greva gor?«

»Čakam drugo.«

»Katero?« In se nejeverno namuzne.

Takó je zdelana, si misli, kakor bolnica, ki je po operaciji prehitro vstala s postelje.

»Vse so zdoma,« je rekla.

»Že pride.«

»Tak izbirčnež!« In skoraj zarotniško objestno skomigne z rameni; a vendar odide navzdol po stopnicah.

Tedaj se je mala v čakalnici približala vratom in črta-sta svetloba se je premaknila v motni vodi ogledal.

»Greste?«

»Čakam drugo,« je rekel.

»A sem tudi jaz pridna.« In skoraj boječe se nasmehne.

A se on upré in si pravi, da noče skromnosti ne bleedičnosti. Čaka drugo? Zakaj pa ne, čeprav ne pozna nobene in se sprašuje, ali mu je sploh še kaj do tega, da bi katero čakal. Ali je sploh še kakšen nemir v njem, zahteva po potešitvi? So že vse opravile stopnice in prazne oči tiste v rožnati halji. Ne, tega nebogljenega telesa pa nikakor ne. Ona pa stoji vsa bleedična v temnem krilu in v beli jopici kakor deklè, ki so jo vzgojili v sirotišnici in se bo zdaj v čakalnici predstavila dobrotniku, ki jo bo vzel za svojo. In da bi se pokazala, se tudi malo sprehodi in tedaj se prestopita tudi drugi dve v ogledalih za njo.

Spodaj je nekdo začel pometati. Zamolklo drsanje, vse drugo tišina. Stopil je k stopnišču. Najbolje, da se reši z odhodom. In to ne bi bil beg. Nikakor ni on kriv, če so vse zdoma in ima ena vodene oči, ta pa skorajda ne spada sèm. In zazdi se mu, da že spet vidi na sebi žarke opoldanskega sonca, in to je močna skušnjava, ki bi zdaj zdaj sprožila sunek in ga odvedla navzdol. A prav ta podoba sonca na branu, na razpadlem zarjavelem kosu ladje in na laseh, ki visijo nad moškim obrazom, spet naredi, da se upré in se obrne. Ali ni to bolj trma ko strast, bolj zagrizenost ko poželenje? A hkrati vé za občutek telesnega siromaštva, ki ga bo imel ob Liliani in njegovera trgovcu, če bo odšel; še na poseben način bo reven ob Jadranki.

Spet je stal ob vratih.

Mala ga gleda in ta hip se mu zazdi drobna in vitka kakor Jadranka; njen negotov, plah pogled pa kakor zelo pazljiva in zelo skromna ugotovitev, da sta njuni usodi pač sorodni in da spadata skupaj.

»Pridi,« je tedaj rekel.

In na mah je potolažena, ko da ji je odpustil zasluženno kazen.

»Boš videl, da sem pridna,« pravi.

In gre po stopnicah navzgor. A niti nima dolge halje, si misli, niti ni v samem modrčku in hlačkah.

V temnem krilu in beli jopici stopa po ozkih stopnicah kakor vaško deklè, ki vodi zdravnika k bolni babici v nadstropje, pa tudi ljubko hodi kot deklè, ki se ozira in razlaga, ko kaže gostu pot. A takó so njegovi koraki, ko ji sledi, še bolj koraki vlomilca, in je razorožen in hladen kakor človek, ki je bral oglas o prostem stanovanju, a se zavé že na stopnišču, da ne bo nikdar stanovalec v hiši.

Ustavila se je.

»Tukaj je,« je rekla in se nasmehnila.

Ko odklepa, ga njena roka objame okoli pasu.

»Moj mali,« je rekla.

»Moj mali?« je začudeno, skoraj posmehljivo rekel.

»Saj si še otrok.« A zaveda se, da je bolj pokroviteljski kot posmehljiv, in ko da leze v ozračje, ki je na takó zoprni način drugačno od tistega, ki ga je iskal; krotko je

in obenem dobrotno uvelo ozračje z njo, ki se takó vdanostišči k njemu.

»Boš videl, da sem tudi jaz pridna,« pravi.

Sobica je tesna, še bolj jo dela tesno vročina, ker nad stropom je prav gotovo streha. Pa še bolj se zdi vročina vsiljiva, ker ni poletja na predmetih, na starinski postelji z rjavkastim zguljenim pregrinjalom in s platnom na vznožju. Pogrinjalo, ki je preslegasto, platno pa sivo in mehko.

Zapirala je vrata.

»*Fiorella!*« je tedaj zaklical ženski glas na stopnicah

Takó se je nasmehnila in se izmuznila ven; a tudi ti gibi spoštljivi, ubrani, kakor obnašanje olikanega človeka, ki je v hiši samo gost in zato počasi zapira duri in se pazljivo suče ob mizicah, stojalih in vazah.

»*Bene, bene,*« je rekel glas na stopnišču.

Takó se je vrnila.

»*Fiorella?*« je vprašal. »Res?«

»Ti ni všeč? Saj je lepo? Ni?«

»Seve, da je lepo,« je rekel; a njegov pogled je na umivalniku, ki majhen in ves rumen sameva ob vzglavju stare postelje. *Fiorella*, to je cvetka, si misli, in rečeš *Fiorella* in vidiš cvetko v vazi na mizi ali marjetico na travniku. A tu je zanjo umivalnik, ki je zlateničen in zlizan in ves podoben školjki v moških straniščih.

»Vroč je,« je rekel.

»Moj mali,« je pristrčno šepnila.

Spet ga objema okoli vratu. A mu je, da bi hitro razvezal oklep njenih rok, ker ne mara, da bi se spuščal v nevarno igro z otrokom, ki išče pri njem varstva in zatočišča. A hkrati ga premaga nestrpnost, ker ona s svojo vsiljivo bližino veča vročino. Ko da je avgust na drugem koncu sveta z obrežjem in valobranom, ki se steguje v morsko modrino, s strastjo, ki trepetja nad belimi skrlmi, medtem ko je tukaj zatohlost in telo, ujeta v nepotešljiv občutek odsotnosti in izgube. In spet nepričakovana jeza kakor sunkovit nemir rok, ko ne morejo strgati s kože perila, ki je zaradi potu prilepljeno nanjo. In jeza tudi nad nebogljenim telesom, ki se mehko prižema in je krotko in pohlevno, namesto da bi se slačilo, razgalilo prsi in boke ter se nespodobno vrglo na rjavo pregrinjalo.

A Fiorella se brani in ga previdno odriva.

»Ne, ne,« je boječe šepnila.

Gledal jo je, molčal in v njem se je mržnja mešala z jezo; rad bi, da bi bil surov in jo vprašal, kaj dela tam. A naslednji hip je topo sedel na rob postelje in poiskal cigareto.

»Lahko sem vseeno pridna,« je rekla, si uravnavala jopico in tudi sama sedla.

»Si jezen?«

A takoj je vstala.

»Lezite,« je rekla. »Lezite, no.«

Stala je pred njim in upirala roke v njegova ramena. Vika me in je vsa nerodna, ker ne vé, kakó naj spet pridobi mojo naklonjenost, je pomislil.

»Ti nisi dolgo tukaj,« je rekel. In čuti, da je že docela uvideven in zbran; in mirno sedi na robu postelje in je zamišljen kakor zdravnik, ki ne more najti diagnoze in odsotno posluša bolničino tolmačenje.

»A zakaj!« je rekla; in vsa potrta in nesrečna je, ker ne bi rada bila novinka.

Ovila mu je roke okoli vratu.

»O, naučila se bom,« pravi. »Kakor druge bom pridna.«

Njena jopica je ob njegovem licu, njena dlan na njegovih laseh; takó spet pomisli, da je prišel tolažit potrtega otroka.

»Saj ni treba,« je rekel; goste črne lase ima, se zave, in ozko, šilasto brado. Njen obraz bi bil skoraj lep, da ni takó siv in upadel.

»Bolje, da nisi kakor druge,« je rekel.

»A imam že svoje odjemalce, veš!« In prikima z ozko brado. »Svoje stalne odjemalce!«

Takó govorijo inozemke, ki so se naučile italijanščine, si misli, zelo pazljive in zelo marljive inozemke; pa je tudi zaradi te počasne, skoraj negovane izgovorjave

nenavadna ob postelji brez poletja in ob platnu, ki je za čevlje moških, in ob umivalniku, ki je pegasto žolt.

»Nisi Italijanka,« je rekel. »Si?«

»Vsi takó rečejo.« A ko da je spet zagrešila nerodnost, se odmika od njega.

»Nemka?«

»Ne, ne!« A zdaj se je nasmehnila in je pred njim skoraj zaupljiva sestrice, ki bratu nalašč takoj ne pove zanimive novice. Sive oči ima, a njeni lasje so črni kakor lasje južnjakinj.

»Kako da si tu?«

In ni mislil, da bo vprašal, a njeni skromni gibi, ko si z dlanjo pogladi jopico, so zdaj naredili, da je vprašal.

»V tovarni sem delala,« pravi. »V Vidmu.«

»Torej si iz Vidma.«

»Ne, delala sem v tovarni v Vidmu.«

Takó odgovarja obtoženka sodniku, si misli, in takó iščejo sive oči oprostčenja v njegovih očeh.

»V kleti pod zemljo sem delala,« pravi. »Ves dan so bile moje roke v vodi, ves dan moje noge v vodi.«

»Noge? Zakaj noge?«

»Steklenice sem umivala. Ves dan teče voda in bila sem z nogami v vodi.«

Nato pravi: »Zato sem tako slabotna.« In gleda ga, ko da skuša spoznati, ali bo to, kar je povedala, že zadostovalo, da ji bo odpustil.

»A tukaj bom dobro jedla!«

Molčal je in jo pazljivo gledal.

»In potem?« je vprašal.

»Naš tovarnar je imel prijatelja,« je hitro ubogljivo rekla. »Prihajal je z avtom, iz Trsta.«

Molčal je, kadil in jo gledal.

»Res lep avto,« je rekla.

»In ti?«

»O, nič,« je rekla in zganila ramena. »Nekega dne ni bilo gospodarja in je rekel, da sem suha in ves dan v vodi. Pri meni v Trstu ne boš stala v vodi, je rekel, lepo sobico boš imela. Ali nočeš lepih oblek in da ti ni treba stati v vodi in izpirati steklenic?«

»In si šla.«

»Rekel je: ‚Ni težko delo, fante in gospode boš zabavala in kópala se boš v morju in hodila po ulicah kakor gospodična!‘«

»In si prišla.«

»O, saj se bom naučila,« je plaho rekla, da bi omehčala obsodbo v njegovem glasu; ker napak je, prav gotovo, da je takó okorna in se bo on pritožil pri gospodinji, ko bo treba plačati.

In v tem neodraslem strahu se spet približa.

»Moj mali.« In njene roke se mu nerazvito, otroško nežne približajo.

»Torej si Furlanka,« je rekel.

A spet je moral biti odtenek sodbe v njegovem glasu, ker zdaj je pohlevno rekla: »V naši vasici govorimo posebno narečje.«

On pa se je že bil pikro nasmehnil, že prej, preden je povedala o narečju, že takrat, ko ji je bil rekel, da je Furlanka. In je ta hip v sebi razdraženo posmehljiv in obenem kakor brez moči; ko da se je nepričakovano prebudil v ozračju velikega greha, iz katerega je za zmeraj izključeno obrežje, sonce na kopalcih, plivkanje morske vode, a obenem, ko da ga ni presenetilo nikakršno odkritje in je prišel k nji, ker sta se bila že prej domenila, da bo danes prišel.

»Nekateri pridejo in govorim z njimi v svojem narečju,« je rekla v zadregi ob njegovem molku.

A on jo je molče opazoval.

»Pa so vsi veseli!« je vzkliknila.

On pa jo je še opazoval in si mislil, da je vsa srečna, ker je nazadnje vendar našla nekaj, česar se lahko opri-me v dokazovanju, da bo postala pridna kakor druge.

»Tudi jaz govorim tvoje narečje,« je rekel.

Negotovo je prikimala, ko da si ni na jasnem, ali ji je to v prid ali v škodo.

»Moj mali,« je hitro nato rekla in stegnila roke. »Lahko sem pridna, tudi če ne ležem k tebi.«

»Tudi jaz govorim tvoje narečje,« je spet rekel.

Prikimala je, a takoj spet vprašala: »Hočeš?«

On pa je zdaj videl Liliano na beli skrli in belordečo dihajočo žogo zraven nje; odraslo Liliano, ki vse dobro preračuna, preden pusti, da se položi nanjo beli balonček. In vidi Jadranko, ki sedi v gondoli ali pod pisanim sončnikom pred kavarno na trgu San Marco. In si misli, da je prišel, da bi se rešil njenega izdajstva, a je tu pred drobnim dekletom od Nadiže, ki prav takó rajši presliši, ko ji pravi, da govori tudi on njeno *narečje*. In zraven vsega ni nič samosvoja kakor Jadranka, nič samozavestna, ampak otrok, ki tujcu položi roko okoli vratu, da ne bo jezen nanj. Gotovo, gospodarju v Vidmu je ni mogla, in gospodinji bordela tudi ne; a njemu jo lahko, vsakemu moškemu jo lahko, da s tem dobi odvezo, ker ni še zadosti pridna.

»*Tesoro mio*,« je rekla.

»Saj si še otrok,« je tedaj zamrmral in vstal in prijel njene dlani.

»Počasi se bom naučila.« A ko da čuti v njegovem glasu, da ji ni odpustil. On pa spet misli, da ni ne v modrčku in hlačkah, niti v sinji ali v rožnati halji, ampak v ponošenem krilu in v čevljih z nizkimi petami, ko da je ravnokar prišla iz svoje vasice v mesto Videm.

»Ti moraš od tod,« je rekel in bil dober v glasu.

»Da,« je rekla, a kot delavka, ki posluša gospodarjev ukor. Zato je hitro še rekla:»A bom kmalu pridna kakor druge.«

»Pa ti ni treba!«

»Ne,« je plaho rekla.

»Ker nisi kot druge v ti hiši.«

»Vsi mi takó rečejo.«

Nato se na mah razvedri: »Nekateri pa pridejo in govorimo kot pri nas doma!«

»Veliko nas je, ki takó govorimo,« je mirno rekel.

A ona, ko da ga ne posluša.

»In takó so veseli!« pravi.

Ne posluša, je pomislil, ampak se zmeraj samo spovrača k upanju, da bi popravila slab vtis, ker ni postregla kakor moškimi s čevlji na platnu. In ta ugotovitev ga jezi, obenem pa ga to spoznanje prevzame kot nepričakovana možnost rešitve. In vidi vasico ob Nadiži in tam navno dekletce, ki je še neizkušena in nežna, in hkrati je že z njim na valobranu, sredi morja in belih jader nad čolni in z dekleti pod jadri; in iz teh podob ta hip prihaja vanj takšno upanje zdravja in moči, da razločno čuti, kakó ni še vse izgubljeno. In mu je, da bi jo pri priči odpeljal na bran.

A je rekel: »Delo ti bom našel.«

»Da.«

In ta hip je, ko da ga v resnici posluša.

»Ven moraš od tod.«

»Samo najдите.« In je že spet spoštljivo hladna, ko ga nenadoma vika.

»Ti nisi kakor druge.«

»Ne,« je samogibno rekla.

»In niti ni treba, da se učiš, da bi bila kakor druge.«

»Ne,« je v zadregi rekla.

In tedaj je hotel premagati dvom, ki je bil v njeni zadregi, in se je nasmehnil.

»Saj si pridna,« je rekel. In ta hip mu je, ko da je za res že z njo na valobranu in da sta pustila za sabo Veliki trg, obrežne parnike in kričeče galebe. Kakor da ima ob sebi namesto Jadranke Fiorello, ki drži ves čas svojo roko okoli njegovega pasu, in ki je bila doma prav gotovo Cvetka. In ko takó stoji ob njem in so njeni črni lasje ob njegovem licu, čuti, da bi si jo lahko želel in da je ta čut že poželenje. Ampak to ne kakor potreba moških v ti sobi s platnom za čevlje, temveč ona njegovo deklè ob njem in on ob dekletu svojega rodu na sončnem obrežju, v jedkem vonju po soli in po morskih travah.

Ona pa ob nepričakovani prisrčnosti začuti njegovo potrebo po dobri bližini in se vsa drobcena še bolj pritisne k njemu; a obenem je zanjo to dokončna gotovost gospodarjevega odpuščanja.

»Kakor druge bom pridna,« je zamrinala.

Tedaj se je zdrznil.

»Boš šla ali ne?« je jezno rekel.

»Samo najдите.«

Ko da je nepopravljivo omejena. Ali pa je strah pred izgubo službe in strah pred gospodinjo že takó poplavlil njene misli, da ne sprejmejo nobenega novega pojma?

»Saj bom plačal gospodinji,« je tedaj prisrčno rekel. In si misli, da prav zato, ker bi rada bila kakor druge, ni kakor druge, in še zato, ker ga ves čas objema kakor nobena v ti hiši ne zna in ji ni niti mar, da bi znala.

In zdaj se tudi ona nasmehne in ta nasmešek je kakor poskus hrepenjenja.

»Saj boš še prišel?« pravi. »Ne?«

Položil je roko na njen pas, ona pa se je zresnila, ko da se je naenkrat spomnila.

»Popoldan grem v bolnišnico,« je rekla.

A hitro je opazila njegov vprašujoči pogled.

»Slepič,« je krotko rekla.

»Res samo slepič?«

»Res.«

In je vedra kakor dekleta, ki se odpravljajo na vožnjo z vlakom, je pomislil. Ali je res samo slepič ali pa ji je gospodinja takó natvezla, a bo imela potem brazgotino po sredi telesa kakor marsikatera od njih. Toda ali je mogoče takó nepričakovano tako skrbeti za nekoga, ki ni bil pred eno uro zate niti na svetu? Ali je to takó velika zmožnost ljubezni, takó velika lakota ljubezni? Ali takó porazno uboštvo, takó nepopisna revščina?

»Si hud, ker nisem legla k tebi?«

»Je bolje takó,« je rekel. »Dosti bolje.«

»Viš, boli me. To je.«

»Samo da greš ven od tod.«

»Da, na operacijo moram.«

In zdaj je tudi njeno lice za spoznanje manj blede, ko da je s strahom pred gospodinjo zaradi svoje nerodnosti izginil poglavitni vzrok slabosti.

»Kakó ti je ime?« je tedaj vprašal.

»Fiorella!«

»Ne,« je rekel.

»Oh, da,« je rekla, v zadregi, ko da se vsi dvomi in vse negotovosti spet vračajo.

»Nočem tega,« je rekel. »Tukaj so ga iznašli.«

Njene oči so ga plaho pogledale.

»Doma v vasi?«

»Malka,« je tiho rekla. In za hip je, ko da se bo ozrla in pogledala, ali jo je kdo slišal.

»Malka,« je rekel. »Proč od tod boš šla.«

»Čakala te bom,« je rekla. Njene roke so se boječe zganile na njegovem vratu; ko da se je komaj ta hip pravilno zbudila. In njene ustnice so podrsnile po njegovem licu. In tudi njegove ustnice so pobožale njeno lice; a kakor da se ona ne upa nadaljevati poti do njegovih ust, on pa misli na njene ustnice ob moških, ki so s čevlji na platnu, in se niti on bolj ne približa njenemu obrazu.

Takó je spet bližina in razdalja, si misli, spet samo želja in iskanje; a ta hip tudi vse spet vredno novega začetka in novega navdušenja.

»Prav je, da greš v bolnišnico, Malka,« je rekel.

Nasmehnila se je.

»Takó ne bo nikogar k tebi,« je rekel.

»Hitro po kosilu grem,« je rekla. »Zato sem oblečena.«

In še zmeraj ima roko ob njegovem pasu, ko odklepa vrata in je razigrana in potolažena.

»Potem boš imela drugo delo,« je rekel.

»Samo najdi,« je rekla, a zdaj se že hitro spušča po stopnicah, ko da se je naenkrat zavedela časa in ure. In nekaj gotovo tudi zato, da lahko naglas reče: *Ti aspetterò* in gospodinja sliši, da ima novega odjemalca, ki prihaja celó dopoldne. Prav gotovo; a še potem je na stopnišču samo šepnila *ti aspetterò*. In to je bilo samo zanj.

In ko hitro stopa iz starega mesta proti soncu, ki kot bela ploha lije z obrežja, je ves čas v njem ta njen šepet in ves čas tudi njena roka okoli njegovega pasu.

5

Spet je bil dopoldan, a zdaj svetloba ni bila več nekoristna in neizrabljena. Hodil je skozi vrvež in skozi direndaj trga ob Kanalu kakor kaznjenec, ki je pravkar stopil in mračne stavbe in bi si rad že s samim dihanjem spet osvojil stvari. In znani trg se oživlja pod njegovimi pogledi kot ob dotiku magične palice, branjevke so vse nasmejane, kanarčki so v kletkah razposajeno plesanje rumenih bleskov. In bele miši kot do tega hipa še nikdar opaženo čudo. Golobi pa bela krotkost, ki je ujeta skoraj samo človeku v tolažbo. Eden je zdaj pravkar ušel, preletel trg in se vzdignil na strešni žleb petnadstropne hiše.

»Bo že prišel domov,« mirno pravi prodajalka.

Pa zraven mož, ki ima v veliki posodi rdeče ribe in jih zajema z majhno mrežo in jih spušča kupcu v stekleno vazo. Zraven dve vrsti bankov, ki so jih rožarice zastavile z vrči cvetja. Veje mimoz. Anemone. Nageljni in vrtnice iz San Rema. In rdeči in rumeni in marmornato pisani tulipani, on pa hodi mimo z občutkom Malke ob sebi, ko da je svobodna in ji bo zdaj nakupil mimoz in rdečih rib za trebušasto vazo.

In takó je šel zdolž Kanala, mimo kupov zelenih angurij* in Čožotov z bosimi nogami in s spodvihanimi hlačami. Eden je pravkar zasadil nož v sad in urezal vanj trikotnik; potem s konico noža v zeleni lupini vzdiguje v zrak rdečo piramido in kriči: »*Ecco la zuccherina!*«. Ose pa obletavajo nož, cuzajo sladek sok iz razpolovljenega sadu, ki je položen na zelenih in gladkih bučah. A on stopa mimo, ko da je vse to premalo za nemir, ki ga burka. In čolni v Kanalu so spet domači čolni in vendar še s posebnim pomenom v sebi lepo v vrsti zdolž brega. Na enem jamboru visi tablica z okornim napisom: *Naprodaj*. In misli na Malko in na vožnjo z njo po pristanu, v njenem čolnu. Potem vidi ime na premcu. Renata. Renata naprodaj. In se zavé, da je tudi Malka zdaj še naprodaj. A zdaj je v bolnišnici in se ne bo vrnila v sobo, kjer je platno na postelji. In vidi jo ob sebi pod platnom belega jadra ob rumenem jamboru, medtem ko drži roko okoli njegovega pasu in drži on roko na krmilu. In nabuhlo jadro se skoraj dotika vode . . .

Vračal se je in se čudil, da je voda v Kanalu gosta, ko da bi ji primešali strtih sliv; modrikasti čoln jo reže po dolgem med dvema vrstama privezanih bark in mož, ki vesla v njem, ima rumene hlače. Da, prav dobro se zaveda, da je Malka še ena tistih, a je ves iz sebe, ker ima

* Angurija = lubenica.

za koga skrbeti. Na, lej čoln z imenom Liliana na premcu! Res, ko da je preteklo pol stoletja od včerajšnjega sončenja na valobranu z Liliano ob trgovcu in z Jadranko v mislih. Jadranka? Takó neverjetno oddaljena je zdaj; kako si mogel biti takó dolgo suženj njenega mika?

Pod rdečim sončnikom prodaja kramar čokolado in slaščice.

»Tržačani!« kriči v milanskem narečju. »Če nočete mojega blaga, ali nimate denarja, ali pa ga ne znate trošiti!«

Na oglu zraven rožaric drži suhljat starček, ki je podoben Gandhiju po gladovni stavki, stegnjeno koščeno roko. Z razkrečenih prstov mu kakor z zob lesenih grabelj visijo trakovi za čevlje.

»Šest za liro,« slabotno momlja kot gluhec, ki se nevedé naglas zadira v odgovor svojim mislim.

Sedel je pred bar. Še dva dni dopusta, potem bo popil pivo tukaj samo po naključju in samo pri banku. A zdaj je tudi to sedenje v zvezi z Malko, s šumom stopinj, s čivkanjem ptičev, z zvonkljanjem tramvaja, ki teče čez most. Vse enovito v beli pripeki, a spet vse razgibano, tudi čolni, ki se na prvi pogled zdijo mirni, a se komaj vidno gugajo, ko da se skušajo na skrivaj izmuzniti razbeljenemu soncu. Tudi težak s predpasnikom iz vrečevine, ki stoje pije pivo, a se zdi, da je še zmeraj na nihajočem trabakolu ali na potresajočem kamionu.

Ob mizici se je ta hip ustavil Bismarck. Vtikal je polovičko v ustnik in pri tem skoraj prislanjal oči k cigareti. Suh, visok, s sovjimi kolobarji okoli oči, ki jih je zdaj približal mizici.

»A vi ste,« je rekel. »Še na dopustu?«

Tedaj se je za hip ustavila in pogledala v bar. Njen obraz je bil za trenutek tik ob Bismarckovih očeh.

»Oho, že pokonci, Antonia.«

»Kaj vam mar!« In skremžila je ustnice. Potem je šla.

»Lej jo, kurbico, kakó nespoštljivo odgovarja,« je rekel Bismarck. On pa pomisli na Malko, a se upre. Bismarck, si misli, sedemdesetletni upokojeni cesarsko-kraljevi uradnik, ki približa papir nosu, da bi ga lahko prebral, a kljub temu hodi na vse mogoče urade za branjevke in rožarice, ki nimajo časa za to. Star, nesimpatičen tič, a izveden v vseh paragrafi in klavzulah, si misli.

»Recimo, gospod Bismarck,« pravi, »recimo, da gre takšno deklè kakor Antonia ven iz tiste hiše?«

»No, kaj?«

In gleda čez mizo kakor čuk z zelo visokega kolca.

»Nič,« reče. »Gre ven in amen!«

Popravi si čik na koncu ustnika.

»Nekatere se tudi poročijo,« pravi in nepremičen sovji obraz se je ta čas čudno nasmehnil s tenkimi, bledimi kavčukastimi ustnicami.

»Da, ampak —«

A Bismarck ga ne posluša. «Čujte,» pravi, »ko že govoriva o tem. Nekega večera sedim v gostilni. Že dolgo tega, zelo dolgo, še pred svetovno vojsko. Nu, sedim; zraven Oberdankovega trga. A gotovo, takrat ni bil še Oberdankov trg. To se razume. Ja, sedim, vam pravim, in ga srebam. Sam, kajpa. Pri mizi zraven pa jih pije šest. Ali pet. Takó nekako, pet. Natararica pa mi prinese kvartin in gre. Kajpa, da jo skušam ujeti za roko, a ona nič. Kar proč. Kar proč? A? Pa seveda nosi vino tistim petim in se sklanja nad mizo, in ko se sklanja, mi ima tukaj spredaj takšno maso. Jaz pa takšen mlad petelin, orkofiks. A? Čakaj, tička, si mislim. Ja, Pina, to je, Pina je bila. ‚Še kvartin, Pina,‘ zakličem. Saj mora priti, če kličem na mizo, mora, človek. Kajpa, da mora. In ko prinese kvartin, jo primem za roko. Ona pa spet, da se bo izmuznila, jaz pa ji takrat pokažem. ‚Zlat prstan?‘ ‚A,‘ ji pravim jaz in jo gledam. ‚Kaj pa zdaj?‘ Ha, kaj pa zdaj, si mislim. ‚Nu prav,‘ pravi, ‚opolnoči, ko zapremo lokal.‘ Takó gre s temi stvarmi, moj dragi. In opolnoči ti pride in najprej hoče prstan in si ga natika in si ogleduje roko pod lampijonom. Potem greva, a ona si ob vsaki luči ogleduje roko. Kam pa me pelješ, baba? Nu, nekam me že mora, orkofiks, pa kamorkoli, kaj? O ne, kamorkoli ne, hudiča! Saj greva proti Staremu mestu, krucenal. To pa ne, baba, si mislim, to je že od sile. Ona pa se ti nič

ne ozira, nič ti ne razlaga. Ja, hudiča, a prav zares da gre tja. In ko se ustavim v ozki ulici, da bi se uprl, ona že kliče pred bordelom. A povsod je tema, povsod so že ugasle luči. ‚Si ti, Pina?‘ pravi glas na oknu. Si predstavljate? ‚Si ti, Pina?‘ Jaz pa kar zlat prstan! Čakaj, tica, jaz ti pokažem. In ko se ob svitu zbudim, ji lepo snamem prstan. Kaj pa misliš! A? Pa da boš vedela, kdaj si hotela ti mene, a sem jaz tebe, razbojnica! In še za zajtrk si bom potihoma vzel iz torbice. Ti pa kar naprej drnjohaj, grdoba grda. A? A?«

Vstal je, da bi mu stari ne pokvaril barve limon in mimoz; a kdo mu je nadel tisto čudovito ime, si misli, kdo mu ga je nadel.

»Je hotela ona mene, pa sem jaz njo,« je rekel Bismarck; in spet je sklanjal oči k novi polovici cigarete in jo natikal kakor slepa starka nit v iglo.

6

Ko se je sredi goste množice počasi pomikal čez prostorno vežo, ga je obšel dvom, da je ne bo mogel najti. Vse tiste sobane in vsi tisti hodniki. Vsa tista krila v trojnih nadstropjih. In zdaj ni več pomembno, ali je deklè v resnici svobodno, kot pravi Bismarck, če zapusti takšno hišo, ali pa jo ima policija še zmeraj na svojem posebnem seznamu. Navsezadnje je vendar vse odvisno od nje, kakšna je *potem*. A kaj; da imaš svoje ime na policijskem seznamu, ni pravzaprav nič takšnega; vsakdo, ki noče zatajiti svojega jezika, ga na primer ima. Res, to s stanovalkami tistih hiš je sicer drugačna zadeva, a poglaviten je zmeraj le nagib srca, ne mesto v policijski kartoteki. Da bi jo le našel, ko pa niti ne veš za njen priimek. A na ženskem kirurškem oddelku mora biti, ni da bi človek zgrešil. In vsa začudena bo, ko se bo približal postelji in bo vsenaokoli drugačno ozračje kakor pri nji. Zaskrbljeni, a naklonjeni obrazi bodo ob njiju in ona bo podobna otroku, ki se mu počasi razvezujejo misli in čustva.

Stopal je po rumenem linoleju dolgega hodnika kakor po sredi obsončenega drevoreda in skrbno opazoval

obraze bolnic. In bilo mu je, da jo bo vsak hip zagledal, in ko da je ves čas na tem, da se njune oči srečajo. In stopi bliže k postelji, kjer sedi bolnica na stranici in mu obrača hrbet. A ko ga vprašujoče pogleda neznan obraz, se mora s smehljajem opravičiti. In takó potem še bolj vneto išče, spodbujen in skoraj razigran zaradi te pomote. A Malke ni. Ne v kirurškem oddelku, ne tu, v ortopedskem, kjer so bolnicam noge ujete v cevi iz mavca in se vzdigujejo pošev navzgor kakor hlodi, ki jih žerjav samo na enem koncu vzdigne od tal. Takó se vrne v kirurški odderek in pazljivo premeri obraz za obrazom, počasi pripré vrata dveh sobic na koncu hodnika; a tu sorodniki molče sledijo boju s smrtjo dveh operirank. Takó preide druge oddelke in si želi, da bi jih ne bilo več, in hkrati, da ne bi nehali, zato da mu ne bi bila vzeta možnost, da bi jo našel. Potem zasliši vekanje in se zavé, da je v porodniškem oddelku. Tu je prav gotovo ni, posmehljivo pomisli, a istočasno se ošteje, da je takó piker. A hkrati si spet reče, da to ni samo zaradi Malke, ampak tudi zaradi vekanja dojenčkov, ki mu ni prijetno.

In takó je ostal še vrt.

Najbrž z operacijo ni še sile, si misli, a ta ugotovitev ne spremeni malodušja, ki se ga je polastilo.

Štirikotni vrt je širok, a vendar ga tronadstropni zidovi takó oklepajo, da se v njem vročina potihoma kuha; krošnje divjih kostanjev pa je ne blažijo, pod njimi je

senca zatohla. Bolniki in bolnice v pobledelih modrih haljah spremljajo obiskovalce k izhodu, se nato vračajo sami. Gruča v modrih haljah pa vztrajno čaka ob vhodu. Tu in tam kdo sedi na klopci pod kostanjem.

In on si misli, da bi bilo še bolj imenitno, če bi jo našel na klopi; dosti bolj imenitno. Bolj bi bila svobodna med pogovorom. A obenem se ne more rešiti občutka opeharjenosti. Ko da ga je povlekla. A morebiti ne ona. Ne vé kdo. Morda so jo po pregledu celó odpustili, ker je bila diagnoza zgrešena. In čuti se nedopustno naiven v tem iskanju. Ali bi se stari Bismarck režal z ozkimi ustnicami in krmežljivimi vekami. A mar mu za njegov posmeh, prav gotovo ne bo on merilo o lepem in dobrem. In hodi mimo klopi in mu je zmeraj bolj zoprni prah, ki se nabira na njegovih sandalah. Zmeraj takó sovraži prah v trenutkih, ko ima občutek poraza. Da, tisti odhod od morja v tisto hišo. Čeprav je prav s tem srečal Maliko. A ta samoobsodba mu je zdaj odškodnina, ki je hoče plačati, da bi mu jo bilo dano najti.

In ko se je s stranske steze vračal na sredo vrta, jo je res zagledal; a takrat ne misli več na odškodnino. Sprva se niti zavedel ni, ker je videl samo od strani črne lase, ki so takó svetli in takó znani; čuti trudnost v kolenih in misli, da bi sedel.

Bolj vitka se mu zdi v modri halji in tudi bolj samo-svoja, nič več revno dekletce v temnem krilu in beli jo-

pici. Z rokami v žepih tudi hodi drugače. In ko se je napotil v njeno smer, se mu zdi, da ni nikdar držala roko okoli njegovega pasu; a pospešil je korak, da bi čimprej iznenadil sebe in njo.

Tedaj se je ustavila ob klopici in sedla; na drugem koncu že sedi starka z belimi lasmi in grižlja nekaj, kar je zavito v oljnat papir.

Za hip se je ustavil. Ni zaradi misli, da ji bo neprijetno, če bo prisedel; ne meni se namreč ne ona za starko ne starka zanjo. Je, ko da ga njena odločna hoja, lahek upogib telesa, ko je sedla, roka, ki je samozavestno odstranila lase z lica — ko da ga vse to na neki poseben način izključuje. In stopil je okoli okrogle travnate gredice, ki je objemala divji kostanj, da bi si zdaljšal pot.

Takrat se je ustavil pred njo visok mlad možki in Malka mu je pomolila roko; ko je sédel, jo je poljubil na sence.

Ta hip je videl, da ima starka usta skoraj skrita v oljnatem papirju in da je kot ujeta v zaprti svet, kamor ne prihajajo zvoki od zunaj, a hkrati je čutil, kakó mu je vroč val zajel lica. Bilo je kakor ljubosumje in bilo je obenem kakor sram. Ker mladi človek je položil roko Malki na ramo in sta deklè ob svojem fantu in fant ob svojem dekletu. Kdo vé, gotovo ji je kakšna soseda iz podstrešja, kjer stanuje, prinesla kos mesa v oljnatem papirju, si misli o starki, in zoprna mu je njena požrešnost.

Zoprna ob njenih belih laseh. Pa zaradi brezbržnosti za vse, kar se dogaja okoli njenega oljnatega zavitka. A njeni črni lasje zdaj počivajo na njegovih prsih, ker njena glava sloní na njegovi levi rami. In razločno čuti, da preži, takó od daleč kakor zdaj on, lačen siromak na človeka, ki na klopci je kakor zdaj starka. In ozrl se je z željo, da bi ga kdo opazoval in ga takó prisilil, da bi odšel; a ni bilo nikogar, samo njegove prašne sandale, ki molče obsojajo.

Da, premaknil se je zaradi prahu na sandalah; in bilo je kakor gib zaradi zasede uboštvá in brezdomstva. Obenem je bilo v prahu izdajstvo in v njem podoba čevljev na platnu, ki pokriva vznožje stare postelje. Zavest potepuštvá in obenem rumenkastega umivalnika v hiši, kjer v veži ženska ponoči kuka skozi okence in vabi: »Gremo gor?«

Ozrl se je. Še sta tam. A, takó sam sredi prostranega vrta, se ta hip zave žarkov na koži kakor bližine razbeljenega jekla in za hip v misli vidi širok prostor med morjem in belimi griči, v katerem se kakor v mogočnem kotlu pari uklenjeno mesto. In iz kotla se vzdiguje soppa proti nebu, ki je od nje belkasto in motno. In on je zdaj sam v tem sparjenem prostoru, sam v mestu. Sam in brez smotra. Ali ne bo nikoli gospodar svojih čustev? Zmeraj takó zaletav? Takó navdušen in potem takó po-

ražen? Takó razvnet in nato ponižan? Bojevit in potem potepuško razvraten? In bo zmeraj takó nihal in bo zdaj član upornih ljudi, zdaj osramočen samotar, ki s prahom na čevljih prosi miloščine? Prej ljubimec neukročne Jadranke in zaradi nje upornik, ki ga odpeljejo na jug, pa spet reševalec vlačuge? Ne, ampak vendar ima tudi on pravico, da strne v eni sami ljubezni ljubezen do svojih ljudi! Mora imeti to pravico. Mora imeti nekoga, da mu odda bogastvo, ki ga ni moč raztresti med ljudi kakor zrnje golobom!

Vrnil se je, ko da mu po vseh zakonih pristojna, da ji tudi on pove svojo besedo. A zdaj neznanec mirno in zbrano govori, Malka pa posluša kakor telo, ki zložno počiva na soncu in uživa ugodje božajočih žarkov.

Prav, si misli, prav, samo da je dober z njo. In mu je za hip, ko da je s tem našel zadovoljivo rešitev. A kaj vé tisti neznanec o njenem *narečju*? A pri tem se je posmehljivo, strupeno nasmehnil in se obrnil.

Takrat sta tudi Malka in neznanec vstala.

In pomislil je, da ga bo spremila do vrat in se vrnila; tedaj jo lahko nagovori in se poslovil od nje. Da, vse drugače bo, če se bo lepo poslovil.

Držala je roko okoli njegovega pasu, a zdaj mu ni nič žal za to, saj bo vsak hip spet sama. In vseč mu je takó samosvoja v kratkih korakih, v roki, ki odrine lase s senc.

Res, drugačna je, a vendar zdaj nekako tudi takšna, ki šepne na stopnicah: čakala te bom. *Ti aspetterò.*

Ko pa je na vratih vrnila neznancu poljub, je podvomil v vse to; a že se je vračala. In premagal je nemir v sebi in pripravil obraz, da bi bil pristrčen in hkrati skoraj za spoznanje neprizadet kakor ob naključnem srečanju.

»Dober dan,« je rekel, ko je bila ob njem.

»Dober dan,« je hladno rekla in šla mimo njega.

Niti za tren ni zadržala koraka, si misli, ko da ji ni prav nič mar. In dobro, da se niti on ni ustavil; vsaj to. Vsaj za to ponižanje, da je na dobrem, ker čuti, ko da ga je zapekel ogenj na licih. Razločno in natanko čuti. In prav zaradi tega občutka se ob vratih ustavi in se zazre na vrt. Nje ni več, je že odšla, a vse je, ko da se je pod kostanji, v zatohli pripeki pravkar odigralo sramotno dejanje. In kakor da ga podijo iz bolnišnice, kjer je užalil spodobno deklè, ki ga je zdaj prepustila zaničevanju tihih pogledov nevidne množice.

Potem je šel čez široko vežo in si mislil, da bi se bil moral on ustaviti, ker dekleta iz tistih hiš ne smejo nikoli pokazati, da nekega moškega poznajo. In na ulici morajo mimo resne in tihe ko grob. Bogvari, da bi na Korzu pozdravile družinskega očeta ali katerega koli spodobnega meščana! In ona se je najbrž spet bala, da bi kaj zagrešila. In si misli, da mu je res rekla: čakala te bom.

Še prej pa je hotela biti pridna, pridna. A takó reče vsem. In prav takó vsem ovije roko okoli pasu! Samo da se nekdo ob tem razneži in jo že vidi ob sebi v čolnu in ji že kupuje rdeče ribe za okroglo vazo! In še nekdo že rešuje njeno *narečje* in z njim sončno obalo!

In pustil je, da ga je iz veže vodila gneča, ki je odhajala, in čutil je, da ga oklepa nebrižnost kakor mlačna megla. Izvotljena, ohlapna trudnost. In tudi zunaj gre navzdol po kratki asfaltirani poti brez jeze, brez misli in brez želja; navzdol, ker pač pot visi; kakor kaplja po šipi.

In ob železnih vratih zavije na levo, a se hkrati ko v snu zave, da bi lahko zavil tudi na desno. Na zidu pa so lepaki z reklamo za avtomobilske gume *Pirelli* in za magnezijo *S. Pellegrino* in lepak z dojenčkom z zavojem mleka v prahu *Nestlé* v roki. Takó s prstom mimogrede podrsa po lepaku in se spomni, da so kot otroci takó drgnili z nohti in delali žlebove na lepakih in se zave, da zdaj ni več otrok, a mu je vseeno. Potem se lepaki nehaajo, ker je stranišče za moške v zidu, in stopi vanj, ker je naenkrat začutil, da ga pravzaprav že dolgo tišči. Takó zdaj že stoji ob vdolbini, ki je prepleskana s katranom in diši po katranu in po amoniaku, čeprav curlja voda po črni steni. In takó gleda skozi odprtino in topo zré v hišo nasproti in v tramvajske žice, ki so same v zraku, ker ni videti ulice. Ko da so žice tam zaradi neke posebne igre.

Zaradi nekega ekvilibrista ali kaj. Potem se zastrmi v črno steno stranišča in komaj čez zelo dolgo opazi na črnem železu napis s kredo: *A morte i sciavi!** In tisti kličaj na koncu stavka. In zdi se mu zelo smešen, tisti kličaj, takó narejen iz dveh črt zaradi vijaka, ki tam prihrčuje železno ploščo. In zaradi okorne pisave tudi smrt na neki način čudaška in skoraj grozljivo šaljiva. In se domisli tablice s smrtjo na električnih drogovich in na stekleničkah s strupom. Toliko bolj, ker tudi katran diši po lizolu ali nečem takšnem. Ob pogledu na črno vdolbino pa mu je zdaj samo všeč mirno, skoraj blaženo ugodje, da se polno in do kraja olajša ob svetlikajoči se črnini, po kateri prav takó, samo brez prestanka, curlja voda.

Potem je bil spet na pločniku in prečil cesto, a še zmeraj je bil z zavestjo o dobrem odteščanju in o dobro izvršenem opraviilu v sebi, in komaj na nasprotnem pločniku se je zavedel, da ga ljudje opazujejo, in da se je tramvaj ustavil in mu potniki v tramvaju žugajo z vzdignjenimi pestmi, voznik pa je pravkar stegnil glavo skozi stransko okence in ves rdeč kriči: »Naučil bi se hoditi, bedak!«

* *A morte i sciavi!* = Smrt Slovcem!

NJEGOV BRATRANEC CIRIL

Ni šel po hodniku v kuhinjo, postal je pri vratih in vprašal mamo: »Ti, ampak Ciril, kakšen fant je bil?«

Nalašč se je kar takó, mimogrede ustavil, da bi mama ne pomišljala; zelo pomembno je, da odgovori brez preudarka, iz srca, iz vtisa, ki je v nji, ne iz želje po pouku.

»Ciril?« je vprašala. »Dober fant. Res dober fant.«

Dopoldan je. Skoraj nekako še jutro, a že dopoldan, ker gospodinje otresajo preproge in mati kleči v predsobi na tleh in drgne s trdo krtačo, vsa leta z isto. Menda jo ima od poročnih dni, to krtačo, zato je stara kakor on; sedemindvajset let imaš, stara si mi, krtača!

»Zakaj?« je vprašala.

»Takó,« je rekel.

Pod pa je rdeč in hkrati temen, ker gledajo okna na dvorišče in je v predsobi mrakotno. Četrto nadstropje, seveda, a zmeraj je siv zid pred okni in samo štirikotna odprtina je zgoraj, in medel, sinjkast robec neba nad njo.

»Takó žalosten konec,« je rekel.

»Ciril?«

»Da. Ali ni čudno, da je takó končal?«

»Dober fant pa je bil.«

Dve stolici je poveznila na mizo, ki je vse dni sredi predsobe. In zdaj je, ko da se je stanovanje spremenilo in pokazalo svoje skrito bistvo. In nji je prav takšno najbolj domače in blizko. Ker vé za vse sestavne dele, ko so še v neredu, v brezbržižnih prostorih; takó gre vsa njena najbolj čudovita skrb prav stanovanju, ki še ni pravo stanovanje. In komaj potem mu bo dala tisto zunanjo obliko, tisti red, ki ga bo ona določila: mizo sredi sobe, stolici, ki sta pridni ob nji, uro na steni, ki jim krajša dolgčas.

»Kakó da si se domislil Cirila?«

»Kar takó,« je rekel.

In hotel je oditi in tudi napravil gib, ko da bo odšel, ker ona ne sme slutiti, da jo izprašuje. Zdaj je sedla na stopala, da se odpočije. Stolici na mizi molita nogi v zrak, mama pa je, ko da jo je zmotil, medtem ko je bila v skrivnostni zvezi z razstavljenimi predmeti. Revmatizem ima v nogah, zato je zdaj sedla na pete in počiva. Zakaj takó neusmiljeno drgneš, zakaj se vse dni takó ženeš? Moram se gibati, pravi ona, ležanje je smrt.

»Tvoj pod bi lahko počakal,« je rekel. »Ali ne bi lahko počakal?«

»Dober fant je bil,« je rekla.

»Da?«

»Nisi hotel vedeti o Cirilu?«

»Kar takó sem vprašal,« je rekel. »Kar takó.«

In v kuhinjo gre zdaj, da se umije, zato ima brisačo čez ramo.

»Kakor otrok je bil,« je rekla.

»Torej te je imel rad, tebe?«

Obrnila je glavo in ga začudeno pogledala.

»Seve,« je pritrdila. »Zakaj me ne bi?«

Zavedel se je, da mora biti ravnodušen. Brez preudarka, tjavdan je rekel:

»Takó žalosten konec.«

In tudi mama se je premaknila, kleče se je podrsala po podu naprej, spet je bila vsa povezana s skrivnostjo nereda, iz katerega bo naredila domačo, prijetno vsakdanjost za družino. Kakor da je tak nagon v nji od zdavnaj, od tedaj, ko so matere še deklice s punčko iz cunj in z miniaturnim pohištvom; ko so matere še otroci, da, kakor je bil še otrok on, ko je prišel vanj Cirilov strel in strah zaradi tistega njegovega strela. Saj, *tudi* zaradi njegovega strela je prišel strah, ker strelav je bilo dosti, kajti streljalo je dosti mož s črnimi fesi na glavi in s črnimi čopi, ki bingljajo na črnih nitih.

»Zakaj naj bi me ne imel rad,« je rekla.

A mu odgovarja od daleč, kakor da pravi sama sebi, morda misli, da ne stoji več pri vratih. Da, zakaj bi je Ciril ne imel rad? To je tak neopredeljen dvom, ki se rodi

iz strahu, iz tiste druge narave, ki jo imajo otroci od velikega strahu. Najprej so še deteta, povita v dolge in ozke plenice, in že je grom avstrijskih topov, ki jim bobná uspavanko; potem je vsepovsod razmetano orožje in ljudje žgejo smodnik, dečki pa bijejo s kamni patrone in jih vtikajo na plin, ko se kuha juha v loncu, in v kuhinji počí, da se topla svetloba iz oči razlije po licih. Nato pa je vojska pozabljena, a streli ostanejo, streli in čopi, ki plešejo fašistom okoli glav, streli z oken, streli pred dvoranami, ko so ob miklavževanju odri v plamenih in Miklavž beži in angeli bežijo. In ko so volitve in očetje volijo zeleno lipo, (ker tedaj so še lepaki z lipovo vejico po zidovih), je spet vsepovsod streljanje, zato da ne bi volili lipe.

Vendar je bil Cirilov strel drugačen, prišel je iz temne veže, s polžastih stopnic, ki jih pošilja veža navzgor v nadstropje. Drugi streli so bili vsi neviden strup, ki se vsesa v mehek otroški mozeg in oplodi vsako celico posebej; njegov ne. Njegov je bil zmeraj podoba svinčenke v zidu na mostovžu prvega nadstropja. Krogla kakor črna osa v ometu in on otrok, ki se boji svojega bratranca.

»Nono je imel bank na trgu takrat?«

»Da,« je rekla.

Zdaj je opazila, da je še pri vratih, takó je zamišljena v svoji skrbi za stanovanje, v drgnjenju poda v dopol-

dnevu. Ker je dopoldan, kakor vse dni dopoldnevi, samo služkinja v tretjem nadstropju poje novo pesem. O črnopolti Abesinki. Poje o vojaku, ki pravi:»Facceta nera, sarai romana . . . « Črna deklica, ti boš Rimljanka.

*Se tu dall'altipiano guardi il mare,
moretta che sei schiava fra le schiave,
vedrai come in un sogno tante navi
e un tricolore sveritolar per te.*

»Kaj se dere?«

»Vesela je.«

»Zato ker so premagali Neguša? Še zmeraj zaradi nje-ga?«

»Da.«

»Sraka!«

»Pravi o črnih deklicah, ki ne bodo več sužnje.«

»Ne bodo več sužnje?«

»Če se z abesinske planote ozré na morje, pravi, bo videla kakor v snu nešteto ladij, ki prihajajo, da jo rešijo suženjstva . . . «

»Koza neumna.«

Ampak to je mama z modrostjo o življenju. O Cirilu pa naj pove brez te modrosti. Sevé, da je pesem trapa-sta, ko pa v abesinskem gorovju rezgečejo brzostrelke na letalih in partizanke ležijo na hrbtih, ker so jim bajo-neti razparali trebuhe. In koza neumna je dekla v tret-

jem nadstropju prav gotovo, ko takó poje in ne vé, da je kakor vojak, ki bi sedel na ubitem dekletu in brenkal na mandolino. A ona naj pové brez modrosti o življenju.

Hidroavion je zahrumel nad hišami; vsak hip bo omahnil v morje. No, zdaj, zdaj ga prav gotovo že orje kakor plug in aluminijasti krili mu dajeta bliščeče ravnotežje.

Deklè poje v tretjem nadstropju:

Ti manderò dall'Africa un bel fior!

»Zijalo, je rekla.

Ampak prav je, da ne misli na Cirila. Ne sme ga vključiti v svojo modrost. Čisto prav pa je, da ima svojo modrost; odkar je prišla služiti v mesto, jo ima. A to je modrost obrambe, modrost žene, ki se je nekoč kot deklè lotila mesta z golimi rokami, oglatih hiš kakor tankov. O Cirilu pa naj pove brez tega; takó, kakor je bilo, nič naj ne olepša, niti naj ne bo župnik, ki ga ni hotel pokopati.

»Se še nisi umil!« je rekla.

»Zdaj grem.«

Njena krtača drgne in ona ji sledi, drsa za njo počasi na cunji, ki jo ima pod koleni.

»Kakšne rjuhe imaš?«

Prav je, da govori o rjuhah, prav!

»Menjala ti jih bom,« je rekla.»Posvaljkane so.«

»Ni še sile.«

»Takó in takó bom jutri prala.«

Takó, jutri bo prala; koliko? že trideset let pereš? Petnajst let, odkar ni več Cirila? A ona pere naprej in čisti stanovanje in povezne stolice na mizo, kadar drgne pod s krtačo, ki je že tudi stara sedemindvajset let.

»Dober, praviš, da je bil?«

Vzdignila je glavo, a naprej drgne pod; presenečena ga opazuje.

»Ciril?«

In strga svoj les s hitrimi zamahi, kakor da ga jezno češe, češ spet si ves zanemarjen.

»Tebe da je imel rad, praviš?«

»Da, sédel je k meni in bil ves zaupljiv.«

»Takó, kakor vsi nečaki, ki pridejo k svoji teti? Navaden fant?«

»Kaj pa si mislil?«

»Kakor jaz pri njegovi mami, svoji teti?«

Mama sedi na petah in počasi uravnava hrbet.

»Seve.« Trudnost je v njenem pogledu in hkrati dvom. »Kakó pa si mislil?«

»Da je bil drugačen. Ne vem.«

»Ure in ure je sedel in pripovedoval, ujčkal Olgico in pravil o vsem.«

»O vsem?«

»No, o pekarni! Kraški fant, ki postane pek in mu je vse novo, to ni nič?«

»Da, sevé, o pekarni.«

»In o svojem dekletu.«

»O svojem dekletu?«

»Zakaj pa ne?«

»Je imel deklè?«

»Zakaj ga ne bi imel?«

»Da, da, sevé,« je v zadregi rekel.

In si misli, da je gotovo imel tudi deklè. On, njegov bratranec, pa je vedel samo za grozo sivih stopnic in za kroglo v ometu. Da, tudi njegove oči so bile v njem, njegove začudene in potrte oči, motne zaradi strašnega greha. Sevé, prej je bila zaradi divjanja črnih mož, ki vpijejo eia, eia, groza v njih otrocih; zaradi ognjev, ko bežijo s predstave in je sredi pogorišča ožgan klavir in nihče ne igra več nanj. A Cirilov greh je bil še bolj strašen, ker ni bilo fašistov, ki bi streljali, ampak se on sam strelja na stopnicah. In njegova mama, njihova teta, se joče in tudi njihova mama se joče. In takó on rase s strahom v mozgu in vsakokrat, ko pridejo Cirilove temne oči vanj, zameži, da jih ne vidi. Jih noče videti, ko da se boji, da se ne bi z njimi hkrati prebudila v njem meglena groza zaradi mož s črnimi srajcami in bodali. Takó se mu do danes dolga leta ne posvetí in ga dolgo ne pozna, njega, fanta v mestu, peka v pekarni. Pa niti ne pomisli

na fanta, ki gre z dekletom po obrežju. A prav zagotovo je bila kakšna nerodna punca iz Temnice ali iz Komna. Iz Kostanjevice ali Opatjega sela. Rdečelična dekla, ki varuje otroka v ljudskem vrtu, na spomlad, ko letijo z divjih kostanjev snežinke mehkega puha, ko se otroci valjajo v pesku in so marjetice bele zvezde v gredicah in so pod stebrom z doprsnim kipom pisane mačehe. Rdeče ribe pa se dolgočasijo v plitvem ribniku, pod lesenim mostičem, ob zeleni travi, ki je mehka in svilena. In on pek, ki ne gre spat, da sede k nji na klop, in so ob njiju trije upokojenci in eden ima črne naočnike. Morda pa se vidita samo ob nedeljah, ko je na obrežju procesija ljudi, in koprski parnik pošilja iz belega dimnika črno meglo na hiše in na Veliki trg. Morda zraven pomola, pri fotografu, ob katerem se vse služkinje gnetejo ko ovce v nedeljskih popoldnevih.

»Na obrežju jo je spoznal, kaj?«

»Zakaj na obrežju?«

Iz razdraženosti je piker, iz srda, da je bil vsa leta glede bratranca okoren in omejen kot dekleta, ki so prvič v mestu.

»Ob fotografu na obrežju,« je rekel. »Prav gotovo!«

»Kaj vse ti ne pride v glavo.«

»Saj vse komaj čakajo, da se slikajo. In vse rdečelične so!«

Pogledala ga je.

»Zakaj si tak,« je rekla.

Potem je ko sama sebi rekla: »Pravil je, kakó ji je prinesel iz pekarnice čokolado in kaj je rekel on nji in kaj je rekla ona njemu.«

»Potem je bil res otročji!«

»Morda.«

»Ne morda. Neverjetno otročji je bil.«

»Zakaj otročji? Vesel je bil. Tudi svoji mami, tvoji teti, je prinesel čokolado iz pekarnice in je bil ves razigran.«

In spet muči pòd s svojo krtačo; preden je počil na stopnicah Cirilov strel, je tudi takó drgnila pod, zdaj, petnajst let po njegovem strelu ga prav takó čisti. Vse gospodinje čistijo stanovanja, kar naprej perejo posodo in postavljajo stolice na mizo, ko pometajo pode in parkete. In tudi peki pečejo svoj kruh naprej, mesijo in pečejo.

»Pustila bi pod,« je rekel. »Ali je takó nujno, da se vlačiš po tleh?«

»Razgibala se bom.«

Vsa je v zvezi z dopoldnevom, ki prihaja skozi okna, v bistri sapi, v kateri so jambori, ki nihajo onstran hiš, kopalci na parniku, ki bo šel v Grljan, na tistem, ki bo šel k Sv. Nikolaju, na plažo za Ozkim rtom. In v sapi hkra-ti udarci preproge v petem nadstropju ob zid pod oknom, ki je nad njihovim oknom. Pa še spodaj udarci, a ti kakor ploskanje sredi dopoldneva. To je iztepač, ki

šiba preprogo. In med obema, v tretjem nadstropju, petje o Abesinki, ki je bila do zdaj sužnja med sužnjami. Vmes pa plahutanje in frfotanje rjuhe, ki jo otresa dvoje nevidnih rok.

»Pustila bi to garanje,« je rekel.

A ona strga in strga, da ne bi zaostala za udarci preprog. Potem počiva; tedaj séde na pete in njene copate se ločijo od pet in štrlijo v zrak ko zajčja ušesa. Zunaj je poletje v kopališčih pod sončniki iz barvastih režnjev, a ona ima volnene nogavice. Debele sive nogavice, ki jih je sama spletla. Zaradi revmatizma, zaradi žil, ki so nabrekle.

»V kopališče bi šla,« je rekel.

»Volnene nogavice imam,« je rekla. »Pa me vseeno zebe.«

»No saj, na sonce bi šla!«

»Kakor da imam led v sklepih,« je rekla.

Vsak dan ji poreče to; ona pa ne sliši, dela se, ko da ne sliši, pa ji vendar dobro dene, da ji reče. A zdaj ji je rekel hote, da ne bi mislila na Cirila in ne bi opazila, kakó stoji zaradi Cirila ves čas ob vratih in ni še šel v kuhinjo, da bi se umil; ker spodobilo bi se, da bi šel seveda.

»Torej ni bil pobalin?«

»Kako — pobalin?«

»Nič, nič, takó sem rekel.«

»Kakor da mu je vse v zabavo, je delal,« je rekla in podrgnila spet s krtačo po podu. »Svoji materi je prinesel čokolado in kakor deček je bil razigran.«

»Ko da je delal zaradi tiste čokolade!«

»Da,« je rekla.

Nasmehnila se je. Na petah čepi in copati molita svoji ušesi s tal; nad njima pa njen hrbet, ki se po malem spet uravnava.

Rekla je: »To si dobro povedal.«

In bilo je, ko da je zdaj zares pretrgal niti, ki jo vežejo s stanovanjem, s stolicami, ki sta na mizi in kažeta svoja hrapava dna.

»Saj si rekla, da je bil razigran in naiven? Nisi rekla?«

»To si lepo povedal. Kakor da mu je delo igrača, po delu pa je ves srečen, da prinese materi čokolado.«

Zamislila se je.

»Nono je dejal: ‚Za peka naj gre.‘ In takó je postal pek.«

»Nono ga je imel rad?«

»Zakaj ga ne bi imel rad?«

»Ne vem, takó.«

»Seve, čuden fant je bil. Njegova sestra in njegov brat sta spoznavala mesto počasi, previdno, on pa: kakor da se še zmeraj igra z otroki v ogradi za vasjo. To si dobro povedal o čokoladi.«

Potem je rekla: »Da, enaindvajset let pa nežen kakor punčka.« Po kolenih drsa in kmalu bo pridrsala vse okoli mize, ki je sredi sobe. »Viš, naš Franc mu je zelo podoben!«

»Naš Franc?«

»Franc, ki spi pri nas.«

»Podoben Cirilu?«

»On je spet drugačen, seveda.«

Saj, Franc v sobi, ki ima vrata na hodniku; tudi on je pek, in ko pride dopoldan domov, ima veke vse bele od moke. Ti kraški ljudje. A so, ki so takoj razsodni in preudarni in mesto jih ne ukane. In takó premagajo Cirila v sebi. Vsi pa so spet malo tudi Cirila, vsi tudi z naivnostjo v sebi, z dobroto, ki jo prekladajo iz roke v roko. Tudi pek Franc. Predober je, zjutraj je kruh že v prodajalni in on bi lahko odšel domov spat. Gospodar pa reče: »Franc, ti si tako uren fant! Nesi kruh ti gospe, nesi ga ti družini in še ti in še ti.« In Franc ga raznaša in ne zna odreči. Tudi zato, ker je gospodar rekel ‚Ti si uren fant.’

»Vzel je v pekarni čokolado,« je tedaj rekla mama.

»Vzel?«

»Vzel,« je rekla in skomignila z rameni. »Materi jo je prinesel.«

»Da,« je rekel.

A zdaj mora dalje, ne da bi opazila, kakó mu je njena razlaga pri srcu. Ker to ni samo razlaga po petnajstih

letih. To je njegov bratranec, ki mora biti zanj takšen, kakršen je bil, ne podoba iz strahu.

»Mojster je vsega kriv,« je rekla.

»Mojster?«

»Rekel mu je: ‚Si pek ali nisi? Zakaj ne neseš bonbo-
nov puncji? Tableto čokolade?‘«

»Pa mu je res govoril kakor otroku!«

»In je tudi bil. Jaz vem, meni je vse zaupal.«

Vzel je brisačo z ramena, a in šel v kuhinjo, bilo je
spet samo takó, zaradi nje.

Rekel je: »Pa to ni nič — vzeti tableto čokolade. To ni
nič!«

»Seve, da ni.«

»Vsak pek takó dela.«

»Seve, da vsak.«

»Tudi jim gospodar sam reče: ‚Nesi domov nekaj piš-
kotov!‘«

»Seve, da jim reče,« je rekla. »Ciril pa, kakor da je
mojster bog.«

Zresnila se je.

»Dekleta in fante, ki pridejo v mesto, je treba pouči-
ti,« pravi. »To je takó, ker nimajo več nobenega strahu
božjega, ker ne hodijo h krščanskemu nauku!«

A to je mama moralist. Nočem te take, draga gospo-
dinja, to ni Ciril, to so tvoji nauki o njem. In zdaj molči,

ker je najbolje, da nič ne zine, ker se bo ona spet združila s svojim stanovanjem in pozabila na Cirila.

»Mojster je bil tič,« je nazadnje rekel.

Ona maže z rumenim voskom tla, vsa sklonjena je, vsa sužnja poda v predsobi; potem bo sužnja parketov v spalnici, potem spet poda v Francovi sobi.

»Mojster je zavohal, kakšen otrok je bil,« je rekel.

Tedaj je rekla: »Gotovo. Zato ga je takó učil.«

Zdaj se je odločil; odprl je nalašč vrata, kakor da hoče oditi; ta hip pa je vprašal:

»Ti misliš, da ni bil hudoben?«

Sedla je na pete, uprla krtačo v pod in se naslonila nanjo; in nič ni z modrostjo o življenju, takšna, ampak samo mama, ki je poznala Cirila in vé, kakšen je zares bil.

»Kakó?«

»Nič, nič,« je v zadregi rekel.

In je molčal.

»No, če je rad kaj izmaknil,« je rekel čez hip. »No da, kaj vzel.«

Strogo ga je gledala.

»Jaz vem, kakšen dober otrok je bil,« je rekla.

»Potem je vse drugače.«

»Kako drugače?«

»Potem je prav,« je rekel. »Potem je vse prav.«

Mama ves čas sloni na krtači, ki jo je postavila navpik; začudeno ga gleda, ker ne vé za bratranca, ki ga je on našel.

»Kakó da je takó končal?« je čez hip zamišljeno rekel, in je prepričan, da zdaj ne bo zašla s tira, ker je vsa v spominu tistih dni; drgne les in spet počasi drsa po kolenih okoli mize.

»Pekarna je imela dvorišče,« je rekla. »Na eni strani dvorišča je bil prostor, kjer so mesili kruh, na drugi strani so pripravljali pecivo in sladkarije.«

Nato je slišati samo krtačo.

»Vem, da je bilo na dvorišču okno, to vem, ker so vsi govorili o vreči in o tem oknu.«

Zdaj je prav za mizo, samo krtačo je videti, ki jo njeni roki premikata, ob nogi mize pa so ujene noge v volnenih nogavicah in copate, ki migajo z uhlji.

»Takšen otrok,« je rekla. In sama je zdaj otrok, ki se po vseh štirih drsa po tleh in se skriva za mizo.

»Počivala bi malo!« je rekel in njegov nasvet je kakor svarilo, ne kakor nežnost. Zato ker vé, da je zaman, kar ji bo rekel, ona je spojena s stanovanjem in bo umrla, ko ne bo mogla več biti z njim takó, kakor je z njim zdaj, kakor je bila z njim zmeraj. Zato ji je prav že to, da on vidi njeno trudnost in da ne gre njeno delo neopazno mimo njega. In ta skrb zanjo jo samo še bolj podžiga, da je neutrudna v svoji zvestobi stanovanju.

Zdaj je vendar počepnila, roko je prislonila na križ, kakor da jo takó manj boli, če je njena roka tam.

»Mojster je rekel: ‚Daj mi moke.‘«

»In Ciril?«

»‚Daj mi moke,‘ je rekel, ‚za pecivo rabim.‘«

»In mu je dal?«

Rekla je: »Sprva ni hotel.«

Zdaj spet suva s krtačo, morda ji je laže, če pripoveduje in dela, ker takó manj živo misli na to, kar pravi.

»Mojster bi moral vprašati gospodinjo za moko,« je rekel.

»Menda.«

»Vendar mu jo je Ciril dal!« je rekel, ko da jo je zasačil na laži.

»Kako?«

»Ne bi mu je smel dati!«

»Seve, da ne bi smel.«

»Hm!« je jezno pihnil zrak skozi nosnice. Zato, ker vé, da gre zdaj s svojim bratrancem kakor čez ozko brv. Če jo bo srečno prešel z njim, bo Ciril dober, naiven otrok. Če ne, bo vse drugače, navaden primer, kakor na desetine in stotine primerov. Bo kakor pek v pekarni na vogalu, kjer z ulice Commerciale openski tramvaj zavije navkreber. Tudi tam je pekarna, mladi pek krade gospodarju denar in gospodar mu zveže zapestji za hrbtom in priveže vrv na kavelj, da se pek ne more z nogami do-

takniti tal. Otroci pa gledajo, kako stoka in toži in matere rečejo: »Viš, tat!«

»Seve, da ne bi smel,« je rekla.

»Zato sem vprašal, če je bil dober.«

»Zmeraj isto vprašuješ.«

Molčal je.

»Zmeraj isto in isto!« Nato je rekla: »Vem, kaj misliš.

Prav dobro vem, kaj misliš.«

»Saj to je poglavitno? Ali ni poglavitno?«

»Ni bil tat,« je rekla. »Otročji in naiven je bil.«

In čez hip:»»Pa jezika ni znal. Ali ni to nič, če ne poznaš jezika?«

»Na to nisem mislil.«

»Razumeti eno besedo za drugo, prikimati, tudi če nisi prav razumel? Iskati v plohi besed opore v besedi, ki jo poznaš?«

»Na to nisem mislil.«

»Na vse moraš misliti!«

Nato je rekla: »Tudi na zmedenost fanta, ki razume samo polovico tega, kar mu mojster čveka, tudi na to moraš pomisliti!

»Da,« je rekel kakor v omotici. »Da.«

Tako sta molčala.

»Pri nas ni kakor drugod po svetu,« je rekla. »Če ne pozabiš svojega jezika, sta olje in ogenj, če ne znaš tujega, je zasmeh.«

Spet sta dolgo molčala.

Potem je rekla: »Tudi če bi bil postal tat, ne bi bil navaden tat; manj tat bi bil kakor navaden tat!«

Saj, prav lahko bi bil tat. Tudi če je njegov bratranec, tat in amen. A če je otrok, ki je v brezpravnem ozračju ves naiven in ne sluti hudobije, je ne razbere v jeziku, ki mu je še tuj? Tudi če bi bil tat, bi bil manj tat kakor navaden tat. In tudi mi vsi, če bi bili barabe in tatovi, bi bili manj barabe, zato ker smo vklenjeni v življenje, kakršnega ni drugod po svetu.

»Mojster je bil kriv,« je rekla.

»Moko je sevé prodajal.«

»Najbrž.«

»Ciril pa mu jo je dajal!«

»Njemu je že rekel, da je takó prav. Najbrž mu je takó rekel.«

»Šleva otročja zabubana!«

»Da. A mojster je vendar mojster. In tudi je bil zmeraj dober z njim. ‚Nesi materi kos čokolade, ko pa delaš v pekarni,‘ mu je rekel.«

»Kdaj mu je dajal? Ponoči?

»Ponoči ali čez dan, ali je to pomembno? Kruh pečejo menda ponoči, ne?«

Spet drgne pod. Zdaj je prišla okoli mize in je pod oknom, ki gleda na dvorišče.

»Ponoči ali čez dan, vseeno je,« je nejevoljno rekla.

Zdaj jo je vznevoljil s svojo radovednostjo. Nič ne pripoveduje, počasi se premika.

»Ciril pa je ob nedeljah prihajal in ves žarel kakor birmanec,« je naposled zamišljeno rekla. »Pestoval je Olgico in imel zmeraj kup novic.«

»Na tihem pa je kradel moko.«

»Saj ni kradel!«

»Ne, je ni,« je rekel. »Vendar pa, kakor da jo je.«

Mama molči.

»Pravzaprav,« je rekla in se vzdignila in se z roko oprijela okenskega roba. »Pravzaprav je bilo drugače.«

Pomišlja, potem ga gleda, kakor da je zadovoljna, da se je spomnila.

»Mojster mu je zapretil: »Če ne daš moke, bom povedal gospodinji, da kradeš čokolado!«

»Potemtakem ni hotel dati!«

Njen obraz je strog.

»Poučiti je treba mlade ljudi, ki pridejo v mesto, da se varujejo slabih prijateljev in da se obvarujejo greha,« je rekla.

A jo je ustavil.

»Ampak tebi je vse zaupal, si rekla.«

»Saj je tudi o moki povedal!«

»Da jo daje mojstru?«

»Da. A kaj naj jaz vem o pekih in mojstrih? Kaj naj jaz razumem o mokah?«

»Toda — povedal je!«

»Seve, da je.« Nato je pozorna, negotova ob poudarku njegovega vzklika. »Kako misliš?« je vprašala.

»Da je bil potemtakem pošten!«

»Saj sem rekla, da je bil.«

Zdaj se premika ob oknu, drgne in sledi krtači, zajema iz velike škatle mehki žolti vosek, ga razmaže po podu, nato lošči les s krtačo. »Tisti dan, ko se je zgodilo, smo vsi dvomili,« pravi. »Vse prenatlo, kakor v blisku se je zgodilo.«

In spet molči.

»Zmeraj kakor zasanjan je bil, zmeraj z glavo v oblakih,« nato reče.

»Z glavo v oblakih?«

Zdaj je prav ob njem in on se umakne, da lahko razmaže vosek tam, kjer stoji on. Gleda ga, ne neha drgniti, a vendarle ga gleda s poda navzgor, s sodbo v pogledu, kakor da očita njemu.

»Mar je dobro, če si pri dvajsetih letih takó otročji?«

»In so zvedeli,« je rekel.

»Kakó je končal, to veš,« je rekla.

Prav gotovo, da vé, saj je bilo do zdaj to vse, kar je vedel: o krogli, ki gre skozi možgane in se zapiči v omet nad mostovžem, o temnih stopnicah, po katerih hodi jo k dedu, ki ima velike brke in zlato verigo na telovniku in prodaja tolminsko maslo na trgu pri Kanalu. A

samo o njegovem strelu je vedel, in to, da ne sme misliti na svojega bratranca, ker je napravil velik greh in ga župnik noče pokopati v posvečeno zemljo. A zdaj je njegov bratranec spet kraški fant, ki mesi kruh za tržaške ljudi. Ves beli prostor za zaprtimi vrati, ko mesto spi, ob Oberdankovem trgu, kjer stojijo popoldne koreiere za Komen in za Trnovo in Ilirsko Bistrico in Reko. In zdaj mora slišati vse o njem, ki ima pri Sv. Ani sliko ob slikah deda z brki in ob slikah none in Mimice. In ni prav, da mama krtači pod, kakor da se ni nič zgodilo, da plahutajo na dvorišču rjuhe, da je poletni dopoldan ves moder v štirikotniku neba tam zgoraj. Ker Ciril je dvajsetletni fant, ki gre po delu ob Kanalu domov, gre mimo čolnov, gre čez leseni Rusi most in diši po kruhu, pek kakor drugi peki.

»Kakó so prišli na sled?«

»Misliš, da sem policaj?«

»Morda se spomniš,« je rekel. »Takrat ste govorili o tem.«

»Da, preveč smo govorili.«

Potem je še rekla: »In pozabili smo nanj.«

»Saj,« je rekel.

»Mojster je hotel več moke. Petdeset kilogramov mu je dal.«

Pomolčala je.

»Precèj,« je potem rekla.

»A dvajsetletni fant, mama, dvajsetletni fant!«

»Da, precéj in tudi nič, v primeri z mladim življenjem.«

»In ki je nedolžno!«

»A obsodili so ga.«

»Obsodili *ste* ga!« je jezno rekel. »Vi *ste* ga obsodili!«

»Vsi so ga,« je rekla. »Vse se je takó naglo zgodilo.«

Nič več ne drgne krepko poda, ščetine ne grizejo več lesa, ampak kakor da samo poplesujejo po njem.

Potem čepi; zdaj je trudna, a ne od dela, od teže spomina, v katerem je spet vse živo kakor pred petnajstimi leti. In upira se, bi rada, da bi nebo ostalo modro nad dvoriščem, pa se sesa zločinski mrč v stvari.

»Zdaj človek lahko mirno sodi,« je trudno rekla. »Tudaj je bila v nas vseh sramota in v ušesih ves čas kakor v Cirilu: tat in tat.«

»Sramota, sramota!« se je zadrl. »Zaradi nekaj kilogramov moke!«

»Gospodinja je pretila, da bo naznanila policiji.«

»A vi ga ne bi bili smeli obsoditi. Ti ga ne bi bila smela! Zapreti mu srce, pustiti ga samega sredi mesta!«

»Takó naglo se je vse zgodilo,« je šepnila.

»Pahniti ga od sebe, ga zapustiti kakor otroka o polnoči na križišču!«

»Dopoldan je bil, tvoj nono je stal za bankom in tehtal maslo, tudi tvoj oče je bil za bankom, in jaz tudi. Ali

smo vedeli, kaj prodajamo? Ali smo vedeli, da stojimo za vozičkom in da so pred nami kupovalke? Ko pa je bilo v nas vseh samo tat in tat. In tudi Ciril je stal ob vozičku.«

»Ciril?«

»Kakor da je zdaj, ga vidim: tava ob vozičku in ne vé, kam naj skrije oči, gleda rožarice, gleda branjevke in tvoj nono ga zmerja in tvoj oče ga zmerja.«

»Saj!«

»Kakor da nekoga išče, da bi mu vse razložil. Kakor da nekoga išče.«

»Vi pa ste ga pahnili od sebe!«

In predstavlja si ga, zdaj, fanta, ki mu je delo v vese-lje, in je ves iz sebe, ker ponoči mesi kruh in so mu vsi ljudje bratje in sestre — naenkrat pa: Ti si tat, osramo-til si nas. In njegova mama se joče: ‚Kaj si storil, Ciril, kaj si nam storil?‘

»Kakor da ga vidim,« je rekla.

»In ti, ki si vedela, kakšen je!«

»Zdaj je lahko, zdaj, takrat pa je prišlo na nas kakor strela. Nono mu je takrat rekel: ‚Mi smo si z garanjem zaslužili kruh, ne s tatvino.‘«

»Pa saj ni kradel! Saj ni kradel!«

»Tedaj nismo mogli premišljati kakor zdaj ti in jaz. Ali smo mogli takó rzsodno premišljati?«

»Poznali ste ga, prav dobro ste ga poznali!«

Vdano je vzdihnila; čepi, vsa se je sesedla.

»Viš, prej si ti ves čas dvomil: ‚Ali je bil pošten?‘ ‚Ali je bil dober fant?‘ ‚Ali ni rad kaj vzel?‘ Ali nisi ves čas dvomil?«

»Da,« je zamrmral.

»Viš!«

A njegov dvom se je bil rodil iz strahu, ki je bil vsa leta v njem. Ni bil dvom zaradi sramote. *Tudi če bi bil res tat, ne bi bil tat, kakor je tat navaden tat!* Ona je to rekla.

»Ne bi ga bili smeli zapustiti,« je rekel.

»Saj. A takrat nismo mogli takó mirno premišljati kakor zdaj ti in jaz.

»Mlad, dvajsetletni fant!«

»Zakaj pa to sprašuješ danes,« je nepričakovano rekla.

In spet maže pod z voskom, s cunjo ga zajema v škatli in maže; on pa gleda njene grobe volnene nogavice. Opazuje jih in jih potem srepro opazuje. Zaradi revmatizma jih nosi tudi poleti, volnene nogavice, in raztrgane so tu in tam, da je videti pergamentasto belo kožo pet. A zdaj so zanj te nogavice iz domače volne vsa okornost, s katero so pogubili Cirila. Take nogavice! Tukaj v mestu! Ali so se oni, ded s pipo in ona s temi nogavicami, bolj znašli v mestu kakor Ciril?

»Tedaj je šel Ciril proč od banka, hitro, ko da beži od nas.«

Pomolčala je.

»Kdo bi si bil mislil.«

Spet je molčala.

»Potem sem mislila: če ga dohitim, bo vse prav, samo da ga dohitim, samo da ga dohitim.«

»Vsaj ti!« je rekel. »Vsaj ti!«

»Kakor temna slutnja me je gnalo,« je prestrašeno rekla.

»Vsaj ti!« je rekel.

Ker zdaj ni več v njem motne groze, ki je bila takó dolgo njegova druga narava, ampak samo jasen določen strah za mlado življenje bratranca, ki hiti mimo branjev in stojnic. Kajti zdaj je julijski dopoldan in nad trgom je sonce velik zlatnik, njegov soj pa ves na platnenih slemenih nad stojnicami, na čolnih v Kanalu, na žerjavih onstran Zelenega mostu, na kamionu, ki je ves težak od belih vreč z moko, na pristaniškem delavcu, ki stoji na obrežju in ima lice rdeče ko paradižnik. In mladi pek gre mimo kupov zelenjave in sadja in sredi sadja so črne tablice s cenami. Tudi druge dni je šel, pozdravljal to branjevko in še to, črne tablice s številkami pa so bile kakor zastavice sredi sadja. Zdaj pa ni številka na njih, s kredo je napisano na vsaki tablici: tat. In branjevka se je sklonila nad sadje, kakor da bo spet uravnala tablico, ki je zdrsnila med jabolka, sklonila pa se je prav zdaj, ko gre mimo nje on, in šepnila t a t. Potem druga za drugo,

iz ust, ki so nizko doli ob sadju: tat tat tat. In še potem stoji na mostu in pogleda hišo onstran Kanala, okence na strehi, pod katerim je soba, kjer spi z bratom. Zrak trepeta od toplote na opekah pod okencem, a sonce ni več čisto, ne bo nikoli več čisto zanj. In opoldne bodo vsi doma, sedeli bodo za mizo in uporno molčali, on pa ne bo vedel, kakó naj vstopi, opazoval jih bo z vrat . . . ker je tat . . .

»Zaradi nekaj moke!« je zadirčno rekel. »Zaradi pol vreče usrane moke!«

»Nisem ga našla.«

»A iskala si ga? Iskala vsepovsod?«

»Da. Ko pa je takó odšel.«

Potem je rekla: »V trgovini, ki je ob naši veži, je kupil. Potem smo vse izvedeli.«

Trgovina, ki jo poznajo vsi lovci iz Vremske doline, iz Postojne in Istre, ker prihajajo vanjo po naboje. Puške in samokrese ima v izložbi, tu zgoraj, v kuhinji, pa je slišati dan na dan poke. To so streli iz samokresov, ki jih kupci poizkušajo s poki v slepo dvorišče.

»Človek bi skoraj ne verjel,« je rekel. »In mojster, ki preti: ‚Če ne daš, bom povedal o čokoladi.‘ Človek bi skoraj ne verjel!«

»In jaz sem ga ko brez glave iskala. A kakó naj ga najdem.«

Spet je molčala.

»Pismo je napisal: Naj mu odpustijo, da jim je napravil tako sramoto.«

»Saj,« je rekel.

»Soseda ga je videla, da je šel na teraso na stranišče. Morda ga je pisal tam.«

Potem je še rekla:

»Stanovalci so slišali pok. Mi smo bili na trgu.«

Da, in od tedaj tiste stopnice, ki jih je veža pošiljala vse gor do njegovega deda, niso bile več veselje zanj. Polžaste stopnice, ki so ob zidu široke, na drugem koncu pa ozke. Odkar je bil v njem preplah od Cirilovega konca, ni več hodil po stopnicah, ampak tekkel, zmeraj samo tekkel. Na zidu je luknica, on pa je ne gleda, vé, da je, a teče in je noče nikoli videti.

»Da bi ga bila vsaj našla,« je rekel. »Da bi ga bila vsaj našla, ko si tekla za njim!«

»Ne bi se bil ubil.«

»Ko pa ni bil tat,« je rekel. »Ali se tat ustrelil zaradi pol vreče moke?«

»Potem ga župnik ni hotel pokopati,« je rekla. »Spet sramota.«

»Ker ni prenesel niti za hip, da bi ga kdo imel za tatu!«

»Potem so zapisali takó, kakor da se je po nesreči.«

»Saj je tudi bila nesreča,« je rekel. »Velika nesreča!«

Mama ne čisti več poda, zdaj zmedeno gleda, kakor da se komaj zdaj zaveda, da sta skupaj preživela vso Cirilovo zgodbo.

»Da bo povedal o čokoladi, je rekel mojster!« je pikro siknil.

»Da,« je dahnila v zadregi.

»Kaj se godi s tabo?« je nato prepadena vprašala.

Nič, nič se ne godi, a barabe vsi, ki so jim ustvarili tako mladost, da so napravili s strahom iz občutljivih otrok nedolžne talce, si misli. Ta se je ubil po neumnosti, iz nerazvite nežnosti, ki je niti ni bilo treba žgati z ognjem, ne polivati z bencinom. Drugi tavajo kakor mesečniki; niso se ubili, toda ali je mesečnik človek? Fantóm je, ki ga ne smeš prebuditi, ker utegne pasti s terase ali s strehe. In tako je bil tudi v njem hkrati s strahom zaradi fašističnih strelav tudi strah od Cirilovega strela kakor prepad. Groza otroka pred padcem v praznino, groza, ki gre skozi Cirilove možgane in skozi njegove otroške možgane. In on ne umre kakor Ciril, a vse dni, vsa leta gre po tržaških ulicah in je bojazen o prepadu v njem.

»Dvajsetega julija je bilo,« je rekla mama in se premaknila.

Dekla v tretjem nadstropju pa tolče zdaj z metlo ob okenski okvir in bele mačice letijo po zraku. In on

poslušna udarce in v mislih sledi belim kosmom, ki letijo mimo oken. In zadoščen je, da je našel Cirila in udarci so mu kljub vsemu kakor pritrkavanje življenja, ki gre iz dopoldneva v dopoldan. Mogoče bo tudi za nas nekoč pritrkavanje metel in krtačenje podov brez strelav in strahu v našem mozgu, si misli. Mogoče bodo vsaj naši otroci nekoč brez môle v sebi, otroci, ki ne rasejo s prepadom v sebi.

»Res, pravi otrok,« je rekel. In kakor v pozdrav ji je to rekel. In zdaj gre po hodniku v kuhinjo z brisačo na rami mimo vrat, za katerimi je Francova soba. Podnajemnik Franc. Pek Franc. Pek!

»Ali Franc spi? je vprašal na hodniku.

»Ne,« je rekla. »Ni še prišel iz pekarnice.«

A prej je bila tudi rekla: »Naš Franc mu je zelo podoban.«

A je tudi rekla: »Vendar je drugačen.«

In prav je, da je drugačen! A zdaj naj pride, si misli, zdaj takoj, medtem ko se umiva. Danes se bo pogovoril z njim kakor nikoli, danes se bo pomenil z njim, kakor da je Ciril. A vendar je prav, da je drugačen. Da, *mora* biti drugačen. A naj pride ta hip. In naj bo bel. Naj ima bele trepalnice in bele nosnice. In naj diši po novem kruhu!

UMOR NEDOLŽNIH OTROK

V stražnici je sedel za mizo sergente. Na pol je bil zleknjen, s stegnjenimi, prekrižanimi nogami. Nad mizo je visela žarnica brez senčnika; ko prozorna zaprašena čebula na koncu dolge niti. Na desno je stajalo za puške, ob njem vrata zapora. Na levo je klop, na nji sedita Paolo, visok in plavolas, in Pascà, majhen in črnolas.

Sergente je zaspan, a kljub temu ne pozabi na pomembno držo; njegovo nevisoko telo je razločno, urejeno utrujeno. Čez plešo mu grejo tenke črne niti, ko da si jih je narisal s svinčnikom iz igralske garderobe. Žarnica visi navpik nad njimi in jih poudarja s hladno stekleno svetlobo, posebno ker je koža njegovih lic peščeno siva koža bolnih na obistih.

Paolu se spi. Maks je naslonjen na zid ob stojalu za puške in kadi. Pascà pa je ves živ v očeh, ki so dolgo let pričakovale ta srečni trenutek, da bo mogel poslušati sergenta in celó sedeti ob njem. Zaverovan je vanj. Našivi na rokavih so mu zlat čudež, z zlatom okrašena mašnikova manipula, laket pozlačenega kipa sicilskega patrona.

»O, gospod sergente,« je rekel.

Sergente se poigrava s peresnikom in zabada pero v les vojaške mize. Počasi in preračunano oddaja tenki palčki blaženost, ki se mu nabira ob fantovih pogledih; a hkrati mu mali tudi preseda, ker v njem vidi sebe, ko je bil še navaden štorast rekrut. V svoji pazljivi trudnosti skrbi, ali ga poslušata Paolo in Maks.

Pascà je rekel: »Dosti navora, dosti žrtvovanja, kaj, signor sergente? A nazadnje — tu so zlati našivki!«

Sergente je bil zamišljen kot general pred usodno bitko.

»Signor sergente!«

A sergente je gledal v peresnik.

»Jaz bi rekel,« se je ojunčil Pascà, »jaz bi rekel, da je čin sergenta dosti težji od čina oficirja, ne, sergente?«

»Vi ne boste verjeli,« je rekel sergente, ko da je zdaj prisiljen, da takoj vse pojasni. »Ne boste verjeli, a je res takó.« In je bolj in bolj glasen. »Mislite, da se baham? Ne, vidite, kapetan Alberoni je bil jeklen mož, oficir iz železobetona, vam pravim, to mi lahko verjamete, ker sva bila zmeraj skupaj. In njegovo ženo sem tudi poznal. Takšna fina dama. In njegov sinček! Kot tale peresnik ti je visok, pa ti že vé, kakó se je izkrcal Garibaldi. Ali vam tvezem izmišljotine? Ne, kapetan Alberoni, vidite, me tolče po rami in pravi: ‚Univerzo sem končal, sergente, a kaj bi počel brez vas, kaj bi jaz revež počel?‘«

Mali je vzdihnil in požrl slino.

Sergente je medtem položil peresnik na mizo; popravlja si hlače, a se ne vzdigne, čeprav je zlezal skoraj z vsem telesom pod mizo. Prijetno se koplje v ozračju, v katerem se njegova budna samozavest raztaplja v nadmoči velike skromnosti. Maks pa si misli, da bi bil rajši na dvorišču. Res, sode z bencinom stražiš, a vendar je dvorišče na dveh straneh odprto v lombardsko noč, da ni težko priklicati podobo svinčenega Pada onkraj hiš, in s širokim Padom in zvezdami se pritihotapi iz daljave tudi barkovljanski portič, ki je v temi deležen dihanja brezmejnega morja. Tedaj je malo manj klavrno, da imaš puško na rami in da žebliji pod podplati hrustajo gramoz z zložitostjo dveh čeljusti, ki brez naglice prežvekujeta sredi nočnega miru.

»Tudi moj ded je bil sergente!«

To je Pascà. Ker nazadnje se mu je posrečilo, da je sprožil skrivnost, ki jo je ves čas s težavo negoval; nekje je namreč vozil, zaradi katerega sta si s sergentom sorodnika. Po dedu! A sergente se otepa tega sorodstva in je še bolj truden v naporu, da bi ga preslišal. A ni odsoten. S prsti si uravnava tenke niti na pleši in mu ni prav, da Paolo dremlje.

»Pa bi šel spat,« je rekel.

Zdaj je Paolo na mah buden. »Rajši sedim tu.«

Drugi ležijo v sprejemnici, ki je onkraj vhoda. Dolge mize kakor v čakalnici tretjega razreda na zakotni postaji. Zvit jopič pod zglavjem, medtem ko s stene Kralj in Duce opazujeta sive gmote po mizah; njima seve ne preseda vonj po onučah.

»S plinsko masko bi moral spati tam,« je rekel Paolo.

»Tvoja točajka diši drugače, kaj, tvoja točajka?«

In se muza. Zabodel je pero v mizo in peresnik stoji navpično; s kazalcem ga spet in spet sprožuje, da se tresljaji hitro vzpenjajo od peresa proti zgornjemu koncu.

»In tukaj spredaj, a? Kakor iz kavčuka! He he . . . « In nalahko spusti peresnik, da brni kakor kavčuk pred njegovimi očmi, ki so skoraj ob robu mize; eno oko je zaprto, drugo pa škili nad zvitim kotom ust, ki so zgrbančena kurja zadnjica.

»Kakor na razburkaneni morju, a?«

»Hehehe.« To je Pascà, ki zdaj od veselja maha po Paolovem kolenu.

»Vso kri ti bo izpila,« je rekel sergente. »Do zadnje kaplje ti jo bo pocucala!« In se dotika s sredincem desne roke konice peresnika, ko da z naslado šteje kapljice.

Tedaj se je Pascà zasuknil.

»Signor sergente!« je vzkliknil. »Film z Alido Valli sem videl včeraj. Kaj pravite o Alidi Valli, sergente?«

Njemu pa se upira tekšna zanesenost. Ko da je tisti ded preveč nadležno sorodstvo. Ko da ga mali s silo

vleče nazaj v sicilsko vasico, v kamro, kjer je spal s starši in z brati in sta se v temi premikala koza in pujsk. In ni mu prav, da Paolo spet cinca, a mu odpusti, ker se je pravkar očetovsko pošalil z njim. Zdaj ga moti Maksov molk. Ne more razčistiti razmerja do njega.

»Zakaj stojiš?«

Saj res, zakaj stoji? Odložil je puško, prižgal cigareto in se naslonil na podboj vrat v zapor. Ne da se mu, da bi šel leč kot drugi na mizo. Če se nekateri ne bi sezuvali, bi bilo vse v redu. A sergente zdaj morebiti misli, da se mu posmehuje, zelo je vajen tega. A Maks si ta hip ne bi rekel, da se mu. Prej bi se posmehoval sebi, ker ima ves dan pred očmi vest v časniku. Visoki komisar Grazioli namreč sporoča iz Ljubljane, da bo mogoče, začeniši z 21. julijem, pošiljati pakete iz Ljubljane v kraljevino in da bodo pristojbine iste kot za vse druge italijanske provin-ce. Pa še temu se čudi reporter v tržaškem *Piccolu*, da je Ljubljana zelo zanimivo mesto, ker je, sorazmerno seveda, druga za Amsterdamom po številu koles. Pa da! Že zaradi tega se je torej izplačalo, da ga savojske čete zasedejo! A pusti, človek, ta ceneni posmeh. Glej rajši sebe. Kar sebe poglej. Ali ne varuješ bencinske sode tem sergentom, ki so, oblečeni v črne srajce, prinesli razdejanje tvojemu mestu. V Lombardiji si vojak tistim, ki so pri tebi doma žgali slovenske knjige in jih postrelili, ki so se temu uprli. Vojak v sivozelene uniformi kakor ta hip

prav gotovo zmagovito straži ob bencinskih sodih v bližini kipa pisatelja, ki si ob vrhniški cesti podpira glavo z dlanjo . . .

»Srčkana, Alida Valli, kaj, sergente?«

»Zakaj ne sedeš?« To je bilo za Maksa.

»Bom,« je rekel Maks. A naprej stoji.

Sergente je pritisnil na ročnik in ga hitro spustil, da je tenko zabrněl; potem je vtaknil roke v hlačne žepe in zožil ramena. »Alida Valli?« je rekel, a ne gleda malega, ampak Maksa, čeprav je samo malo, poševno, nagnjen z glavo na njegovo stran. »Skoraj še dekletce! Razposajeno, mlečnozobo dekletce!« In spet si z ukrivljenimi grabljami svojih žoltih prstov razčesava redke črne bilke na koščeni jasi.

A medtem ko peresnik osamljen drgeta kakor vzmet, se spet oglasi grizenje podgan za vrati. In Maks pazljivo prisluškuje. Kdo vé, zakaj jim vlažen les tako tekne? Ali pa ga hrustajo iz jeze? Maksu pa je, kakor da je našel razlog, zakaj stoji. Zaradi glasov za njegovim hrbtom je nekoliko bolj ločen od pušk in od bencinskih sodov. Pa tudi od ljubljanskih kolesarjev, o katerih piše tržaški časnik, ki so mu ga poslali od doma. Zakaj ne bi stal zaradi dražečih glasov vojaških podgan?

»Alida Valli,« je zamomljajal sergente.

Mali Pascà bi rad nekaj rekel, a čaka, da spregovori prej njegov prerok.

Maks pa si glede vrat, ob katerih sloni, misli, da je tisti, ki v teh časih diktature ni v zaporu, ali mesečnik ali egoist. Ne v takšnem vojaškem zaporu, kjer podgane škrtajo kakor mladi psi, ki si hitijo brusiti zobe, ker se jim mudi, da bi bili čimprej odrasli. Pravi zapor. Ali pa morebiti ne, morebiti je vendar bolje, da si imel srečo in te niso še ujeli, ker bo najbrž kmalu napočil odločilen trenutek. Takó boš prišel na svoj račun tudi zaradi tega varovanja sodov in zaradi tega sergenta.

»Na ulici sreča na tisoče takšnih smrkelj kot je Alida Valli,« je rekel in sprožil svojo os. »Škoda celuloida.«

Pascà neodločno poslušša.

»Operna pevka,« je rekel modrijan. »To ja. A to je nekaj popolnoma drugačnega.«

Zdaj ga mali vzhičeno gleda.

»Ja. Nekaj docela drugačnega.« In spusti peresnik. »Nekoč so prišle in ti takó zapele za vojake. Managgia, kakšna ti je ena! In prav tista ti sede k meni.«

»E, zlati našivki!«

In to je bila spet sreča južnjačka, sorodnika po dedu.

»Saj nisem lep, managgia. Ali sem lep?« In dregne v peresnik, ki je vitka antena pred njegovo plešo.

»Zlati rezanci, kaj, gospod sergente?«

A sergente ga ne poslušša.

»Ne, nisem lep. A nekaj iztaknejo na meni ženske, mondo cane. Neko melanholijo, je rekla tista pevka.«

Maks pa misli, da bi bilo dobro, če bi mogel dremati kakor Paolo. Zadosti sem se naslišal tvojih čenč, si misli, vsi enaki ste si, sergenti v aktivni službi. In takó mu zdaj tudi pokaže, da se ga je naveličal, ker se obrne k vratom zapora, ko da se je pravkar prebudilo cviljenje, ki mu on ves čas sledi z ušesom.

In sergente je opazil, ker je rekel: »Poglej, kaj počenja.«

»Kdo je zaprt?«

To je bil Pascà, ki je zdaj na mah čutil odgovornost straže za morebitne jetnike; saj je najbrž že prej imel to podedovano dolžnost v sebi, samo da je zaradi sergenta pozabil nanjo.

»Ne vem, kaj je skuhal,« je rekel sergente in zaplaval s prsti nad brnečo anteno.

»Podgane ga bodo snedle,« je rekel njegov sorodnik in se zarotniško nasmehnil.

»Molčeč zelenec,« je zamrmral sergente. Potem se je za spoznanje vzdignil na stolici in si s kazalcem potrka po desnem sencu. »Malo trčen mora biti.«

A takoj se je spomnil: »Kakó? Nisem povedal o polkovniku Scilli? To vam je bil mož, polkovnik Scilla. Ne visok, ne, a takšen, s trdimi tistimi. Jahač od hudiča. Pa topničar! Kaj bodo ti dandanašnji polkovnički, ki čepijo v pisarni in podčrtavajo akte z rdečim svinčnikom! Scilla ti je zagrabil top kakor zagrabiš za vrat volčjaka!

Polkovnik iz časov, ko so naši regimenti imeli konje, da so vlekli topove. A kaj bi pravil, managgia. Regiment rekrutov vam pripeljejo, regiment, veste, kaj se to pravi? Povodenj tepčkov. Pa kriči na zbornem prostoru: ‚Kje je sergente Messina? Pri priči mi pokličite sergenta Messino!«

Maks je odklenil vrata zapora, a je čakal, da Messina zaključi o polkovniku Scilli, takó bo rajši pripovedoval malemu in nategoval zgodbo ko žvečilni gumi.

»Ja. To sem hotel reči o polkovniku Scilli. Ves regiment rekrutov je postrojen na dvorišču, on pa kriči: ‚To je sergente Messina, tale tukaj, vaš predstojnik. In da mu bo vsak salutiral kakor salutira oficirju! Razumeli? Razumeli? In zdaj mi razpustite vrste! Hitro! Marš!«

Tedaj je Maks odpahnil vrata.

2

Mrk prostor. Na stropu brli rdeče prašičje oko, ki so ga vtaknili v omet javnega stranišča. Prostor je ozek in podolgovat, na levi vrsta nizkih zidkov, ki delijo tesne predelke svinjaka. A predelki so brez vrat, med njimi in zidom je kot steza ozek hodnik. Na zidu eno samo okence. Onkraj je tiha ulica, ki jo je tlakoval Pad s kamnitimi krogli; sonce in dež sta jih počasi zlizala, da so podobne posinelim otroškim lobanjam. Podgane pa se nič ne zmenijo, da je prišel glas novih korakov v njihov zapuščeni hlev. Jeznorito pivkajo, ko da so se po vrsti zagrizle ena drugi v rep in se preganjajo in se ne mislijo izpustiti, ampak čivkajo hkrati od bolečine in od presunljive slasti.

V vsakem predelu lesen pod, nizko pri tleh, dolg kakor postelja. Kje je jetnik? A istočasno si Maks misli, da se v takšnem hlevu človek strezni in občuti pravi okus sveta.

V predzadnjem oddelku je bil, a se ni ganil, ko je šel Maks mimo. Ležal je na hrbtu in čevlji brez trakov so mu štrleli v zrak. Belkastosive platnene hlače, zelenkasta srajca, ta ima rokave spodvihane do komolcev, ki molijo

stran. Dlani so pod temenom na culi iz zvitega jopiča. Ne premakne se in Maks gre mimo, do konca, do zidu. In zdaj so se tudi živali preselile nekam proti sredi; topotajo in skakljajo, ker so se naenkrat začele vežbati v diru. Pri tem se vzpodbujajo z ujedanjem, takó da cviljenje, ki ga izzovejo s sunkovitimi vbodljaji, še bolj podžgé in razbesní črno slo.

Maks se je počasi vračal. Naj ga ogovori? Če spi, se lahko zadere, zakaj ga budi. Samo zato, ker se je naveščil sergenta? A ne spi. Belina oči se je zdaj zasvetila, ko je pravkar šel mimo. Zre v strop, a ne spi.

»Kakó razgrajajo,« je rekel Maks.

Molk.

»Ko da so ponorele!«

A jetnik gleda v strop. Ne sliši. Ali je res malo trknjen? Ali pa spi! A noč je narejena za spanje in pravico ima, da ga v ti uri pustijo pri miru v njegovem brlogu. Škoda, ker bi mu mogoče lahko dal čutiti, da zanj ni čudak, pa čeprav ga ima sergente za takega. In Maksu se zdi, da mu prav občutek ranjenega samoljubja brani, da bi odšel.

Stopil je proti vratom. A vseeno mu je žal, da bi kar takó odšel. Zaradi lica, ki ga je videl v krvavkasti svetlobi s stropa. Bledo in rahlo zariplo obenem. Držal je roko na kljuki. Slišati je bilo sergenta: »Mislita, da mi je kaj na tem, da mi tak bebasti rekrut salutira? Caffone. Kar sama mu skoči roka kvišku pri vsakem pokrivalu s senčnikom,

ki ga sreča! Pismonoši salutira! Hotelskemu vratarju, če ima kapo s senčnikom in z zlato vrvico vsenaokoli! Mar mi je za takega brusa. A polkovnik Scilla . . . «

Roka je bila na kljuki. Naj ga spet posluša? Rajši odide gor in dol po ozkem hodniku. Ni treba, da jetnik misli, da je tukaj zaradi njega. Če noče odgovarjati, njegova stvar.

In njegove stopinje so šle neslišno, da ga ne bi motile. Dokler ob nenadnem topem, okroglem padcu na levi čevelj ni odskočil, ker se mu je zastudil hiter in težak drsljaj. Kaj pa on, ki leži in se živali ves čas pojajo ob njem? In zdi se mu, da je jetnik takó uporen v svojem molčanju, ker je on trmast v svojem ostajanju.

In koraka umirjeno kakor tisti, ki se sprehaja s pristrčno mislijo v sebi. Vendar ne hodi kot človek, ki je udobrovoljen sam zase. Ne, pazi na svoje korake, daje jim pomirjevalen prizvok, ko da so koraki besede. Bolj učinkoviti skoraj kakor besede, ker ne ogovarjajo naravnost, ampak posredno, po ovinkih. Ali bolje samo krotijo ozračje, pripravljajo tla, takó kakor nasmešek, ki obljublja prijazno gostoljublje.

»Koliko je ura?«

To je bil na pol drhteč, na pol oster glas. Vprašanje nekoga, ki pričakuje določen trenutek, da se bo za nekaj pomembnega odločil ali pa se bo takrat nekaj nezaslišanega zgodilo.

»Pol ene,« je rekel Maks.

A jetnik je zdaj spet molčal.

»Kakó ta šment vrišči,« je rekel Maks in se obrnil proti izhodu. A molk se je nadaljeval in Maks ga je z ozkega hodnika opazoval, kakó mirno leži. A obenem, si misli, to mirovanje njegovega telesa je hoteno, prisilil se je vanj, ko sem vstopil. Ker dvakrat sta mu dlani že hoteli izpod roke, a sta ostali pri prvem gibu. O tem ni dvoma, kakor je gotovo, da je bila v teh komaj nakazanih premikih zgoščena živčna napetost. Zato so prsti njegovih rok skoraj gotovo prepleteni pod njegovim temenom.

»Ob dvanajstih je bila izmena,« je rekel Maks. »Približno pol ene bo.«

A jetnik je naprej molčal. Samo trepalnice so se enkrat, dvakrat hitro premaknile, ko da so odrinile nevšečne, vsiljive podobe.

Skozi odprto okence je prišel od daleč slaboten lajež in Maks si je zaželel, da bi bil na dvorišču. Čuti domotožje po neobvezni tišini noči; hkrati kakor občutek obžalovanja, da si pasje pleme lahko pošilja izraze skupne vzajemnosti na daljavo, medtem ko je človek ob človeku ujet v molk poln tesnobe. Podgane pa cvilijo, ker so se menda zamotale v klobčič, ki se premetava, pada, in se spet zavali naprej kot kepa razglašanih čivkanj.

Maks je zaploskal, potem še, a glasovi se niso zmenili, narobe, ko da se celó približujejo, ker se veselijo nepričakovanega zanimanja.

»Komediija,« je tedaj jetnik nenadoma rekel. A kakor da je zamrmral sam sebi, kakor da je hlipnil.

»Kakó?« je vprašal Maks.

Zdaj bo spet dolgo molčal, je pomislil Maks, ali pa bo sploh samo molčal. In pri tem si pravi, da ne bo več čakal, če se bo kujal in raztezoval tišino; obenem se spet zaveda, da bi imel nerazločen občutek poraza, če bi se zdaj vrnil k sergentu.

Še zmeraj kot sam sebi je jetnik rekel: »Če bi se jih otepal, bi se morda zaletavale in grizle. Takó so daleč. Zavohale so, da so ob topem predmetu.«

Skrčil je dlani v pest pod temenom, takó se je čelo vzdignilo in oči so poblisknile mimo Maksa. Pogled, ki vidi, a ki hkrati beži pohlepen in sramežljiv. Kje je videl takšne oči? Tak tatinski pogled ima boječ človek, ki te zaradi svoje plahosti obsoja, a še bolj obsoja in mrzi samega sebe. In zavedel se je, da se mora varovati pred spominom na takšne oči.

»Prava komediija,« je zamrmral fant. A kakó ujeti nit, ki mu jo ponuja razvneta bolehnost, se je spraševal Maks, s katere strani?

Rekel je: »A precèj trpka komediija. Angleške čete te v Afriki vržejo v morje in misliš, da je s tem stvar zaključ-

na. No, zdaj pa straži petnajst bencinskih sodov in čakaj, da te pošljejo na grško fronto.«

»Obesiti se,« je tiho rekel jetnik, ko da si prišepetava skrivnost. Potem je počasi zaprl veke. »Urejeno in preudarno se obesiti.«

A to ni bilo v zvezi s klavrnostjo vojašchine in vojske.

»Snamejo ti jermene s čevljev, pas . . . potemtakem naj odvzamejo še hlače. Imenitno se dajo parati . . . «

»Takó hudo še ni,« je rekel Maks.

In to je rekel z glasom, ki je imel prisrčen in hkrati šaljiv prizvok. Lahkotna in hkrati prijazno posmehljiva pripomba, ker vtis ima, da je fant kakor deček, ki govori o streljanju in o smrti, a ne vé, kakšen pomen ima vse to v odraslem svetu. In zdi se mu, da bi si fant gotovo drgnil s kazalcem dlan, če bi stal, medtem ko bi bil ujet v mučno izpoved. In ti možnosti se zdaj Maks upré, ker sovraži in se obenem boji takšne podobe. Rajši posluša sergenta, ker ob njem se ne bi poskušal prebuditi noben privid. A zdaj bo fant sédel, natanko vé, da se bo vzdignil in sedel.

In je res. Kostanjevi lasje, preča je na levi strani. Nos je trikoten, za spoznanje prišiljen. Telo se zdaj upira v dlani, ki so ploske na plohu; glava se je nagnila vznak.

»Obesiti se!«

Besede, ki jih je izgovoril skoraj sikajoče, a vendar, ko da jih je vzel iz kopeli še neohlajenih solz.

»A kdo ti bo dal poguma? Ker tudi za vrv moraš znati poželeti. *Poželeti!* Jermenje iz čevljev ti snamejo! Bedaki. Podgane ne, one so hitro uganile. Niti začetek poželenja. Nič.«

Zdaj se je Maks prestopil; želel si je, da bi bil že čas izmene in bi ga poklicali v stražnico. Ker zaveda se, da ga obkroža zahrbtna nevarnost v razklanosti, ki se je izpahnila v zoprno spako. Da, sovraži ga, ko takó z glavo vznak, z odprtimi očmi zre v strop in je, uprt v dlani, podoben nagrobnemu kipu padlega vojaka, ki mu visi glava vznak. Samo da ni to sedeče truplo nič kleno, ampak na pol ohlapno, na pol nabreklo, in ni ženske figure, ki bi ga pridrževala pod pazduho.

»Ali sem rekel, da nisem kriv? Zakaj pa so ljudje v zaporu, če ne zato, ker so krivi!«

Napel je roke v laktih in vzdignil glavo; takó so se vzdignile zelo odprte, plašne in srepe oči. A hitro se je scela obrnil na desno in se naslonil na desni komolec, medtem ko je s prsti leve roke pogrebel v razmršeni čop.

Molk, ki je nato nastal, je bil skoraj zahteva po samoti; ko da je pozabil na Maksovo pričujočnost in ko da se je bil tudi obrnil stran, zato da bi pozabil nanj.

»Takó me je ljubila,« je naposled rekel. »In ni ji šlo in ni ji šlo v glavo, da je zares prva, da sem jaz prvič . . . A potem je vsa iz sebe in ne vé, kakó bi me počastila za ta veliki čudež!«

Z desno roko je začel škrbeljati po lesenem ležišču; zdaj je udaril po njem s stisnjenimi prsti, ko da ga je razdražilo pivkanje podgan.

»Seve, kriv si, zanosila je! Samec je vendar kriv! Kajpa, pa čeprav je ta samec takšna reva, da čaka, kdaj si bo položila vdova njegovo dlan na prsi! A kaj bi, če te vso mladost strašijo, da je to hrepenenje pregrešno!«

Ustavil se je.

»Ampak ne, kdor je kriv, je moral prej hoteti! Hoteti? Kdo pa naj te kar na lepem nauči hotenja . . . A če bo nastopila krvavitev, bom zagotovo kriv. Kdo pa, če ne jaz?«

Umolknil je, ko da je zagledal pred seboj prikazen.

»Rad bi bil nečesa zagotovo kriv,« je potem rekel.

A takoj je trznil z glavo. Videti je bilo, da se bo obrnil.

»Ne,« je sunkovito rekel. »Ne, nočem. Ta misel je prišla, a je nisem hotel. Sama je prišla. Čisto sama. Samo pomislil sem, da bi bilo drugače, če bi se zavedel določene krivde. Ta želja je prišla čisto sama od sebe.«

Tedaj se je Maks prestopil, da bi šel. Zato ker človeku ni mučno ob zakrknjenem lopovu, ki se baha s svojimi zločini, niti ob skesanem grešniku. A tako govorjenje v zid! Ta zapredenost razuma in čustev v zamotano štreno. In strah ga je tega kakor pred nečim nedoločnim, ki ima pridih praznine, a je obenem tudi kakor vogal podobe, ki se počasi otresa prahu in začčenja lezti v spo-

min. In noče je, ker noče, da bi se tudi njegove roke začele neuravnovešeno gibati, veke pa trepkati, da bi odgnale vsiljiv privid.

»Ne zgodi se zmeraj vse hudo, ki se ga bojimo,« je rekel.

Jetnik pa je drgnil z nohtom desne roke po podu, medtem ko je glava zmeraj enako strmo zrla predse. In Maks je vedel, da jetnik ne čaka, da bi mu njegove besede prišle v zaokrožem prostor gluhe zazrtosti, ampak samogibno drgne z nohtom kakor blodeči bolnik, ki riše s prstom po tleh.

»Cigareto?« je vprašal, in ko je vtaknil roko v žep, je zašumotal s platnenimi hlačami, da bi priklical njegovo pazljivost.

A jetnik je molčal.

Podgane pa so bile zdaj piščanci, ki vdano čivkajo, ker so našli pravilno lego pod kokljo v temnem kotu. V stražnici veriži znani glas kito besed. Zadušene so in oddaljene, ko da daleč onkraj vrat truden učitelj leno momlja zaspanim učencem. Ponočna šola za odrasle! A podoba je še bolj klavrna ob misli na takšnega učitelja.

»Cigareto?« je spet vprašal. A prižgal je sebi.

Ogenjček vžigalice je obsvetlil njegov profil. Zamišljen je, in videti je, ko da je zasanjano miren, da ne bi izgubil čara dlani, ki ga boža po tilniku, za vratom, na prsih pod srajco. In zaradi blagodejnega vpliva te ženske

dlani so se mišice potolažile, živci pa legli v strugice mehke vate, medtem ko se ustnice razklepajo v plimi toplega zraka, ki ga pljuča vdihavajo in izdihavajo.

»Vse se bo dobro izteklo,« je rekel Maks.

»Tisti večer je bila ljubka. ‚Odkar imam tebe,‘ pravi, ‚sem kakor dekletce. Kaj če boš imel zraven mene še enega otročička? Nočeš, vem, a zdaj sem šele začela živeti, odkar me ljubiš.‘«

»Da,« je rekel Maks, ne da bi hotel, a kakor da bi samogibno želel pretrgati nevzdržno sladkobnost razbolelih stavkov.

»Viš, dva otročička bom imela, tebe in enega, ki bo na las podoben tebi, kakršen si bil, ko si bil majhen . . . ‘«

Maks se je neslišno premaknil. Ali sprejeti vase ozračje njegove usode, ali pa na tihem oditi, prej ko mu bo neznančeva bolehnost priklicala na dan blodnje, ki se jih je življenje rešilo in ki ne bi smele več kaliti mirne in krotke površine.

»Kaj bi naredil pravi moški?« je vprašal jetnik.

A je bilo vprašanje, ki ni čakalo na odgovor, zaplavalo je v temi kakor netopir in se spet vrnilo k začetku svoje krivulje.

»Mogoče bi jo poročil. Ali pa bi rekel: ‚Odpravi‘. A nekaj bi *hotel*. Po svoji vzgoji . . . po svoji sebičnosti. Tako pa . . . O, ni treba odnašati jermenov iz čevljev ne pasu. Ni treba. Ni se česa bati. Nič ne bo. Nič.«

In tlesknil je z nohti desne roke po plohu; potem je močnejše udaril.

»Kako se je moglo zgoditi?« vprašuješ, »Kako se je moglo zgoditi?« In pri tem jo božaš, se je oklepaš in tiščiš obraz v njeno nedrje . . . Zvodnik? Slabič, ne zvodnik! A saj to si pravzaprav zmeraj bil, slabič. Samo zdaj si to ob ženskem telesu. Prvič ob ženskem telesu slabič in sploh prvič ob ženskem telesu. In se preziraš zaradi obojega. A še bolj se pomiluješ. To je, pomiluješ se, sam sebi se smiliš. Hkrati veš, da je potrto tvojega obraza globlja od usmiljenja, ki ga čutiš do samega sebe. In veš, da v luči, ki sveti s posteljne omarice, ona opazuje tvoj obraz. In natanko veš, da se ji boš zasmilil, ker te ima rada. Tvoje potrte in prepadeno zaskrbljene poteze jo bodo ganile. In ona bo našla, njeno srce bo našlo rešitev, ki jo je tvoje žalostno lice zaslužilo od njenega srca. In čakaš jo, da, čakaš, da jo bo izrekla, in ker bo prišla iz srca, ki ljubi, bo dobra, tolažljiva rešitev —«

Podgane so zdaj pridirkale po ozkem cementnem hodniku, da je Maks mislil odskočiti, a sta se mu takšen strah in stud zazdela otročja. Takó je ostal na mestu, živali pa so krenile v prazen prostor tik pred oddelkom, kjer je ležal jetnik; ko so zatopotale po podu, so bile miniaturna konjenica, ki je prešla s ceste na lesen most.

»Vse bo prav, moj mali,« šepeče, »samo rad me imej. Boš imel zmeraj rad svojo punčko? In ji boš pisal s fron-

te? A nočem misliti, da ne boš pisal. Nočem, da greš na fronto! Jaz bom šla k tvojemu polkovniku!»

Maks ga je opazoval. Ves čas sloni na desnem komolcu, ko da je zleknjen ob njeni glavi in govori ob njenem čelu. Na sebi pa ves čas čuti svetlobo luči s pobledelim senčnikom, medtem ko meša v svojo pravilno italijanščino besede iz lombardskega narečja, ki jih je prevzel od nje. Takšna slovniška italijanščina, kakršno govorijo slovenski ljudje z dežele, je pomislil. In tudi njegov obraz, prej, ko je gorela vžigalica — Ne. Ni mogoče. In z vsemi silami hoče, da bi bilo mogoče. Morebiti je sebičnost vir tega zanikanja, a noče. Ne mara takšne razbolelosti. Rajši hudobijo kakor razrvanost.

Odvrgel je čik in ga glasno pomečkal s čevljem; nalašč takó razločno, da bi postal čevelj središče ozračja, in da bi jetnik vedel, da ga ne gleda in da ne presaja vase njegovih besed.

»Bi zdaj cigareto?«

A on je še zmeraj ob posteljni omarici.

»Leži ob tebi in ti si krivec. Krivec? Ali je kriv, kdor svoj živ dan ni nič hotel? Kdor je zmeraj samo želel in želel? Ne, saj si res samo želiš, a zavest krivde je hitrejša in se prihuli sekundo prej, preden začneš hoteti. Pred vsako mislijo zmeraj vnaprej občutek, da bo hotenje jalovo. Vse dni, od mladih nog takó. In takó tudi, ko prideš in ona leži in se smehlja, a ima vendar v koticah ust

slino kakor od kisline, ki bi ji izžgala ustnice. ‚Sedi,‘ pravi in gladi juho ob sebi in njena roka je vlažna, ko se te dotakne. Takó neprijetno potna. ‚Vse je v redu,‘ pravi in se dotakne tvojega lica z ustnicami, ki so od vročine luskinaste kakor razpokano linolejsko platno na mizi. ‚V redu?‘ vprašaš. Ko da ne bi vedel, o čem govori! A se ne drzneš, da bi bil soudeležen. Niti zdaj, ko je že opravljeno. Takó spet zgoščaš svojo hvaležnost v svoj pogled. O dá, želiš si, da bi se preziral zaradi te umetne megle, v katero se skrivaš, a vendar čepiš ves ponižno zvit v zenicah svojih oči, ki bi hotele izkazovati naklonjenost, a moledujejo dobroto. In si potrpežljiv kakor žrtev, ki ji bodo nazadnje priznali nedolžnost. ‚Predolgo da sem čakala,‘ je rekla babica. A tedaj tvoja misel spet uide, da je ne bi posrkal vrtinec praznine, in zato si še bolj pazljiv, skoraj mil, ko vprašaš: ‚Je bolelo?‘«

Sunkoma je sédel, kakor da ga je dregnil neviden nož. Obrnil se je in si v naglici vihal srajčne rokave. Mrzlično. In za hip se ozré proti Maksu kakor opsovan pes, ki je na tem, da bo zagodrnjal, a mu strah pred gospodarjem ustavi prvo, komaj spočeto grgranje. Spet viha rokave, skoraj do ramen, ko pa vidi, da ne gre več, začnejo njegovi prsti s pletenjem nemirne, razcefrane mreže pred njegovimi prsmi.

» ‚Je bolelo?‘ Da, zaradi tega vprašanja, zaradi potuhnjenosti v tem vprašanju bi se moral obesiti,« je rekel. In

to je bilo kakor ugotovitev, ki je prihajala iz streznjene, na mah zavedne zavesti. In stražnica in vojašnica sta bili ta hip spet resnični; in sergente stvaren onkraj vrat, stvaren in po čudni, zamotani vzročnosti njegova omejenost kriva jetnikove usode.

Ta je skrčil noge in si objel kolena; njegovo lice je v oddaljeni rdečkasti svetlobi nabuhlo lice otroka, ki je dolgo jokal. Ne gleda Maksa, a zaradi krčevito napetih mišic rok, je videti, da se je njegova misel osredotočila v njegovo smer. Najbrž zdaj sliši podgane, ki se prekucajajo, in vé tudi za noč onkraj odprtega okenca.

»Lezi k meni, dragi,‘ prosi, in ko ležeš, se rjuha napne pod težo tvojega telesa. Vznak, mirna, leži, skozi vojaško platno čutiš, kakó je razbeljeno vitko telo pod napeto rjuho. Vročično je, a občutljivo ob dotiku tvojega telesa, krotko razvneto v pridušeni slasti pomešani s krvjo . . . Če bo nastopila krvavitev, bo treba po zdravnika,‘ pravi. Tebi pa je, ko da te je nepričakovano ujela v past z ozkim telesom, ki je v rjuhi ležeči beli kip. Rad ga imaš, ker je tvoje prvo žensko telo, a prav zaradi tega ga tudi sovražiš, ker bela rjuha, v katero je zavito, se lahko spremeni v mrtvaški prt, zaradi katerega boš za vse večne čase nesrečen in kriv —«

Zazrtost njegovih oči je vzporedna negibnost dveh jeklenih žic, ki držita Maksa ujetega in ne pustita, da bi se premaknil.

»Ni prav, da si črnogled,« je rekel Maks, da bi slišal svoj glas.

»Kakor da bi mi bilo žal, da bi bil nečesa kriv,« je ko sam sebi zamrmral.« Seve, nočeš te misli, podiš jo, ker imaš rad njeno telo in za nobeno ceno ne maraš, da bi se mu moglo kaj zgoditi. A obenem se kakor hlad iz kleti sredi poletne vročine razliva vate zadoščenje, da boš nazadnje nečesa *zares kriv*. Pa spet stiskaš pesti, kajti nič se ji ne sme zgoditi, buon Dio, nič, in hitro zasipaš ugodje, ki se ti je od zadoščenja na skrivaj razraslo nekje nad želodcem, poljubljaš luskinaste ustnice kot v molitvi, naj se ji nič ne zgodi —«

Uprl je komolce v kolena, sklonil glavo in zagrebel s prsti v lase. Zaradi te razdvojenosti, ki je zdaj tiha, zbrana, je ta hip bolj sprejemljiv, bolj blizek; skoraj mož, ki potají svojo razklanost.

»Po navadi se vse dobro izteče,« je rekel Maks.

Tedaj so se odprla vrata.

»Ej, ti!«

To je bil glas malega, ki je bil njegov ded sergente, zato je njegov vzклик takó samozavestno pojoč.

»Še si tam?«

»Ali je izmena?«

»Ne še, ne še.« In stražnico je napolnil smeh.

»Smo mislili, da so te požrle miške!«

»Hahaha!«

Sergente je tedaj zakričal: »Ga spoveduješ?«

Tudi Paolo se reži, je pomislil Maks, saj ga ne pusti spati.

Sergente je spet zakričal: »Kdo je mož in kdo je žena?«

In spet val smeha.

Potem se je mali obrnil in stegnil glavo v mrak zapora.

»Kdo je žena?« je samovšečno vprašal. A sergente je najbrž pričel z novo pripovedjo.

»Pokličite, ko bo čas,« je rekel Maks.

»Koliko je ura?« je vprašal jetnik.

Mali Pascà je zaprl vrata, da ne bi po nepotrebnem šla v izgubo niti mrvica sergentove dragocenosti; takó je bil onkraj vrat zabo, kjer se je smeh zgostil v pritajeno pazljivost okoli majhnega zrna zelo drobne resnice.

»Koliko je ura?« je spet vprašal jetnik kakor nenadoma prebujen ob zavesti, da bi bil Maks lahko odšel, skoraj prepaden, da bi se bilo to čisto lahko zgodilo.

»Samo nagajajo mi,« je rekel Maks. In čeprav je odklanjal hvaležno pomirjenje, ki se je prikazalo v jetnikovih zbeganih očeh, se je vendar vdal zadoščenemu občutku matere, ki ji je otrok nehal jokati in ona išče zdaj tipajočo nerodnost v njegovih vlažnih očeh.

Živo si je zaželel cigarete in segel po zavojčku.

3

Boš kadil?«
Jetnik je samogibno razklenil roke, istočasno je ošinil Maksa oster pogled; ko da so si roke in pogled v nasprotju, odvisne od dveh sovražnih si živčnih središč.

»Niso vojaške,« je rekel Maks in pomislil, da je fantov pogled takšen od zbežnosti kakor pri plahih ljudeh, ki so videti ošabni prav takrat, ko so najbolj boječi. A ta se ob glasovih, ki so vdrli v njegovo izpoved, šele zdaj do-dobra zaveda, da ni sam, in se hkrati boji, da bo kmalu spet sam.

»*Sport* so,« je rekel Maks. »Tržaške cigarete.«

»*Sport?*«

Bolj kakor začudenje je bila nezaupljivost v njegovem vprašanju. In Maksa je spet napadla misel, ki se je bila prihulila prej, ko je poslušal njegovo izgovorjavo. A ne, zaradi nje je prav lahko iz Bocna ali iz Furlanije. Zakaj naj človek zmeraj sluti vezi z usodo domačega kraja! Seve, da se je začudil ob imenu *Sport*, a zato, ker je to dobra cigareta in jo je najti samo v takó imenovani Juljski krajini; nekak privilegij za deželo, ki je zmeraj ka-

dila balkanski tobak, a ga zdaj ne sme več, odkar je po koncu svetovne vojske rimska lastnina.

»Samo pri nas jih imamo,« je rekel Maks. »Na Tržaškem.«

»Vem.«

»Nekakšen privilegij —«

»Vem,« je zadirčno rekel. »Vem.«

In tudi umaknil se je sunkovito, ko je bila cigareta samo na pol prižgana; a nekaj morebiti tudi zato, da bi skrnil tresenje rok, ki jih je obsvetlil plamen voščene vžigalice. Ker prej je ležal in mišice so bile napete, potem jih je krotil z oklepanjem kolen, zdaj pa drži cigareto v desni roki in ne vé, kam bi z levico. Takó je v svoji zadirčnosti in nemiru podoben zbeganemu dekletu, ki je nepričakovano ostala sama v sobi z vsiljivim moškim.

»Tudi jaz sem od tam,« je rekel, da bi premagal plahost, a kakor se boječ človek zmeraj zateče k neumestnemu gibu ravno takrat, ko išče izhoda iz nerodnega molka, takó je zdaj on živčno hrknil in odkimal z glavo. In hkrati je zakašljajal. In istočasno se je skušal izogniti smešnosti zaradi dima, ki mu je šel v sapnik, medtem ko se njegove roke zavedajo, da imajo vzrok, da so lahko nemirne v kašlju, ki jim je priskočil na pomoč.

»Zdelo se mi je,« je rekel Maks ko sam sebi.

Videti je bilo, da se bo fantov obraz skromno nasmehnul, a se je samo trudno skremžil v siju cigaretne

žerjavice; rdečkasta in zaripla lica novorojenčka, ki se budi iz sna. Počohal si je čop nad desnim očesom, potem so se njegove ustnice pregibale, ko da bi molil; potem jih je krotil in zaporedoma vlažil spodnjo ustnico, ali morebiti ne vlažil, ampak jo spet in spet brusil z zobmi.

»Kdaj si bil zadnjič doma?« je vprašal Maks; bolj iz vljudnosti kakor iz občutka tovarštva; ker čeprav ga iskreno priteguje usoda domačega človeka, se zaveda, da se zaradi te človeške naklonjenosti podaja v ozračje, ki se ga ves čas nagonsko brani. Ko da mu bo neznanec začel vsak hip postavljati pred vest podobe, ki se jih človek reši, da lahko nadaljuje sožitje misli in življenja, se jih znebi kakor tovora, ki ga v nevarnosti vržeš čez krov.

»Preklete mesto,« je šepnil jetnik.

Obrnil se je in položil noge na tla. Takó drži roke med kolena in na koncu rok mu med prsti tli cigareta kakor iskra blizkega in obenem oddaljenega življenja. Podgane pritišano ena drugo dušijo, ena drugi z zobmi na vratu, da z naslado okušajo rezke glasove, ki jih poraja zadržano, počasno mučenje. Da, prav lahko je slovenski človek, je pomislil Maks, in zaradi te možnosti ga je vnaprej sovražil, vnaprej mrzil. Ker rajši se vrne k sergentu, ko da se pusti zapresti v meglo bolehnosti! A to se pravi, da je tudi sam še ranljiv, to se pravi, da ni do dna prečistil spominske skrinje in da še leži na dnu mrt-

vec, ki je mislil, da ga je vrgel čez krov in se ga za zmeraj rešil. Ali hoče uiti sebi ali neznanecu, ki mu obrača hrbet in ima spačeno lice?

Jetnik je molčal, a Maks je vedel, da čaka, ker je zdaj vrsta na njem.

In tedaj je tudi iz ihte zaradi te nove možnosti vzdignil glas.

»Saj. Prekleta mesto,« je vzkliknil. »Ker živi samo od vreč, od žerjavov in skladišč! Ker je samo velika luka, sijajno izhodišče za tovore, ki potujejo dosti ceneje po morju kakor po kopnem! A preketo tudi zato, ker če imaš pristanišče, hočeš imeti še zemljo, ki ga nosi, in če ti ni zadosti do Postojne, odkorakaš naprej! In preketo še zato, ker je ljudem, ki živimo tam, ječa med bregom in morjem, namesto da bi nam bilo okno v svet! In nazadnje še preketo, ker mora sto in sto tisočev državljanov izginiti z obličja zemlje, ker ne govori jezika gospodarjev ladjedelnic, žerjavov in skladišč!«

Umolknil je, ne iz zavesti, da je pozabil na sergenta, na vojašnico, na uniformo sabaudskega kralja, ki jo ima na sebi, ampak iz potrebe, da bi se jetnik oglasil in takó sprožil novo povodenj besed. Lahko, da se je zmotil, zelo lahko. A kaj, temu je razrvanost načela jedro, iz katerega se lahko rodi pravi napad. A nazadnje — naj ga kar toži! Takó ga bo nehala preganjati misel, da so vsi njegovi prijatelji pod ključem!

A jetnik je molčal, z golimi komolci na kolenih, z golimi gležnji v razvezanih čevljih. Najbrž ni niti prav razumel razvnetih stavkov.

»Ne vem, zakaj si to govoril,« je nazadnje rekel, a kakor da izprašuje sebe. »Bolj v zapor, kot sem že, me ne morejo vtakniti.«

Spustil je ogorek in položil nanj čevelj, a nerodno kakor noga, ki skuša streti ščurka, pa se ji početje gnusi.

»Bolje bi bilo, da spravijo v zapor vsakega izmed nas, takoj ko se rodi,« je rekel. »Ali da ga nekam treščijo kakor s Tarpejske čeri manjvredne otroke.«

Spet je utihnil in privzdignil glavo, takó da se je zdelo, da bo pogledal Maksa, a glava je samo odločneje obstala sredi tišine, ki jo tisti hip niso motili glasovi živali.

»Ne vem, zakaj si takó govoril,« je naposled rekel po slovensko. »Jaz sem eden od tistih nekaj sto tisočev.«

Potem je njegov glas iz rezkega na mah postal živčen, skoraj sikajoče posmehljiv: »Eden od živih mrličev.«

In niti zdaj se ni ozrl, a v vzdignjeni glavi, v domačih besedah, ki jih je izrekel brez jecljanja, ni več samo ihtenje, ki ne more najti poti v jok, ampak kakor da je sredi razjedenih, preperelih vlaken njegovih misli še zameetek zdravega tkiva. Takó molčita oba, ko da ju je to spoznanje hkrati presenetilo, čeprav se drži srednjeveških zidov gluha pošastnost in je okužena tudi noč, ki pošilja svojo sapo skozi zamreženo okence. In utihnil je sergen-

te onkraj vrat in celó podgane se preganjajo brezglasno, se vzpenjajo po hrapavih zidovih in si iščejo izhoda na stropu; a videti je, da tudi zanje ni izhoda, zato strgajo staro malto, jo omotično grebejo z nohti in se odrivajo, da tista bolj utrujena ovehne in cepne na cementna tla, kakor da se je utrgala s stropa kepa temnega pudinga —

»Vsi moji prijatelji so v zaporu,« je rekel Maks. »V zaporu ali v internaciji.«

Fant ni nič rekel, nič se ni premaknil.

»Cigareto?« je tedaj vprašal Maks.

Samo na pol se je obrnil, takó da je Maks videl njegov zbegani pogled, a menda je opazil, da išče Maks njegove oči, in tudi zaradi tega mu cinca in pleše cigareta pred vžigalico.

Tedaj je Maks sèdel na konec ploha, daleč od njega, obrnjen stran. Zdaj lahko, si misli, ker v sprejemanju cigarete je sicer top, a vendar podzavestno vdan; takšen je razdražen in obenem premagan otrok, ki mu mati potrpežljivo dela silo, ko mu vtika žličko v usta.

»Padla je na stopnicah in lahko bi bila tam . . . čisto sama . . . « je rekel. In Maks mu je hvaležen, da govori o nji, ker takó je, ko da bi mu dovolil, da se odpočije; ne samo noge, ki so stale ob sodih, ob sergentu, in zdaj tu, ampak splošen občutek ugodja. In čeprav se tega na tihem obtožuje, se obenem zaveda, da mora jetnikova

zgodba šele priti, ker se je do zdaj spoznal samo z enim poglavjem, ki gotovo ni tisto odločilno.

»Potrebuje te, ti pa si skušaš zamegliti zavest z izgovorom, da je vojak prost samo zvečer. Saj to je res. A če si hvaležen vojaškemu redu, da si prost šele pod noč? Če se bo kaj zgodilo, se bo ta čas, ko te ni, si misliš. Sosea ji bo pomagala. A samo, da nisi zraven . . . Vendar se ji ne sme nič zgoditi. Ne sme umreti. Prevelika kazen bi bila. In ona bi bila kaznovana, ne jaz. Ne, ni mogoče! Ni mogoče. A takó so od vsega začetka učili: Krivda. Kazen. Smrt. Od mladih nog ti vbrizgajo to o krivdi, samo da nikdar pravilno ne veš zanjo. Samo slutnja je. Samo občutek umazane, okrogle megle v prsih, nejasnega kolo-barja tu notri. Nepoznan greh vse do zdaj. Vse do zdaj, ko je krivda vidna, zgoščena v njenem telesu. In če bo telo za zmeraj mrzlo, bo krivda večna kakor smrt.«

Ustavil se je. Potem je rekel odločno:

»Ne, ne, Sandra mora živeti! Kazen se ne sme utelesiti v nji! Jaz sem kriv! Če umre, ostane samo blaznost, ki se je že pričela . . . Nočem . . . «

Potem ko sam sebi:»Ne smeš, Sandra, ne smeš.« In odkimal je z glavo in vzdignil roko s kolen, da je cigareta zakrožila po zraku, a se ni približala ustom. »Nočem.«

Bila sta vsaksebi, s telesi, ki sta obrnjeni stran, a ne nasproti, za devetdeset stopinj narazen. Ko da sta ločena, a vendar združena od dveh stranic istega kota, pod

žarnico, ki je oddaljena in rdečkasta, ko da so jo pred stoletji obrizgali s paradižnikovim sokom, ki se je s časom strdil in oprášil. Prazni predeli pa kupeji brez potnikov v vagonu na pozabljenem tiru.

»Nočem,« je še šepnil kakor bolnik, ki mu je že dolgo prej zdravnik dal uspavalno sredstvo, a je šele zdaj začelo delovati.»Rad bi jo videl spet zdravo in ljubko, kakó mi ob mizi pripravlja kavo.« In še tiše: »Prelepo je bilo. Zmeraj sem vedel, da je prelepo zame in da ne bo trajalo.«

Vem za to črno klico, si je mislil Maks, še kakó vem; in tisti hip si je zaželel, da bi se oglasile podgane in priklicale nase njegovo pazljivost; in upal je, da se bodo odprla vrata stražnice. A ploh, na katerem sediva, je zdaj tudi moj ploh, si misli, in je zastonj vsaka poskušnja bega; deliva si isto ozračje, v katero priteka preteklost skozi okence kakor skozi režo, ki je bila do zdaj samo na videz odprta v lombardsko noč.

»Tisoči ljubijo ženske in jih ne trpinči noben strah,« je rekel fant z mirnim, skoraj uvidevnim glasom. »A od samega začetka je zapisano, da se mora tebi zgoditi nekaj nepopravljivega. Da, že kot deček veš, da se bo zgodilo. Pravzaprav, da se je že zgodilo, čeprav ne veš kaj. Iščeš, tuhtaš, a veš samo, da si kriv, nečesa megleno kriv.«

Videti je bilo, da se misli ozreti, a se je samo njegov glas spremenil. Ko da pravi bitju, ki je tik pred njegovimi kolena in mu lahko govori tišje, z zaupljivostjo, ki jo omogoča zarotniška zvestoba in občutek varne samote.

»Zdaj razločno vem. Takrat se je pričelo. Prav snoči sem bil pomislil na to. Tista samotna ulica pelje k obrežju in ti stopaš ob materi. Poletje je in mati ima v roki torbo s kopalno obleko in s sadjem. Spredaj je sonce na skrleh in na parniku. ‚Mama, zakaj se ne peljeva s parnikom?‘ praviš. ‚S čolnom se bova peljala,‘ odgovori ona in se smehlja. ‚In parnik, kam bo šel, parnik, a, mama?‘ ‚Daleč, dragi, zelo daleč,‘ pravi. A tedaj zavije z obrežja na ulico visok gospod in hodi zravnano, v belih hlačah, v belem jopiču. Gre po pločniku proti nama, a meni gre še zmeraj po glavi parnik. ‚Zakaj bo šel daleč, a, mama?‘ pravim in tiha ulica je polna zvonkega glasu petletnega otroka. Mama pa se ne smehlja več, videla je gospoda in krepkeje je potegnila mojo roko, ‚Sì, sì,‘ je rekla. *Sta' zitto, adesso.* '«*

Odvrgel je čik in ga pomečkal odločno, brez oklevanja.

»A ne! Saj je bilo že v materi in je prišlo vame z njeno krvjo! Takó je, že v nji je bilo. Kakor je že v materah črnih dečkov. Prav takó. In črni deček se, ko se ob belih dečkih zave svoje kože, nekam skrije, steče k potoku in

Sì, sì. Sta'zitto, adesso = Da, da, bodi tiho zdaj.

skuša zdrgniti s peskom črno barvo s kože. A ne gre proč. Ne gre in ne gre. Se dosti huje pa je, če ni niti črne kože, a si vendar posrkal strup že z materinim mlekom. Takó je pravzaprav vseeno, kdaj se je pričelo. Morebiti res tudi tam na obrežju. Morebiti v šoli, ko se učitelj reži, ker pogrešiš glagol in besedo novega jezika. Vseeno kdaj. Lahko tudi takrat, ko je zgorel *Dom*, in so prinesli očeta domov potolčenega, ker je branil črnim srajcam, da bi žgale. Nima pomena kdaj, če pa te je okužila mati, ko te je nosila. Nima prav nobenega pomena kdaj.«

Maks je sprožil roko z zavojčkom in se dotaknil njegovega komolca; ne da bi se obrnil, je vzel cigareto.

»Večkrat sem mislil na to,« je rekel Maks. »Primerjal sem otrokovo zavest, ko ga prisilijo v tujo šolo, z balončkom, ki se izmuzne otroku s prsta. Ko pride v ozračje z drugačnim pritiskom, se razpoči.«

Podgane so začele lenobno cmerikati, ko da so poleg-le druga k drugi in se z gobci samodopadno drezajo v trebuhe.

Maks je še rekel: »Ni malo tistih, ki jih je ozračje v italijanski šoli mučilo kakor zračni pritisk tenko kožo otroškega balončka.«

»Da,« je rekel fant. »Sedemletni krivec, ki ne vé za svoj greh. In nekdo je pravil o jetični učiteljici, ki je pljunila bolno slino v usta otroku, ker se je predrznil ziniti v materinem jeziku. A ni bilo treba! Zakaj segati po takó

neokusnem sredstvu, ko pa ima otrok že vse v krvi, v mozgu ... Moj učitelj je bil bolj umirjen, kar se tega tiče. ‚Otroci,‘ je rekel, ko je bila na vrsti moja naloga, ‚otroci, pet minut veselega razvedrila!’«

Vrgel je na tla komaj začeto cigareto.

»In potem ko se ti je ves razred smejal, se majhen bubec vračaš domov s svojim grehom v sebi in vse ti je enakovredno. Nobenega razločka ni več med dobrim in zlim. Je samo zlo. A prej smo vedeli za razloček. Prej je bila učiteljica vse dobro, druga mati, ki ti pomaga, če ne znaš, se ti ne posmehuje, ampak zaliva rože v lončkih na oknih in nas pelje na sprehod in ves razred je okoli nje. Sediš na obrežju ali pa močiš noge v vodi, kjer se potaplja debela veriga vsa pokrita z zelenim puhom, ko da jo je objela žametasta plesen. In takrat veš, kaj je dobro, ker po izletu napišeš nalogo, in ko jo bereš, je spet takó kakor na školjih. Zlo pa je takrat, ko ne paziš. Zlo je, če se ne učiš. Zlo so kletvine in grde besede vojakov v vojašnici pred šolo, kjer je stena vsa polna vlažnih madežev in se je omet okrušil z zidov. Vsa okna so z rešetkami, vojaki pa sedijo za železnimi palicami in kričijo. To je grdo, in učiteljica noče, da stojimo ob oknih, ker si vojaki odpenjajo hlače in se krohočejo. In ko se mulci pripodijo pod tista okna, se nam zdi, da nimajo dobre učiteljice, ker so vsi razkuštrani in razcefrani. Tepejo se pod okni vojašnice, ker so jim vojaki vrgli hlebec

vojaškega kruha z najbolj visokega okna. Ravsajo se in kavsajo zanj, nazadnje eden beži in tišči hlebec na prsih. Mi pa smo srečni, ker smo ob oknu z lončki rož in imamo dobro učiteljico . . . Toliko bolj, ko pride pod okna vojašnice ženska s pomečkanim krilom in s suhimi lici. Smili se nam, a je vendar grda, takó umazana in nepočesana. Stoji sredi ulice in gleda v steno, ki se vzdiguje visoko in je polna rešetk. Vojaki pa kričijo in stegujejo roke skozi rešetke in mahajo vsi vprek. Enega pa lovijo in se spet krohočejo, ko pa ga tesno držijo ujetega, mu eden odpenja hlače. In obenem kličejo njo, ki čaka spodaj, in mahajo s tistim njegovim kakor z belim pendrekom, ona pa potem gleda v tla in je kakor trudna od dolgega čakanja, takó da nazadnje eden vrže hlebec, a ji priletí na glavo pa se ona ne zdrzne, ampak se samo skloni in pobere okroglo pogačo in počasi odide . . . Da, takrat smo vedeli za dobro in zlo. Potem na mah nič več. Pred novim učiteljem si, ko da imaš smešen nagobčnik pred usti in se ti zaradi tega vsi posmehujejo kakor vojaki razkuštrani ženski. A nikogar ni, ki bi pomagal. Nihče ti ne bo snel nagobčnika, ki spreminja tvoje besede v spačenke —«

Nekje v kotu je bilo sliši rahel pi-piii kakor glasek bolnega piščeta, ki so ga vrstniki pustili ob strani; Maks pa si misli, da nima nobenih zaslug, da ni tisti fant, in to je še bolj krivično, ker fantova razdvojenost ne izvira iz

omenjenega duha, ampak iz tenkočutne nравí, ki so jo zavrlí ob prvem razvoju.

»Saj,« je rekel jetnik, ko da odgovarja njegovi misli. »Črni deček se potem najbrž vda, pozabi na svojo kožo, jé, spi, hodi v šolo, se potepa. Vse mogoče — samo da pozabi na roganje. Da, saj ne veš, kaj se godi s tabo. Nekaj poglobitnega si zagrešil, zmeraj bolj se tega zavedaš, in vsak hip se lahko kdo obrne in se ti zareži v obraz. Na vogalu. Na kopanju. Pri nogometu. V cerkvi... Ne, tu je spočetka izjema, tu te imajo za pridnega, in ko strežeš pri maši, se ti zdi skoraj neverjetno, da je okoli tebe vse tiho in da sta sama, mašnik in ti. To bi moralo trajati. A veš, da ne bo, ker tukaj ne vejo še za tvojo krivdo, a ko jo bodo odkrili, bo spet isto. A zelo ti je všeč tisti mir in voda in vino, ki curljata iz majhnih vrčkov. Pa prežanje, ko držiš klobuk ženinu in ti stisne v pest napitnino; ker zaradi tega denarja boš lahko sledil filmu o Tom Mixu. in se navduševal za njegovega konja, ne da bi ti mogel kdo kaj očitati. Ružil boš pistače in za poldrugo uro bo vse odrešeno.«

Maksu se je zdelo, da bi zdaj kadil, a se je premagal in obdržal zavojček v rokah.

»Nikogar ni, ki bi razumel,« je s poudarkom rekel. Tisti ki bi lahko pomagal, vse še bolj zavozlja. Na primer mladi kaplan, ki je kdo ve zakaj prišel iz Rima v naše mesto. Zlato obrobljene naočnike ima in meden glas.

Zelo lepo je vse urejeno v njegovi sobi in videti je, da si ga ganil s svojimi plahimi, sprašujočimi pogledi. In te boža. A ne ljubkuje te kakor učiteljica, ki pazi, kakó moraš držati ročnik, na koleno bi te rad posadil in ti bi najrajši odšel, a ne veš, kaj je prav, in ne bežiš, ker se bojiš, da bo neprijazen s tabo in se ti bo posmehoval kakor učitelj in učenci. Njegova mehka roka pa skuša zlezti pod hlačnico na stegnu, takó da je tvoj obraz v zadregi in stiskaš kolena, a on postaja hud in razdražen, takó da se spet bojiš, da bi te zasmehoval in se skušaš nasmehniti. ‚Zgačka me,‘ rečeš, a on se upré: ‚Ne, ne!‘ in mrzlično pregiba roko, ki so jo tvoja stegna ujela. ‚Ne, ne!‘ In stopa za tabo po sobi in drhtí, medtem ko se ti že pripravljáš na njegov prezir, ker si gotov, da si spet naredil nekaj, kar ni prav. Kajti ti narediš zmeraj takó, da se ti režijo. Ti si zmeraj kakor izobčenec. In ko pri nauku katehet govori o duši, ki jo greh naredi grdo kakor gnilo rano, skušaš videti, ali je tudi tvoja takšna rana. A je ne moreš in je ne moreš videti. Ti, ko da nimaš duše. Splahnela je nekoč davno in si kriv tudi zato, ker je izpuhtela in je nimaš... Ali si kdo predstavlja dečka, ki čuti, da je zaradi nepoznanega greha brez duše?«

Ni pričakoval odgovora.

»Samo ena želja te zmeraj preganja: biti kakor drugi. Ali pa vsaj narediti takó, da bi bilo kolikor mogoče manj opaziti, da si drugačen. Kolikor manj. In to se posreči

samo v kinu. Nocoj sem mislil na to. In v tistem klojstru v Piemontu. Tam sem imel dosti časa za to, tam, da sem premišljeval. Da bi bil kakor drugi. Prav takó tudi z Brunom. Šestnajst let, in se šopiri, da ga nedorasel bubec zvesto posluša. ‚Nisi še nikoli?‘ se čudi, a ti se zdrzneš, ko da je odkril večno pomanjkljivost, ki je ti ne moreš odkriti. ‚A, seve, ti nimaš sestre,‘ pravi, ‚a ko moja mati zarana vstane, leže sestra k meni. Dve leti je starejša od mene, fanta ima, a da je z mano lepše, pravi.‘ Vse okoli je robida in so akacije, pod nama je Prosta luka, jaz pa se smehljam, da bi Bruno ne opazil, kakó sem zaostal, in da se ne bi osmešil. Smehljam se, a vem, da ne bom nikdar kakor drugi.«

Bilo je, ko da je končal, in položil je dlani na ploč in se rahlo zvrnil vznak.

A tedaj je še rekel: »Ko sem ležal ob nji, sem se spomnil Bruna. In zdaj se tudi lahko pomilujem zaradi takratne zadrege. A s tem ne spremeniš preteklosti. Nič ne spremeniš. Tisto plaho stopicanje za sledjo drugih je spet tu, kakor vlažni madež, ki si mislil, da je za zmeraj izginil, a se je vir mokrote samo potuhnil.«

Maks je hotel reči, da ni res, da je zdaj že povsem drugače, ker kljub razumljivemu pretresu takó razločno vidi vzroke in takó bistro sledi vsem odtenkom, a takrat so se odprla vrata.

»Alo!« je zaklical sergente.

»Izmena,« je zamrmral Maks.

Jetnik pa se je ozrl k Maksu z boječim in obenem očitajočim pogledom.

»Koliko je ura?« je vprašal.

»*Su! Su!*« je kričal sergente. »*Muoviti!*«

4

Vtis je imel, da so njegovi koraki pred bencinskimi sodi temni in votli, ko da je pod gramozom praznina; udarci na klavir v Chopinovi pogrebni koračnici. Res, v ušesu mu brni glas sergenta: »*Sbrigati, coglione!*« A če se ne bi bil vživel v jetnikovo zgodbo, bi se podčastnikovemu zadiranju samo muzal; takó pa je tekel po puško in tekel z njo iz stražnice na plano, da se je sama po sebi prikazala v mislih podoba tepenega psa, ki beži z repom med nogami.

To je zato, ker čuti, da je prevzel jetnikovo usodo, upira pa se misli, da je jetnik tu blizu, onkraj dvorišča in da je pohabljen. Sovraži ga, ker je takó izmaličen.

»Vojak izpolni svojo dolžnost tudi z varovanjem enega samega bencinskega soda.« Kdo vé, zakaj se mu je vrinila ta neumnost. A je zapisana z mastnimi črkami na zidu vojaške kuhinje, čeprav zdaj v temi napisa ni videti. Tudi Mussolinijev podpis je masten, a je podoben kačasti črti vročine na bolniškem listu. Geslo pa ti iznajde ta tič. Za vsak korak. Kmalu še za tisti kraj, kjer za zdaj še opravljaš svojo potrebo brez dolžnosti do domovine.

Dolžnost! Samo da morata biti dolžnost in pravica enako porazdeljena na tehtnici, če naj bo ravnotežje. Samo dolžnost je padec na dno, je stiskalnica, je smrt. Kakor tisti pohabljenec tam notri. Saj ga ne sovražiš. Smili se ti, ker je takó nebogljén. Umikaš svojo misel od njega, ker se je pustil streti. Takó se najbrž umika obogateli človek ob sorodniku, ki je razcapàn siromak. Da, umikanje, to je pravi izraz. *Umikanje* je sploh izraz vseh izrazov za tiste, ki so bili že kot otroci umorjeni, čeprav ni tekla kri. Kakor tistile tam. Umikanje kakor takrat, ko mulci lovijo Igorja, ki je bil tvoj sošolec, dokler niso odpravili slovensko šolo. »Tudi ti si sciavo!« kričijo mulci. »Ne, nisem,« pravi Igor in beži. »Pridi sem, da ti razbijemo glavo,« še kričijo in mečejo kamne za njim, ti pa se skriješ, da te ne bi opazili. Umakneš se. Ne pred kamni, pred zasramovanjem. In iz teh umikov rasejo v našem mestu pol ljudje, izprijenci, izdajalci. O ne, nobenih velikih lopovov, sami pritlikavci, sami potuhnjenci. Drobčkeni izprijenčki, majčkeni izdajalčki.

Ustavil se je, ker se je iz line sredi mesta utrgala bronena žica in med letom rahlo brnela.

In prikazal se mu je stolp ob romanski katedrali, oba zbrana in resna kakor na licejskem učbeniku za umetnostno zgodovino, ki je imel slike na gladkem, patiniranem papirju. A zdi se mu, da vidi meščane, ki spijo po sobah pod tistim zvonikom. In zdi se mu, da so isti kot

pred sto leti, ko so se, pred sto leti, posmehovali njegovemu dedu, avstrijskemu vojaku. Da ima predivaste brke in da smrdi po loju. Da je pravi slovanski štor, da so slovanski vojaki kakor čreda, ki jo pripeljejo s planin v dolino, prišli prezimit s Severa v Italijo. In sovražili so ga, slovenskega vojaka, ker je streljal italijanske borce za svobodo, medtem ko ga je avstrijski cesar naučil, da je mrzil italijanske ljudi.

In zdaj ti? Tistile tam v zaporu?

V daljavi je zalajal pes, morda iz dolgočasja, ker tam ob njem zmeraj takó enakomerno plivka Pad pod čolni; ali pa odgovarja tovariškemu laježu kakor petelin, ki prikliče kikirikanje neznanega petelina. Kakor po načrtu nespremenljive simetrije, ki je človek ne zmore več, ker je postavil vse na glavo. Ti si namreč zdaj v uniformi tistih ljudi, ki jih je tvoj ded streljal za dunajskega cesarja, si je rekel in brcnil v gramoz, da so drobci kamenja odleteli v bencinske sode; in kakor se mu zdi otročji takšen gib sredi zvezdnate noči, mu je vendar vseč zven gramoza, ko udari v napeto, resnično kovino, ki je uvidno potuhnjena v temi.

Bodi vojak za nas, ki smo ti zmrcvarili ljudi kot tistega, ki si ga pravkar poslušal!

Ne, saj tisti ni vojak, pokveka je, ki so jo stlačili v uniformo.

A tudi to ne. Ne, ker čeprav je še zmeraj sredi bolesto nabreklih podob, se je na pol predramil. Ni še mož, a občutek krivde, ki ga je ohromil v otroških letih, ni več skrit v megli podzavesti, prišel je v njegovo zavest in tiči v nji kakor jeklen drobec v mesu prsnega koša.

Ustavil se je in z užitkom potežkal z dlanjo puškino kopito na hrbtu. Sumil je, a bi bil moral biti takoj gotov, da je slovenski človek, kajti samo slovanska duša se ti takó brez priprave izpove, se takó docela razgali kakor kak razdvojen junak Dostojevskega. Bi bil moral takoj vedeti! A zdaj vé; vse, kar je tistile govoril, je preteklost. In naj kar piše v časniku o paketih, ki bodo lahko potovali iz ljubljanske province v kraljevino! Čisto razločno se že vidijo poteze protiigralca. In čivkanje podgan bo kmalu samo zoprni spomin; in tudi jetnikova zavest bo brez težave našla sposobnost hotenja, ne bo ji treba več želeti, da bi lahko nekaj hotela, postala bo samozavest in s tem našla smisel prihodnosti.

In pomislil je na Dani in Zoro; iz mesteca, kjer sta konfinirani, mu pošiljata samo razposajena pisma. Mlajša generacija, ki se je ali brez psihoz poitalijančila ali pa je uporna in polna iskre izzivalnosti. Takó onidve, Dani in Zora, ki sta na poti na jug, a se takó dobrovoljno muzata v kupeju, da karabinjerja, ki ju varujeta, ne razumeta, kakó moreta biti nevarni taki dve elegantni in vedri dekleti. In nič se ne kujata, ker morata v spremstvu

črnih angelov zdoma, saj so vsi zapori polotoka polni primorskih fantov in mož. »Škoda, da nisi tukaj,« piše Dani, »vz gledno bi te kaznovali, ker si nama poslal Oblomova, ko si bil zadnjič doma! Falot, v konfinacijo ti pošlje takšno dolgočasnost! In mama piše, da si to storil nalašč! Čakaj, soldatek, maščevanje že še pride!« In njena ponosna pisava in njena živa, pestra italijanščina najbrž razburjata uradnika, ki cenzurira pisma in ne more verjeti, da takó pišejo ljudje, ki so jih za kazen poslali z doma na konec škornja.

Tedaj je škrtnilo za bencinskimi sodi in Maks je vzkliknil: »*Chi va là?*« In ni bil glasen iz zavesti, da izpolnjuje vojaško dolžnost, ampak iz razdraženosti, da ga nekdo moti, ihtiv, da je še lutka pod zvezdami ob neumnih sodih.

»*Alto là!*«, je kriknil in vzdignil zaklopko, da je močno šklepnila.

»*Managgia,*« je rekel izza sodov sergente Messina. Potem se je približal. »Ti bi me kar pihnil, porco canel!«

»Da,« je hladno rekel Maks, čeprav je bil sergentov glas norčav, je bilo tisti hip, ko da je sergente osebno kriv vsega zla.

»Ukaz je ukaz,« je rekel.

Sergente pa se je naslonil na bencinski sod; čepico ima na glavi, takó ni videti pleše in je podoben zdelane-

mu poštarju, ki počiva ob zidu, na katerega je položil težko torbo.

»Lahko bi me prej slišal.« je rekel Messina.

»Zelo spretno ste se približali,« je rekel Maks. »Vi bi bili dober vlomilec.«

Preveč cenena, to laskanje in ta posmeh, si misli, a s temi južnjaškimi sergenti pogovor res ne more biti drugačen.

»Dober detektiv,« je še rekel.

»Ne, ni me lahko speljati na led,« je rekel sergente že ves blaženo viseč na trnku, ki ga je bil hlastno požrl. »Ni lahko.« In zanikuje s hitrim tleskanjem z jezikom. »Ni prav nič lahko.«

Maks pa si misli, da zadostuje beseda pohvale, pa ga imaš razprtega kakor metulja, ki si ga nataknil z iglo v škatlo.

»Kakor senca ste se priplazili,« je rekel. »Neslišno ko muca.«

»Koga si pa ti zmerjal, a?«

A ni čakal odgovora: »Vojsko?«

Maks pa se je prestopil in zarožljaj z gramozom; niti sanjati si ne more, kakšnega vojaka ima pred sabo v ti uniformi, si misli. A sergente že nadaljuje pripoved, ki je on v stražnici ni poslušal, ker ga je zamenjal za jetnika.

»Viš, nekoč — takrat nisem še bil sergente — zmanjka nekomu plahta. Pa naslednji dan še nekomu. Prosim,

najdi krivca. A? Ali je en tat ali sta dva? Zadeva ni tako lahka.«

»Seve, da ne.«

»A če plahte ni, pomeni, da sta našli pot iz vojašnice. E? *Chiaro?*«

»*Chiaro.*«

»A fanta sta takoj prijavila krajo,« je rekel, ko da mu je zastavil past; in Maks molči, ker zdaj je molk to, kar sergente najbolj ceni.

»Kaj pa,« reče in se veseli, da Maks ni opazil skritih niti, »kaj pa, če sta prav onadva odnesla plahti iz vojašnice?«

Odločno je stegnil kazalec proti Maksu.

»Sijajno,« je rekel Maks.

»A počakaj, tu je treba zdaj potrpljenja, dragi. Tu je treba zdaj lepo tiho in mirno čakati na pravi trenutek.«

Škilil je vanj s priprtimi desnimi očesom in Maksu je bilo žal za krotko noč, s katero je rad sam; a sergente hoče dopolniti to, kar je izgubil.

»Detektiv, si rekel. Tudi takrat so takó rekli, tudi takrat. Zakaj, viš, stvar ni tako preprosta. In že zgodaj Zjutraj, ko se ob pipah vojaki umivajo, si tam, in meni nič tebi nič lepo hodiš mimo. A? Na, glej ga, managgia, zakaj pa je tisti takó pazljivo slekel srajco in jo takó previdno spodvija?«

Spremljal je bil z glavo vijuge svojih misli in na koncu zasvedral tudi vprašaj, na katerega ,hehe' vé že odgovor.

»Fant nič ne sluti, ker se umiva ob štropotajoči vodi. Takrat pa ti: hopla! Kar umivaj se, dragec, zdaj te bom pa jaz pral!«

Zmagoslavno in hkrati skrivnostno se je režal.

»*Hai capito?*«

»Ne,« je rekel Maks.

»Viš ga. *Non hai capito?*«

»Ne vidim. —«

»Iz volnene plahte jo je imel sešito!«

»Kaj pa?«

»Majo vendar! Majo!«

»Ni mogoče!«

»Pa je, managgia. Prodal je plahto in prodal majo. Potem ga je zeblo, bandita, in je sunil tovarišu plahto, da si je iz nje sešil majo!«

»Sherlock Holmes,« je rekel Maks in ga je bilo spet sram, da mu je takó rekel. A sergente že udobneje sloni ob sodu in trka z nohtom sredinca po njem. Oči se mu svetijo in čaka, da ga bo napadla Maksova radovednost, ne more slutiti, da se vojak pred njim jezi nanj kot na pritlikavca, ki mu je prišel kazit pogovor z Dani pod zvezdnato kupolo.

»Nekoč spet izgine plahta,« je tedaj rekel. »Viš, a ne smeš uporabljati zmeraj iste metode. Nak. Ali je okradenec zmožen prodati plahto in potem javiti krajo svoje plahte? To, pazi, je prvo. Ni zmožen? Prav, potem je kradel drugi. Kako? Ta, ki nima nikdar ficka, ima denar? Čakaj, figlio di puttana, ti sistemo io!«

Zelo daleč sem od tvojih ukradenih plaht, si misli Maks in nerazumljivo mu je, kakó je v človeškem svetu mogoče, da se fant v ječi zapreda v mrežo blodenj in dvomov, ta pa udobno plete svoje čvekanje. In do obupa klavrno je, če človek pomisli, da so povodnji takšnih južnjakov poplavile našo deželo in niso prav nič razumeli, kaj se dogaja s slovenskimi ljudmi. In niso samo stali za svojimi vozički z limonami in pomarančami; kakor avtomati so ti reveži, oblečeni v črne srajce, žgali, posiljevali z ricinovim oljem, varovali zapore. In bili so uradniki, ki so zapisovali priimke, prežali za vsako slovensko besedo kakor tale na vojake, ki se umivajo, da bi zasledil ukradeno plahto.

»Zdaj je stvar drugačna,« je rekel sergente Messina s soda. »Kam hodi tale? Aha, k tisti perici nosi svoje perilo. Pa mimogredé stopiš k nji. Bi prala tudi meni, bella mia, bi? A vi, sergente, pravi, imate ženo, ki vam pere! Saj, saj, a če je žena odšla k sorodnikom . . .?«

In pogledal je Maksa kot učitelja, ki se zavé, da uha-jajo učencu misli drugam in ga zato ošine s pogledom.

»Viš, ona lika, ti pa potipaš plahto, na kateri lika. Lepa plahta, ko da je vojaška, hehehe? Kaj pa mislite, sergente, pravi. O, ve ste tičke, saj vas poznam. Ne, pravi, povedala vam bom po pravici, bratu je, kdo vé kako, ostala doma, ko je odslužil vojaščino. Pa seve, pa seve. A potem pozabi, da je imela brata in toži, da je hčerka edinca, in da . . . A takó, tička zlata, torej brata ni, plahto pa ti je prinesel ta in ta . . .«

»Sijajno,« je rekel Maks.

»A ne joči draga, ne bom te ovadil, ker si srčkano dekletce, samo malce boš prijazna s sergentom, boš? Hehehe . . .«

»Vse je dobro, kar ima dober konec,« je rekel Maks; a rajši je pustila, da jo je ovadil, si misli, ko da jo je ponegavil talele. A kdove, zlati našivki, bi rekel mali Pasčà.

Tedaj so iz stolniškega zvonika prišli globoki in leni zvoki, ko da se jemljejo iz zadelane srednjeveške kleti.

»Že štiri,« je rekel sergente in se začel raztegovati. »Dolgo sem se mudil tukaj.«

»Zanimive stvari,« je rekel Maks.

Sergente si je nategnil jopič.

»Zdaj pa spet k tistemu tam?« je rekel. »Kaj?«

Takó, saj sem vedel, je pomislil Maks, ne odpusti mi, da ga prej nisem poslušal; in skoraj drag mu je ta hip zaradi nebogljenosti in potrebe, da bi se kdo zanimal

zanj; vsa revščina njegove sicilske zgodovine je v tem hrepenenju.

»Zakaj je v luknji?« je posmehljivo vprašal.»Zaradi bab, kaj?«

»Menda.«

»Fesso,« je vzkliknil zviška, a vendar, ko da privoli, da tolaži takšnega slabiča.

Odpravil se je, da bi zbral izmeno; a ko je šel čez dvorišče in se je oglašal gramoz pod njegovimi podplati, mu Maks kljub vsemu ni mogel zameriti, da mu je skailil tiho noč. Je samo drugačne vrste lakota, tista njegova, si je rekel, a je tudi njegova, kakor naša, lakota srca.

5

Še zmeraj je sedel na robu lesenega ležišča; in Maks se vprašuje, ali je ostal ves čas takó miren, ne da bi se sploh premaknil, ali pa je sedel, ko je slišal, da so se odprla vrata. Ker sam dolgo ni mogel priti, sergente Messina je zmeraj kaj iznašel, da ga je zadržal. Podgan pa ni slišati, je pomislil, najbrž jim ni po volji rezek zrak prihajajočega jutra, ki je onkraj štirikotne line zdaj v daljavi plima medle sivine.

»Nov dan,« je rekel, sproščen ob misli, da se je rešil sergenta, čeprav ga obenem obdaja občutek tesnobe v bojazni, da bo jetnik še razbolel in razklan.

Ta ni rekel nič, a tudi če človek niti ne premakne telesa, marsikdaj po neki posebni gotovosti veš, da so mu tvoje besede po misli.

»Ali te ne zebe?«

Molče, a skoraj brez obotavljanja se je obrnil in vzela platnen jopič, ki je bil upognjen za zglavje. Ogrnil si je ramena leno, malomarno; obenem pa je v njegovih samogibnih premikih nezavedno sprejeta ubogljivost. In Maksu je všeč, da so se v njegovi odsotnosti fantu gibi

ublažili; samo da se ne bo ta njegov odziv sprevrgel v topo podložništvo, si misli.

»Boš kadil?«

Jetnik je stegnil roko in se za spoznanje obrnil.

Tudi oči, si je rekel Maks, čeprav so še odsotne, niso več takó zbegane, skoraj pohlevne so, lice pa je izgubilo svojo vročičnost in je ohlajeno, takó da mu daje čop kostanjevih las na čelu deško mikavnost.

Sédel je na vznožje ploha; kadita kakor znanca, ki imata skupne skrbi.

»Še šest dni,« je čez čas rekel fant.

»Hitro bodo minili.«

»Rekli so, da sem jo poceni izkupil,« je rekel fant, in je bil skoraj odtenek zadovoljstva v njegovem glasu.

Maks je molčal in si mislil, da je takšna tolažba zelo rahla, a da je vendar prav, da jo čuti.

»Izostati iz vojašnice v vojnem času,« je ko sam sebi rekel fant. »Lahko te sodijo kot dezerterja.«

»Torej ni zaradi nje?«

»Zaradi nje?« je vprašal in se ustavil. »Ne, zanje sem vojak, ki je štiriindvajset ur zapustil vojašnico.«

»Potemtakem je vse bolj preprosto!« je vzkliknil Maks in se obrnil proti njemu.

»Vse bolj preprosto,« je zamrmral fant.

»Vsekakor,« je rekel Maks. A zdaj mu je žal, da se je prenaglil; dosti bolj zadržano in skromno bi bilo moralo biti njegovo veselje.

»Ne, ne,« je rekel fant in si brez potrebe popravil jopič in začel premikati ramena, da bi se dobro prilegel. »Bolj preprosto bi bilo, če bi vsi vedeli in me zaničevali. Takó bi čutil, da sem odgovoren za nekaj, kar je za vse ljudi določena krivda.«

»Vojaki niso vsi ljudje.«

»Ne, saj tudi takó ne bi bilo me, saj tudi tega nisem razločno *hotel*.«

»Ko si do kraja obračunal s preteklostjo, se ne smeš več obračati nazaj,« je rekel Maks. A jetnik ga ne posluša.

»Tudi ko sem ležal pri nji in sem vedel, da moram v vojašnico, tudi takrat nisem rekel: hočem izostati, ker me ona potrebuje. Pustil sem, da je šlo pol ure mimo, potem še pol. Pustil sem, da so drsele ure mimo postelje kakor neviden tok, ki mogoče ne bo opazil, da sem tam.«

Premaknil se je, ko da se bo obrnil, a se je spet zagledal predse.

»Pa tudi to ni bilo res. Ni bila samo skrb zanjo, predvsem je bil strah, da se njeno stanje poslabša v tvoji odsotnosti, strah, da ne pridejo pote in si nepripravljen. To je, vem. Ker to je tisto večno drhtenje pred nenajavlje-

no kaznijo, ki ne veš ne odkod ne kdaj bo prišla, tista večna skrb, da se je ne boš pravočasno zavedel in prislonil hrbet k zidu, da bi se je ubranil . . . »

»Da,« je mirno rekel Maks. »A nisi sam, ki si moral skozi to duševno razrvanost, da si spoznal, da je občutek manjvrednosti vir te nerazumljive, absurdne krivde. Nisi sam.«

Zamrežen štirikotnik je postal za spoznanje bolj siv, hlad je bil še zmeraj rezek, a se je že pripravljaj, da se počasi ublaži.

»Kazen,« je rekel jetnik z umirjenim glasom, ko da ponuja Maksova pripomba možnost stvarne obravnave. »A ne kazen, ki ti jo naložijo z ječo ali s čimerkoli. Nekaj nedopovednega. Takó kadar ležiš pri nji in veš, da te bodo vrgli v zapor, a ni zapor tisto hudo. Ne, ko ležiš, opazuješ svoje noge na postelji . . . Oblečen si, ker vsak hip misliš, da boš šel in ti tudi ona pravi, da pojdi, a opazuješ svoje noge in v mislih vidiš, kakó boš zdrsnil na ulici in bo šlo tramvajsko kolo čez tvoje gležnje —«

Odvrgel je čik, ki mu je pozabljen dogoreval med prsti.

»A zdaj je vsaj zaradi nečesa, zaradi njenega telesa! A če te gotovost kazni popade za krivdo, ki ne veš zanjo? Recimo privid, da bo prišla kazen na tvoje oči, ki —«

Ozrl se je in v njegovih očeh je bil preplah, ki so jih najbrž razodevali pogledi jetnikov, ko jim je inkvizitor

razdejal zavest. Obenem je bila v njegovih očeh medla svetloba razdraženega zaničevanja, takó da je Maks umaknil pogled in poiskal cigareto.

Tudi jetnik se je obrnil.

»Od mladih nog brezsmotrnost in smrt,« je rekel. »To troje, brezsmotrnost, krivda in smrt. A zadostuje že eno samo od teh treh, da ti izmaliči sonce in morje. Kdor ni skušil, tega ne bo nikdar razumel.«

»Res,« je rekel Maks. »Težko, da bo razumel.«

Fant si je popravil jopič na ramenih in ta gib je bil skoraj preudarno določen, nič nebrzdan izraz nemira.

»In vse te podobe te napadejo, ko si že odrasel fant. Odrasel! Saj pravzaprav ne veš, kdaj si nehal biti zasanjan otrok! Kam so šla leta? Kakó so minili letni časi? Nič. Ko da ni spomina o tem. In nihče ni opazil, da si zrasel. Pač. Opazil te je tisti frančiškan, ki si mu stregel pri maši. ,Ti pojdeš v Piemont z mano, kaj?'«

Spet je obrnil glavo, ko da mora ugotoviti, kakó se bo ozračje odzvalo temu njegovemu razodetju; in je napadalen v pogledu in zaradi tega je tudi njegova postava ta hip potepuška, takó z jopičem na rami.

»Tudi jaz sem bil v zavodu,« je rekel Maks in mirno otrešel pepel s cigarete. »Pet let.«

Jetnik pa je hlastno nadaljeval, ko da se je ustrašil, da ga bo Maks prehitel: »Samo to vem, da sem bil srečen, ker sem našel neko nalogo, celó vzvišeno nalogo. Reše-

vati ljudi pogubljenja. In s tem nazadnje več, da boš nekaj na svetu počel. In jedilnica, hodniki, molitve, vse je usmerjeno v ta smoter in vsi ste enaki pred tem smotrom. Nisi več izvržek, ki samo čaka na uro, ko bo kaznovan. In z veseljem povezneš nase rjavo kuto.«

Počohal si je lase, potem je s prekrižanimi rokami prijel za jopič, da si ga je tesneje združil pred prsmi. Nekaj dekliškega je bilo v tem početju; in gotovo je tudi sam to občutil, ker je spet odsunil krajce jopica in položil kolce na kolena.

»Samo da tedaj, ko si v rjavi kuti in imaš obrit kolobar okoli glave, začneš v zavesti, da si človek, ki je enakovreden drugim ljudem, gledati svet okoli sebe. Piemontske fante in dekleta, ki se ljubijo, možje in žene, ki skrbijo za dom, otroci, ki se igrajo . . . A nihče ne pričakuje nič od tebe, ki si daleč od doma, med ljudmi, ki so doma. Nevoščljiv si fantom, da so svobodni, ko pa se tvoje oči ustavijo na dekletu, se takoj pokesaš. A dolge ure raztrganih prošenj te ne obvarujejo pred novim pogledom, ko si spet med živimi ljudmi. A zadostuje samo bežen, bliskovit pogled, že si ujet v zlo. In takó se vse postopoma vrtinči v nejasnost in vate polzí odpor proti hodnikom, proti kuti s širokimi mlahavimi rokavi, nevidna polzí vate želja, da bi se rešil v eno od tistih čudovitih hiš, kjer prebivajo ljudje in jim življenje teče brez vprašanj o pokori za grehe, ki ne veš zanje. A prav ta želja je

nova krivda, najhujša od vseh krivd, ker prinesla ti bo večno pogubljenje, če je ne boš izruval iz sebe. In takó se prične obupen boj med strahom pred izgubljeno milostjo in med morjem, ki ti zmeraj glasneje šumi pod samostanskim zidom. Med žrtvovanjem in klicem življenja. Med zavestjo, da so zdaj tvoja družba frančiškanski bratje, in spoznanjem, da si drugačen od njih. In pozabljaš na čas, takó da se ti zarase proga na glavi in te morajo opomniti. O, da bi mogel spet imeti lase . . . A to je skušnjava, ki jo moraš premagati. Ne smeš želeti. Ha, a vsaj da nečesa ne smeš hoteti, medtem ko prej sploh nisi imel kaj hoteti! A to je klavrnost, ki jo moraš zadušiti. In spet in spet klečiš pred spovednikom, da bi se dotipal zadnjih korenin svojega nemira. Zakaj kes se stopnjuje, a vendar rešitve ni. Je samo nov preplah zaradi neznane klice greha, ki ti je prinesel željo po svobodi. In grebeš in grebeš, da bi spovednik slišal vse. O Brunu. O kaplanu. O Cvetki. O Sergiju. A Sergij je bil zaradi Cvetke, tisto o Cvetki pa je najtrša izpoved. Zaradi mame in njenega joka. A podoba večera, ko so pod Greto na tračnicah zapuščeni vagoni in v pristanišču muka parnik, medtem ko se vžiga stari svetilnik, ta podoba domačega večera je v piemontskem samostanu tudi kakor zagotovilo, da ni še vse izgubljeno. Saj nisi še naredil obljube. A proč s to skušnjavo, predati moraš Cvetko bratu spovedniku in se pokesati še in še. Za vsako

stopinjo, ki si jo naredil, ko si jo vodil navzdol po stopnicah in je na oddaljenem paštnu lajal pes, ko da laja tebi. Ko da je njegov gobec ob tvojem ušesu, medtem ko te Cvetka sprašuje: ‚Kaj boš pokazal?‘ In tudi petje slavca, ki kljuje v sencih, ko je Cvetka začudena, kaj počeš, in misli, da jo objemaš, zato da jo boš vzdignil na zid, ki nosi pašten. ‚Kaj mi boš pokazal?‘ A ti si samo dvanajstleten deček, ki bi rad bil kakor Bruno, enakovreden njemu, Cvetka pa še dosti mlajša od tebe. A tista želja, da bi našel jedro razlike med tabo in drugimi, te preganja, ko se lovite med grmovjem na Trsteniku, ko vržete platno čez dva količa in si naredite šotor —«

Držal je glavo objeto v dlaneh; svetloba, ki sili v okenca, ima zdaj napetost prozornega, vzvalovanega vodovja.

Maks je držal v roki cigareto, a zavedal se je, da se je ta gib rodil iz želje, da bi zavrl neusmiljeni plaz. A fant je že govoril v dlani.

»Takó zvečer, ko sedimo za mizo. Cvetka se je igrala z nami, a je odšla domov, ko je naša mama položila krožnike na mizo. Polenta. Da, polenta se je kadila na plohu. Mali Sergij in jaz bova polento z mlekom, za očeta mama cvre mast v ponvi. Oče pa je dobre volje in reče mami: ‚Ana se ženi.‘ ‚Beži no,‘ je rekla mama, ‚takó stara.‘ A oče se je režal, rekel je: ‚Ljubezen je ljubezen!‘ In tudi mama se je smejala. Takrat pa je mali Sergij rekel:

‚E, ljubezen.‘ Mama, ki je držala ponvo v roki, se je nasmehnila: ‚Viš ga, kaj pa ti veš o ljubezni?‘ Sergij pa je prikimal in rekel: ‚Tisto, ki dečki lulajo.‘ In stegnil je kazalec proti meni: ‚On in Cvetka pod šotorom.‘

Nekje med hišami se je začel premikati voz in kolesa so topo udarjala v okrogle kamne. Jetnik je molčal, ko da mora prej razbrati pravi pomen novega ropota.

»A ne pomaga nič,« je rekel z votlim glasom. »Izpo-veš se še, iz bojazni, da se ne moreš pomiriti, ker nisi izgrebel zadnje korenine. A nič. Ne pomaga. Je, ko da ni rešitve. Isti občutek kakor tisti večer, ko je mama pustila ponvo in šla iz hiše. Greš mimo nje, ki sedi na borjaču na klopci in ihti, in bi jo rad tolažil, a se je izogneš in čutiš, da si izobčenec. Zdaj si kriv tudi nad mamó. Zmeraj si kriv. Vrtanje v te spomine pa ne potolaži spokorniške obsedenosti, vsi bratje so že slišali, vsi so ti rekli, da pojdi v miru, tudi zaradi Sergija, ki ga nisi nalašč pohujšal. A miru noče biti, takó se ogibaš bratov, ogibaš se spovednice . . . Dokler ti nekega dne ne slečejo kuto in te odslovijo —«

»Bolje takó,« je potolaženo rekel Maks.

Jetnik je dolgo molčal in pustil, da se je počasen voz bližal.

»Usekanih ljudi sevó ne rabijo,« je naposled rekel.

»Samo sreča zate,« je rekel Maks.

Voz je šel mimo in jajčasti, gladki kamni so izpodnašali kolesa, da je bila ozka ulica polna zvonkega, plešočega trušča.

»Šele pozneje sem spoznal, da je bila sreča zame tisti izgon,« je rekel. »A tudi tega nisem bil hotel. Nič nisem še zavestno *hotel*. A bila je sreča, čeprav je prišlo potem še ponižanje, da te ob vrnitvi domov oddajo v umobolnico, ker da nisi pri čisti. Še to. Takó da je obroč zaključen. A potem te za spremembo pošljejo v istrsko vas, k znancu kaplanu. Seve. Samo da tokrat ni mladi mož nič kaplanski, ampak fantovsko neugnan, razigran z dekletimi, medtem ko se jih ti ogibaš in te oblije rdečica, ko te katera nagovori. Nekega dne pa ti zato dekleta pošljejo zavoj, in ko ga odviješ, je v njem star, raztrgan dežnik . . . takó da se ti ves čas zdi, da imaš še izrezano progo okoli glave. Potem te pošljejo k vojakom —«

Kolesar je šel mimo in od časa do časa pozvonil, čeprav je bila ulica prazna; ko da ne vé kam z neugnanostjo; svetloba pa je odnehala s svojo ostrino in se počasi mehčala.

Maks mu je ponudil cigareto in prižgal obema.

»Zelo podobno pot sem prehodil,« je rekel. »In sprva sem te sovražil, ker si grebel v stvari, ki sem jih odslovil za vse večne čase.«

Jetnik je vlekel hlastno in zdaj je Maks vedel, da ga posluša.

»In nisva sama,« je rekel.»In najbolj prizadeti so bili prav značaji, ki so najbolj tenkočutni in občutljivi.«

Trobenta se je oglasila na dvorišču in pela budnico.

»In zmeraj isti proces,« je še rekel Maks. »Najprej tuji prezir naredi, da si ti duša zapre kakor goba v pesti, potem cepijo na to manjvrednostno zavest tujo besedo. Nagobčnik, si prej rekel. Da, kakor nagobčnik možganom, čeprav tudi ta primera ni tista prava. A pustimo. Iz tega polovičarstva pa zrasede počasi pokveke, bojzljivci, potuhnenci. Vse do tedaj, ko ti to ali ono naključje ne pokaže vira vsega zla, takrat si rešen. Ne, ne, počakaj, da povem do kraja. Takrat si rešen. Gotovo, tudi to, da začneš po slovensko misliti, ni še vse. Manjkata ti človeška preprostost in drznost hkrati. Zmeraj si previden, zmeraj se česa ogibaš, kakor elastično telo mačke sredi predmetov na mizi. A ko spoznaš, zakaj se nisi nikoli upal hoteti, ko spoznaš, da sta krivda in kazen v tebi kakor jetra in obisti, skozi katere so se pretakale tvoje misli in tvoja čustva — tedaj si našel protistrup za smrtno klico.«

»Da,« je rekel fant in Maks je vedel, da bo ugovarjal, zato je nadaljeval: »In tudi vse, kar si doživel v letih sence in mraka, vse počasi splahni, shlapí kakor voda na razbeljenih prodnih kamnih. Vsaka celica tvojega telesa počasi spet oživi in neizrecno blag in dober ti postane smisel sonca na pesku, na paštnih, ki so se pravkar urezali v breg nad morjem. In nehaš biti lutka, na mah

si modrec, ki se posmehuje gospodarjem, da so petdeset tisočem tržaškim ljudem spremenili priimke, zato da bi jim predrugačili srca!«

Fant je molčal, ko da je Maks že odgovoril na njegov ugovor. A čez hip je odločno rekel: »Ne. Samo prevrat bi nas morda prečistil. Skriti se v zasedo in napadati. Napadati noč in dan brez oddiha, brez prestanka!«

»Zdaj menda ni daleč ta čas,« je rekel Maks.

»Da,« je fant ko sam sebi priznal. »A takšni ljudje kot sem jaz, se iz takšnega obračunavanja ne smejo vrniti.«

Maks se je nasmehnil. Rekel je: »Vsak človek nam bo dragocen.«

Tedaj so se odprla vrata.

»Alo!« je zaklical sergente.

Jetnik je hitro vstal, nepripravljen na takšno slovo.

»Pojdi k nji in poglej,« je rekel in mu potisnil v dlan listek. »Njen naslov,« je še rekel.

»*Muoviti!*« je kričal sergente.

»Hvala,« je rekel fant, sédel, ujel levo pest v desno dlan in ju krčevito držal stisnjene na kolenih.

Na ulici je spet zvonkljal kolesar, a zdaj še bolj neugnano.

Maks je našel vrata, ki so bila odprta, da ji ni bilo treba vstajati iz postelje odpirat; a bila je iz nevarnosti in vsa zaskrbljena zanj. Njega pa ni več videl; prišel je ukaz za odhod, in moral je takoj na postajo. Pošiljali so jih na

Grško in bil je vsaj v toliko zadovoljen, da bo na balkanskih tleh. Sporočil mu je po straži, da ga Sandra čaka in da je vse v redu.

II

Kdorkoli si, ki boš bral te strani, vedi, da so majhen spomenik bratom, ki jih je ljubezen do rodnega mesta pripeljala v tovarno smrti in ki nimajo groba, ker se je nad pečjo dim razkadil, njihov pepel pa je pognojil nesrečno zemljo. In bodi skromen kot vernik, ki sname obuvalo pred svetiščem, in prisezi, da boš buden nad človekovo usodo.

PEPELNATA KUPOLA

Snega ni bilo več, a še zmeraj je ostro zeblo, ker tisoč metrov nad morjem zebe, tudi ko je sneg skopnel, ker so Vogezi prvo gorovje, ob katero zadenejo oblaki, ki priplovejo z Atlantskega oceana, in so zato v pomladnih dnevih dan za dnem v oblasti mraku, nalivov in podivjanih vetrov. Takó sta namesto snega veter in dež nova rablja trikrat na dan, ko se vrste postrojijo po terasah, ki so vsekane v strmo pobočje. Piramide teras sredi planin; na vsaki terasi ena baraka levo, ena desno, in med njima dolg in ozek prostor za apel; ob straneh pa stopnice, ki povezujejo terase in zaradi katerih je vse kot belo grobišče, samo da ni ničesar, kar bi tam zgoraj, na vrhu, zaključevalo geometrično sorazmerje; in da ni tistega nizkega dimnika, bi se baraka s kopalnico, pod katero gori večna peč, in ki je spodaj, na najnižji terasi, nič ne razločevala od kuhinje, ki je prav takó na levi, a zgoraj, na najvišji terasi.

Seve, ni da bi človek primerjal odhod iz barake na pašten pred svitom, v temi, polni mrzlih pošasti, ki šibajo z mokrimi curki, z odhodom v snegu, ko so izmozgane kosti zaradi mraza še bolj trde in zaradi podrsava-

jočih cokel dosti laže izgublajo ravnotežje. Ni da bi človek primerjal. A blokaš tudi zdaj kriči »Tempo! Tempo!« in odganja z gumijevko gomazeče suhce iz barake, da se prevračajo po stopnicah in brizga v razgaljene gležnje deževnica iz luž, ki so jih razbrozgale cokle in noge, katerim so se cokle snele. Potem na apelu črtaste obleke sicer visijo na hrbtih kakor mokri časniki, a vlažna smrt je manj nasilna, manj oblastna ko ledena smrt, tudi če je treba zaradi boja proti ušem in proti legarju teči iz barake na kopanje sredi noči. Ponočni tek navzdol po stopnicah pa ne ogreje telesa, ampak ga še bolj predaja v objem planinski sapi, medtem ko so zveneči udarci lesenih cokel ob stopnice poki prenapetega hladu, odmev, ki ga stena temnega gozda onstran barak povečuje in povečanega odbija. Na najnižjem paštnu se potem čreda hiti slačiti pred barako, ker glas v gneči kriči: »Tempo! Tempo!«, medtem ko prihaja z druge strani pobočja, od onstran bodeče žice lajež volčjakov, ki parajo planinsko noč, da padajo kosi teme v brezna niča. In njihov glad za obronkom je zmeraj bolj razkačen, ker so nosnice mnogoglave zveri pravkar zavohale duh nage kože, ki ga nosi veter po pobočju. »Tempo! Tempo!« A vrata v kopalnico so še zaprta in žarnica nad vhomom osvetljuje množico lobanj in lestvice reber, tačas ko roke hitijo zvijati cape v cule in jih povezujejo z vrvicami, ki so poprej držale hlače. In kosti drhtijo in

se prestopajo in tu in tam tudi poskakujejo, da bi se izognile sapi, potem so cule povezane in suhci si drgnejo lakte in stegna in si objemajo ramena s prekrižanimi rokami in tiščijo brado na takó prekrižane roke. Pa skoraj takoj jih izpustijo in polagajo dlani na trebuh, na prsi in spet na trebuh; nekdo pa je počenil in si objel kolena, a ker mu mrzlobna sapa pljuska v hrbet in se pač ne more obrniti narobe, da bi ga zaščitil, se sproži pokonci in si s hrbti rok zaslanja ledja, medtem ko se njegovo telo skrivenči v mrazu kakor perilo v rokah močne perice in se ogoljena lobanja sunkoma obrne stran od vetra. Vrata pa so še zmeraj zaprta in v gozdu skovika sova, ko da prihaja iz prestrašenih oči otroka, ki se je vživel v babičino pravljico. Kajti tla so posejana z omoti in telesa, ki rasejo iz njih, so rastline, ki so pognale iz gnojišč; a tu in tam se telo naenkrat skloni in pograbi kupček cunj in si ga pritisne na kožo. Pazljivo si ga polaga zdaj na trebuh, zdaj na prsi, ko da drži v dlaneh dragocen predmet, ki se lahko vsak hip stre ali razpoči v sapi kakor milnat balonček; zato ga nazadnje prižmé in ga krepko tišči k sebi in se sklanja nadenj, da se z njim približa stegnom in kolenom kakor pri nogometu vratar, ki je ujel žogo in se kot gosenica razpolovil in upognil nadnjo. Nekateri pa ne morejo stati in so počepnili na culo, ker so s capami slekli raz sebe poslednjo moč. Tisti, ki pa stojijo s sklonjeno glavo, z rokami ob telesu,

koščeni, so za zgled, prapodoba, kateri morajo postati vsi podobni. Na skorjasti koži, v katero so ovita rebra, riše luč iz žarnice nemirne odseve, medtem ko igrajo prsti mrzle sape na harfo človeških prsi tihi rekviem, ki ga sproti stržejo zobje ovčjakov, ko plane lajež z onstran pobočja. A naenkrat napade noč človeški lajež: »Tempo! Tempo!«, ker zdaj so se odprla vrata in na plano bežijo hkrati s paro tudi naga telesa. »Tempo! Tempo!« A zdaj je vpitje docela odveč, ker je beli topli oblak neudržna vaba za begajoče sence, ki jih je pregnala planinska noč in hitijo polniti štirikotni prostor s kapajočimi prhami na stropu. In niti jih ne straši, ampak jim je skoraj vesela dobrodošlica kričanje brivcev, ki vabijo k svojim stolčkom prihajajoče krdelo in mahajo z britvijo po zraku, da pobliskava svetloba iz žarnic na njihovem rezilu, ko da bi se kanci s prhe srebrno vnemali na svetlem jeklu. Takó z zadoščenjem premikajo telo v toploti, sedajo na stolčke in podstavljajo glave stroju, ki odnaša pol nohta visoko lasišče; ali pa stojijo in čepí brivec ob njihovih kolenih, medtem ko krmari britev v razčlenjenem pristanu suhega koraka. In kričavi Figaro zdaj šaljivo, zdaj razsrjeno, a ves čas spretno skube usahlo perjad, ki bo še bolj osirotela, preden jo bo ocvrla peč. Nato se suče nož v nerodovitnih votlinah podpazduh, ta čas ko namaka drugi režiser velik zidarski čopič v vrč in maže obrite korake, da se dlani takoj oprimejo skelečega me-

sta in tiščijo, tiščijo, da bi zadušili živi ogenj. In skakljajo, brivec pa je zdaj posadil staro okostje na stolček, ker mu drugače ne more priti do koraka. »Daj, stari!« mu kriči, a suhi kip se guga na desno in na levo, ko da bo vsak hip ovehnil na mokri cementni tlak in bo spet slišati šum kakor od butare, ki čofne na tla pred ognjiščem. »Verfluchter!« se jezi brivec in ga drži za ud, da ne bi omahnil, in staro črevo se slabotno nategne. Ko pa ga nazadnje položijo na tlak, ležijo tam že tudi drugi na hrbtu, ker zdaj so se sprožili curki izpod stropa in gozd teles poskakuje pod vrelim dežjem in si drgne lakte s trdim milom, ki se sproti razkraja, da tečejo po cementu rumeni potočki kakor ob velikih nalivih deževnica, ki jo je pobarvala ilovica. A prijetno je telesu, da ga oblizujejo vroči brizgi, takó da izgine spomin na planinski zrak in misel se ne zaveda, da je pod kopalnico peč, v katero polaga kurjač noč in dan človeška polena. In tudi če bi pomislili, da bo najbrž v kratkem z njimi takó grel vodo za premrzla telesa, bi bil vendar še zelo velik užitek, ki ga zdaj nudi mokra toplota. »Tempo! Tempo!« In hitijo se militi. »Tempo! Tempo!« In v koraku ne peče več. »Tempo! Tempo!« In samo za tiste, ki ležijo vznak na cementu, kriki nič več ne pomenijo, ker razklepa njihova usta zelo počasen ritem; ko da vlečejo zrak skozi vso dolžino koščenih udov iz stopal, ki izginjajo v pari in se stegujejo do poslednje meje sveta. Na njihovo hlipanje

cepajo vroči kanci in se razletavajo na steklenih zenicah in na razkrečenih zobeh. »Tempo! Tempo!« Ker tudi zanje mora veljati red, in takó tisti, ki so že končali, zdaj drgnejo skorjasto kožo ležečih, ko da ribajo raskavi pod, ko da milijo površino suhe polenovke. In sključeno nago telo čepi na cementu zraven stegnjenega telesa in voda odskakuje od obrite lobanje kot od kamnitne glave sredi rimske fronte; pod telesom, ki leži, teče žolt potok, telesa, ki stojijo ob zidu pa si otirajo mokroto s kože, da je, ko da mahajo v pozdrav z mrtvaškimi prti, ker tokrat oni še niso na vrsti. A v resnici ne mislijo na nič drugega kakor na beg, ker pravkar so se odprla vrata in teči je treba na plano. »Tempo! Tempo!« Ob vratih pa pograbi roka hlače in srajco in jopič in cokle, da telo hitro steče po stopnicah navkreber. »Tempo! Tempo!« Ker bikovka zacvrči na komaj umiti koži in samo onemogli so še ob vratih in drgetajo, ko si nadevajo hlače. »Tempo! Tempo!« A vendar nekdo še ostane v meglenem prostoru in podaljšuje objem toplote, medtem ko padajo s prh redki kanci kakor zadnje kaplje življenjskega soka in nekdo vleče za stopala po cementu telo, ki ne diha več. A brivci že kričavo vabijo novodošle, takó da je res treba teči za čredo, ki naga bezlja po stopnicah in lovi odpadle cokle in pobira izgubljene hlače in jih spet vtika pod pazduho. »Tempo! Tempo!« se zdaj oglašá krik nizko spodaj ob kopalnici, ker razkropljeni trop je že na

prvem paštnu in je že načel naslednje stopnice. In nekdo je tudi že na drugem ali tretjem paštnu in bo prej ko drugi prinesel svojo kožo v zavetje bloka na petem paštnu. »Tempo! Tempo!«

Da, snega ni bilo več, a bil je zadrugoma dež in na apelu ni nič pomagalo, da so pritisnili hrbet k hrbtu in jih drgnili, da bi se ogreli; in v nikako korist in niti združitvev hrbtov v butaro, ki bi se kot en sam čok upirala mrazu, ker takó se mokre cunje še tesneje oklepajo teles.

Dopoldne se ni zgodilo nič posebnega, vsaj javno ne; lahko seveda, da je esesovec v kopalnici spet obešal kako skupino na prho, a po barakah se ni še zvedelo nič. Samo ljubljanskega jurista, preklastega dolgina z naočniki, je blokaš lovil pred blokom, ker se njegovo izsušeno telo ni več pravočasno zavedalo napadov driske. »Verfluchtes Dreckstück, du!« In ko kriči, ga obenem suva in odbrca v Waschraum, kjer ga njegov pomagač slači. »Pass mal, wie er stinkt, der Verfluchte!« Človek plava z rokami po zraku, njegovi naočniki pa so odleteli na tla in belina njegovih oči izgubljeno sije v mračnem prostoru. »Bleib da stehen!« In takó se njegove roke oprijemajo sivega roba okrogle ploščate cementne kotanje, ki obkroža steber z luknjicami vsenaokoli, iz katerih pred svitom brizga roža tenkih curkov, ko morajo do pasu nagi podstavljati gole glave ledeni mokroti.

»Bleib stehen!« A zdaj se v luknjicah nad kotanjo nič ne zgane, ampak zagrabi blokaš vedro ledene vode in jo pljuskuje na telo, ki vzdrgetava, da se hrbtenica zviija kakor lok pod ukazom koščtenih prstov, kakor bok trudne živali ob nenadnem udarcu jermenovega biča. In še vedro z leve. »So, Mensch!« in pljuski se zlivajo po hrbtu navzdol čez lestvici reber kakor čez zamreženi okni, ki ju je prekril pergament, in takó vse dol po sredi koščtenih plavuti, da se izteka gnojnica na sivkasti tlak. »So, Mensch! So stinkst du nicht mehr! So! Noch das, warte mal! So!«

Saj. A bali so se opoldanskega apela, ker so ves dopoldan lezli umazani oblaki čez vrh kakor sloni brez nog, s sivimi telesi in črnimi zadnjicami; in po malem je od teh živali zdaj curljalo, zdaj rosilo, a ne kakor da deževje ponehava, ampak kakor da s tem oznanja svoj prihod. In ko so bili postrojeni po terasah, pravilno uvrščeni kot potegnjeni z ravnilom, se je sprožil naliv z brizgi kakor iz gasilčeve cevi, ko da namaka stoječe rastline, slamnate snope, ki bodo strohneli, ko bo mraz popustil. Blokaš pa se premika od vrste do vrste, škili z očesom, da bi ugotovil neoporečno premočrtnost, brčne v gležnje, ki uhajajo iz črte, teče okoli stroja in rumpne po hrbtu v zadnji vrsti, dokler nazadnje ne pride esesovec z gornje terase in se ne približa stroju. Tedaj blokaš zavpije: »Mützen ab!« In dolge vrste rok z mokrimi kapami

tlesknejo ob mokre hlačnice. Takó veter maha s pljuski po dolгих vrstah pravkar izkopanih lobanj vrh črtastih palisad in esman v rjavem dežnem plašču, s tablico v roki, jih šteje, medtem ko je na koncu stroja blokaš z napetimi prsmi po sili zravan gorila s čepico ob hlačnici. In telesa so takó navpična zaradi štetja, a še bolj zato, da bi mokro blago ostajalo oddaljeno od hrbta in bi voda tekla po zunanji površini jutastega oklepa; zavest pa se tačas z vsemi silami brani uničenja in odganja podobo peči na najnižjem paštnu, in srce moli in prosi za še takó kratko, še takó bežno, a vendar čudežno vrnitev v človeški svet. Ritmično ponavljanje prošenj, kakor veriga jagod na molku, drobci uroka, kakor kanci toplote v zavarovani skrinji pod loki mokrih reber. In ko se gorila spet zadere, poveznejo roke namočene zebraste čepice na mrtvaške glave, telesa pa se na mestu vrtijo in sukajo, da bi se ubranila nalivu, čeprav so roke in noge v odvodnih ceveh, po katerih se deževnica steka v cokle in v zemljo. Nizko nad njimi pa je nebo črna kupola razmočenega pepela, ki leno razpada v dežju, da je pobočje zavito v mrak, s katerim se počasi približuje sredi poldneva konec sveta.

Takó na ti terasi, takó na gornji in na tisti še više gori, takó vse do vrha. In oči strmijo navzgor v pričakovanju, da se bodo vrste nad njimi zganile in odšle vsaka v svoj blok, ker tedaj bodo iz kuhinje začeli nositi kotle nav-

zdol po stopnicah. Za vsak blok po dva kotla vodene repe, a vroče in zaželjene od vseh celic, ki vse norijo od hrepenenja po njih kakor suhe gobe po mokroti. Srep pohlep mišic, ki prežijo na oblak bele pare nad kotlom, telo, ki oži ramena, da bo izpostavljena pljuskom zmeraj manjša površina, in krči vrat in stiska pesti, da bi se uprlo valovom mraza in mokrote, in hkrati prepadam praznine, ki se poglobljajo v notranjosti in bodo vsak hip posrkali poslednji kanček razuma. A vrste se zgoraj ne premaknejo, samo pepelnata kupola še bolj pritiska mrak k pobočju. Mogoče kdo manjka in ga bodo čakali na plohi, medtem ko ga bo esesovec iskal in ga nato samo še na pol živega odbrcal v bunker nasproti krematorija? Zdaj gre esesovec res po stopnicah navkreber in hitro prestavlja trobentaste škornje s stopnice na stopnico in vzporedne vrste oči sledijo skozi mrežo dežnih kapelj plahutanju njegovega gumijastega plašča; morebiti bodo dali znamenje za razhod, ko bo prispel na vrh, potem ko je pregledal bunker in krematorij?

A vrste na zgornji terasi stojijo na mestu, takó tiste nad njimi; takó še više gori, čeprav je gumijasti plašč že zdavnaj moral dospeti na vrh. Samo pridušen šepet, se zdi, je zganil vrste, a morda niti ne pravi šepet, ampak samo kakor glasnejši šum mokrih cunj, ki se drgnejo ob mokre cunje. Ker naliv se pomirja in z dežnimi kapljami, ki jih veter zdaj razredčene nosi skozi ozračje, priha-

ja z vrha top zvok lesenega kladiva, se zdi, ki udarja ob debel tram. Temna kupola pa se je začela razkrajati in skozi njene gnile razvaline se kobacá črn políp, ki bo prekril z vodeničnim trebuhom pobočje in zamesil zemljo in gozdove s človeškimi telesi. Spet udarci? Misel splašeno zakroži po lačnih možganih, pogledi zbežijo na desno in levo, a oči se morajo spet ustaviti na hrbtih vrste, ki stoji na zgornjem paštnu. In tudi tisti hrbti so negotovi, hkrati sproženi naprej in hkrati nemirni, ker imajo pred sabo prav takšno vrsto, ki stoji na višji terasi. Kaj je rekel? A telo podrhtava v mokrih ceveh in ob nejasni novici ga ne prešine mrščavica kot ob dežnih kapljah, ki so se usule za vrat, ampak se še poglobi trudnost, ki jo brezna lakote zmeraj bolj vlečejo proti središču zemlje. Res, ruskega fanta? A takrat se hrbti na zgornji terasi zravnajo, ko da bo še enkrat prišel esman v črnem gumiju in preštel vrste, zdaj ko se je políp na vrhu nabuhnil in so mu lovke razpadle, da je spet sajast slon, ki pleza brez nog po kolenih in po trebuhu navzgor. Kakor da mora kljub amputiranim nogam na vrh, kamor ga kličejo besede, ki od časa do časa priletavajo in so temni, brneči lapili, ki uhajajo iz nevidnega žrela vulkana. In oči strmijo v vrsto nad njimi, ker hrbti so se uravnali, kakor so se uravnali tudi hrbti bolj zgoraj in tisti še više; ko da skušajo oči razbrati v najmanjšem zgibu hrbta odziv čustva na neko dejanje vse gor do vrst, ki

so na najvišji terasi in so priče. A ostajajo vendar samo hrbti teles, ki stojijo v položaju pozor; nepremični so, z ogoljenimi lobanjami na ramenih, a vendar se spet zdi, da je šlo polagoma skozi valovanje kot rahel drget, ki se je viseče telo v njem zdrznilo in nato otrdelo v strumni negibnosti. V zraku pa so zdaj slonu pognale peruti črne ujede, ki vrh hriba kljuje kosti lesene lobanje. Ker spet je slišati tope udarce.

Nazadnje so se začele vrste premikati; najprej na najvišjem paštnu, potem niže in niže, počasi, da se mokra obleka ne bi dotikala kože. Samo glave so obrnjene na desno, kjer na najvišji stopnici zapuščene piramide sameva mlado telo, ko da visi na slini iz kljuna ujede, ki je poveznila krili na črne oblake. In počasi niha kot vrtljiv strelovod, medtem ko pravkar prinašajo kotle iz kuhinje za njegovim hrbtom in se spuščajo z njimi navzdol po stopnicah. In vrste pogledujejo na vešala, a nagonsko grejo za paro, ki uhaja iz kotlov in jih pelje v blok. In njihovo počasno lezenje postaja zmeraj hitrejše s tem, da se bližajo bloku in že tečejo, ko vstopijo, in mrzlično grabijo rdeče posode in sedajo za mize in se stiskajo v gneči. Mokra vrečevina se lepi k telesu, a ko se med mizami zajemalka potaplja v kotel, prežijo nanjo, ki je bila osemnajst ur nepretrgoma središče njihovega dihanja; potem nazadnje držijo obraz nad posodo in usta hlastno požirajo vročo brukvo. Nekdo, ki še ne jé, pravi, da

so ga obesili enkrat, a da je drsal s stopali po tleh in da so ga morali sneti; zato da je takó dolgo trajalo, ker so ga obesili drugič. In v prostoru je zmeraj bolj mrakotno zaradi oblakov, ki so spet breji sloni pred okni in fant niha nad njimi, med mizo in kotlom, da ga vsega objema topla para. Tisti, ki še ne jé, pa pravi, da se je ruski fant smehljaj, ko so mu dali zadrgo okoli vratu, in je vsem, ko da bi skozi gosto meglo iz velike daljave prihajalo odpuščanje, ker jim je vodena jed dobra takó topla in para takó prijetna, da skoraj ni čutiti mokrote na hrbtu, na stegnih in na komolcih, in da žlica s takó velikim upanjem išče krajec krompirja v kadeči se pari, ko strga po železnem dnu.

SAMOKOLNICE

Ustavil se je; ni mogel nositi kakor Tola, ki se je brez težave vzpenjal po vseh tistih stopnicah. Naj mu kdo drug pomaga.

Poldan se je bližal, a morda prav zaradi tega trenutka brezposelnosti in počitka se je zavedel septembrskega sonca na terasah, ki so se nižale navzdol po pobočju, drugače bi ga bil sprejel, ne da bi ga opazil, kakor barake, ki jih je zdaj zagledal spremenjene, čeprav so bile kot zmeraj dve po dve na vsaki terasi. Bilo je zaradi tišine, to je bilo tisto novo, ki se je nevidno gredo v pozlačenih žarkih in zaradi česar, se je zdelo, bodo tudi planine vse naokoli vsak hip začele iskati svojo resnično podobo v umirajočem ozračju pogina. Pa tudi smrekov gozd, temnozeleni ščit, ki zagrinja barako s krematorijem. In prav takó zelo daleč in zelo nizko spodaj v dolini bela zastava z rdečim križem, ki je že pred dnevi čudežno vzcvetela na beli stavbi in napoveduje prihod zaveznikov iz Belforta, a je zdaj s svojim plahutanjem zavoljo nenavadne tišine teras kot že zdavnaj pozabljeno mahanje bele roke v neizmerno oddaljenem in neverjetnem človeškem svetu. Da, tišina. A saj je tišina vse dni in vse

mesece neprenehoma spremljala polzenje življenja navzdol po terasah do tiste najnižje s pečjo; in še globlja tišina je plavala z dimom iz ozkega dimnika in s težkim vonjem spet navzgor po terasah. A zdaj je ta tišina molk brez ljudi, ker so barake prazne, razen tiste najnižje na levo, iz katere jih nosijo na kamion. Tišina brez ljudi, ki se ji priliva jesenska zbranost, takó da obe hkrati sporazumno legata na osamljeno planinsko kostišče.

In glej, misel, ki se je celo večnost skrivala pred uničenjem, se zdaj zbudi in prikuka kakor smrček martinčka iz luknje v skali. Odženes jo seveda, iz samogibne navade po obrambi, ki ne mara zmanjševati svojih možnosti z razmišljanjem, jo odženeš, a priklicala jo je tišina, zato je vsiljiva. Kaj bo s terasami, ko bo zadnji kamion odšel in bodo ostale barake same? Gozd bo šumel, dež se bo spomladi neusmiljeno ulival in sneg bo pozimi zadelal stopnišče, ki je vsekano v pobočje. Poleti pa bo vstajalo sonce kakor vzhaja na planinah. Jeseni? Jesen je zdaj. A vse tiste vrste lesenih cokel, ki so stale na snegu in je apel trajal neskončne ure? In poštar iz Padrič, ki so ga prinesli na apel, ker je bil še živ, črtaste hlače pa so mu bile zlezle na stopala in so ga kar takšnega položili na sneg ta čas ko jih je esman štel; ko pa je preštel vse vrste po terasah, so ga odnesli v barako s pečjo. In nalivi na zebrasto blago, pod katerim so rame na oglata, nalivi na obrite glave, na oči, ki so že srepe, a

jih bo lakota vendar kot zadnje uničila? Zmeraj je takó, ko so že vsi udje raskav pergament, sta v lobanji tisti dve krogli še vlažni in sluzki; ko da ju varujeta koščeni skodelici pred sušo, ki je izmozgala vse druge celice. In pravzaprav je ta svežina oči največja vseh neusmiljenosti, ko pa se je koža po celem telesu že tesno oprijela kosti in se potem še sama posušila; no, a prav na koncu postaneta tisti dve jezerci sredi koščenega kontinenta vendar motni v pridihu tihega uničenja. O vsem tem nobenega sledu več, ko bo čez uro ali dve stopnišče do cela zapuščeno?

In je stal na najvišji terasi in se zavedal, da mora dol; in spet je odpodil misel, zato da bi ne načela nagonskega upiranja ozračju nič. In tudi prestopil se je in se začel spuščati po stopnicah, ki jih je prehodil stokrat in stokrat, a se mu je zdelo, da prvič odkriva mogočna stopnišča mehikanskih ali kakršnih koli starodavnih razvalin.

Tedaj je opazil tiste, ki niso čakali na njihovo pomoč, ampak so sami zapustili slamnjače. Neslišni so bili kot ves čas, ko so ležali v baraki, nič niso motili tišine, ki se je sončila pod vangogovsko, razbičano kroglo visoko nad hribom. Saj jih je morebiti prav nenavadna tišina vzdignila z ležišč, da so prišli na sonce, tenke prikazni, ki ne slišijo več niti glasu svojih bosih stopal. Nagi, s srajco do votlega koraka; in ko tavajo čez teraso, krilijo

z rokami, da bi našli ravnotežje, oslepelih ptiči, ki so jim požgali perje in jim je ostala samo mreža koščic. In privtavajo do stopnic in začnejo grebsti navzgor po bregu, da bi se z zadnjimi močmi rešili brezna, kjer so jim plameni izžgali vse meso s telesa. Poveznjeni so na stopnice, plezajo po vseh štirih, koščeni vodni komarji, osmojeni pajki z iksastimi, trikotnimi zadnjicami; počasi, počasi, ko da je vsak gib lesenih krakov poslednji. In nato neskončno počivanje, ki mu je sončni molk naklonjen, a obenem še isti hip tudi motno spoznanje, da je sončna krogla izdajalski sesalec, ki bo izsrkal iz njih še zadnjo kapljico življenjskega soka. A potem se otrdeli krak nenadoma po žabje sproži do naslednje stopnice in lupinar se razkoračen priklene nanjo. In spet celo večnost počiva, medtem ko pred njim drugi že leze na gornjo teraso; in še zgoraj drugi, vse gor po bregu vrsta plazilcev, ki od časa do časa vzdignejo gole želvine glave v naporu, da bi oddrsali iz kraljestva teme.

Tedaj je šel mimo Tola z nosilnico na rami.

»Davaj!« je vzkliknil in ga srdito ošinil.

»Saj grem,« je zamrmral. »Saj grem.«

A Tola je že teklen navzdol po stopnicah, hud, da lenari, a vendar obziren, saj mu pomaga zato, ker hoče pomagati, ni nosač. Pa tudi vé, da ga ima rad. Že takoj od začetka ga je občudoval, Anatola. Nič se ni menil za vlažne madeže na platnu nosilnice, ki jo je nosil na rami,

naslonjeno na desno sence, potem ko sta odložila koščaka na kup pred večno pečjo. Nič zmrdljiv, ampak preprosto domač z orodjem smrti in njen neutrudljivi delavec kakor nekoč v življenju ob kolhozni mlatilnici. Zmeraj marljiv in miren, tudi takrat, ko je zaradi strmih stopnic koščeno telo lezlo navzdol po platnenem žlebu nosilnice in ga drezalo v hrbet s krempljastimi stopali ali pa tiščalo vanj balinčasto glavo; ali pa takrat, ko je prihajal profesor iz Strasburga in je bilo treba nesti v peč debelega cigana, ki ga je plin hitro ubil, a je bil grd takó ves gol z modrikastimi penami na ustih in na podbradku.

Moram iti, da odneseva še poslednje, si je rekel in pomislil, da bi bilo bolje, če bi se spustil po stopnicah na drugi strani teras in takó ne bi šel mimo teles, ki plezajo navzgor. A takrat se je oglasilo s poti onkraj barak za teglo cviljenje, ki je ritmično prebadalo tišino. Zaradi svoje nenavadnosti je prihajalo kot rezko, preteče valovanje, in to toliko bolj, ker je bila pot, ki se vzpenja za barakami na levo prav kakor tista za barakami na desno, zmeraj samotna. Bodeča žica je tam, in samo kamioni, ki so prihajali iz raznih komand s tovorom za peč, so jo uporabljali, to pot. Zdaj pa je, ko da se cvileča tožba za barakami na levo mota nizko pri tleh in se počasi, s težavo vzdiguje po pobočju. In še je, ko da se je spustila na dvakrat osirotele pašne pogibel, ki je neznana in zato

bolj pretresljiva od ognja, od zubljev nad dimnikom in od vonja po spečeni koži in sežganih kosteh. A je hitro potem samo kolo samokolnice, ki se čez hip prikaže. Nato cela samokolnica. Potem še ena. In lezejo zelo počasi kakor v sprevedu trudnih delavcev, ki se vračajo iz neskončno globokega trebuha zemlje; procesija rudarjev, ki so položili krampe in lopate v samokolnice. Samo da štrlijo namesto orodja iz trikotnih vozil udje oskubljenih, pravkar izkopanih štorkelj; eno samo okostje ima srajco na sebi in je zaradi nje tista samokolnica bolj prazniška od drugih. Ogoljene ptičje glave pa nihajo in imajo kakor na slamnjači v baraki zevajoča usta, a zdaj je videti, da bodo ujele nevidne mušice, samo da zaradi tresljajev vendar prehudo poplesujejo. In je, ko da je vzrok njihovega nihanja cviljenje osi, hkrati pa, ko da prihaja tožba osi naravnost iz šibja ptičjega prsnega kosa, medtem ko bingljajo noge desno in levo ob kolesu, roke pa mlahavo veslajo po prašnih tleh..

Moram iti, si je rekel, a obenem si misli, da jih ne bo treba več dosti znositi, ko pa se je nekdo spomnil samokolnic. In obenem si še pravi, da bo pravzaprav izdajalska tišina, ki bo pregnila to alzaško planino čez eno uro, ko njih ne bo več; noben odtis ne bo ostal na tleh teras, noben posnetek v ozračju; vse bo tišina zamolčala, kakor gluhonemec bo vse obdržala zase.

Ko se je spustil po stopnicah, se je sprevod skril za barako, cviljenje pa je bilo zmeraj bolj oddaljen glas različna, ki ga nekdo vrtil z zmeraj večjim, nadčloveškim naporom.

VESELI TRIO

Vozili so se proti Monakovem. Obojna vrata živinskega voza so bila odsunjena, takó da so se v okviru velikih odprtin ves čas spreminjale oljnate slike septembrskega polja, ki so plavale mimo voza.

Sedel je z Albertom v kotu in komaj da sta se razumela, ker so ju godci preglašali. Paul s trobento, Pierre z violino. Harmonikaš. Ko da je vojske konec. Ali vsaj, ko da je bo kmalu konec, kakor je trdil Albert.

In mu je odgovoril, da ne verjame.

»Pa bo,« je rekel Albert. »V Belfortu so, zavezniki.«

»Saj. A nas, veš, kam peljejo nas?«

Albert se je namrdnil.

»Nekam nas morajo peljati,« je rekel.

»Gotovo. Zraven tega imajo v Dachauu dosti bolj močna žrela za te vagone kosti, ki jih mi vozimo s sabo.«

»Kako?« je vprašal Albert. Paul je bil namreč tisti hip takó divje zatrobil, da jih je oplazil leden pljusk.

»Velike peči imajo tam,« je rekel Maks.

Albert je skomignil z rameni.

»Ravno takó bi jih sežgali pri nas,« je rekel.

Imel je širok obraz, takšen, ki z njega odseva zaupanje; a ta lastnost se je bila skozi dolge mesece že precej obrabila.

»Vojske bo pa takó in takó kmalu konec,« je rekel.

Maks se je posmehljivo nasmehnil.

Rekel je: »Ti si bil tudi poleti optimist!«

»Kako?« je vprašal Albert zaradi preglašujoče godbe.

Tedaj je Maks skoraj zavpil:

»Ti si jo že julija polomil s svojimi napovedmi!«

Njegov okrogli obraz pa se ni vdal; sploh se ni nikoli vdal, kakor polni mesec, ki se ne zaveda naivnosti svojega dobrodušnega smehljaja.

»A zdaj so vendar v Belfortu, dragec,« je navihano rekel.

Tedaj ga je Daniel povlekel za rokav, in Maks je bil zadovoljen, da mu ne bo treba vzdigovati glasu, da bi mu odgovarjal. Ko da gre za sporazumno otroško igro, vsak teden znova napoveduje konec vojske, vsak ponedeljek in vsako soboto znova. Prav ko da gre za dobrotno igro. Nehal pa bi že lahko s tem, mehal že enkrat. Ako se je njegov pogled ustavil na Paulu, se mu je zazdelo, da tudi on veruje kakor Albert; boči ustnice ob trobenti kakor plavolasi angel na sveti podobi in veruje. In takó tudi njegov brat Pierre. Pa harmonikaš. Ker zares noro igrajo in se nočejo in nočejo utruditi tam ob vratih, da se vsipljejo zvoki na jesenske njive iz bežečega voza

kakor izzivalna zlata semena, ki pa ne bodo nikdar rodovitna. Neutrudni. Divji. Tudi Pierre ob svoji violini, čeprav je ta že sama po sebi tenkočutna in zmerna, da jo trobenta in harmonika z lahkoto dušita. A tudi po značaju je Pierre bolj rahel, bolj mil; saj se je tam na terasi on najbolj zavedal razglašemosti svoje violine ob tihi spremljavi neutrudljivega dimnika. A tam niso bili samo trije, pravi mali orkester se je uradno zbral zvečer, preden se je zagrizel lajež volčjakov v planinsko noč; a sam sebi je godel, orkester, ker po barakah so telesa hitro legla, da bi v omotičnem spancu pregnala glad. Kvečjemu če ni kdaj po naključju šla prav takrat nosilnica navzdol po stopnicah in je imel koščeni pokojnik nekaj taktov Mozarta za popotnico v dolgem potovanju proti zvezdam skozi dimnik na najnižji terasi, kjer pa so se takoj kot lok nad violino usločile nad njini meter dolge klešče. Razklenile so ukrivljena zoba ob njegovem vratu, potem pa se je železni obroč zaprl pod žolto glavo in kurjač je povlekel, da se je poveznila lobanja čez obroč in zakinkala. Takó je bil zaradi zlomljenega vrata nagi okostnjak še daljši, posebno če je bil norveški, ker francoski in slovenski ljudje niso takó dolginasti, pa niti ruski in češki ne. Seve, da je bil potemtakem zares čudaški takšen orkester na prazni terasi pod noč, toliko bolj, ker je z mrakom zmeraj prišel kakšen transport, takó da so se spuščali kamioni po strmi poti h kremato-

riju. Tisti dan na primer kamioni z alzaškimi dekleti. A še prej tisti z deportiranci; zavezniška letala so jih bombardirala na postaji, ker niso vedela, da so v tistem vlakcu. V taborišču pa ni bilo niti kanca narkoze, ko so jih pripeljali, in ko je cela procesija udov čakala na amputacijo, so zajeli planine novi, nenavadno presunljivi glasovi; nenavadni glasovi predvsem zato, ker če je esman vodil kakšno skupino v kopalnico nad krematorij in jih obešal na prho, se je vse zmeraj dogajalo docela neslišno.

»Da ni nobena jokala, pravi doktor Senet,« je rekel Albert.

»Kdo?«

»Tista dekleta.«

»Razumem.«

»Esman da je eno po eno peljal iz barake v kopalnico, in ko je za vrati počil strel, da je šel po drugo.«

A spet je Paul zatulil v trobento. Sedel je ob odprtini, takó da so mu noge bingljale v prazno in krožil s trobento na levo in na desno in jo vzdigoval navpično, da bi izstrelil ognjeno puščico v nebo.

»Kakó?« je vprašal Maks.

»Da so vse mirno šle, ko je prišel ponje in da ni nobena jokala.«

A ga ne posluša, ne sme misliti na dekliška telesa, ki so gorela sredi njihovega mrtvega sveta, da je žarel rdeč

tulipan nad dimnikom v črni noči. Nič, samo skuša prešteti ves tovor, ki polni zdaj vozove njihovega vlaka in računa, kakó bo treba začeti vse znova z raztovarjanjem, a bo pravzaprav vse še težje, ker se ne bodo več premikali ne tisti, ki so jih zvozili s samokolnicami, niti tisti, ki so sami lezli po natzweilerskih stopnicah. In še pomisli na doktorja Ragota; zdaj stoji v drugem kotu voza v gruči z doktorjem Senetom in z drugimi Francozi; koliko pošastnih ur je prestal, Ragot, ko je esman peljal poljske fante v kopalnico, jih razporedil pod prhami, spustil zadrgo okoli vratu prvega in so drugi čakali, da pridejo na vrsto. Videti je bilo, da je prišlo za njim poročilo o njegovem pravem delovanju v odporiškem gibanju in v vsaki skupini, ki je šla v kopalnico, je Ragot videl sebe. Zdaj posluša doktorja Seneta in njegov obraz je samo na pol pomirjen, ker morebiti se bodo kje zamešali papirji, ki jih bodo poslali za njim v Dachau, morebiti pa tudi ne. Paul pa kar nori, ko da teče vlak proti svobodi. Prav zares, da nori, čeprav je nekoliko tudi razumljivo, da je takšen, ker valovijo polja pred njim in pljuskajo jesenske barve ob njegove noge, ko takó sedi ob odprtini, Pierru pa se žarki zapletajo v svetlobno mrežo nad njegovimi strunami; a oba vendar vesta, kam se peljejo, oba prav dobro vesta.

In ko da se je uprl njegovim mislim, je Paul takrat še bolj nabuhnil lica in zaplesal z rokami in naperil troben-

to v sonce, da bi z jeklenim krikom dokončno sestrelil njegovo svetlobo, takó da sta se sedeča esesovca zdrznila in krepkeje stisnila puški, doktor Senet pa je za hip pretrgal svoje pripovedovanje in obrnil k vratom svojo častitljivo belolaso obrito glavo.

LONČEK IZ LEPENKE

Vlak se je ustavil, ko je bila še noč in zdaj se je bližal poldan.

Oni pa so imeli polne roke dela, ker je bil vlak neverjetno dolg, njih bolničarjev pa komaj pol ducata. Gotovo, dosti več dela, odkar sta se vozova ob lokomotivi, čeprav so ju že enkrat izpraznili, spet polnila s kostmi v zebrasti koži. Stopetdeset so jih zagrebli, in če transport nazadnje ne bo nekje pristal, jih bo treba kmalu zakopati še toliko. In to se pozna; tudi pri tridesetih vagonih se pozna, če se število stoječih suhcev, pa čeprav samo za mrvo, razredči. Laže stojijo. In tudi lačni so morebiti nekoliko manj, če niso takó stisnjeni, ker že šesti dan ni drobtinice za pod zob in za streho je samo hladno aprilsko severno nebo. Saj. In če niso takó tesni, se tu in tam lahko kdo celó sesede in izdihne sedé, obkrožen od ograje sivih in lilastosinjih črt, ki so proge zebrastih hlačnikov, medtem ko morajo drugače stati pokonci, trdno zagozdeni v gneči, tisti, ki so jim oči osteklenele; kvečjemu seveda, če se podivjanim gručam kdaj posreči potisniti stoječo smrt navzdol, takó da potem stojijo na nji, na trdem šibju njegovega plitvega koša.

Polne roke dela so imeli, ker so se tisti s flegmonami in bulami zaradi razredčenih vrst v vozovih lahko prerili k vratom. Ne da bi si, seveda, kdo vé kako želeli novo obvezo, a že pogled na razkuževalno tekočino, na rumeno mast je nekaj, kar kakor privid malce poteši lakoto, obenem pa spreminja ozračje anonimnega skupnega pogina v odprtem vozu. Pa je morda v tem tudi nagon-ska potreba po bolničarjevi bližini, po njegovi skrbi in po dotiku njegovih rok, ko da jih nevzdržno sili telesno in hkrati zaradi telesne oslabelosti skoraj sanjsko za-upanje v njegov obred.

Na tiru na desni je stal vojaški vlak s protiletalskimi strojnicami. Postaje ni bilo videti, ker so jih spet zapeljali nekoliko ven, a mórala je biti blizu, vsaj sodeč po neraz-ločnih glasovih in po šumotu, ki se onstran vlakov móta kakor oblak prihuljene megle.

A dan je bil sončen, čeprav so bili žarki mehkužni, ponižani in tepeni, s slabokrvno ihto v svoji svetlobi, ki se bolj srepo vžiga samo na ceveh v nebo uperjenih strojnic.

Kakor vsakikrat, ko so takó stali, so se bolničarji raz-kropili vzdolž vlaka. Saj niti oni niso že teden dni nič jed-li, a njihova telesa do odhoda iz taborišča niso bila lač-na; je namreč zvečer zmeraj ostal zanje kos komisa ali menažka vodene repe po umrlih, ki so bili še živi, ko je bilo treba zjutraj oddati število pričujočih. Ne, niso siti,

a zdaj jim delo krajša čas, takó da ne mislijo na praznoto v sebi; hkrati je zanje sreča že to, da so se bili sredi kaosa načrtno utaborili v zaprtem vozu in ga spremenili v ambulanto z vsem, kar so kljub zmedi vzeli s sabo iz revirja. In zraven še steklenica alkohola, ki so ga iztaknili v esesovski lekarni in ki, pomešan z vodo, poživlja vero v preživetje; ker transport tava od kraja v kraj in brezglavo kroži v pasti, ki jo postavljata obenem zahodna in vzhodna fronta. Takó so na primer včeraj stali v Hamburgu in desno in levo so bile tudi vrste takšnih transportov v živinskih vozovih; samo da tam ni smel nihče iz voza in so bili, takó ujeti, na razpolago zavezniškim bombnikom, ki bi lahko raztreskali njihove kosti prav zdaj, ko je mogoče na skrivaj pomisliti na osvoboditev.

Vrata vozov so bila odpahnjena in na robu odprtine so sedeli suhci s hlačniki spodvihanimi do kolen, ko da so povlekli z nog zebrasto kožo; in noge so rumene in skorjaste palice, samo tu in tam visi z voza stopalo kot mesnat zvon, ki ga je nabuhn timer.

Tam, kjer se je ustavil bolničar Maks, je sedel na robu voza samo eden; takó je mogel bolničar položiti posodo z rivanolom in nož in papirnato obvezo na voz, namesto na tla, na ozko gaz med tračnicami in tračnicami. Ne več mlad Francoz, a s pravo vlago v očeh, takšno, ki je še brez steklenega odseva v sebi. Nekatera telesa imajo namreč kljub koščnim udom neko posebno trdoživost

v svojem sestavu, ki je druga telesa nimajo, in takó bodo morebiti prenesla svoje upanje onkraj pogina.

Bula na mečih leve noge; zato je sicer pergamentasta koža na tem mestu gladka in belkasta in trda kakor koža na pleši. To se pravi, da je gnojno ognjišče globoko spodaj, če ima sploh kakšen pomen govoriti o globini pri takšnih mumificiranih udih.

»Boli?« je vprašal bolničar in potipal s prstom.

»*Oui*,« je rekel suhec in prikimal; z obema rokama si je držal koleno.

Prav, če boli, si je mislil bolničar, zelo prav, in segel je po kirurškem nožiču in ga razkužil, a ko se je v zadregi ozrl, kakor vsakikrat, ko ga je čakal poseg v človekovo telo, se je zavedel, da so na njem oči plavolasca, ki čisti strojnico na vagonu za njegovim hrbtom. Prej je pazil na svoje delo in se ni zmenil za vojaški vlak, zdaj pa je ujel pogled ki ni samo radoveden. Je, ko da oči visokega in lepega mladca ne gledajo samo tisto visečo nogo, ampak se čudijo, da so sploh mogoča človeška bitja, ki so še živa in takšna; obenem v tistih očeh tiha, skromna prepadenost lepe živali, lepega konja, ki bi postavili predenj mrhovino. Pa še zraven skoraj spoštovanje, občudovanje njega, zebrastega bolničarja, ki se dotika mrhovine, jo sprejema mirno in preprosto, ko da se je usposobil v nekem posebnem, predzgodovinskem življenju za takšen, takó nemogoč posel.

Njegov prvi občutek je bil nagonska potreba, da bi zaslonil visečo nogo in skrtil nesrečo tistega voza in vseh tridesetih vozov; ko da bi mogel potajiti resnico takšnega ponižanja pred očmi plavolasega nemškega boga; obenem, ko da bi mu hotel prizanesti s takšno podobo, prizanesel pa mu ne bi zaradi njega samega, ampak iz ljubosumja nad taboriškim poginom. In to toliko bolj, ker je takrat lezlo z voza dolgo okostje in se oprijemalo s koščenimi prsti roba voza kakor okamenina, ki bi uhajala iz zaboja, v katerem bi jo prevažali. Gotovo, že cela vrsta drugih je čepela in stala pod vozovi in bolj kot njihovo opravilo je bil porazen pogled na razgaljene kosti s kupčkom črtastih hlač na tleh, med tračnicami. Posebno tistih, ki ne morejo počeniti in stojijo upognjeni pod dnom voza, ob katerega ribajo obrite lobanje. Da, a ta, ki zdaj počasi polzi dol, je bolj viden; ko da nemogoč igralec nalašč stopa s potujočega odra neverjetnega ansambla; in ko se takó muči, da bi se s stopali dotaknil tal, njegovi hlačniki zdrknejo dol do lesenih cokel, da se prikaže njegova zadnjica kakor velikanski žolt, koščen metulj.

A bolničar je pritisnil nožič h koži, ki je trda ko usnje, in zasekal globoko, od zgoraj navzdol; nad njim dvoje rok krčevito stiska koleno, on pa si misli, da se sloki podčastnik gotovo čudi njemu, ker opravlja ta posel preprosto, kakor on preprosto maže strojnično cev. Naj

gleda, si pravi, naj vidi, kakó tovariško je naše razmerje do smrti, posebno ker ni pred vstopom v krematorijski svet nihče izmed nas nikoli imel opraviti z rezili in obvezami. In mu je, ko da se je porodil v njem odsev mirnega, skromnega ponosa ob ti ugotovitvi.

Potem ni mislil več nanj, izpral je rano, iz katere sta prišli dve kaplji rumenkaste smole, potisnil vanjo gazo, namočeno v rivanolu, in jo obvezal s papirnatim ovogom. Potem je prenesel svoje reči v voz, ker so bili vsi že končali s prevezovanjem in je bil zadnji. In takó se je skobacal v svoj kót na vozu, ker je zeblo in je pokašljeval in je najrajsi čemel pod kocem, v zatišju, in nič mu ni bilo mar, da so vojaki ob strojnicah nehali z delom, ko so jim prinesli menažke z rižem. Cel transport menda zdaj zre vanje, je pomislil, medtem ko so pod vozom suhi prsti škrebli ob les kakor kremplji predpotopnih živali, ki bi se pravkar prebudile iz tisočletnega spanja v zemlji pod vozom. In takó se sprva ni zavedel, ko je pred vrati bolničar René rekel: »Pravi, da je za tistega, ki je prerezal bulo.« »Toliko nas je, ki smo rezali bule,« so odgovorili glasovi, a potem je René poklical prav njega in je vstal in šel k vratom in plavalasi podčastnik, ki je sedel ob strojnici in zajemal iz menažke, je takrat z žlico pokazal nanj.

Takó mu je prikimal v zahvalo in se vrnil v svoj kót z lončkom iz lepenke v roki. Do polovice je bil napolnjen

z rižem in njemu se je najprej zdelo smešno, če misli mladi Siegfrid, da se je môč odkupiti s takšno posodico riža, a hkrati se mu je zazdelo, da je tisti lonček odsev varljive prikazni. In sédel je na koc in tiščal z dlanmi toplo lepenko, ki se je mehko vdajala, ko da je krotko pripravljena sprejeti od njegovih rok kakršnokoli obliko. Ne, nič ni lačen in zaveda se, da ga vonj, ki prihaja iz lončka, nič ne mika. Nekomu ga mora dati, si misli, tudi zato, ker se mu zdi, da mu ga je plavolasi poslal iz spoštovanja, da opravlja takšen posel, ampak da v tem spoštovanju najbrž ni veliko spoštovanja do uničenih ljudi. In še je objemal z dlanmi toplo in oblo lepenko, a hkrati se je trudil, da bi gledal z očmi plavolasca na dolgo vrsto kariatid, ki stojijo pod vozom na potrebi in nosijo na lobanjah razpadajoči svet in so črtaste mumije, ki so se jim obveze razpletle in se bodo kosti vsak hip sesule v prah. In skušal je razbrati njegovo misel, a čeprav se je zastonj trudil, mu je bilo, ko da ima v dlaneh mehko živo bitje, mladega belega zajčka, in toplota, ki je iz dlani počasi lezla navzgor po lakti, se mu je zdela znana, in zaprl je oči in silil z vsemi močmi svoj spomin, da bi mu prišel na pomoč.

III

Morda bi moral zdaj reči nekaj nenavadnega, si je mislil, nekaj, kar bi uničilo vse zlo in ji prineslo obljubo pomladi. Ne samo obljubo, ampak pomlad samo, njen srebrni zrak nad paštni in vinogradi vse dol do školjev in do še deviškega morja. A prav zato, ker se je ta gotovost takó brez konca razraščala v njem, je bil brez besed.

NA ŠKOLJIH

Linu Legiši

1

Lej tukaj!« je vzkliknila. Smehljala se je, kakor to samo ona zna, to je z odprtimi usti, takó da sta ustnici dva rožnata oboka okoli kristalnih zobkov; in ta smehljaj je nepremičen, sam vase začuden in neoseben, ne njen. Nedolžen nasmešek in hkrati izposojen nasmešek. Njena usta so tedaj čez pol prerezan rdeč sad, ki ima na sredi dve vrsti še nezrelih, belih pečk.

»Lej tukaj spet jamo!«

Zdaj je bil tudi on pri nji.

»Kje?«

»Skrita je.« In rekla je skrivnostno, ko da je nekoč, v davnih časih ona zadelala tisto kraško jamo.

Stala sta na nizki brežini, vsenaokoli so bili grmi krvavega reja umirjeni ognji sredi belkastih kamnov. Kamni zobčasti in zapičeni v rdečo zemljo in rej rdeč, ko da so si njegovi listi vzeli barvo v zemlji. In res, pod čokato, oglato skalo je bila votlina.

»Kmet je poveznil skalo nanjo,« je rekel.

»A jaz sem jo vseeno našla!«

»Zaradi živine jo je pokril,« je rekel.

Položila je dlani na skalo, jo skušala odriniti. »Uh, kako je težka.« Uprla je dlani v boke in kimala z glavo.

»Zaradi krav jo je zadelal kmet,« je rekel. »Zaradi junic.«

»Kje so junice?« In se je ozrla. »Ne vidim nobenih junic!«

»Lahko si katera zlomi nogo,« je rekel.

A tudi on se je smehljajal, ker v resnici je bila povsod samo tiha nedeljska gmajna in povsod samo barve obmorske jeseni. Samo tišina in barve pa njena igra, ki se on vanjo lovi in jo razpihava s svojim zadržanim in skoraj preudarnim veseljem. Zakaj je zadržan in preudaren? Ne vé. Ne more ugotoviti. Je njen smeh? Je njeno tekanje? So njeni skoki čez rdeče grme? Skoki šestnajstletnega drobnega dekleta, ki mu krilo zašumi v listih karminastega reja, ko skoči čezenj? Pa ni to. Kakor da je meja med njo in njim. Kakor da je ves čas vmes neviden zidek; ona je vsa skrita onstran zidka in videti je samo njen obraz s tistim nejasnim smehljajem.

»Ne gre in ne gre,« pravi. In spet skuša razmajati skalo, a le na videz se upira z vso močjo vanjo; in v očeh se ji utrinja radost, ker se on prav takó ponarejeno posmehuje njeni ponarejeni nemoči.

»Čakaj,« je rekel in pokleknil k skali.

»Ne, ne!«

Potem je karajoče rekla:

»Počasi, dragi gospod, počasi.« In naredí še s pokončno plosko dlanjo znamenje za počasi; kakor redar na križišču.

Nato se je zleknila v suho travo in prislonila levo uho k tlom.

»Jaz moram slišati, kako bo bobnelo,« je ponarejeno strogo rekla.

On jo je gledal in se smehljaj; kakor deček, ki pozimi v postelji skrči noge zaradi mrzlih rjuh, se je stulila na gmajni. Odstranila si je goste črne lase izpod lica in tiščala lice k zemlji.

»Zdaj.« In zamahnila je z desnico kakor delavec delavcu.

Skala je s tremi ostrimi ogli čepela na odprtini. Se upreti vanjo? Ne, ne, samo zasukati jo, samo za ped odriniti ostre konce s kamnitega roba odprtine! In on je odmaknil debelo klado in robovi so zaškrtali. Potem je glasneje hrustnilo. Nato je votlo zagrmelo.

»Ojoj!« je vzkliknila.

Nato je še krepkeje pritisnila uho k zemlji.

»Kako čudovito grmí.«

Stal je nad ozko odprtino. Skala se je premetavala daleč spodaj v trebuhu zemlje, kakor da jo je požrlo črno, stoletja lačno grlo in jo golta in golta. Se duši, a jo ven-

darle požira, kozlá in jo vendarle sprejema zmeraj globlje vase. Nato v globini pretresljivo butne.

»Zdaj je na dnu!« je vzkliknila in krčevito tiščala lice k tlom.

»Ne,« je rekel.

Ker skala je bila samo tresknila v polico in zdaj spet bobni, žrelo pa v trebuhu zemlje grgra in godrnja. Nato kakor mukanje potresa v nevidnih prepadih, pošasten odmev, ki mrmra v črnem goltancu in skuša splezati navzgor.

»Joj, kako je globoka,« je šepnila in v njenih zenicah se je zasvetil začaran strah, ko ga je s tal pogledala, ne da bi premaknila glavo.

»Do pekla se bo valila,« je rekla in se nasmehnila.

»Prav do pekla.«

Še zmeraj je bilo slišati bobnenje; oddaljevalo se je kakor drdranje kamnitega voza s kamnitimi kolesi, ki odvažá skrivnosten tovor v votlem zemljinem telesu. Vse okoli pa gmajna mirno ždi v jesenskem soncu, ki vžiga reju liste, da so živobakreni cveti.

Vstala je in si popravila lase, si uravnala krilo.

»Tako globoke še nisva našla,« je rekla.

Nato je namrščila obrvi in našobila ustnice.

»Ta je priletela Luciferju na glavo!«

Potem je stekla po položni rebri navzdol.

A ni tekel za njo; šel je počasi med grmi. Kakor dva razposajena šolarčka; in ves popoldan takšna. In prejšnjo nedeljo prav tako. In še prejšnjo nedeljo isto. Ona je ob njem kakor ob starejšem bratu, ki bi ga bili kot otroka poslali v Ameriko ali v Avstralijo in bi se zdaj vrnil k družini. Seve, da je vesela, da se je vrnil! Vesela je, da ima bratca, ki jo zdaj pelje iz mesta na kraško gmajno vsako nedeljo! Pa tudi otroško zaupljiva je, ko se držita za roke. Pa tudi krotko zasanjana, ko ji nalahko poboža z ustnicami lice. Ko pa jo je prejšnjo nedeljo prijel za roke in jo previdno in mehko pritegnil k sebi, je njeno telo vzdrgetalo in njene oči so se prestrašeno razprle. »Ne, ne,« je razklano rekla. In ta hripavi glas, ko da ni njen; njene roke pa ga odrivajo in so sprožene pred njegovim telesom še potem, ko se je odmaknil od nje. Kakor da se brani privida.

Počasi je stopal med bakrenimi grmi. Če ji je zoprn, zakaj je ves čas takó sproščena ob njem? takó razposajena in ljubka? Ji ni zoprn. A prej? Prej sta tam na vrhu gledala morje in jo je počasi prijel okoli pasu in — da, njene oči so se znova široko razprle in on jo je takoj izpustil. Kakor da je še njega strah njenega strahu. Ko da se nekje za njo, nekje ob nji nenadoma zareži temno žrelo kakor tole na brežini.

»Ooo — ooo!« je klicala.

Nato je bil ob nji, ona pa je stala pred dolgim, pravkar izkopanim jarkom in imela roke prekrižane na prsih.

»To ti je luknja, kaj?«

Ozek, a globok jarek, ki bo temelj novi hiši, vrezan navpično v rdečo zemljo. Rdeč hodnik, rdeča pot čez rdeče morje. In njegovi stranici sta gladki in brez najmanjšega kamenčka; samo rdeče testo.

»Dva metra je globok,« je rekla.

»In še več.«

»Kakor dva metra mesa.«

»Da, niti kamenčka ni v njem,« je rekel. »Samo živo, rdeče meso.«

Nasmehnila se je, češ viš, kaj znam najti jaz! Potlej je trznila z glavo, da so njeni lasje zavalovali v stran, in odšla vzdolž jarka. Njeni koraki pa niso bili nič resni. Ne morejo biti, ker tudi njene noge niso nič ženske noge. En meter in pol je visoka, noge pa noge dekletca, ki se še igra s punčko iz cunj.

Potlej so tiste noge stekle in skočile; tedaj je krilo podrsnilo po grmu in listi rdečega reja so se zasvetili, ko da jih je obliznil plamen.

2

Naslednjo nedeljo je spet preskakovala grme. On pa je zamišljen. Nekaj ni v redu, si misli. Kakor da je njen varuh, kakor da spremlja svojo varovanko vsako nedeljo na sprehod iz mestnega šuma. Ko da živi vse dni v tednu v nekakšnem zavodu in komaj čaka prazničnega dne, ker bo prišel kot varuh ponjo. Ker se ob njem lahko nasmeje in naigra po mili volji. O ne, draga, takó pa ne. A ko se takó upre, se od nekod pritihotapi občutek, da je krivičen. Kakor nejasen očitek. In ta prihaja iz njenih drhtečih rok, ki so ga odrinile takrat, ko je mislil, da jo bo prižehl k sebi; iz njenih oči in iz njenih ustnic, ki so se bolestno spačile.

Skočila je, da bi ujela čop borovih iglic na koncu veje.

»Si dobre volje?« je vprašal iz svojih misli.

»Hgm,« je zamomljala in prikimala.

Sopla je. Nalašč, z užitkom takó sope naglas, z odprtimi usti, in kaže zobe, ki so majhni in ošiljeni. Dve vrsti pinijol. Ona pa spet drobi pod borovci in ne pozabi na storže; spotoma cebne v borov storž, kar mimogredé cebne vanj. Takó storž odleti v grm na desno, nato v

grm na levo, ona pa hodi sama, ko da dela red na gmajni.

»Sedeva?«

»Že truden?« je poredno rekla in se ustavila.

A zdaj ona prva séde, si objame z rokami kolena in gleda predse. Šop črnih las ji visi čez lice, da je truden potepuški mulec, ki se je lovil s tovariši po gmajni in zdaj počiva in kuje nove nakane.

Pod njima je morje svetlo in belo, ko da je njegova površina pokrita z voljnim snegom. Ker sonce je belo na morski gladini daleč proč, vse do Gradeža in čez, vse do Benetk in do Dolomitov, bi človek rekel. Sonce pa je spet zelenkasto v borovih iglicah nad njima. Zelenkasto med iglico in iglico, zelenkasto skozi iglice, ki so skoraj prosojne, skoraj zelene in prosojne steklene niti.

Sama pri sebi se je nasmehnila.

Potem je naslonila brado na kolena. Spet ko sama sebi je rekla:

»Včeraj v tramvaju je stal šolarček ob vozniku in ga karal.

— Zakaj vozite takó počasi? — je strogo vprašal.

— Kam pa se tebi mudi? — je rekel voznik, ne da bi obrnil glavo.

— H kosilu. —

— Kaj bo danes za kosilo? — je vprašal voznik.

— Nič posebnega, — je malomarno odgovoril mali in se namrdnil.

— Kaj pa bi ti rad, da bi bilo za kosilo? —

— Takšen kos pečene svinjine, — je odgovoril mali in položil levo dlan pokonci na sredo desne roke.«

Pod šopom črnih las se je nasmehnila. Rekla je: »Si predstavljaš? Voznik samo od strani vidi dečkov gib, samo na pol ugame ga, seveda, ker ne sme obrniti glave! Kje neki, saj je tam najhujši promet!«

Potlej je nadaljevala.

»Voznik je vprašal: — In po kosilu?

— Po kosilu v kino, — je resno rekel bubec.

— Ni slabo, — je prav takó resno rekel voznik in poki-mal z glavo.

— Ves popoldan v kinu, — je neizprosno rekel šolarček.

— Ni napak, — je resno zabrundal voznik, ko da govori z odraslim.

— Pravzaprav, — je rekel mali.

— Kako?

— Pravzaprav bi bilo najbolje leči hitro po kosilu v posteljo in imeti pred posteljo filmsko platno.

— Ti si z majhnim zadovoljen, — je resno rekel voznik in gledal cesto pred sabo.

— Pravzaprav, — je rekel šolarček, ne da bi se nasmehnil.

— Kakó?

— Pravzaprav bi bilo najbolje leči takoj v posteljo in kósiti kar v postelji.

— Ni slabo, — je resno rekel voznik in zmeraj gledal cesto pred sabo.

— In tačas, ko bi jaz kosil, bi se razvijal film na platnu pred posteljo.

— Ti si z malim zadovoljen, — je spet rekel voznik.

— Potem se pa greti ves popoldan v postelji in gledati film do noči.

— Ni slabo, — je resno rekel voznik, ko da govori s predstojnikom.

Bubec pa je tedaj ob neobvezni postaji hladno rekel:

— Zdaj ustavite, ker bom izstopil.

In je rekel ‚srečno‘ in izstopil.

Voznik pa je počasi sunil ročico, da so se avtomatično vrata zaprla za njim. Potlej je pognal tramvaj v tek. Njegov resni obraz pa je skrbno pazil, da ne bi hušknilo kakšno vozilo izza voglov stranskih ulic.«

Vzdignila je glavo s kolen in vrgla lase vznak.

»Hahaha,« se je zasmejala in napela vrat. Še zmeraj si je z rokami oklepala kolena.

»Si predstavljaš tistega voznika, kako se resno drži?«

Nato se je spet z glavo vznak nasmejala: »Haha!«

Tudi on se je nasmehnil. Šolarčku ali nji? Obema. Saj je prav gotovo vse res. Pa je hkrati, ko da si je sama iz-

misllila zgodbo o tržaškem bubcu. Kakor da je ona tisti bubec. Kakor da je zdaj ob njem res šestnajstletno deklè, obenem pa namesto dekleta tisti deček ob tramvajskem vozniku. A danes je nenavadno, zaupljivo zgovorna, si misli. Kakor da je prišel čas, da mu pove o svojih doživetjih in o svojih domislicah.

Položil je roko na njena ramena. Nato je približal lice k njenemu licu.

»Ti si tisti šolarček,« je rekel.

»Ne, ne, res sta se tako pogovarjala!«

»Da, res,« je rekel in se nasmehnil. Mislil je: Čisto lahko se ji približati. Mislil je: takó rahlo, da se ne bodo njene oči nič prestrašile.

»Zakaj mi ne verjameš?« je krotko pokarala.

»Saj ti verjamem,« je šepnil.

Tedaj je ona obrnila glavo in se mu zazrla v oči.

Vso skrb je vtisnil v svoje oči, vse obljube tenkočutnosti je združil v svojem pogledu, Hkrati pa je njegov pogled preprost. Hkrati je igriv. Tudi svetlo zrno razposajenosti je v njem. Tudi svetel prašek radosti. Hkrati pa drobna senca očitjanja. Ne, bolj kakor očitjanje prav rahel odtenek prošnje.

Ona ga je začudeno opazovala, ko da je presenečena nad tem pogledom, nad takšnim pogledom, ki ga ni do tega hipa še nikdar srečala. Njene rumene zenice so se

razredčile; rahlo je nagnila glavo na stran kakor otrok, ki ne razume nepričakovane žalosti odraslega človeka.

»Zorica,« je zamrmral.

Nemo je prikimala.

»Rad te imam,« je komaj slišno rekel.

Vprašujoče ga je pogledala, ko da bi mu rada pomagala, a ne vé, kakó. Ko da so jo njegove oči ujele in zmedle. In v ti nerazločni zmedi, ki jo oklepa, pohlevno dovoli njegovim ustnicam, da se dotaknejo njenih ustnic. Ko da je to naloga njenega bitja, da potrpežljivo prenese potrebo po njenih ustnicah, ki njega skrivnostno žalostijo.

A njene ustnice so trdo sklenjena otroška pest. Uporen voz. In on poskusi, da bi jih razklenil in razvozljal; jih nato izpusti, da bi z levo roko obrnil proti sebi njen vitki život; in počasi in nalahko skuša pritisniti k sebi njene prsi. V njegovem pogledu pa je vdanost. In tudi mehka prošnja. Hkrati dvom in bojazen. In samo iskra nestrpnosti, samo drobtina naglice.

V njenih očeh je bilo še zmeraj presenečenje. A ko je začutila ob sebi njegove prsi, so se njene oči razprle. Še prej pa je njeno telo vztrepetalo, kakor da je nenadoma povlekla burja skozi borovce in zgrbančila morje.

»Ne! Ne!« je kriknila.

Nato se je sunkoma vzdignila.

Uprl je dlani v tla, da bi tudi on vstal in jo pomiril.

»Ne! Ne!« je spet kriknila in stegovala roke pred sabo.

In takó je obsedèl in jo prepadeno gledal. In ni vedel, ali naj gleda ladjo ali morje tam spodaj za njenim hrbtom. In sram ga je, ko da je skušal posiliti otroka; in ob tem sramu ga je motno strah njenih iztegnjenih rok. Saj jo je samo skušal objeti, saj je samo pobožal njene ustnice. A ona stoji pred njim kakor sodnik za njegov nezaslišani greh. Mesečnica, ki jo je njegov glas prebudil na robu prepada, saj strmi vanj s skoraj spačenimi usti. Ko da se je spremenil v pošast; obenem pa mršči obrvi in pričakuje, da se bo spremenil v še hujšo spako.

»Zorica,« je rekel.

Tedaj je povesila roke; nato je šla z desno dlanjo čez čelo.

»Sedi,« je mehko rekel.

»Da,« je šepnila.

Nato je spet zamišljeno šepnila: »Bom sedla.«

3

Sedla je in si objela kolena z dlanmi, a narahlo, ko da se jih boji stisniti. Potem ga je pogledala in se sramežljivo nasmehnila.

»Zdaj je spet dobro,« je rekel. »Ne?«

»Da.«

In pokimala je z brado. Gledala je predse, ko da jo je prevzel blesk morske ravni. A ne vidi morja. Niti ne vé, da sedi pod borovcem.

»Kaj je bilo?« je tiho vprašal.

Ona je rahlo skomignila z rameni.

»Takó si me prestrasil,« je rekla.

»Ti nisem všeč?« In njegov glas je bil veder, da bi jo ojunačil in bi povedala odkrito. »Sem grd? Sem zoprn?«

»Ne, nisi. Ampak —«

»Ampak?«

»Ne vem.«

Nepremično je zrla predse. Nato je sklonila glavo in položila čelo na kolena.

On je molčal. Dotaknil bi se je, jo pobožal. A zdaj ne; nič bi ne koristilo. Pa hkrati čuti, da je oddaljena od njega, zaprta v skrivnost, ki morda sama ne vé zanjo. Kakor

da ni ločena od njega zaradi sebe, zaradi svojih čustev, ampak po ukazu, ki je zunaj nje.

Negibno je sedela, z rokami okoli kolen, s čelom na kolenih. Tudi prejšnje krati se je takó nagonsko uprla njegovemu objemu, a obakrat je njen odpor splahnil hitro, kakor se je bil nepričakovano rodil. Zdaj, ko da jo je pretreslo globlje in ji je razburil zavest bolj prikrit in bolj močan val groze. In to prav gotovo zato, ker se je zdaj najprej vdala toploti in iskrenosti, ki je govorila iz njegovih oči; se najprej nezavedno in začudemo vdala, nato pa prav zato še krepkeje občutila oblast skritega zakona, ki je zavladal nad njenim telesom.

Pod njima je morje srebrna ravnina, on pa sedi ob nji nebogljjen in nemočen; ko da je v nji votlina, gluhota kraške jame. In iz te nemoči, iz tega mraku je začel tiho in odsotno, ko da se pogovarja sam s sabo.

»Torej te ni še nihče objel?« je rekel. »Še nihče?«

»Me je,« je šepnila.

»In je bilo takó kakor z mano?«

»Hgm.«

Nato je zamrmrala: »Potem me je pustil. Je rekel, da ga imam za norca.«

»In si ga imela rada?«

»Hgm.«

Nato je rekla: »A tebe imam dosti bolj.«

Govorila je v kolena, takó govori otrok, ki ga je mati stepla in se je najokal, a se potem še malo uporno, a vendarle potolaženo izpoveduje.

»Tebe imam dosti bolj,« je spet rekla. Nato je molčala. Čez čas je rekla: »Samo da bi me ne objel takó.«

»Takó?« je vprašal in se nasmehnil. »Kakó naj te drugače!«

»Ne vem,« je šepnila.

Potlej je molčala. Ko da se je oddahnila. Kakor da je prazno v nji, a je hkrati mir v nji. Potrtost, a mir. On se je ozrl po gmajni in bilo je, ko da so bori spet oživel in postali domači in tudi kamni med žolto travo, kakor da so spet naklonjeni. Zato je bil njegov glas skoraj živahen.

»Velik strah te obsede. Kakor otroka, ki vidi strašilo v temi,« je rekel. »Česa te je strah?«

»Ne vem.«

»A ko se bojiš, ko te je groza, gotovo nekaj čutiš, ne?«

»Ne vem.« Rahlo je zganila ramena.

Nato je skoraj takoj dodala: »Mi je, ko da se boš zvrnil name in me strl.«

Nato še: »Ah, ne ti. Nekaj drugega. Nekdo drugi. Ne vem. Ne vem! A se mi gnusi in me je groza.«

Potem je jezno in trdo rekla: »Ne vem!«

Dotaknil se je z roko njenega ramena.

»Zdaj lezi,« je rekel. »Te ne morem gledati takšne, da takó čepiš, ko da si nekaj zakrivila.«

Vzdignila je glavo, se za hip zagledala v bleščečo mor-sko ravnino, nato pa se zleknila vznak in združila roke pod glavo. Ni bila ubogljivost, ampak kakor da je njeno telo tisti trenutek spoznalo neprijetnost skrčenega čepenja in si zaželelo počitka.

On pa je naprej sedel; lomil je s prsti lesene luskinе borovemu storžu, da je rahlo in zaporedoma pokalo. Ni je gledal. Bi jo, da. In nasmehnil bi se ji, se pošalil o njenih črnih laseh. Kakor Italijanka, bi rekel, kakor ji zmeraj reče, pa o kratkem nosu, ki je obrnjen navzgor. A zdaj samo od strani vidi njene majhne športne čevlje z debelim podplatom; samo njene prekrižane gležnje. Sluti, da mora biti previden; a hkrati se tega trenutka nerazsodno veseli. Kar tako. Morda zato, ker ona mirno leži in je ravna z gmajno. Ko da je gmajna z njo in v nji. Obenem pa, kakor da je gmajna z njim, njegova zaščitnica.

»A nekomu sem podoben, če se me bojiš?« je rekel. Molčala je.

»Prav gotovo sem nekomu podoben, ne?«

»Nisi, ne.«

Nato je rekla: »Ne vem.«

»A nekdo te je nekoč užalil,« je rekel. »Nekdo si ti je nekoč približal.«

»Ne.«

»Tvoj brat, tvoj bratranec —«

»Nimam bratrancev,« je jezno rekla.

»Pa tvoj brat.«

»Ne.«

»Pa kakšen fant.«

»Nihče.«

»Pa ko si bila majhna, ko si hodila v šolo?«

»Ne.«

»Pa še prej, ko nisi hodila v šolo?«

»Ne.«

Potem je molčala. Gmajna pa se je počasi pripravljala na zahod; ko da zbira ves pokoj minulega dne za skupno vrednotenje vsega v tišini in v živih barvah zahoda; in tudi na morju ni več svetloba lesket v vse smeri, ampak določena pot od sonca do brega.

»Ko sem bila majhna?« je zdaj nepričakovano šepnila sama sebi.

On je molčal.

Ona pa se je naenkrat vzdignila, ko da jo je spet popadel strah, in se ozrla. Potem si je popravila krilo na kolnih in držala z obema rokama rob krila tesno prižet k nogam. Potem je počasi spet legla; samo da je bilo zdaj njeno krilo globoko ujeto med njene prekrižane noge.

Nad gmajno je bil molk. Kamni od vekomaj molčijo, bori pa znajo govoriti samo v burji. Žuželke. A tudi te

kdaj umolknejo, kakor da jih vse, kar je nemo, omami. Morda pa drevje in kamni in črički vendar tudi vejo, da se morje spremeni in da se tudi nebo spremeni, ko se razlije rdečilo okoli nizkega sonca.

Ona je ob njem, a njemu je, ko da jo pričakuje, ker bo od nekod prišla, če bo prišla. Od nekod daleč, kakor zaton, ki zdaj prihaja iz neznanih, prastarih pokrajin.

Tedaj je spet šepnila: »Ko sem bila majhna.«

Nato je rekla:

»Lezi tudi ti.«

Bil je skoraj ukaz, a ne zavesten; kakor nagonski gib samoobrambe.

Ubogal je in legel, ona pa je še enkrat ponovila, sama sebi: »Ko sem bila majhna —«

Potem pa, ko da je žalostna, a mu obenem preti:

»Nikomur nisem povedala tega,« je rekla. »Nikomur.«

On je dolgo molčal.

»Da,« je potem zamrmral.

»Nikomur,« je spet šepnila.

Suha trava je zašumela; vzela je roki izpod glave, si je rekel.

Ona pa je že govorila hitro, skoraj ujedljivo.

»Da, majhna. Šest let. In stanovali smo v Škorklji kot zdaj, a tedaj so bile gmajnice vsepovsod. Ves dan smo se lovili po gmajnicah. Ne, takrat se jaz nisem še; drugi,

deklice in dečki, ki so bili večji od mene, so se. Jaz sem bila majhna, drugi. Zidajo hiške iz kamnov, se vojskujejo z lesenimi samokresi in z lesenimi puškami, in jaz bi se rada igrala z njimi, a se niti ne zmenijo zame. Takó samo gledam in jih zavidam, da so veliki in netijo ogenj v kočah. Dečki imajo kurja peresa okoli glave kakor Indijanci, jaz pa capljam za njimi in gledam, kako nastavljajo puščice na vrvice in napenjajo loke za okopi. Imajo loke iz železnih šibic, ki so v dežnikih. A tisti popoldan so nekam zbežali in drugi so jih zasledovali; jaz sem imela samo šest let in se nisem mogla igrati z njimi. Takó sem bila sama in kukala sem v zapuščeno kočó, v kateri je gorel ogenj in se je kadilo skozi kamne. Tedaj so prišli štirje dečki, eden je bil velik in grd.«

Hitro se je vzdignila in sedla.

»Grd in čokat. Niso bili naši dečki in jaz sem se jih bala, oni pa so se menili in se smejali. So bili Amerikanci, ki so lovili naše, Indijance. Potem je eden sunil z nogo v zid in kočá se je sesula na ogenj, ki je gorel v nji. In rjava pločevino, ki je bila za streho, so pomečkali kamni. Dečki pa so se režali in jaz sem jih sovražila, ker so podrli kočó našim dečkom. Tam zraven pa je bila še ena kočá iz kamnov. In tedaj so dečki opazili, da sem jaz tam in so se smejali, tisti grdi pa se je zarežal in hitro skočil in ni pustil, da bi zbežala. Jaz sem hotela jokati, a on se je režal in me vlekel za roko. Potem sem kričala, a sem

bila v tisti drugi koči na tleh in on me je tiščal na zemljo; je ležal na meni in ves čas se je jezil. Drugi pa so stali pri vratih. Krohotali so se in mu prigovarjali, on pa se je jezil, ker nisem bila mirna in sem ga tepla.«

Popravila si je krilo na kolenih in spet si ga je samogibno prižemala k nogam.

Glas se ji je še tresel, a bolj zaupljivo, bolj vdano je rekla:

»Potem sem bila bolna. Ležala sem, a nihče ni vedel, zakaj je bila rjuha krvava. Tudi zdravnik je prišel, pa je ni videl in me ni nič vprašal, samo poslušal je z ušesom na prsih. Najbrž so mislili, da sem spet padla, kakor tisti dan, ko sem splezala na železni ročaj ob tračnicah openskega tramvaja in sem hodila po široki šini in sem zdrsnila in padla na korak. A takrat ni bilo nič krvi, ko sem padla na tisto železno šino.«

Kri je bila zdaj na nebu v širokih pegah in zaslanjala borovce kakor rdeč obok. Prav takšno mora biti morje tam doli; ko da gori sol v njegovih globinah in so podvodni zublji pordečili vse ribe in jih vrgli na površino. A zdaj ga ne vidi, morja, ker negibno leži vznak. V škrlatnem požaru mu je ona ta hip nepričakovano odrasla, skoraj ostarela in sesušena. Obenem pa prihaja od nje zadržan val nove sprostitev. Nerazsodna radost. Pihljaj svežine, ki bo premostila krvavi zaton in prinesla rojstvo

novih stvari. Saj je za žive ljudi rdeči zaton lahko tudi jutranja zarja.

Sédel je.

Zdaj sta bila spet drug ob drugem. Nista se gledala, zrla sta predse, ko da so njune misli in podobe združene na barvi neba. Morda bi zdaj moral reči nekaj nenavadnega, si misli, nekaj kar bi uničilo vse zlo in ji prineslo obljubo pomladi. Ne samo obljubo, pomlad samo, njene napete popke in cvete vse navzdol po brežini do morja. A prav zato, ker se ta gotovost takó brez konca razrašča v njem, je brez besed.

Ona pa je rekla: »Zdaj ti bom grda.«

»Ti otroče,« je rekel in prijel njeno roko.

»Da, vem.«

»Ne!« je rekel. »Ne!«

Pomolčal je.

»Zdaj te bom komaj lahko objel!«

Tedaj se je zdrznila.

»Morava iti,« je na mah v zadregi rekla.

»Da,« je rekel, »pozno je.«

Nato se je nasmehnil.

»Saj nisem mislil, da bi te objel zdajle, ta hip!« je rekel. »Ampak da zdaj veš, zakaj se me bojiš, in tako se me ne boš več bala!«

»Ne vem,« je plaho rekla.

Odvzela mu je roko. Vstala je.

»Pojdiva zdaj,« je krotko rekla, a v zadregi se je premaknila na mestu, ko da je nestrpna, ker ni sama in ne more odhiteti proč od njega.

Večer je postajal progasto vijoličast, lisasti zastor je počasi ob robovih temnel; samo nizko na obzorju je morje še gorelo, ker se ga je dotikala in se raztapljala v njem kepa gostega minija.

A zdaj, ko sta hitela po kolovozu, je njeno telo dobivalo spet gibčnost dekleta, ki preskakuje grme in ceba v borove storže.

»Misliš zares,« je rekla, »da je tisto vzrok?«

»Seveda.«

»Oh,« je šepnila, a je bilo, ko da se je oddahnila.

Potem je vprašala.

»In zate bom zdaj zares tista kakor prej?«

»Samo še bolj rad te bom imel,« je rekel.

In takó, ne da bi se ustavil, sredi hoje je približal obraz k njenemu licu in se dotaknil njenega senca. Takó, mimogredé, sredi hitrih korakov, ne da bi se ustavil.

4

Potem je bilo v sredo in je bil njen praznik; njen sedemnajsti rojstni dan. Zato sta se videla, čeprav ni bila nedelja.

»Samo dve uri časa imam,« je veselo rekla.

»Tudi jaz moram ob treh v urad!«

»Vem.«

»Vem, da veš!«

Takó sta šla s tramvajem v Barkovlje, nato z avtobusom na miramarsko obrežje.

Oseka je bila, zato so bili školji goli. Ne tisti školji, ki so zmeraj medlovijoličasti in sivi, ne tisti, ki so pod cesto veriga piramid in oškrbljenih velikih kock. Ne. Tisti, ki so nižje in so med plimo v vodi ter so zato ob oseki črnkasti in umazani. So štirikotne ploščate glave. Plešaste glave, ki imajo vsenaokoli venec rjavkasto črnih las. To je tista morska zelenjava, ki je čipkasta kakor hrastovi listi, ki pa ni zelena, ko se je drži spolzko in temno blato.

»Bi rada našla morsko zvezdo,« je rekla.

»Ne tukaj.«

»Kje?«

»V kriškem portiču.«

»Predaleč je,« je narejeno užaljeno rekla.

»V nedeljo bova šla po morske zvezde,« je slovesno rekel.

»Res?«

»Res.«

»A jaz hočem celo, ne takšno z odlomljenim krajem!«

»Bova našla celo.«

»Jaz hočem veliko!«

»Bova našla veliko.«

Skakala je s kamna na kamen in na vsakem novem kamnu postavila novo zahtevo. Kamni pa so bili veliki z nešteti luknjicami. Rahlo zeleni kamni; luknjice na njih pa neverjeten zemljevid rezbarij. Kakor da so na vsaki kamen položili mrežo in je morska voda razjedla kamen po vzorcu mrežnih zank.

Potem je bilo prgišče morske vode v luknji v školju; potem je bil štirikoten kamen pokrit z gosto in dolgo brado morskega mahu prav ob vodi; in se je ustavila.

»Stara žametna blazina!« je rekla.

Ko sta prišla do širokega belkastega školja, ki je kakor mogočen čok stal vrh drugih školjev, pa je odločila: »Sediva.« In je splezala nanj in sedla, da so ji noge visele v prazno. Odkazala mu je s plosko dlanjo prostor ob sebi na skali.

»Bova mórala kmalu nazaj,« je nato rekla in se igrivo namrdnila.

»Je topel kakor poleti,« je rekel o školju.

»Hgm.« In je pokimala.

Strmela je v vodo.

Čez hip je rekla:

»Rada bi imela masko in tisto škatlo za dihanje pod vodo.«

»In?«

»Hodila bi po dnu in gledala, kakšno barvo imajo alge pod vodo in kakšno barvo imajo ribe, ko sije sonce skozi zeleno tekočino. In kaj dejajo ribe in kakó plavajo v skrivnostnih votlinah med školji.«

Sonce pa je pošiljalo svojo široko srebrno pot čez vse prostrano morje prav do njenega školja, do njenih nog, ki visijo z njega. Tedaj je naenkrat polglasno rekla:

»Misliš res, da je tisto krivo?«

»Prav gotovo,« je rekel in se nasnehnil.

»Oh, ti,« je šepnila in strmela v morje pod nogami.

Spodaj je voda rahlo žužnjala med školji in se na tihem oblizovala; samo kdaj pa kdaj se je spozabila in glasneje cmoknila. Ona pa je imela dlani na toplem kamnu; obrnila je glavo in v njenih rumenih zenicah je bil odsev morskih isker.

»Oh, ti,« je rekla. »Poskusi, ali se te še bojim. Poskusi.«

»Morebiti se še,« je mehko rekel. »A ne več takó hudo.«

»Poskusi, prosim, poskusi!«

On je položil dlani na njene boke; njegove oči so jo gledale veselo in zaupljivo hkrati.

»In če me boš porinila od sebe?« je nagajivo rekel.

»Te nočem poriniti proč« je rekla in hitro odkimala z glavo. »Oh, poskusi.«

Ko jo je nalahko objel, je vitko telo živo vzdrhtelo kakor ujet škomber, nato je bilo malce trdo in tudi njene majhne prsi so bile prsi topega kipca; a ni ga odrinila od sebe.

»Oh, ti,« je potolaženo zajecala.

Potem se je sklonila in poljubila njegovo zapestje.

Še potem se je naglo vzdignila in se zravnala. Skočila je s školja na bližnji školj. In s tega spet na drugi.

»Objel si me!« je zaklicala.

Potem spet na drugem školju:

»Ne bojim se te več! Objel si me!«

Sonce pa se je pomaknilo za njo proti Devinu in pošljalo biserno pot čez vse morje prav do školja, kjer se je otroško in srečno smehljala.

SAMBA NI KRIVA

Kakor sviloprejka,« je rekel Mario gospe Iris. »Ne bodi otročji!« je odgovorila; tikata se, ker sta hodila skupaj na trgovsko akademijo.

»Zmeraj zavita v svojo dragoceno svilo,« je rekel Albert.

»Pojdite plesat,« je rekla.

»Ne, ne,« je rekel Albert. »Nocoj ste voda, ki se neslišno izgubi v pesku.«

»Govorite o čem drugem,« je tedaj za spoznanje vznevoljeno zamrmrala in se zagledala v plesalce.

Takó so odšli, samo Albert je sédel za sosednjo mizico, ki je bila tik ob njeni. Za ples ji ni, si je mislil, in opazovanje vrtečih se parov je samo pretveza. Samo sredstvo, da je lahko sama. In pri zeleni luči se ji to dobro posreči, bolj kakor pri oranžni. Ko je zelena, se sučejo plesalci za svojimi gostimi sencami pod krivoljastimi oblaki, ki so vrezani v strop. Vsenaokoli pa so ob mizah žerjavice na koncih cigaret fosforescentni biseri. Nenaadne kresnice v skalnati duplini, ki je zdaj polna odsevov zelenkaste morske vode. In presenetljivo je sedeti zraven nje in sprejemati od strani krotke valove ritmov

in mraku, medtem ko se misli počasi prelivajo v zeleno-sinji in smaragdni tekočini in so sence, ki se pletejo ob mizi, dolge srebrnožolte tipalke alg.

Vstal je.

»Smem prositi?«

»Hvala,« je rekla.

Takó je odšel k bližnji mizici, a mu je bilo žal, da je plesalka, ko je vstala, potisnila goreči biser v pepelnik; ko da je pomečkala zadek kresnici, ki je bila v najbolj polnem žaru svoje svetlobe. Škoda, res. In mislil je nanjo. A premalo jo pozna, da bi vedel, ali samo nocoj ne mara za ples ali sploh ne pleše. Prav gotovo se ji zdijo otročji, prividi na beli ploščadi. Marionete. Avtomati na belem krogu, ki je v kotu, ločen od mizic, obredno in samotni brez odmeva. A morebiti ne. Najbrž ji barvni polmrak prinaša iz daljave pisan kaleidoskop njene orientalske mladosti. Ali pa si samo želi, da bi bili pri nji doma in bi razdelila skodelice s črno kavo. Zgovorna družba, duhoviti pogovor, ona pa nezaznavno središče vsega s svojim sinjim kimonom. Ob sinji barvi pride seve zelo do izraza črnina las, ob teh pa prosojnost belega vratu. Vrata njene terase pa so odprta in od morja valoví mlačen, zapeljiv mrak. Da, a vendar so se sporazumno odločili za ta ponočni bar. In tudi ona je bila razigrana, ko so vstopili nekoliko izzivalni, da so gosti začutili val nenavadnega zraku. Nič slovesni, nič maziljeni,

ampak kakor navihani časnikarji, ki molijo pred sabo svoje ironične nosove kot razvajene, zmrdljive antene. In tudi ona je bila kljub svoji vzvišeni drži skoraj fantovsko norčava. »Star zvodnik,« je rekla o natakarkarju, ki se upogiba kakor plesalec, ko vabi damo na ples.

»Črnoborzijanci na zabavi,« je rekel Mario o gostih.

»Saj,« je rekla in nesla cigareto k ustnicam. »A vidim precej poglavitnih trgovcev našega mesta.«

»Kar je isto!«

Smejala se je, ko je rekla Mariu: »Ne pretiravaj!«

»In mi?« je vprašal Walter.

»Mi, kaj?« je vprašal Mario.

»Da, mi,« je rekel Mario. »Z njimi sedimo!«

»Povej, s kom hodiš, in povedal ti bom —«

»Neokusna duhovitost!«

Iris se je nasmehnila.

»A je vendar res,« je rekla.

»Daj, Iris!« je vzkliknil Mario in zamahnil z roko. Jezno je odšel plesat. Kdo vé, zakaj se ni hotel vključiti v igro. A zaradi tega ni bila slabe volje, narobe, celó zmerno udobrovoljena, zadržano posmehljiva. Da, in to ima od njega, zadržanost, od gospoda Robertija, zahtevnega kritika in njenega moža. In ponosna je zavoljo moževega ugleda, prav gotovo, a obenem, ko da se ji je na dnu črnih oči zgostila zavest, da ugled gospoda Robertija ne bi bil takó poudarjen brez blešča njene lepote.

Takó je zdaj vsa njena pazljivost na koncu belih, rahlo koničastih prstov, ki nesejo k ustnicam lesket srebrnega bisera v zeleni megli.

A svetloba oblakov nad plesiščem je tedaj postala bela in Albert se je vrnil k mizi.

»Ne plešete več,« je rekla. Ni umaknila pogleda od plesalcev.

»Mu nisem kos,« je rekel.

»A takó.«

A je rekla odsotno, takó da potem oba molčita vsak ob svoji mizici. Na okroglem podiju pa so se telesa vrgla vznak in spet zavalovila naprej. Takó se zmeraj bolj vztrajno mečejo in obrazi se razkrajajo od razburjenja. Oči letijo k očem in spet odletavajo z vrha človeške zmeti. In priletajo usta, razprta, zadihana, nasmejana. Vržejo dih iz skrivnosti temnih grl in se takoj odtegnjejo in se pogreznejo po val novega zagona. Medtem stopi iz ozadja pevka in se ustavi najprej pri klavirju, nato pri violinistu. Iz njenih oči, iz njenega grla se jemljejo sunki nog, komolcev in vratov.

»Vi ne plešete?« je rekel, ne da bi jo pogledal.

»Ne,« je rekla. »Ne plešem.«

»Preveč — neumno?«

»Ne vem.« A ko da ni pričakovala napada. Za hip se je obrnila proti njemu, potem se je njen pogled vrnil k plesalcem, ki zdaj odnašajo dvorano na valovih napa-

dalnega ritma. Mizice že krožijo v nji, oblaki na stropu bodo vsak hip skrčili in podaljšali svoje vijuge, skremžili svoje oblike.

»Gospod Roberti pleše?«

»Ne,« je rekla. »Gospod Roberti ne pleše.«

»Najbrž je to razlog, da tudi vam ni mar.«

Nasmehnila se je.

»Najbrž.«

»Ne,« je rekel. »Ne mislite tako.«

A ni nič odgovorila; ko da je sama. In takó spet molčita in Albert si misli, da je zmeraj prijazna z njim, odkar so ji ga predstavili, in da mora biti hudo prizadeta, če je takó nevljudna s svojo odrezavostjo. In se sili, da bi opazoval beli kolobar, na katerem sunkovito nihajo razgreta telesa. Nasmejana so. Posebno ženske. In si misli, da je bila zelo ljubezniva z njim, ko so ji rekli, da je bil v krematorijskem svetu. In takó se zdaj, ko zré v razgreta ženska telesa na belem kolobarju v kotu, domisli prav njih, deportirank, ki v Oswienčinu stojijo na prostem v surovi zimi in tiščijo skupaj telesa, da bi se ogrele. Ženske v škornjih jih stražijo, suha dekliška telesa pa se zibljejo, da bi jim bilo bolj toplo. Valovijo. Nihajo v zebra-stih oblekah, da so valovi progasti. Zebrasto morje. Ampak ne, si pravi, ne mešaj smrti z življenjem.

»Samba je menda brazilski ples,« je rekel.

»Menda.«

Povlekla je, potem odsotno in hkrati pazljivo ostrgala pepel s cigarete ob robu pepelnika.

»Zakaj ga ne bi sprejeli?« je vprašal.

»Koga?«

»Ta ples, sambo,« je rekel. »Jo moramo prav obsoditi?«

»Ali jo je kdo obsodil?«

»Dobro,« je rekel z vnemo. »Otročje in klavrno je to, zdaj, po koncu vojske. Ampak, ali ne moremo ponoreti od veselja, ker je spet vzcvetela svoboda?«

»Ali je kdo kaj rekel?«

»Ne, nič,« je zamrmral. »Nič. In takó je pravzaprav krivec, kdor se usaja nad vašo odsotnostjo!«

»To se pravi, da je molk krivda,« je rekla in se nasmejnila. »Ali je molk že krivda?«

Tedaj je pevka začela pesem znova. *Me gusta un bel muchacho*, je pela.

»*Me gusta un bel muchacho*,« je rekel. »Zakaj naj bi bil ta ritem manj prijeten od polk in valčkov naših babic?«

Vzela si je novo cigareto; prižgala si je majhen švicarski vžigalnik, ko da pozna samo eno edino tovarištvo na svetu, in to je tovarištvo z drobnim, pozlačenim ženskim vžigalnikom.

»Ne morete si predstavljati, na kaj sem pravkar mislil,« je rekel. »Na deportiranke. Kakó stojijo v blatu. V lesenih coklah. Kakó stojijo pozimi v mrazu in se grejejo

z guganjem. Kot strnjene v butaro, v čok. Človeška butara, ki niha. Saj, vem, oskrumba! boste rekli, takšno združevanje pekla z guganjem tistih lutk tam v kotu. Saj, greh. Neodpustljivi greh. A greh, ki je bil storjen, ko so peči upepelile morje ženskih teles, hrepenenje dekliških src, obline mladih, komaj razvitih nedrij, ritem belih nog. Smrtni greh našega stoletja. Vendar, in na to, prosim, pomislite, dobrota je zmagala in zdaj hočemo noreti od veselja, da smo ugasili tiste peči! In mar ni čudovito, da je po veliki nevarnosti dokončnega pogina še ostalo zdravje brazilskih deklet, da so v sambu strastne in norčave ob svojih muchacih? Ni kljub napudranemu mesu v dekoltejih, ki jih vidite okoli sebe, čudovito, da smo lahko nerazsodni, ker smo pokončali zebrasto smrt?«

A molčala je in imel je porazno gotovost, da se je zagnal v zgrešeno smer; ker zdaj, ta hip, se kot v razodetju zaveda, da je samo ujet v svoje spominske podobe, v svoje dvome in ugorore, in da jo brez razloga napada.

Povlekla je iz cigarete.

»Ali ne bi sedli bliže,« je potem rekla. Stisnila je cigareto v pepelnik, a takoj udarila s palcem po zavojčku in vtaknila med ustnice novo Fib.

Prisedel je in ji nažgal.

»Ne,« je čez hip rekla. »Ni kriva samba.«

Molčal je in gledal plesalce.

»Ne samba, ne tango,« je zamišljeno rekla.

Bezala je s cigareto v rob pepelnika, ko da ji je najmanjša mrvica pepela na poti.

»Deportiranke,« je rekla. »Vi ste bili tam. Vi veste.«

In spet je molčala, ko da pričakuje misel iz velike daljave, iz tišine onkraj glasnega plesa.

»Mlajša sestra se mi ni vrnila od tam,« je potem rekla in obenem približala cigareto ustnicam.

Obrnil se je k nji, a ga je prehitela.

»Ne, ne,« je hitro rekla in ga ustavila z gibom roke.

A takoj, ko da ne vé, kakó naj ga najbolj hitro reši iz zadrege: »Ni zaradi sambe,« je rekla. »Za tako malenkostno me imate?«

Takó je bil kljub šumotu korakov in petju molk, ki je legel med njiju, kakor zgoščena tišina in resnost ponočnega morja onkraj hiš.

»Tisti postarni dami ste se prej muzali vi, Walter in Mario,« je potem rekla.

»Zaradi njenega izreza je bilo.«

»Ne vem. In ni mi mar za izrez.«

»Zaradi kože v izrezu,« je rekel in se skušal prisiliti, da bi se nasmehnil. »Precej preohlapna je.«

»Ne vem,« je ko sama sebi rekla. »A takoj ko je vstopila, sem imela vtis, da vidim gospo, ki mi je davi telefonirala. Zelo ji je podobna. In ves čas se ta vtis noče umakniti.«

Potegnila je dim vase, potem je hitro pomečkala cigareto v pepelniku.

»Ne bom dolga,« je rekla. »Kmalu se bodo vrnili s plesa in ne maram pripovedovati še enkrat. Prav?«

Molčal je.

»No, vidite, pred vojsko sem imela služkinjo, ki sem se je bala, takó, nagonsko sem se je bala, čeprav je nisem nikoli videla v fašistični uniformi. Človek menda oddaja nevidne valove ali žarke iz sebe. Čisto gotovo jih oddaja. In pazili smo se je predvsem zaradi moževih naprednih nazorov. A ko se je začela vojska, je odšla.«

Opazovala je plesalce, ko da jo njihova brezskrbnost pomirja.

»A nekega dne se vrne. Prespala bom pri vas, pravi. Tedaj so jo bili že videli na gestapu. Ali naj ji odrečem? Ravno takrat so mi odpeljali sestro. V hiši je bil zmeraj kakšen ilegalec. Zelo nespametno bi bilo, če bi ji odrekla. Nisem mogla odreči.«

Njena roka je samogibno segla po zavojčku; on ji je prižgal.

»Ko naslednji dan vstane, pravi: ‚Takšno perilo kakor je vaše si bom kupila. Kar v trgovino me spremite.‘ ‚A drago je,‘ ji rečem, da bi se rešila, ‚drago, takšno perilo.‘ Ona pa, da to ni nikakšna zapreka. In moli vame šop tisočakov.«

»Saj,« je rekel Albert. »Nemci so si sami tiskali italijanski denar.«

»In jaz sem šla z njo po mestu,« je ko sama sebi rekla in njene poteze niso bile ta hip poteze očarljive, tridesetletne gospe, ampak so imele trd izraz vojaškega poglavarja, ki so njegove čete doživele poraz. »Jaz, v trgovino zaradi hlačk za gestapovko.«

Čez hip je zamrmrala: »Jaz, ki mi je bil gestapo odpe-ljal sestro.«

A ko da se je prebudila in se zavedela njegove bližine, je hitro nadaljevala: »No, davi mi telefonira gospa iz hiše nasproti. Zelo je podobna tistile tam v kotu. ‚Služkinjo mislim najeti,‘ pravi, ‚je ta in ta. Kaj mi svetujete? Zagotavlja, da je bila v službi pri vas.‘«

Pevka se je bila usmerila k njuni mizici, a ko se je njen pogled ustavil na obrazu gospe Iris, je njeno petje krenilo vstran.

»Kaj da ji svetujem? Sedim pri pisalni mizi in držim slušalko v roki. Sestrina slika je v okviru pred mano na mizi, a sem mirna, čisto mirna. ‚Vem, da je bila gestapovka, na primer, gospa,‘ pravim. ‚To vam lahko povem, gospa. Samo to.‘«

Obrnila se je in pogledala Alberta s srdom v očeh, ko da ji je segel v besedo z neprimerno opazko.

»Da, tedaj ona veselo vzklikne v slušalko: ‚O, kaj to!‘ pravi. ‚Kaj to! Poglavitno, da ni bila partizanka!‘«

Spet je pomečkala cigareto, počasi in zbrano, ko da je zelo velikega pomena, če je bo pravilno zmečkala.

A zdaj so se že drugi zadihani vračali s plesa in Mario je sredi dvorane pridržal korak.

»Glejte jo, Iris,« je rekel. »Najlepša od vseh je!«

»Da,« je rekel Walter. »Je lahko ponosen gospod Roberti.«

»In njeni lasje so prav takó črni kot takrat, ko so imeli še naravno barvo!«

»Kakó?« se je začudil Walter. »Gospa Iris si barva lase?«

»Osiveli so ji, ko so ji gestapovci odpeljali sestro,« je rekel Mario.

Zdaj so bili že pred njo in Walter se ji je priklonil.

»Kaj pa vidva modrujeta,« je rekel, medtem ko je Albert vstajal z njegovega prostora.

»Radovednež,« je rekla in vzdignila obrvi, ko da jo je spet objelo ozračje brezskrbnega tovarštva.

»Ugotovila sva, da je samba menda brazilski ples,« je potem prisrčno rekla.

NEMA ABECEDA NOČI

Pavletu Merkuju

Ko je šel iz kina, je bil nemiren in ves pesniški kakor zaljubljenec. Saj menda sem prav zares zaljubljen vanjo, je pomislil, in to že toliko let. Še iz predvojnih časov, ko je igrala z Jean Gabinom! V tistih predvojnih filmih najbolj domača. Da, domača in hkrati toliko odmaknjena, da človek zahrepeni po nji; skoraj samo po sebi pride, da ji rečeš: »Moja draga Michèle.« In kaj si moreš potem. Nič. In ona te takó in takó ne bo nikdar slišala in nikdar ne bo zvedela. A bi bilo vendar čudovito, če bi jo mogel srečati zdajle, tukaj, na obrežju, kakor jo sreča zdravnik v filmu. Toliko bolj izredno, ker je ta morski večer jasen, medtem ko je tam ob bregovih Seine takrat deževalo. Pa jo morebiti tudi rešiti kakor on v trenutku, ko bi se preveč približala robu ponočne obale, ter ji nato darovati te samotne pomole pod srebrnimi zvezdami in amfiteater spečega morja. Ampak tista njuna ljubezen potem. To je nekaj. In Michèle zna takó nedopovedljivo ljubiti s tisto svojo na pol trudno, na pol zamišljeno zadrego. Da, a pod tem je zmeraj tudi že pripravljena živahna strast. Strast v malomarni odsotnosti, takó da ni pravzaprav nič videti pravih, resničnih žarkov

ljubezni. V bistvu je njena ljubezen vdana jesenska pokrajina v vztrajnem in neskončnem in tihem dežju.

Če bi jo mogel imeti tukaj, v ti rezki kraški sapi, je pomislil, takoj bi njene oči pozabile biti otožne. Seve, da bi ji takšen, mlad in nepoznan glasbenik nič ne pomenil. A kdo ve, morda pa. Takšne znamenite igralko so videle in slišale vse, in malo je stvari, ki bi jih lahko še presenetile; morda bi jo pa ganila prav ta zemlja vinskih teras nad morjem in nad Miramarom. Prav gotovo bi jo ganila.

Ali pa bi napisal skladbo in ji jo posvetil. To. In ona bi se prav gotovo zanimala za kraj, odkoder bi ta pesem o morju prišla. Saj, ker bi bila skladba o morju. *Symphonie marine*. Zakaj ne? Morska simfonija. Simfonija o takšnem, večernem morju, ki je mehka ravnina kakor blag in rahlo vzvalovan katran. Zgoraj pa Veliki voz, ki ima zvezde za kolesa in potuje nad pristanom, nad zelenimi in rdečimi lučmi na koncu pomolov. Mežikajo te lučke. Zeleno ves čas ščipljejo temo. Se nato druge utrnejo rdeče. In za hip najprej ene vržejo zelenega martinčka na vodo, nato druge rdečega. Takó za hip švigneta po nji, zeleni in rdeči martinček, in hitro spet zbežita vsak sebi in se skrijeta v temno gluho noč. Glasbeno bi to imenitno rešil klarinet in vmes morda violina nekaj piz-zikatov. Potem mož, ki stoji v čolnu in veslá, a ima svetilko na dnu čolna. Je, tako osvetljen od spodaj navzgor, prikazen iz ribiških pravljic. Pa tisti, ki na koncu pomola

sedi v temi in vrže vabo ribam in je slišati »ccc«, ko pade mali svinec v vodo. Tudi ta dva motiva dobra. Posebno temna postava, ki ima luč ob nogah in njeno potapljanje vésel v vodo. Ta glas. Zanj bi bil potreben rahel udarec po medeninastem krožniku. Podrseljaj po njem, tja in nazaj, takó da bi podal premik vode pod veslom. Dvakrat. Trikrat. Nič več. In to zelo rahlo. Nato pa nepričakovano prenos na podobo morja čez dan, ko je sinje kakor sok spominčic. In nebo zgoraj bolj blede sinje. Ali pa morje zelenkasto in nebo kot plavilo. Za to poseben dvo-govor godal. Andante mosso. Nato andante con brio. Najbolj močno pa seveda pripovedovanje o zatonu. Tu gradovi rdečih oblakov na morju, in teran razlit čez ves Trst od Opčin do morja po kamnitnem bregu. Nato še zadnji žarki, ki se raztopijo na zlatem mozaiku Vladne palače. Prav gotovo bi Michèle želela vedeti, kakšni ljudje živijo ob tem morju.

Takó je mislil in naglo hodil po obrežju, ko da se boji, da bi mu pravi ritem ušel.

Ura na stolpu Ribjega trga je bila veliko, zmeraj rumeno in zaspano, a vendar široko razprto oko. Z ladijske postaje so posamič prihajali mornarji z ameriške vojne ladje. Tihotapci, ki so se pobratili z nočjo.

Tedaj je iz dvojne vrste dreves pred hotelom *Excelsior* prišlo deklè in počasi stópalo pred njim. Takó, brez priprave, kakor naleti zdravnik na Michèle. Kakšenkrat

se skrite želje tudi uresničijo, je pomislil. Se, gotovo se. In zdaj je res najbolj primeren trenutek, ker sem ves pripravljen na to, si misli. Deklè! Deklè na obrežju. In naj bo kakršna že, seve, tudi takšno deklè za mornarje, samo da je presenečenje. Samo da je razburljiv nemir. Razburjen pristop nenapovedanega godala. Klarineta.

Da, klarineta, deklè, njene vitke noge na visokih petah.

Deklè pa je krenilo proti ladijski postaji. Počasi je šla k vojni ladji. Seve, si je rekel, kakor vse. Dobro vejo, da je treba ameriškega mornarja prestreči v trenutku, ko se izkrca. Takrat je najbolj gotovo, seveda.

Zamahnil je z roko in njegov korak je spet oživel. Pravzaprav je izdaja, da mora človek takó hitro preiti z visokotečih sanj na pocestno dekle. Je, izdaja je. A takšen si, človek. Ali pa si morda samo ti takšen? A vendar glasbo in še bližino živega bitja bi imel. To je. Glasba pa bi seveda bila potem zaradi nje drugačna. Bolj opojna bi bila. In hkrati menda razklana. Da, zelo verjetno bi bila tudi takšna. In morda tudi pikra.

Deklè se je vrnilo in šlo z brega proti hišam starega mesta. Naj gre, kamor hoče. Naj gre tja, kamor spada, pravzaprav, saj je gotovo iz tistih hiš. A ne jezi se zato, ker bi bila iz njih. Ne, ne zato, ampak ker vse od začetka zasedbe takó oblegajo samo dolarje. Niti ne vidijo več, kod stopajo, takó prežijo v tiste uniforme. A tale je

malce zaspana, da takó omahuje. Ali pa pijana. Vendar prej ni takó tavalala. Njena stvar. Morda se je odločila, da gre po prijateljico, v dveh je kdaj bolje. Njena stvar.

Skomignil je z rameni in se spet vrnil k morju in šel proti Ribjemu trgu. Ura vrh stolpa je ko suha in sploščena sončnica, je pomislil. Podrsljaj po medeninastem krožniku. Oboa. Zdolž pomola pa je parnik dolg kot pomol. Potem še eden z razsvetljenim dimnikom. Bel dimnik pa z rumeno obvezo vsenaokoli. Nato dva trabakola prav zad za Ribjim trgom. Tadva tiha in zapuščena. Samo z enega jambora visi široka čožotska mreža in je velikanska utrgana pajčevina, ki pada v vijugastem slapu na krov. Tudi to vključeno v morsko skladbo. Samo da bi po ti osamelosti in tišini moral v simfoniji dodati še ribiče, ki zjutraj razkladajo zaboje rib, in ribiče, ki sušijo rjavkaste mreže po pomolu. In vonj soli. In tudi malo pečko, ki gori na krmi čožotske jadrnice, in polento, ki diši iz kotlička na nji.

Vrnil se je in stopal bolj počasi, ko da mora še enkrat ponoviti od kraja vse motive. Obrežje je široko teklo pred njim proti gričem in puščalo vse palače ob strani. Griči, je pomislil. Kras. Kras, ki spi in je hkrati pričujoč. Je tam in vendar tu. Kakor visoko okno nebotičnika nad ujetim dvoriščem. In griči, vsi z lučmi. Tam, kjer je čez dan senca med njimi, je tudi zdaj temno. Sedlo teme. In

še eno sedlo teme. To so grape, ki so zadelane z nočjo za mimetiziranje pohoda navzdol proti obali.

S hidroavionske postaje je zvočnik pošiljal plesne ritme v noč. Zdaj ga je bilo bolje čuti. Vsako noč, odkar so zavezniki tukaj, takó razsvetljen tisti hangar, je pomislil. In pisani lampijončki na odprtem obrežju, na morski strani. A naj plešejo. Ples vojakov, to ni slabo. Bolje, da plešejo, ko da bi metali atomske bombe. Samo bomb ne. Če ima še kakšen pomen skladati simfonije, seveda. Rajši naj plešejo. Tudi za ribe samba in fox. In škombri naj plešejo. In čolni. In svetilnik, naš stari krmežljavi svetilnik pri sv. Andreju. Tudi ti rajši poskoči, starina.

Pred ladijsko postajo je naslonjen ob zid nizke štirikotne carinarnice ameriški mornar. Na pol je naslonjen, na pol z ledji sedi. Kadi in je, ko da hkrati sedé dremlje, takó je z glavo sklonjen naprej. Tedaj se od nekod spet vrača deklè in gre proti njemu in se ustavi pred njim. In maha z rokami pred njegovo glavo, a mornar je kar naprej sklonjen. Samo zaradi žerjavice, ki se zasveti pred njegovo glavo, je gotovo, da ne spi. Ona pa kakor vedeževalka krili z rokami, je pomislil. In počasi gre svojo pot. Ne gleda ju, a ju od strani vendar vidi. Tudi to za mojo glasbo, si misli, a kakó drugačno od tiste prve, ko je negoval misel na Michèle. Kakó docela drugačno. In ob misli nanjo mu je, da bi pospešil svoje korake.

Mornar pa se je s težavo zravnal. Nato je malomarno, kakor je malomarno sedel, šel za dekletom. Vinjen? Ona pa ves čas dopoveduje z rokami, ko da ga z rokami uspava in ga hkrati vleče za sabo kakor hipnotizer. A spet, ko da je obenem tudi prestrašena in se ga brani. In spet riše sredi samotnega obrežja kolo v zrak pred njim, ki gre sključeno za njo. Čarovnica, ki piše nerazumljive simbole nad bolnikom. A nato sta eden ob drugem in družno gresta po ozkem pločniku po sredi dreves.

»No, da« je polglasno zamrmral, vse je dobro, kar se srečno konča. Onadva pa sta sedla na klopco. Pravzaprav je mornar sedel prvi. Ko da je prišel tja, da bi jo sedel nazadnje lahko mirno poslušal. In kadi. Ona pa spet opleta z rokama pred njim. Zelo mora biti na suhem z denarjem, da se mu takó vsiljuje. Potem vstane in stoji pred njim, njene roke pa dopovedujejo, štejejo tisočake, odštevajo in se jezijo, ker jo on takó malomarno posluša. Nato na mah zatava po pločniku pred klopco, nato se vrne, a takoj spet sede. Nato se napoti proti morju.

Se ne moreta pogoditi za ceno, je pomislil. In tu imaš simfonijo, Michèle in zvezde in molčanje morja in pesem morja. A proti meni gre, si je rekel naslednji hip.

In ženska je res šla v njegovo smer. Zdaj ji bom tudi jaz dober, si misli. A vendar je čudno razburljiva takšna radovednost pred srečanjem z njo, ki vendar več, zara-

di česa te bo nagovorila. Pa, nazadnje, še zaradi tega, ker je takó odločno pustila tam mornarja samega na klopi. To. A potem tudi občutek presenečenja. Predvsem mor-
da to. Presenečenje, ki je vir navdušenja.

Njegovi koraki so bili zdaj počasni, zavedno počasni, in tudi obrnil se je za spoznanje. K njemu je šla.

»Aaaaaa,« je tedaj nenadoma rekla.

Ustavil se je in se zazrl vanjo. Ni grda, a pači usta. A bolj ko usta so zgovorne njene roke pred njegovim obrazom v tihi morski noči. Tisti kolobarji, ki uhajajo izpod njenih rok v samotno ozračje.

»Aaaaaa.«

»Kako?«

»Aaaaaa?« so rekla usta. Ne, vse njeno telo je reklo. Ramena in lahti. Komolec upognjen v trikotnik po zraku, je rekel. Skrivnosten boj njenega komolca in njene pesti z nočno tišino in z vonjem po soli. In vanj je tisti hip prišel nepričakovan strah in ga zahrbtno presunil. Takó se v taborišču zaveš praznine in ne veš, odkod smrtni hlad. Trepneš z vekami in se ozreš: sosed je na ležišču voščen in ima široko odprta usta, ki kažejo zobe. Kakor ona. A nji se usta krčevito pregibajo.

»Aaaaaa,« spet pravijo njena usta.

Tedaj se mu zdi, da razume gib njene pesti v zraku.

»Pisala bi?«

»Aaaaaa,« je rekel glas v grlu in glava je močno prikimala.

»Svinčnik?«

»Ggggg,« je zagrgalo iz njenega grla. »Ggggg.« On pa je vtaknil roke v žep in iskal svinčnik. Glasbenik brez svinčnika, je pomislil. A vendar ga ni. In ne bi ga hotel najti, ker bi svinčnik razveljavil kroženje njenih rok pred nemimi usti. Pa bi ga tudi rad našel, da bi ublažil njene mrzlične gibe, zbrisal njene kolobarje s tihega zida noči.

»Nimam,« je rekel. »Mi je žal, a nimam.«

Tedaj se je hitro obrnila, ko da je zastonj izgubila dosti dragocenega časa.

Takó je spet nadaljeval svojo pot vzdolž brega. Simfonia, je pomislil. A je presunljivo, da ne more biti ironičen. Kakor pred spokojno nočjo bolnik, ki ima v žepu diagnozo raka, hodi in kamniti tlak kot živ valoví pred njim in morje se razkraja in je velikanska posoda skisanega močnika.

»Aaaaaa,« je rekel glas za njim.

Zdaj je še nekoga nagovorila. In na tihem si želi, da bi ji neznanec dal svinčnik. A čez hip gre mimo njega zravnin in užaljen gospod in jezno mrmra. Nato gre čez cesto in séde v avto in se odpelje. Ustavil je avto zaradi nje, ko je videl, da tava po obrežju, si misli, in zdaj godrnja, baraba, ker je deklè nemo in samo išče svinčnik, da bi napisala mornarju ceno svojih kolkov. In naslov ulice,

predvsem, ker mornar najbrž prav zato noče iti, ker hoče prej vedeti, kako daleč je tista soba. Takó pijanemu se mu ne dá, namreč. Ta gosposki koštrun pa godrnja. In mrda, da bi mu človek razbil nos, mu ozmerjal mater kakor raztrganec iz starega mesta.

A trudno je zavil na pomol.

Kakor zmeraj se pomol steguje daleč v morje in voda z leve mrmra uspavanko vodi z desne. A zdaj je skoraj ne sliši. Morje pa je črna in nema ploskev. Ničvredna ravnina. Ničvredna ona in ničvredna tišina nad njo. Obedve bedasti kakor vsa tista voda, ki ne pomeni nič. In zvezde. In luči zelene in rdeče na koncih pomolov. In skrivnost morja in simfonija alg. Vse skupaj velika neumnost, če nima besed in niti svinčnika, da bi razložila, koliko bo stalo in kje bo dala. Pa neumnost tudi zate. Neumnost pravzaprav zdaj po koncu vojske za nas vse, da smo kakor ona spet na prodaj. Simfonija neumnosti. Simfonija neumne neumnosti. Udarci po bobnu, samo udarci po bobnu.

Tedaj se je sredi tišine oglasila lokomotiva, ki je prihajala iz Proste luke. To, si je rekel, to. Da vsaj nek glas napolni to molčanje. Nesmiseln tudi ta, a vendar glas.

»Tf tf — tf tf tf,« je sople lokomotiva.

Potem so njena kolesa votlo zagrmela, ker so šla čez Zeleni most.

»Tf tf — tf tf tf.«

A potem ne sliši več njenega ritmičnega sopihanja, ampak ropot tovornih vozov, ki bobnijo na mostu. Lokomotiva bo že onkraj Ribjega trga, ko bodo še drdrali čezenj, si misli, a pred očmi ima kolesa. Je na koncu pomola, pred odprtim morjem, a vidi za sabo neskončno vrsto koles živinskih in tovornih vozov; zdolž celega obrežja so že in odrezala so mesto od morja. Ha, *Symphonie triestine!* Tržaška simfonija! Blazen ropot. Drdranje, obupno drdranje! Samo kolesa Velikega voza tam zgoraj ne. Molk koles, brez ropota. Gluha na nebu, klavrno tiha kakor roke, ki rišejo v zrak. Neslišni kolobarji rok, tihi obroči praznine. Nema abeceda noči.

»Tf tf — tf tf tf,« se je jezno zaletela lokomotiva.

LAURA

1

Gledal je beli list pred sabo, a njegove misli so bile na obrežju. Pisal bi ji, a ne more začeti. Saj to ni kakor šolska naloga, čeprav je že v prvem razredu srednje šole, medtem ko je Laura končala četrti razred osnovne. Nekaj o morju. Nekaj o kopanju, a da bi bilo samo zanjo in zanj. In vidi morje, velikansko kositrno ploščo, ki se blešči. In njen obraz pokuka iz vode in lasje plavajo po površini kot alge, medtem ko polzijo kaplje po čelu in licih. Tedaj on zastruži z dlanjo, da ji svetel snop spenjene vode zalije obraz. Ona se smeje, se potopi in zaplava pod vodo. A se takoj spet prikaže, tedaj pa je ob nji Renato in ji položi dlani na ramena in jo potiska navzdol. »Usta zapri in odpri oči, da boš videla ribje kraljestvo.« Hahaha, se smeje, a on že plava Lauri na pomoč, se z obema rokama oprime Renatovih pleč, ga porine pod vodo in še s stopali se mu nato upre na ramena in sunkoma sproži noge. »Zdaj pa ti občuduj morske trave!« In Laura se smeje, se vrže vznak in odplava do bližnje skale.

Sedel je za rjavo mizico ob oknu. Pred oknom se sveti pročelje nasprotne hiše. Donadonijeva ulica tiho leži

kakor preklast težak, ki se je v prosti luki zaradi soparice zleknil pod zid skladišča v varljivo senco. Pred sabo ima na mizi francosko slovnico; a to bo prišlo na vrsto jeseni, Laura pa je živa kot morje in jutri bo morebiti spet prišla z njimi na škojero. Vsa zagorela, z olupljenim nosom, ki ima že novo, prozorno kožo. »Zapri usta,« bo kričal Renato. In on ji bo plaval na pomoč.

A s tem ni mogoče začeti pisma.

Ne, ni mogoče. In niti ne vé, kakó ji ga bo dal. Če bi stanovala v hiši, bi bilo vse preprosto. Spustila bi nit do njegovega okna in bi navezal listek nanjo. Potem bi brala in je ne bi videl, ko bi brala. Takó bi bilo najbolje. Da je ne bi videl. Ona pa bi nato spustila na niti vzdolž zidu odgovor na listku. Seve, prav gotovo ga bi.

Divji golob, siva kepa, se je utrgal z napušča in padel mimo okna. Kakor kamen. A ob katraniranem tlaku bo naenkrat razprostrl peruti, nekajkrat zaplahutal z njimi, da bo videti, kakó so spodaj sinjkaste, ko razpihnejo v bel kolobar prah na asfaltu.

Po pročelju nasprotne hiše je začrtala senca prekotnico in ga razdelila na temno in svetlo polje.

Pet nadstropij, v četrtem sloni zdaj ob oknu dekletce. Manjša je od Laure, prav gotovo. Komolce upira v kamniti napušč in tolsta gospa ji ovija roko okoli života. Zmeraj je tam, tista mlada in debela s sipinimi očmi, ki

ure in ure boljčijo predse. Menda se mora premakniti celó zavaljeno telo, da se obrnejo tudi oči.

Ne da bi ganila oči, zdaj nekaj šepeta deklici.

»Kaj se učite?« potem zakliče mala. Njena usta so se odprla kakor ribi, ko zajame vode, njen glas pa ostro prereže soparno počivanje ulice in zidov.

Nejevoljno je premaknil list.

»Kakó?«

In spet pojoč glas, ki skali mir. In zdaj se bodo pokazale radovedne oči na oknih. In morje že izgine v daljavi in Laura je sama na školju in Renato jo bo zdaj učil skakanja in plavanja pod vodo.

A ni hud nanjo, ki ji glavica takó visi, da dve plavi kiti bingljata po napušču. Tista debela je vsega kriva. In pomisli da bi šel. Pa je spet tišina med poslopji in začne grizljati ročnik in iskati pravih besed; in morje spet migota vse belo kakor list papirja pred njini. En sam bel, slepeč lesket.

»*Vous êtes joli!*« tedaj začivka visoko nad njim.

Stisnil je ročnik; a čuti, kakó prihaja rdečica vanj iz belega lesketa na mizi.

»Ste razumeli?«

A pograbil je slovnico in vstal. Potem je sedel na rob postelje. To ji torej šušlja tista baba. Kakor punčki, da je srčkan. In prav zdaj, ko piše Lauri.

Stopil je v sosednjo sobo in se ustavil za zaveso ob oknu. Debeluhinja še zmeraj takó zaspano zre v prazno. Kakor da je uročena, njena koža pa kot mleko, ker je zmeraj v senci. Samo opoldan kdaj, ko stopi iz veže suhljat in preklast možicelj, ona pomaha z debelo roko, ne da bi vzdignila komolca, kakor s kuhalnico.

Mali pa zdaj bingljata kiti v prazno, ker nalašč ziba glavo, da se z njima poigrava. A tudi za to mu ni mar, ker ga čaka nedokončano pismo na mizi.

2

Lauro je videl zvečer na gmajni za cerkvijo. Pravzaprav ni gmajna, ampak širok prostor med dvema zidovoma, za katerima so dvorišča. In lesene lope v njih. Pa konjski hlev, iz katerega se oglašajo udarci podkev ob les in prhanje. Da, širok prostor, ki je hkrati široka pot in pelje na Rossettijevo ulico. Po tleh je zdrobljeno oglje, da se glasno tre pod podplati. Ob zidu pred konjskim hlevom pa vrsta vozov z dolgimi ojesi in s širokimi lesenimi podi odzgoraj. Podi na vozovih kakor majhni odri.

In stojijo na enem, medtem ko drugi porivajo zadaj in spet drugi vlečejo za oje.

»Mi se bomo šli jutri kopat!« je rekla Evka na vozu. stoji na sredi ploha kakor voznik, ki zjutraj poganja kornje proti prosti luki in strelja z bičem.

»Tudi mi!« je rekel Renato.

»A mi gremo v Grljan!« je rekla Evka.

»Mi pa v Sesljan!« je rekel Carleto in skočil na ploh; takó gibčno dohiti delavec drdrajoči in poskakujoči voz, položi v teku dlani na pód, se zavrtí, zmeraj v teku, in se sproži nanj.

»Kakó lažel!«

To je spet Evka, a zdaj je ovehnila, se hitro ujela z dlanmi na plohu, ker je voz stekel.

»Hi ho!« je vzkliknil Carleto.

Potem se je premislil.

»Ne, tudi mi bomo šli v Grljan!« je rekel.

»Kamor hočete, z nami ne boste šli!« je rekla Evka.

Zdaj je voz drčal ritenski navzdol proti vrsti stebričev, ki ob cerkvenem prezbiteriju zapirajo pot vozilom. Branko je pridržaval stranico in pazil, kaj bo rekla Laura.

»Saj boš šla z nami?« je rekel.

»Z mamom bom šla,« je rekla in se namuznila.

Voz je treščil v stebriče in potniki so se zamajali. Takó ga spet porivajo navzgor, da se oglje drobi pod železnimi obroči koles, in Branku ni več dosti do kopanja.

Spreddaj pa dva sedita na ojesu, da prežeče škrtá, verigi pa rožljata, ker jih Bruno nateguje in potresa z njimi, ko da so vajeti.

»Hi ho!«

A tedaj se je prikazal delavec z jopičem pod pazduho.

»Presneta mularija!« je zakričal.

Zakadil se je vanje in jih švrkal z jopičem, da so blisknili v vse smeri.

Ko je odšel, so nekaj časa preskakovali stebriče. Potem pa so spet na vozu. A ne jahajo več takó divje ojesa. Porinili so voz spet ob zid.

»A mi bomo šli v kopališče!« je rekla Evka.

»Prava reč.«

»V kabini se bomo slekli in jo zaklenili s ključem.«

»Prava reč!«

»Vi pa boste imeli obleko na kamnih. In kdor bo hotel, vam jo bo ukradel!«

Tedaj je Carleto rekel:

»Pusti jo Bruno, z njo ne govorimo več.«

»Da. Ker laže.«

A Branku je vseeno, kam bodo šli in s katero skupino bo šel, samo da bo tudi Laura z njegovo.

V cerkvi so ta čas orgle utihnile in luči ugasnile. Okna so temna. Takó morajo oditi, ker mama vé, kdaj je večernic konec. Samo pod oboki ob vhodu se še nalašč lovijo, ker je v mraku par tesno stisnjen ob širok steber. In Bruno celó bliskne žarek iz ročne svetilke v kot, da potem moški teče za njimi. A jih ne ujame, ker je kljub mesečini vse polno senc in temnih kotov vsepovsod.

Na vogalu ob Rossettijevi ulici se je Branko ustavil in se oddahnil.

»Res ne prideš jutri?« je rekel.

Laura se je ozrla k oknu nad vežo. Ne, mame ni na oknu.

»Pridem,« je rekla.

»A prej si rekla, da greš z mamo.«

»Hgm.« In se je namuznila.

Molčal je in se prestopil.

»Zdaj grem,« je rekla.

»Na.«

»Kaj je?«

»Beri,« je rekel in zbežal po ulici navzdol.

3

In niti v Grljan niti v Sesljan niso šli, ampak kakor vsak dan na svobodni breg, na škojero. In takó jih je barkovljanski tramvaj poln in hiti in se opoteka, da frfotajo rjava platna ob straneh odprtih vozov.

In takó brzi po Miramarskem drevoredu in potem zavije pod oboke nadvoza, ko gre pravkar čezenj vlak in se pod jeklenim ogrodjem zbudi pretresljiv grom. A potem so tračnice ravne, ko potegnjene s črtalom. Zdolž zida tečejo, onstran njega pa so široke tračnice vlakov tik ob morju; in kamilice so v pripeki ob tistih progah, kjer se zmeraj sprehajajo cariniki. Nato železničarsko kopališče, medtem ko se onstran avtomobilske ceste vzpenjajo v breg goste akacije.

A oni komaj čakajo, da se usujejo iz voza ob barkovljanskem ljudskem vrtu, da stopajo vzdolž brega, ki položno visi k vodi in je kamnit. Oseka ga je razgalila in morski mah se pomalem suši, samo spodaj ga krotka voda nalahko razgibava. Ob dotiku skromnega vala mah zaplava in je rahla zelena svilena brada, a se takoj, ko se val odsrka, spet pravilno počesan kakor žametast puh ugladi na skrli.

»Zgani se!« je rekel Bruno sestri.

»Sandala me žuli.«

»Pa se sezuj!«

In takó ima Silvia sandale pod pazduho kakor Laura in Evka.

A se ne ustavijo ob Občinskem kopališču, ker visi na vratih tabla z napisom, da morajo ženske na levo, moški na desno. In čolnar sedi v čolnu in pazi, da se nihče ne pretihotapi čez mejo plavajočih hlodov.

Ob kopališčnih vratih pa so vozički s sadjem in vozički s steklenimi vrči. V enem plavajo čez pol prerezane limone in jih prodajalka porine stran, ko potaplja zajemalko v ledeno pijačo. Nato melje v železnem stroju kose ledu. Jih tišči z levico, z desnico pa vrti ročaj. Kakor mesar, ko melje meso. Nato napolni kozarec z zmletim ledom in kane vanj kokosovega soka. Pa v drugi zelenege, to je mete. Potem kavinega soka. Potem v četrti kozarec malinovca. In granadine. In melone. In sok se razleze v ledu kakor žile v belem marmorju. Prodajalka pa zapiči žličko v kozarec, da stoji navpično, in zdaj jo bo neučakana roka zavrtela v vabljivi zmesi, ker avgustovsko sonce pari kožo in suši ustnice in grlo.

»Kokosa?« je vprašal Branko.

»Hgm,« je prikimala Laura.

In ko se je njegova zelena in se je njena bela tekočina spajala z zmletim ledom, opazuje Laurine gibe in zavoljo njih skoraj ne misli na hlad, ki se mu topi na jeziku.

4

Potem nad belimi školji zdolž brega utripa razgreto ozračje kakor peruti kačjih pastirjev. A oni so se vzpeli med robido in akacijami na pobočje onkraj ceste, zložili obleko v na pol odprto kočo in spet stekli dol, čez cesto, na prod.

Pod stopali jim šumi suha morska trava. To je rjavi pajčolan, ki se vije po kamnih, kakor ga je pustila oseka; tu in tam pajčolan, ki gre čez široko pego bledega peska. Školji pa strčijo iz vode in kažejo črne zobe, v katere je voda zataknila migetajoče bisere. Pa spet voda, ki splakuje med školji ponižno modrino in se brani mavričastih madežev nafte. In tudi kosi plutovine, ki plavajo v nji, se črnikasto svetijo. A Renato, Branko in Carleto na produ že kurijo ogenj in naplavljen plutovina tli in se kadi, da zagrinja težak dim zatohlo ozračje.

Silvia pa plava k školju in Verica je napihnila platneni balonček in se poveznila nanj. Ob straneh strči nabuhnjeno platno v zrak, ona pa bije z nogami. Potem se ustavi in pusti, da jo morje ujčka kakor galeba.

»Pusti me!« kriči Laura. Renato je zapustil ciganski ogenj in splaval do školja. Vrgel se je z glavo v vodo in zagrabil Lauro za nogo.

Tedaj ploskne v vodo tudi Branko in ji plava na pomoč.

Potem gresta skupaj iz vode in on pometa z dlanjo morsko travo s peščenega jezika, tačas ko ona prijema z dvema prstoma tenko tkanino kopalne obleke in jo nateguje. Prižeta je k telesu, da so njegove oblike vse vidne; takó pa se zdaj blago pod njenimi prsti najprej napolni z zrakom in se nabuhne, nato pa spet prileže.

»Lej, kakó skače Renato s skale.«

Leži na pesku in Branko ji zasipa noge.

»Misliš, da zna?« je rekel. »Na trebuh tleskne, da ploskne voda vsa prestrašena izpod njega!«

Laura se zasmije. Zdaj ji pokriva že kolena in drobna školjka kuka tu in tam iz peska.

»Zadnjič, ko tebe ni bilo, je podrgnil z obrazom po dnu in si ostrušil nos in zobé,« je rekel.

Ona se smehlja, vendar ne njemu, temveč pesku, ki ji boža ude. Ker zdaj je zmeraj bolj zasuta v njem in on gladi z dlanjo sipek, kakor da gladi njo.

»Peska sem hotela zajeti na dnu,« je rekla. »A ga nisem dosegla.«

»Ker ne odpreš oči!«

Pogledal jo je.

»Vse sinje je okoli tebe in ti nič ne misliš, da so oči v vodi.«

Tedaj je Verica poklicala:

»Branko! Branko!«

A on ji ni stekel na pomoč. Misli, da bi bilo prav, če bi Laura rekla, da bo poskusila držati oči odprte pod vodo. Njemu na ljubo. A kdo vé, kaj ona zdaj misli. Kdo vé, ali ji je kaj zanj. In zdaj si je še pokrila obraz z brisačo.

Pogladil je topli pesek na nji, ko da želi, da bi skozi peščeno odejo čutila in mu pomagala.

»Si prebrala?« je čez čas vprašal.

»Ggm.«

»In?«

»Lepo.«

A spet ne vé, kaj in kako. Je, ko da spušča sonce vso svojo vrelo moč kakor razbeljen ščit prednjo. In ko da se je dim iz ognja za njima nalašč obrnil, da draži oči.

Tedaj je že Renato ob njiju in voda curlja z njega.

»Gremo,« pravi. »Kolibo bomo pokrili.«

»Hitro,« je rekel Branko; in se jezi nanj, ker je pretrgal tišino, prav ko jo je hotel vprašati, a je v zadregi molčal.

»Gremo?« je rekla Evka.

»Da,« je rekel Renato. »Kolibo bomo pokrili z vejami akacije.« In tudi Laura se je vzdignila in pesek se je razsul na prod, na tleh pa je ostala vdolbina, kjer, se mu zdi, je dolga stoletja počivala v pesku zravnan, negibna ozka mumija.

5

Sredi akacij je zrak žehtel, ker ga ni svežilo morje. Evka sedi na kamnu pred kolibo in trebi iz kruha mravlje, ki uhajajo iz vdolbinic in se utapljujejo v vodnem maslu. Pod kamnom se tré koromač in raztaplja v negibni žegi sladkobni vohj.

Carleto reže posušeno srebotino in polaga koščke v pločevinasto škatlico.

»Lahko?«

»Še vprašaj!«

Iri takó vzame Renato iz škatlice kot cigareto dolgo srobotino in jo vtakne med ustnice. Ko jo prižge, našobi ustnice in puhne dim predse.

»Igrajmo se,« je tedaj rekla Evka.

Spodaj se peni morje in naftinih luž ni več. Asfaltirana cesta se sveti pod navpičnim soncem kot pod kroglo žarečega oglja, ki ga vroče ozračje drži, da ne more pasti, a zaradi tega napora zračne plasti ves čas trepetajo. In takó so tudi njim dlani vlažne in pod pazduho se porajajo kaplje in počasi lezejo navzdol, dokler jih ob pasu ne popije kopalna obleka.

Evka drži roki za hrbtom.

»Kaj bo naredil ta?«

In z brado in s postrani obrnjeno glavo pokaže na predmet, ki ga ima skritega na hrbtu.

»Stekel bo dol do ceste in spet nazaj!«

In čakajo, da Carleto teče po strmem bregu skozi akacije in se smeje in Renato vstane, da bi nadzoroval, ali je res na cesti.

»Pa tale?«

»Evko bo poljubil!«

Pokaže se njena roka in ona razklene dlan. Renatov glavnik.

In takó se zdaj režijo, ker je Renato vrgel stran palčko suhega srobotu in šobi ustnice, ko se skloni k Evki. Ona pa se brani in jo on drži za komolce, a ko se zasliši njegov glasni cmok na njenem licu, ona zdrkne s kamna. Takó se še bolj smejejo in tudi žareče oko na nebu nad njimi je vse solzno od lesketa živega smeha.

A potem Evka spet v redu sedi na kamnu.

»In ta?« vpraša.

»Tekel bo do proda in zaklical: »Živio morje!«

»Ne. Splaval bo do školja, stopil nanj in šele potem zaklical: ‚Živio morje.‘«

Ko se odpré Evkina dlan, je v nji Brunov tramvajski listek.

»Kateri školj?«

»Tisti na desno,« je rekel Renato.

In takó čakajo. Nad njimi pa zagrmi, ko da bi se zvalil plaz zabojev po bregu navzdol.

»Brzec,« je rekel Renato.

Tedaj je Bruno že priplaval do skale in se vzpel nanjo. Zamahnil je z rokami, ko da izziva sonce nad sabo, a nič se ne sliši, če je res zakričal živio morje.

»In ta?« je tedaj vprašala Evka.

»Po vodo bo šel!«

»Ne. Je predaleč,« je rekla Laura.

Renato je pogledal Lauro, nato Branka. Ali on ali ona. Drugih ni več na vrsti. Nasmehnil se je.

»Ta bo . . . poljubil Lauro!«

In četica se namuzne. A Branku ni prav, da je predlagal Renato in se pri tem namuznil in celó pomežiknil Carletu. A ko se Laura nič ne brani kakor Evka in sama ponudi toplo lice, bi najrajši videl, da bi začeli znova z zastavljalnico.

6

Takó so spet stekli, da si omočijo opečeno kožo, ona dva pa sta ostala sama.

Koliba luča komaj za dlan sence in takó imata glavo v ozkem robu hladu.

»Še bi morala trajati ta igra,« je rekel.

»Hgm.«

A zdi se mu, da je precèj nebrižno zamrmrala.

Rekel je: »Kakó se je Evka branila!«

Laura se je ko sama sebi nasmehnila.

»Mislil sem, da se boš ti tudi,« je rekel.

A Laura je zdaj sedla in tudi on je sédel.

Spodaj Silvia in Evka tečeta po nizki vodi, da se vzdigujejo penaste modrikaste peruti ob njunih stopalih. Renato in Carleto pa za njima, dokler Evka ne zadene v kamen in čofne na roke. Silvia pa se ustavi in se postavi Carletu po robu. Za lase ga drži. A tedaj Renato priplava Carletu pod korak in zagradi Silvio za gleženj, da ploskne vznak.

»Še midva pojdiva,« je rekla Laura.

»Malce še počakajva.«

In menca v rokah brisačo, ko da mu bo ona pomagala. Pogledal jo je od strani. Plavi lasje se usipajo na ramena, kjer se koža lupi v rožnate svalke. Štrenasti lasje, da je skoraj vidna tenka plast soli. A kakó ji spet reči, da bi morala igra še trajati? Kakó povedati o želji, ki je živa kakor želja vročega telesa po vodi tam spodaj.

»Brisača je španska stena med nama,« je rekel. »Zdaj jo bom odmaknil in vas . . . poljubil . . . gospodična . . . «

Njene oči so oživele.

»A jaz hočem ostati sama,« je rekla in se namuznila.

In tedaj on ne vé, zakaj se brani in hoče ostati sama za špansko steno. Nič ji ni mar zanj, to je. In muči brisačo v dlaneh in se mu zdi, da jo bo zdaj poveznil na njene lasé, takó da bo potem zdrknila dol in ji pokrila obraz in jo bo poljubil skozi tkanino. A morebiti bi tedaj brisačo celó počasi vzdignil, da bi se pokazale samo njene ustnice brez oči.

Samogibno jo je razgrnil pred sabo.

»Ali smem vstopiti, gospodična?

»Sama želim ostati v svojem kupeju,« je rekla in ponosno vzdignila brado.

In takó je zbeگان, z brisačo kakor z razpotegnjeno belo mejo pred sabo. Torej noče, si misli. On pa ji je pisal. Torej noče. Ker če ne, ne bi rekla, da hoče ostati sama. In hkrati se boji, da se bo vsak hip vzdignila in rek-

la: »Pojdiva se kopat.« In gleda izza brisače njene zagorele noge. In gleda pobledelo kopalno obleko, da bi našel rešitev. A nič noče priti na pomoč. Samo razbeljeno sonce visi na tenkem lasu. In vse je tiho. Nikogar ni, ki bi spet rekel: ‚Ta bo poljubil Lauro.‘ Samo tista luknjica na njeni kopalni obleki kakor zrnce bele pomoči.

»Lej, luknjico imaš,« je hitro rekel, da bi se rešil. In bilo je, ko da se je prebudila.

»Kje?«

Položil je brisačo na kolena in stegnil roko.

»Ah da,« je tedaj vznevoljno rekla.

Potem je vstala.

»Vroče je,« je rekla.

Rahljala si je lasé, se jezno namrdnila in si pogladila lakte.

On je napenjal brisačo čez koleno in skušal, da bi bil miren in ravnodušen.

»Jaz se grem kopat,« je tedaj rekla.

»Še malo počakaj.«

»O,« je rekla in skomignila z rameni.

Potem se je spustila po rebri navzdol.

In gledal je za njo, ko je tekla skozi akacije. Potem jo je videl, kakó prečka slepečo reko asfalta in teče na prod. Ko so njena stopala zaorala plitvo vodo, sta se penili za njo dve beli brazdi.

Ko so ob treh stopali mimo kopališča v Čedazu, je sre-
bala kokos v zmletem ledu ob Renatu, na drugem kon-
cu vozička. Na rumeni obleki je imela velik vlažen krog,
ker ni bila slekla kopalne obleke. In tudi v tramvaju ni
ostala na ploščadi zadaj, kjer je bil s Carletom Branko,
ampak je šla na sprednjo ploščad, kjer je bil s Silvio in
Brunom Renato. Ves čas je skušala uloviti rjavo zaveso,
ki je divje plahutala ob strani, in se smejala.

MOMI

Včeraj je ravno takó dremal v štirikotnem jezercu svetlobe, ki jo polaga sonce na parkete pod oknom, in sem mu rekel: »Ti si me rešil, Momi.« Pa je glasneje zapredel, kakor da mu je posebno všeč, če ga nagovorim, ko si po kosilu takole grejem noge na soncu ob zaprtem oknu, in da se ne počuti sam, ko z užitkom steguje bele tace od sebe in jih upira v moje copate. Odkar sem vdovec, pa o vsaki priliki še bolj razločno in s posebnim poudarkom pokaže, kakó ceni najino ločenost in samoto. Seve, tudi Anico ima rad, vendar Anica ni deležna njegovih zaupljivosti; spoštljiv je do nje, žentlemensko obziren, a to je tudi vse. Pa ne morebiti zato, ker vé, da je služkinja in da je od mene odvisna. Ne, ne. Anica mu nikoli ni znala ustvariti intimnega, odmišljenega ozračja, on pa zelo rad sanja. Kaj, Momi? Rajši ko ribo imaš to tišino ob mojih nogah in neopazno sprehajanje žarkov, pod katerimi se utrinjajo iskrice sanj. Staraš se, tudi ti se staraš, Momi.

To je bilo včeraj, ko sem mu nekaj s prisrčnostjo, nekaj pa s prijateljskim karanjem v glasu rekel, da me je rešil. Zdaj molčim in njegovo ležanje je nemirno, ko da

bi slutil, da mu nekaj skrivam. A človek ne more biti vse dni enako razpoložen, čeprav je sonce prav takó pomladno kakor včeraj in torej ni odvisno od vremena. Pa kaj, sonce, njegovi žarki, blesk morja, vse to pravzaprav lahko človeku pomaga, ko je vse drugo v redu. To je tisto. Drugače ti je samo žal, da je lepo, a da ni lepo zate. Takó če na primer stojim na vratih svoje trgovine, vidim na koncu ulice romb morske vode, a zaradi tega ni s kupčijo nič boljše. Včeraj pa sem bil židane volje, ker se je nepričakovano oglasil Gigi, ki sva bila v prvi svetovni vojski skupaj ujetnika na Ruskem. Sibirija. Mužiki. Vstaja. Revolucija. Takó ti je zabaven, da sem docela pozabil na prazno trgovino. Še pletenko Chiantija sem mu dal, ker mi je pomagal takrat v tistem hudičevem mrazu; nikoli ne bom pozabil. Ja, včeraj, dragi moj Momi. Včeraj. Ampak ali veš, da imaš zelo lepo dlako? Veš to? Saj, viš, je že takó, spomini, posebno če gre za reči, ki je samo za las manjkalo, da ni bilo po tebi. Ta Gigi je res človek. No, a davi se je začelo vse spet od kraja, ko sem prežal, kdaj bo kateri mimoidočih vstopil. Ne, takšno opazovanje izza vreč z moko in sladkorjem ni prav ponosno početje, posebno če si v nevarnosti, da te v takšnem brezdelju zasači odjemalka, ki te še ni zapustila. Ni prav nič ugledno početje; za človeka, ki je bil prodajnar pod pokojno Avstrijo, ko se je raztresala kava v Prosti luki, ko da je proso, pa še posebno ne. A kaj, luka

zdaj prav takó preži za parniki kakor trgovine za kupovalci. Pa zdaj kar je, je, pustimo to, vendar pa nisem mislil, da bom tudi jaz poskusil s plinom. Saj sem imel zmeraj vtis, da po navadi izberejo predvsem ženske takšno rešitev; pod čast se mi je zdelo za moškega, to je. Vse dokler ni tisti dan pisalo o Sartoriju.

Kaj je, Momi? Pa moraš razumeti vendar, da ne morem držati noge zmeraj takó, kakor bi ti rad. Revmatizem, dragi, majhen spomin iz sibirskega mraza, in še dobro, da sem se izmazal samo s tem. Pomisli, prav Sartori, ki sta njegova kavarna in moja trgovina toliko let dobri sosedi. In še prejšnji dopoldan sem, kakor vsak dan, srebal ekspresno kavo pri njem in je bil on za strojem, ker je točajka nesla kave v urad v hišo nasproti. Pa ga pobaram, kako je, Sartori? On pa pravi, da bi najrajši odvil plinsko pipo, takó da bi bilo urejeno enkrat za vselej. In potem smo brili norce na račun tega plina; kdo bi si mogel misliti nekaj takšnega. In še zdaj imam pred očmi, kakó smo gledali ven in se je pred kavarno gruča gospodinj drenjala ob dvema kraškima fantoma, ki sta imela v rokah pakete *Kraškega cveta*. In mi se smejemo, ker žene ena drugo preHITEVAJO, da bi prej iztrgale fantoma iz rok sežansko maslo, ko da jemljejo pravkar zasčenima tatovoma ukradeno blago. »To ti je blagostanje,« je takrat rekel Sartori v beli pari. A to so vendar vsakdanji prizori, odkar je meja takó rekoč ob mestnih

vratih in je maslo ceneje na jugoslovanski strani; kdo naj sluti, da on zares misli na plin. Tisto o dolgovich se je izvedlo seve potem. Prav kakor pri Robiču. No, da mu trgovina ne cvete, Robiču, to mi je bilo že znano, komu pa cvete, prosim te, a vendar, kar na vsem lepem takšna odločitev. Po pravici naj povem, da sem ga šel kropit predvsem iz želje, da se na svoje oči prepričam, če je res on tisti, ki dnevnik piše o njem. In treba je priznati, da so bili tudi drugi osupli, ko so videli, da je šla pravcata množica za vozom, kakor takrat, ko pokopljejo pomembno osebnost; in komaj tam so povedali, da so mu bile dolžne branjevke iz trga ob kanalu čez pol milijona. Saj, takó je, ko je človek dober in daje na upanje; so rekli, da je hodil od stojnice do stojnice, ko bi moral plačati menico, in da mu je šlo na jok, ker ženske niso imele denarja in ni bilo nobenega izhoda. Dobra duša. Že res, a kaj pa čemo, če ne damo na upanje, je trgovina še bolj prazna, fanta pa stojita za bankom, držita roke križem in se menita o nogometu. Vencev pa so mu nekaj nakupile, branjevke, vencev! Saj so v sprevodu takole rekli: če bimu bile zbrale dva dni prej tisti denar, ki so ga dale za vence, bi bil vsaj za silo potolažil upnike, ki so mu nabavljali tkanine in pletenine. In najbrž bi res. Računaj deset tisoč lir za vsak venec, pa boš videl, koliko bo zneslo. Samo, če bi bil to prej povedal, da se bo, bi se mu branjevke najbrž režale kot se mi Sartoriju.

A kdo vé, če je zagotovo vedel, da se bo. Človek za-trdno nekaj odloči, pa se v zadnjem trenutku premisli, ali pa mu niti na misel ne pride, da bi nekaj naredil, viš, v nekem čudnem trenutku trudnosti ali kaj, pa prav ti-sto naredi. Ne, menda ni trudnost, bolj je podobno le-nobi, nekaki brezbržnosti, bi rekel, apatiji. A morebiti je takó samo pri ljudeh kakor jaz, ki so že v letih. Ne vem. Ker v resnici ne bi vedel natanko povedati, kakó da sem se odločil. Čez dan nisem prav nič razmišljal o čem podobnem, prav nič. Res, enega fanta sem bil odpustil, a to sem bil sklenil že dosti prej. No, že, moram biti pra-vičen, nekaj je najbrž pripomogel ta kašelj, ki se je kar na lepem spet vzdramil in ki ni nič v zvezi z influenco. Dobro poznam ta način, te majhne suhe sunke, ki so me pred leti spravili v sanatorij! A takrat je ostala pokojna žena v trgovini, in takrat se je za silo delalo, takrat. Go-tovo, bo že spet res, da je prilika tisto, ki večkrat odloči, kajpa, in to priliko mi je dala Anica, ki se je odpeljala k sestri v Vipavo, takó da sem bil sam doma. In takrat je prišla kakor tiha žalost, kakor siva reka, ki se je razlila in razpotegnila v dolgočasno močvirje vse naokoli. In brez smisla se mi je zdelo takó prazno stanovanje in kar si nisem mogel predstavljati, da bom moral naslednje ju-tro spet v trgovino. Saj res, dragi Robič, sem rekel, men-da je še najbolje po tvojem; delavec, ki ne dela, ne pri-nesse denarja v trgovino, pristan pa je takó in takó poln

samo sestradanih galebov. A takó miren sem bil kakor zdaj, ko si sončim noge, na to pa sem se spomnil, ko sem odvil pipo, da se je menda Robič premislil, ker so ga našli na hodniku s časnikom v roki in so iz tega skleпали, da je vstal, da bi plin zaprl. A to me ni begalo, kdo vé, zakaj je Robič šel s časnikom v roki po hodniku! Vsekakor je imel takó miren in potešen obraz, ko smo ga kropili, da je bilo na mah razumljivo, da mu ni nič žal. Edino smradu me je bilo strah, to da, čeprav so pravili, da ni nič čutiti zoprnega vonja, za kar je res najboljši dokaz to, da se ne zavemo uhajajočega plina, če smo v prostoru, ko nam začne uhajati. Nekako nas samo počasi omamlja. In res je takó, ker mene se je lotevala takó velika trudnost, da sem mislil, kakó se bom do kraja odpočil, pa na ženo sem pomislil in se zavedel, da je pravzaprav krivično, da je že toliko časa pred mano morala oditi. In še to mi je prišlo v glavo, da se zna celó zgoditi, da jo bom še kje videl, če je res še kaj onkraj. Saj slabega nisva delala, tega, da sem se takó odločil, pa mi nihče ne more šteti v zlo, saj smo zdaj v tem mestu kakor v slepem črevesu. O, če bi bila imela kaj otrok, potem bi bilo seve drugače, takó pa naj s prodajo trgovine poravnajo dolgove in naj plačajo pogreb, kar bo ostalo, pa naj ima Anica, ki je trideset let skrbela za naju. In zate, Momi, kaj? In stanovanje naj bo tudi njeno, da bo imela svoj kot, zdaj na stara leta. Zaslužila si ga je. Potrta

pa bo, potrta, ona, ki je takó hudo pobožna, da se je njen gospodar pogubil. Takšne so, te slovenske služkinje, res čudne svetnice, postarajo se v molitvi, v skrbi za družino, pri kateri služijo, in v krčevitem varovanju svojega devištva. No, saj, a gre za tiste stare, ker po ti vojski ni več najti mladih slovenskih deklet, ki bi hotele služiti; dežela pripada zdaj Jugoslaviji in tam gredo dekleta vsa v tovarno delat. Da, takó sem mislil, da se je pri nas res vse spremenilo in postavilo na glavo, da mi sploh ne spadamo več zraven, plina pa ne bi rekel, da sem ga kaj prida čutil. Na Anico sem pa mislil zato, ker sem vedel, da bi me bila ona prva našla, ko bi se vrnila od sestre, in mi je bilo žal, da jo bo sram zaradi mene, ko pa je takó ponosna na svoja načela. Sedemdeset let ima, reva uboga. A takrat se je oglasil talele. Kar delaj se, da spiš, hinavec, a moram reči, da mi je bilo sprva tvoje mijavkanje všeč, ker se mi je zdelo ko zadnji pozdrav gospodarju. A takoj si zamijavkal glasneje in sem se ujezil. Ti, lump!, dramil si me, takó da sem postajal buden, čeprav sem skoraj plaval v nekakšni svinčeni megli. Saj sem ga nesel na ulico in zaklenil vežo, kakó da mi razgraja pred vrati, sem se spraševal, najbrž je smuknil v hišo, ko se je vrnil domov zakasneli stanovalec. Nekaj drugega bi si bil moral izmisliti, namesto da sem ga nesel na ulico, da ne bi ta mačkon budil cele stavbe. A kaj ko nisem bil pripravljen na to, da se bom takó odločil s plinom. Da bi

ga pa pustil v stanovanju in ga združil s svojo usodo, pa res nisem maral. Naj živi, uboga žival, saj nima skrbi ne s trgovino ne s starostjo. Zraven tega pa človek nič ne vé, kakó se obnaša mačje pleme, ko ga duši plin, če grize, nori ali kaj. A ne maram tega. Pred vrati pa je bilo kar naprej zmeraj bolj razdraženo mijavkanje, takó da bo čisto gotovo prišla gospa Villi in potrkala, naj ti vendar odprem. Nikoli ne spi, gospa Villi, srce ima slabo in na pol sedi na postelji, a če bo še njen stari Flik slišal mijavkanje na stopnišču, bo začel lajati, da bo pravi cirkus takó ponoči. Saj se je menda oglasil, se mi je zazdelo v šumenju, ki mi je mrmralo v ušesih, in vsak hip bo gospa Villi ob mojih vratih, ker vé, da sem doma, Momi pa je član družine in nezaslišano je, da čaka pred vrati ob takšni uri. In bo začutila vonj, seve, da ga bo. Takó si mi vse skazil v soboto, lenuh, in takó sem moral vstati in sem že mislil, da ne bom prišel do okna, ker je bila glava železna krogla, ki mi je lezla proti tlom, a sem moral priti do okna, ker bi sicer res šel vonj na stopnice in potem bi bila šele komedija. In zraven vsega, kdo vé, ali bi maral noter, ta mačkon, če bi bil zrak premočno napojen, in še če bi se prav takrat odprla sosedna vrata in bi gospa Villi vse razumela, ko bi vtaknila svoj šilasti nos skozi režo svojih vrat. No, na srečo si le pameten muc in si hitro hušknil v prednjo sobo, samo da si mi vse pokvaril s svojim jeznim glasom. O, ja, seve, da sem rekel,

da si me rešil, a pravzaprav nisi s svojim mijavkanjem prav nič rešil. Da boš vedel. A tebi, lenoba, ni prav nič mar za to, samo da se bela dlaka na tvojem ploščatem boku greje na soncu, pa je vse v redu. Prav nič te ne skrbi, da moram ob štirih v trgovino, ki bo prazna v senci, medtem ko je bila dopoldne prazna na soncu. Samo za toplo ugodje ti je, izprijenec, samo za sanjarjenje, čeprav so res prijetni na koži ti marčni žarki, res prijetni, ni kaj reči, grdoba, kar zapeljivo prijetni.

KAKI

Sestri Marici v spomin

Viš, do danes nisem vedel, zakaj so mi ta jabolka takó zoprna. Saj so lepa, in vrh tistega visokega zidu so bila, ko se je zbral v njih ves ogenj zatona, zlata jabolka iz pravljic. Tisti zid pa kakor zid trdnjave nad našo gmajno ob openskem tramvaju. Zemlja, ki smo jo vso razrili kot krti, ko smo kopali okope; in drevo z divjimi rožiči in mi, ki imamo pokrivala iz kurjih peres in smo Indijanci, se plazimo po trebuhu, napenjamo loke in prožimo puščice iz zasede.

»Povej mi kaj,« praviš.

Saj ti pripovedujem; ker ležiš in tvoji lasje niso več takó bakrenordeči kakor nekoč, a si vedra zaradi nas, ki nočemo misliti, da nas boš zapustila. Kakor otročiček se veseliš pravljice iz otroških dni, ko smo te zaprli v posteljno omarico in pozabili nate; in komaj Berta te je našla; čepela si v zaprti omarici in spala. In je, kakor da te te podobe ujčkajo in se bo zgodil čudež in bodo spet pognale barve življenja, ki se ti odmika.

Poletje je zdaj proč in kmalu bo jesen položila na tržaške griče žolto in minijasto goreče grme. Morje pa se ne bo še začelo ohlajati, a ne vabi nas več in po ma-

lem postaja odmaknjen in gosposki pastel, ki ga bo prva burja docela zresnila. Zato so stojnice na trgu ob Kanalu polne kakijev. A komaj zdaj, ko me prosiš, naj bom dober in naj napolnim tvojo samoto, sem jih opazil na tvoji posteljni omarici. Morebiti mi niso všeč, ker sem nekoč vgriznil v nezrel sad, pa mi je jedek sok zvezal usta. Odlej mi bodo še bolj zoprni, ker so hladni, kakor iz motnega rdečega stekla, ob tvojem smehljaju, ki se je posinjil in je zmeraj bolj bled.

A zdaj sedim ob tvojem vznožju in hočem biti igriv in hudomušen, kakor takrat, ko sva se jaz bosonogi deček, ti mali rdečelasi škrat, igrala na gmajni. Ko te jaz nosim ciciguci na hrbtu in ti poganjaš mene, svojega konjiča, po kamnitem klancu ob tračnicah navzdol, rumeni stroj pa poriva openski tramvaj navzgor po rebri in zobčasto kolo pod njim zasaja črne zobe v vrsto črnih zob, ki tečejo sredi tračnic.

Saj veš za Rika, seveda veš! Na oknu se je zmeraj igral in lase je imel rumene kakor banana. Riko ni nikoli z nami, ni naš bosonogi in razkuštrani tovariš na gmajni. Tudi ne biva v kleti kakor mi, njegova hiša ima okraske na pročelju; njegovo okno pa je nad stopnicami ob tračnicah, tam, kjer imajo stopnice svoj prvi, kamniti mostovž. In okno ni visoko od tal, pritlično okno je, s stopnic, z rebri je prav lahko videti Rikove igrače na oknu.

A ti ne veš, koliko ur preživim jaz, tvoj ponosni konjič, pod tistim oknom, kakó izdajam našo svobodno gmajnico. O, saj me je sram. In morda prav zato, da bi pred njim skrtil svoje izdajstvo, sedam na železno ograjo, ki je tik ob tračnicah. Mirnodušno sedim in zatikam bose noge v železni drog in se z dlanmi oprijemljem zgornje tirnice. Nisem ravnodušen. Kakó bo deček hladnokrven pred miniaturnimi stroji, pred žerjavi, ki jih Riko sestavlja iz jeklenih palčic in iz jeklenih ploščic!

Ali morem biti ravnodušen pred ključem, s katerim mali inženir zavija vijake? Pred žlebastim kolescem, ki se vrti na koncu žerjavovega vratu? Kakor resničen žerjav v luki. O, niti zavidati si ne drznem Riku, samo strmini, samo občudujem prikazen iz neznanega sveta. Nepoznan svet za nas seveda, ker mi se pri nas kvečjemu igramo takó, da s podzemeljskega okna prožimo puščice v zavaljene podgane na dvorišču. Ali pa klestimo z metlo grozde, ki jih je mama obesila na vrvico pod strop, da bi imela o božiču cibibe. Pa nas zato mama lovi z iztepačem v roki in mi begamo po temnem prostoru in javkamo: »Ne bomo več, mama, ne bomo nikoli več!«

Tudi je imel Riko nalivno pero, ki je bilo ovito v zlato. Viš, in še vem, kakó je bilo ime peresu. *Morisson* je bilo. To pa zato, ker ga je Riku prinesel oče s potovanja v Boston. In tedaj sem rekel Riku: »Dal ti bom denar, tudi meni naj tvoj oče kupi tako pero!« Kajpak, ali naj

mar mali bogec misli, da mi ne moremo kupiti takega peresa? Prav takega z zlatimi rezbarijami, ki je znamke Morisson? Peš bom hodil vso zimo v Rojan v šolo, peš tja in peš nazaj, takó bom zbral denar in mu dal za pero. Saj. A potem je burja, je dež z burjo; kdo naj hodi peš v ledeni burji iz Rojana? Pa tudi je pod zemljo zmeraj pripravljen za vrati mamin iztepač, in ta naredi zmeraj spet pravilno in razumljivo to, kar kdaj skuša biti za hip nepravilno in nerazumljivo.

Tisti popoldan pa je rekel Riko: »Pridi k meni.«

Na železni ograji ob tračnicah sedim; on ima na oknu svojega žerjava iz jeklenih ploščic, jaz sem bos. Naj grem k njemu? Tisti hip se je razblinila ravnodušna drža, ki je kljubovalni, otroški ponos; vabilo me je zmedlo, ves razburjen sem. Kakor da je njegovo vabilo nepričakovano, čudežna nagrada za mojo trdovratno vztrajnost.

»In tvoja mama?«

»Čakaj,« je rekel. »Bom vprašal mamo.«

Njegova mama je plavolasa gospa v rožnati halji; vidim jo vsakikrat, ko se prikaže za Rikovim hrbtom. Pa ne hodi, podrsava, narahlo, mehko in spoštljivo podrsava, in to je zaradi tega, ker ima pod podplati štirikotne krpe iz blaga; njegova mama ne riba stopnic kakor naša.

»Pridi,« je rekel Riko. In potem sem stekel v vežo, potem je on odprl vrata stanovanja: tedaj sem bil pred ru-

menimi parketi kakor pred rumenim morjem. Kakor Rikovi lasje so rumeni parketi, kakor lasje njegove mame in gladki pod kožo mojih stopal kakor prozorno rumeno steklo. Stojim in ni me samo sram, da sem bos, nisem samo v zadregi, ujet sem, nič več svoboden kakor na ograji pod oknom. Nič več prešerni konjič, ki nosi na svojem hrbtu majčkeno Marico in zarezgeče, da se bo čudila in se smejala sredi svobodne gmajne.

»Vlak ti bom pokazal,« je rekel Riko.

Potem je razpredel dolgo vrsto ozkih tračnic po svetlih parketih, kar celo mrežo tračnic je razpotegn timer je postavil postaje, potem lučke. Potem signale in predore. Potem je položil vlak na tračnice; lokomotivo, vagon z ogljem pa še enega, pa še enega. Potem se električne luči zasvetijo in vlak zdrdra, železje prijetno škreblija, žužnja, sklepi drobno šklepetajo pod drobnimi kolesi, ki se veselijo nepričakovanega potovanja. Da, kajti to je potovanje hitrega vlačka po tračnicah na rumenih parketih, a je zame neverjetna risba neslutene pokrajine, zlate pokrajine, kakor so zlati parketi, kakor je v meni zlata podoba dežele, v katero potuje Rikov oče, v kateri so zlata peresa Morisson; zlata planjava, na kateri stoji deček Riko z malce razkrečenimi nogami kakor gospodar; pod njim teče vlak, on pa je uprl pesti v bok in ga nadzoruje; deček-gospodar, ki je vlaku ukazal, naj zadrda, naj zaropoče v predoru, spet v novem

predoru, pod njegovim korakom kot pod največjim predorom . . .

Zdaj mali bogec ustavi svoj vlak.

»Čakaj,« je rekel, »zdaljšali bomo progo.«

Odprl je vrata in kar šop tračnic ima v roki, ko koraka po rumeni planjavi v sosednjo sobo. Takó zdaj spet razporeja proge po ti pravkar zavzeti novi zlati zemlji, ker on se samo odloči, pa je. On se kar v šali nečesa domisli — pa je. Kajti, viš, drobna kolesa se zdaj spet vrtijo in nesejo vlak iz sobe; takó izgine, ostane za dolgo skrit, a nazadnje le spet pridrvi. In rdeče lučke veselo in igrivo mežikajo, zato ker se vlak vrača, zato ker je takó majčken, a vendar takó pridno in modro vozi.

Da, ampak povedati sem ti imel o kakih, o teli nemo-gočih jabolkih. Menda jim pravijo tudi japonska jabolka, pa so mi res zmeraj kakor japonska, tuja in nič razumljiva. Zdaj vem, od kdaj so mi zoprna; od tistega popoldneva z vlakom! Kajti tisti popoldan sva potem midva bila pod visokim zidom nad našo gmajnico. In greva svobodna in spodaj pod nama morje kakor vse dni objema svoje pomole. In tudi jaz sem počasi spet svoboden; ti pa ne veš nič o tračnicah niti o rumenih parketih, niti o dečku, ki stoji bos na njih in kakor v ogledalu opazuje svoje ponižanje. Spet sem tvoj konjiček in ves breg je najin.

Takó sva pod zidom, pod neverjetno visokim zidom, ker klanec strmo pada v širok ovinek, in niže in niže se spušča klanec — višji in višji je zgoraj zid. Tam zgoraj pa, tam, kjer je zid najvišji, za celi dve nadstropji visok, tam moli drevo svoje veje čezenj. Pozno popoldan je in kaki so v žarkih svetle krogle iz rubinasto rdečega marmorja. O, iz kakšnega marmorja vendar, ko pa steče takó sluzast sok iz njih in se ves razvleče, ko padejo na tla! Saj mi paglavci večkrat lučamo kamne v sadove nad visokim zidom in kamni padajo nazaj vsi rdeči, ko da so se pobarvali v paradižnikovi mezgi.

A tedaj sva bila sama; in ti strmiš kvišku, da se ti lasje, bakren slap, usipajo na ramena. Gledaš veje z japonskimi jabolki in tudi s kazalcem kažeš. In takrat se je ob drevesu tam zgoraj prikazal Riko. Nikoli ga nismo videli tam. A ta popoldan je bil povsod, kakor gospodar, ki je pričujoč zdaj na tem, zdaj na drugem koncu svojega neskončnega posestva; zdaj ob žerjavih v luki, zdaj ob vlakih na postajah in zdaj v svojih skrivnostnih in visokih sadovnjakih.

»Vrzi,« si ga prosila.

»Pojdiva,« sem rekel in te prijel za roko.

A ti si iztrgala svojo roko iz moje.

»Čakaj!« si rekla. Ker ti nisi vedela o popoldnevih pred njegovim oknom. Nisi vedela o zlati planjavi, o

dečku, ki je bosonog, ujet in poražen, na rumenem ogledalu s postajami, tračnicami in predori.

Tedaj je Riko utrgal sad in ti ga vrgel. In rubinasto jabolko je padlo z visokega zidu kakor z neizmerno oddaljenega sveta na naš potepuški kamniti klanec. Razkralo se je, se razlilo in krvava želatinasta sluz se je raztekla po skrli.

Ti, petletno otroče, pa si počepnila k vodeni kepi na tleh in lasje so ti viseli ob licu; vtaknila si kazalec v rdečo mezgo na skrli in polizala kazalec.

Takrat sem kriknil, ko da se je bosonogi deček na svetli planjavi komaj tedaj prebudil, in pograbil sem te za roko in te vlekel proč.

Potem sva tekla in ti si se upirala in se drla. A tekla sva in meni so lica gorela; bolj kot sem bežal, bolj so mi gorela lica.

V MEGLI NI BOŽIČA

Saj sem vedela, da se bova razšla. Ni bilo mogoče drugače; dosti je bil namreč mlajši od mene. Pa vendar ni pravično, da se je zgodilo ravno za praznike. Takó občutljiv je človek v teh dneh, ob zaključku starega leta, takó mehak in krotek, in to toliko bolj, kolikor jasneje se zaveda, da so njegove zahteve takó skromne. Mislim, da bi bila nežna in rahla kakor maslen kruh, če bi mogla v teh dneh nekoga vključiti v svoje misli in v svoje srce. Saj sva se še vikala. Poznala sva se komaj petnajst dni! Zato ne morem reči, da je bilo najino slovo kakor tedaj, ko se razideš z nekom, ki ti je potreben kot dihanje. Najino slovo je bilo mučno, ker si ga nisva ne on, ne jaz želela. Nekdo nama ga je vsilil, hudobna sila nama ga je vsilila. In midva sva sledila kakor dve lutki temu ukazu, ki je prihajal iz gosto zameglenega ozračja.

A človek ni lutka, ker lutke nimajo božiča, niti konca leta niti njegovega začetka. Človek je takle mlad, osemindvajsetleten fant, ki je bil zadnjo vojsko na Kitajskem, v Afriki in kaj vem še kje. In bo šel v Argentino, če ne bo našel dela tukaj, v svojem mestu. Fant, ki mi je bil všeč. To je. Zakaj bi tajila. Da, zelo všeč. In tudi jaz sem bila

njemu pogodu. Tudi to je res. Pa prav zato mu nisem marala povedati o letih, ker sem želela, da bi kolikor dlje podaljšala ta privid. Pa saj ni ta razlika let odločila, naj bom zdaj za praznike sama. Če bi bilo takó, bi mi bilo žal, a ne bi se upirala, rekla bi: izbral si je mlajšo. Takó pa je bilo najino slovo klavrno. Ker pravzaprav ni bilo slovo. Kajti to ni slovo, če 20. decembra določiš nekemu sestanek za 20. januar. Klavrno pa je, če rečeš nekaj, kar ti določi bombažasto bela megla.

Res, tisti večer je bila takšna megla, da so avtomobili vozili takó počasi, da jih je bilo čudno gledati. Človeka je kar strah, če se premika ponoči vrsta avtomobilov takó leno; kakor za pogrebom. Vsaj nas tukaj, ki cela dolga leta ne vemo, kaj je megla. Pa tudi se nam zdi, ko da smo nečastno premagani v takšnih dneh. Rajši podležemo burji kakor lenobni belkasti sopari, ki zavrtno oklepa poslopja in skriva morje. Tisti večer je bila torej megla in zeblo je. A popoldan sva imela sonce.

In imela sva sonce tudi prejšnji dan, ko sva se vračala peš iz Miramara. Biti sredi decembra pa takšno oljnato morje, da bi ga človek kar gladil. To je kakor čudež. Ribič v čolnu vrti zobčasto kolo in se počasi približuje bregu. Školji pa se sončijo nad prodom, ki je zelenkast in prozoren kot ribje oko. Tak neverjeten december. Neverjeten kakor tisti moji sprehodi; hitro sem pospravila v kuhinji in odhitela iz hiše. Domači pa so bili seveda

veseli, da me čaka prijateljica, in da greva »na sonce«. Vsi mi takó prisrčno privoščijo sonca, da se mi vsakikrat kar milo stori. No, takrat sem se na skrivaj radovala, da se motijo. Pa njega sem bila vesela. Da je takó visok in takó mlad. Do ramen sem mu segala! O, nič bi mi ne bilo mar za višino, če bi bil moj fant, ker pa sem vedela, da je skoraj nemogoče, me je to kar prevzelo. Kakor da je njemu poroštvo za srečo, če je tako visok. In jaz, kakor da mu privoščim vso srečo, ker je izbral prav mene za te sprehode po obrežju. Kakó zamotani znajo biti vzroki veselja! Všeč mi je bil tudi zato, ker je bil tako vedro prijazen.

»Koliko skrivnosti!« je vzkliknil.

»Kakšne skrivnosti,« sem rekla. »Saj sem kakor odprta knjiga!«

»Da,« je rekel, »odprta knjiga. A kitajska.«

Ljubezniv je bil in zmeraj pozoren, zmeraj zaskrbljen ob vsakem vprašanju, ki ga je zastavil. Zdel se je kakor tisti mladi zdravniki, ki so pravkar končali univerzo in vestno postavljajo vprašanja, kakor so se bili naučili iz knjig, in se ves čas bojijo, da ne bi česa pozabili. Povedati pa ima toliko, da minejo ure, kot bi pihnil. Kje povsod je bil! Po francosko se reče takó, po špansko takó, po rusko takó, po nemško takó, po arabsko — moj Bog, pa osemindvajset let ima. Jaz znam za silo francoski, a ne kot on, ki izgovarja stavke, kakor da predava.

Vse do tistega hipa, ko mi je povedal, da je brezposeln. Lep površnik je imel, a tisti dan je zeblo in jaz sem v šali rekla:

»Suknjo bi bili oblekli danes!«

»Bi,« je odgovoril. »A je nimam.«

Otroško mrk je bil in nekako odsotno užaljen. »Oprostite,« sem rekla, a tedaj sem prvič čutila, da ne gre za čustva naju dveh, ampak za voljo nekoga, ki je odsoten in vendar pričujoč. Nekdo, ki je užalil njegov ponos, a ta nekdo vendar ni nihče, ker nikomur on ne more reči: 'Vi mi niste dali dela.' A zdaj se je tikalo mene. Jaz sem bila kriva, da je bil ranjen v svojem ponosu. Trikrat sem menjala klobuček za te sprehode. In bilo je, ko da pripadam tudi jaz tistim, ki mu niso dali dela, pa čeprav je moj oče samo pismonoša in moj brat samo šofer.

Od tistega hipa sva postala bolj pozorna; kakor da obadva paziva, da ne bi zinila nepravilne besede. O, saj sem bila že prej tovariška z njim in nisem pustila, da plačuje zame, če sva kje sedela ali šla v kino. Nikoli mi niso bile všeč dekleta, ki se hvalijo, kaj vse jim je fant plačal. Se mi zdi, da mora biti razmerje med dekletom in fantom nekoliko drugačno. A zdaj sem marljivo skrbel, ne da bi to pokazala, da ga ne spravim v zadrego. Takó veder je bil, ko je iz Argentine prejel od bratov denar! Kakor da je postal naenkrat samozavesten mož, kakor da je pozabil, da mora k neki tržaški grofici po

priporočilo za vstop v službo. Nekam naj bi šla sedet, je veselo odločil.

»Poznam prijetno majhno mlekarno,« sem rekla.

In on je veder in hvaležen hkrati, da sem izbrala takó domač in preprost kót. Res, dobro sem se počutila, ker so mi vseč takšne mlekarne, polne tople pare, še bolj pa zato, ker je bil on takó sproščen. Belo kavo je naročil zase in lotil se je maslenih žemljic. Dveh, treh, štirih.

»Ohooo, vi pa zaradi sestanka niti kosili niste danes!« sem se začudila.

On pa se smehlja, a je, kakor da se ne zaveda svojega smehljaja, ampak se mu je obraz kar sam od sebe spremenil, zdaj ko se je telo odteščalo. Dobro volje sva bila, a vendar to ni bila čista, nedolžna dobra volja. Videla sem to tudi v njegovih očeh. Takšne oči ima revež, ki mu daruješ krožnik mineštre. Takšne oči, kakor midva, pa imata najbrž mož in žena, ko se spravita po prevari, ki jo je eden od njiju zakrivil. Dobra sta si, ker sta se pobotala, a eden čuti, da je bil ogoljufan, drugi, da je krivec. Prav takó sem bila tudi jaz brez moči. O, ne zato, ker bi svoj odnos do njega v čemerkoli spremenila. Ne, ne! A od nekod je zmeraj prilezlo med naju ponižanje. In bolj sva se, na videz neprizadeto, trudila, da se ga rešiva, bolj sva postajala nerodna. To je bil kljub najinim željam dvoboj njegovega užaljenega moškega ponosa, ki je bil skrit za krinko nebrižnosti, z mojim tolažečim srcem, ki

se je skrivalo za mojim mirnim obrazom. Nisva znala več biti samo fant in deklè; zelo mučno uganko sva reševala.

Takó je prišel snočnji večer.

Trdno sem odločila, da ne bom mislila niti za hip na njegovo brezposelnost, ko bom z njim, zato da ne bo nič nevidnega kvarilo najine besede. A doma sem vendar tuhtala o tem, ko sem postiljala postelje. Nikoli me ni mikalo to, kar so možje govorili o politiki, a včeraj sem se spomnila, kakó upokojenec Gigi vneto pravi mojemu očetu: »Kaj se hudimana oborožujejo in bojijo Vzhoda! Naj odpravijo brezposelnost v svoji hiši, naj dajo vsem blagostanja, pa ne bo vojske!« Papa pravi, da je Gigi rdeč, a pošten in moder mož. Jaz pa ne vem, kdo je bolj moder, ali tisti, ki je bolj rdeč, ali tisti, ki je manj. Vem pa, da takó kot je zdaj, ni prav. Tak božič ni nič in na tak način niti novo leto ni nič. Morda zato, ker se zdaj mene osebno tiče? Morda res. A potem pa naj naredijo takó, da se ne bo nikogar osebno tikalo.

Da, popoldan je bil prijeten; obrežje je bilo rožnato od sonca, ki naju je grelo, ko sva šla od barkovljanskega portiča proti Čedazu in na škojero. Niti od daleč nisem mislila, da je on v površniku zato, ker nima suknje. Saj bi človek še površnik snel ob takšnih decembrskih žarkih, ki vžigajo iskre na podvodnih algah in netijo srebrne ognje med školji. On pa takó židane volje. Tak fant

od fare, da si želim: vsaj pet let da bi bila mlajša, takó bi bila samo dve leti starejša od njega. Ne, niti tega si nisem želela. Nič. Da je le ta popoldan takó lep.

A zvečer je vse odločil prav tisti njegov površnik. S temo je potuhnjeno prilezla megla. Počasi se je vlekla z gričev na mestne strehe in še bolj počasi je lezla s streh na ulice. To je kakor napad prihuljenega vodeničnega polipa, ki se zgrinja nad mesto in morje. V pristanu hripavo trobi ujet parnik. In to ne mine. To traja. Obenem pa zebe. Sprva ne; ko pa te megla popolnoma omotá v svoje bele lovke, tedaj začne prav strupeno zebsti.

Takrat je on vzdignil ovratnik svojega površnika. Ali zebe? sem hotela vprašati, a nisem. Zato, da ga ne bi rnila. On pa je čutil, zakaj molčim. On je morda celó čakal, da nekaj dobrega rečem. O, da bi človek vedel, kdaj mora govoriti. Ne vem, kakó je bilo, da je naenkrat postalo vse takó napeto, takó živčno. Nisva hotela tega, ni bilo najino, ni bilo iz naju. Prihajalo je v naju iz megle. Kakor nezvestoba, ki te obkroža z nejasnostjo in ti vsiljuje razpoloženje in besede.

»Ste slabe volje?« sem vprašala po dolgem molku.

»In vi?« je suho vprašal čez čas.

Nato sva spet molčala. Avti so se premikali leno kakor veliki hrošči s skrivnostnimi rdečimi nebulozami na zadkih. Zazdelo se mi je tisti trenutek, da ne prižema takó tesno površnika k telesu, ker bi ga zeblo, ampak

zavoljo tega, da bi se krotil. In sovražna sila nama lesení ude in jezik. Da, čeljusti jeklene in jezik jeklen, medtem ko je vse drugo mehko in ranjeno v tebi.

Tedaj se je ustavil.

»Kdaj se spet vidiva?« je suho, odrezavo rekel.

»Jutri. Pojutrišnjem,« sem odgovorila veselo, da bi razvedrila najino ozračje, najin prisrčen krog v megli.

»Meni je vseeno,« je rekel.

In takrat sem hotela reči, da ga razumem in naj mu ne bo nerodno, da je takó rezek, naj ga ne bo sram, če nima suknje in so mu plašč poslali bratje iz Argentine; sem hotela reči, da mi je takó ali takó, brez suknje ali z njo, zelo všeč, da se morava na kak način rešiti nesvobode, ki se nama vsiljuje kakor megla, ki naju oblega; hotela sem reči, da mora biti samozavesten in da mu bom ob strani. A tista klavrnost, ki sem se ji upirala, se je takrat razposajeno vtihotapila v mojo zadrego.

»O, če vam je vseeno, potem se vidiva čez mesec dni!« sem vzkliknila.

Tedaj se je obrnil in sem ostala sama na pločniku in sem se še isti hip zavedela, da niti nima on mojega naslova, niti nimam jaz njegovega. In prepadeno sem se ozrla, ko da ne more biti res, da je v resnici izginil, a vse-naokoli je bila tišina in zelenkasta in rdeča svetloba neonskih napisov se je raztapljala v gosti megli kakor para iz skritih ognjišč hudobnih alkimistov.

ALGE MED PRSTI

Čudovito je to,« je rekel.
»Čudovito kaj?«

»Da te srečam, ko najbolj živo mislim nate.«

»Usoda!«

»Najbrž.«

»Ali pa samo naključje.«

»Ali pa samo naključje,« je rekel.

»Takó je.«

»Če bi bila vzela vlak zjutraj, bi zdaj ne sedela z mano v istem kupeju,« je rekel in se nasmehnil. »To je vse.«

»Da. To je vse,« je nagajivo rekla in pokimala z glavo.

Vlak je drdral mimo kamnitih mej. Neprestane in dolge in nizke skladanice oglatih hlebcev iz apnenca. Grmi gorečega reja pa vmes zmeraj znova vzplamenevajo v ogradah pod temnozelenim ščitom resnih borov.

»Neverjetne barve,« je rekla in strmela skozi okno.

»Čarobna kraška jesen,« je rekel.

A misli na diagonalo njene plave kite čez ramo in nato čez prsi, ki jih oblikuje neomadeževana bela majica. Napeta pozornost v očeh, ki se poredkoma zasrebrijo skozi tenčico nezaupanja. Malce vzbočeno čelo razumnega

bubca. Zvonek dekliški smeh pa hkrati obramba in hkrati polnost še neizrabljenega optimizma.

»Kaj misliš?« je čez hip vprašala.

»Na tvojo kito.«

»Lahko bi nehal z norčevanjem.« In ni umaknila oči od šipe.

»Ni norčevanje. Dobro veš, da ni.«

»A vseeno bi lahko nehal.«

»Zbuja mi podobo jambora, ki se začrta čez poševno belo jadro.«

»Da. Samo da te takšna lirika nič ne stane.«

»Prav,« je rekel. »Na moje čustvo ne moreš odgovoriti. To vem.«

»Takó je.«

»A kaj ti more škoditi, če povem svojega!«

»Nič. A je odveč.«

»Pikra si,« je rekel. »A zakaj si povedala o tistem frizerju.«

»Škoda, da sem ti pravila.«

»Ne. Škoda samo, da je imel v rokah tvoje lase.«

Obrnila je pogled od okna. Njene oči so tovariške in prestrašene hkrati.

»Ali sem si mogla misliti kaj takšnega?«

»Razumem.«

»Greš po ulici in te na vogalu prestreže moški s prosečim glasom. Ti se ustaviš in za hip pustiš prijateljico. Ne bi smela?«

»Nisem rekel tega.«

»Da zastonj išče deklè s kito za svoj študij umetniških pričesk. ‚Skoraj da se mi zdite neresnični,‘ pravi.«

»Zelo prav je imel.«

»Nehaj!« je siknila.

Pogledal je naravo onkraj okna. Spet jezen upor, je pomislil, spet nezaupljivost, ki ne pozna šale. Kakó nežno roko bi bilo treba imeti, da je ne bi ranil, ko skušaš spremeniti v lahkotno igro njene dvome in njeno razdraženost.

»Zares si izredna,« je kljub vsemu mirno, skoraj znanstveno rekel.

A bilo je, ko da ga ne sliši.

»Mik neznanega,« je rekla. »Ni takó?«

»Popolna se strinjam.«

»Tveganje?«

»Da. In rekel sem, da soglašam.«

»,Poskusil bom novo pričesko,‘ pravi. ‚Pridite, lepo vas prosim.‘ Je bilo res takó napak, da sem šla?«

»Samo to sem rekel, da je škoda, da so tvoji lasje božali njegove roke. Samo to.«

Zganila se je in sunkoma premaknila ramo, ko da jo je nenadoma spet zajel že pozabljeni strah.

»Dobro, da sem vzela Ivico s sabo.« Njene oči so pogledale na pol plašno, na pol sovražno.

Prikimal je.

»A bi bili morali razumeti takoj, ko sva bili pred vrati. Tista revna tabla. *Umetniški študij*. To pove dosti in obenem nič. In tiste risbe na hodniku. Podobe pričesk, ki bi jih izdelal petošolec s cvekom v risanju.«

»Škoda,« je rekel.

»In glas, ki prihaja iz sobe na desno. Osladen in sli-nast.«

»Morda ga je posnel na trak nalašč za tvoj obisk.«

»Kot plesalka in torej umetnica pač gotovo znate ceniti barvo mojega glasu, je rekel, ko se je prikazal na hodniku. Jaz pa bi že tisti hip najrajši bežala.«

Umolknila je. On je gledal mimo njenega lica rej na gmajni. Razkropljene črede bakrenih živali, si misli. Ne šopi listov so kakor pričujoče okrase oči med črtami belih zidkov pod rahlo kupolo jesenske sinjine. Zadaj pa trdno obzidje iz gostih borovih igel. A je obenem na stari ulici za Kanalom, pod gladko, skoraj marmornatosivo steno neoklasičnega templja. Kapelica s svetim Antonom v odprtini tega zidovja. Golobi na trikotnem frontalu spredaj. In že drugič mu pripoveduje o tem. Tista ulica pa tam zraven cerkve in skoraj v zatišju kljub prometu vsenaokoli zaradi bližine Korza in trga. Urar na tem vogalu. Trgovina z otroškimi vlački in rumenimi

medvedki na drugem vogalu. Pred kapelico v tistem stranskem vhodu v cerkev žena s paketi sveč na mizici. Tisto stanovanje prav tam skoraj nasproti in on razpleta njeno kito.

»Takó mrzlično so se gibali njegovi prsti, v mojih lasih, ko da so samostojna živa bitja,« pravi in ga vprašujoče pogleda.

Prozorne, razumne oči, je pomislil, a vendar je njihov čar v tem, da se sprehajajo v njih raztrgani oblaki otroških sanj.

»Ves je drgetal,« pravi. »In ko da ne bo več mogel izmotati svojih prstov iz mojih las.«

»Dobro, da si imela Ivico s sabo.«

»Pomislila sem na zgodbe o pariških kadilcih opija. Misliš, da je bil kokainist?«

»Ne vem; nikoli nisem srečal kokamista.«

»Razširjena punčica,« je ko sama sebi zamrmrala. »Se ti ne zdi?«

»Ne vem.«

»V ogledalu pa njegov spačeni obraz s steklenimi očmi.«

»Škoda,« je šepnil.

»A da se ti v našem mestu pripeti nekaj takšnega.« In ga gleda, ko da ni ona njemu, ampak je ravnokar on nji povedal neverjetno zgodbo.

»Zakaj ne,« je rekel. A bil je pred sivim ogledalom v starinski sobi. Mož s skrivenčenimi prsti v njenih laseh, ona pa deklè, ki se vozi v mesto na plesne vaje, ker bo postala plesalka. Njeno vitko telo v tisti mračni sobi. Njeno srce, ki hitro bije pod majhnimi prsmi kakor iz belega kamna zaradi bele majice. Pod oknom za vogalom žena s svečami v modrem papirju. »Prižgite svečo na čast svetemu Antonu Padovanskemu, gospa.« Ozvezdje sveč, ki vse lijejo vosek skozi dim dolgih stenjev. Pešci. Šum korakov. V izložbah zeleni tanki in topovi za otroke. Za vogalom Kanal, ki ima v hladnem zraku med čolni vodo nagubano kakor koža s kurjo poltjo.

»Troje škarij in en nož je imel na polici pod ogledalom. Zakaj?«

Zganil je ramena.

»Škarje menda spadajo zraven,« je rekel in se nasmešnil.

»A kar troje,« je ko sama sebi zamrmrala.« Takó sem se tresla.«

»Škarje menda res spadajo zraven,« je rekel.

»Z vso silo sem krotila drhtenje.«

»Takó sta drhtela oba,« je igrivo rekel.

A njene oči so se strogo zazrle vanj.

»Tisti prsti na moji glavi,« je rekla. »Tisti obraz, ki se krivenči v ogledalu pred mano in ne gleda ne mene ne nikogar. Nič ne gleda.«

Pomolčala je, samo voz je zaplesal in jo zagugal.

»Ko nisem vzdržala več, sem potegnila lase proč. Takrat je kriknil: ‚Ne! Ne! To je zločin!‘ In je bilo, ko da se je prebudil, in hkrati, ko da se bo njegova tiha blaznost spremenila v glasno divjanje.«

Odkimala je.

»Ni mogoče opisati. Bi bil moral videti.«

»Da,« je rekel. A njegova misel ni zraven. Škoda, je mislil, škoda. S čim si je zaslužil, da je imel v svojih prstih njene lase kakor mehke žive rumenosive alge. S svojo anormalnostjo? Z drznostjo, da jo je ustavil na vogalu? A morda pa. Morda zares zaradi drznosti. Poplačan pogum. Kdor ljubi pa ni drzen. To je. Pa spet ni niti s pogumom nič. Če ne čuti zate tega, kar ti zanjo, potem je tudi drznost odveč. A njene lase je vendar imel v svojih dlaneh.

»Kaj misliš?« je vprašala.

»Na Vivaldijevo jesen.«

»A Kras je močnejši.«

»Samo da se mu glasbenik mora komaj roditi.«

Kakor zmeraj čudovito razumna, je pomislil. A ta hip mu je, ko da ni nobene potrebe po kakšnem glasbeniku, ker je kraška narava sama sebi zadosten umetnik. In zanj je živa, tiha in vsiljiva prav zaradi njenih oči in njenega razuma. Zaradi vitkega telesa, ki se sproži v plesu in ki ga ne more imeti rado in ga zaradi tega noč in dan

hromi. Tenki gležnji, ki se sprožijo za rokami in majhne prsi skoraj otroške v spirali plesnega ritma. Zato narava zaradi njenih nezaupljivih oči zanj vsiljiva že prej, ko je ni bilo tu ob njem v kupeju. Že včeraj in predvčerajšnjim in vsak dan vse nazaj do srede poletja.

»Včeraj so šli možje na lov,« je rekel. »Z visokimi škornji mimo rusega grmovja. Kakor gasilci, ki jih bodo škornji obvarovali zubljev.«

»Saj se zares zdi, da je prodril ogenj skozi kamnje.«

»Z akacij in brestov pa so odletavali listi, da so bili po poteh široki krogi bakrenih snežink.«

Pogledala ga je.

»Nekje bova izstopila!« je vzkliknila.

»Prav,« je rekel.

»Reja si bova nabrala. Bova?«

»Seveda bova.«

»Pa čeprav bova mórala potem peš.«

»Pa čeprav!«

In spet se mu zazdi, da je mogoče ustvariti ozračje, kjer bi se našla. Podnebje zaupanja, ki bi odtalilo njeno obrambo. Kajti tudi če nima njene ljubezni, je že njeno zaupanje potešitev. In vnaprej vé, da je to premalo, da ni nič, vendar se preriva skozi vse ovire, da bi prišel do zaupanja kakor do poročstva. Reven nič prijateljstvo in vse take besede, žalosten nič; a vendar.

Ko se je izza skal zasvetilo morje, je vstala.

»Izstopiva tukaj?«

Potem so vozovi trčili in se ustavili. Nalahko je skočila z visoke stopnice, da se je nasmehnil.

»Plesalka,« je rekel.

»Kje je še to!« In je skoraj stekla s proge.

Nato jo je rdeče grmovje okročilo, da je bila vsa sredi gorečih valov. In morje tam spodaj je skrilo svoje sinje gube.

Živi listi za njeno sobo, je pomislil, ker zdaj da bo imela sobo v mestu. Pisan drobec narave za ženo, ki je naravi sestra. Posebno zanjo, ki takó živi z njo, da pozablja na svojo ženskost. In skrivnostno sožitje z veseljem jo navdaja s prešernostjo, ki je hkrati razumna in igriva. In rahločutna, do skrajnih odtenkov prefinjeno rahločutna. In moški ne razume. O, na koliko tipk in strun ne zna še igrati, moški. Takó zamenja njen lahkotni ritem za koketnost in jo skuša zvrniti na zofo kakor zadnjič odvetnik. Ali učitelj plesa v podstrešju, kamor jo je peljal, da bi ji pokazal nenavaden pogled na morje. In tenorist po predstavi. In zdaj ta lasuljar, ki si pomaga do ekstaze z božanjem njenih las.

»Pridi!«

»Sem že tu,« je rekel.

»Nož bi bilo treba imeti,« pravi, sklonjena nad grmora.

»Tudi nož je že tu.«

Ji dati vso ljubezen, si misli, in ne vprašati nič. Niti poljuba. Nič. Takó da se klavrni vtisi počasi začenjajo brisati. In potrebno je, da se splahnejo, ker zdaj je ko metulj ob plamenu. Ne, ne bo se ožgala, njen razum ji je zmeraj obrambni ščit; a igrivost bo načeta. Dati ji slutiti, da je utripanje z ljudmi in stvarmi, za kakršnega tipa, mogoče; da bi ga enkrat čutila, vsaj enkrat vedela.

»Pomagaj mi,« je rekla. »Pretrdo je.«

»Kakor ob žetvi bo šlo,« je rekel in se sklonil nad rdeči grm.

Da, si med tem misli, narediti, da bi prišla do samozavesti. Ne kot plesalka, to zavest ima. Da bi našla dekleško podobo pred moškim, pred njegovimi neumetniškimi očmi. To. In to se pravi, pripraviti jo za ljubezen, a ne zate.

»Dosti ga hočem imeti,« je rekla, ko je bilo njegovo rezilo ob grmu, ki je imel liste iz motnega škrlata v mlačnem oktobrskem soncu. »Vsa soba mi mora goreti kakor tukaj gmajna.«

In gmajna je res samo žareča ljubezen, ki se kakor hournik preliva čez kamne pod blagim nebom. Mlačna morska sapa pa previdno dvori krotkim žarkom in z zapeljivim dihom nalahko premika liste.

»Davi je vse drugače šelestelo,« je rekel.

»Močnejša sapa?«

»Ne. A pred sončnim vzhodom je bila narava skrivnostno tiha in slana je belila negibno tišino. Ko pa se je prikazalo sonce, se je začela slana topiti. Takrat so začeli listi padati drug za drugim.«

Vzdignila je glavo od grma in ga pogledala.

»Ko da se je v grmovju prebudilo na tisoče nevidnih rok.«

»Čudovito,« je zamrmrala.

»In tiste nevidne roke vsenaokoli trgajo peclje, da ves čas šumi dež rdečih listov skozi visoko grmovje.«

Pogledala ga je in v njenih očeh je bila prozorna sinjina. Bežni trenutki, ko se počuti varna in pogleda v svet s svojim skritim bistvom, je pomislil.

Ne izgubi teh oči, si je rekel, tudi če pripravljaš drugemu pot do ljubezni. Imej ti dve jezerci otroške luči. Imej to. Ne daj, da bi spet skrila oči.

»Tam onkraj meje je rej lepši,« je rekel in preskočil zidek.

Bilo je, ko da je planil v rdeč rastlinjak, ki ga okoli in okoli varuje kolobar belega apnenca.

Kakor ponujena sobica za ljubezen, si misli, ko se skloni h grmu. Ona pa molči in tišina je sporazumno sprejeta napetost. In tudi ona jo čuti kot sprejeto; zato molči.

»Na tvojo stran pridem,« je takrat rekla.

»Pridi,« je rekel.

Stopila je na zidek in se v zadregi smehljala.

»Pomagati mi moraš.«

»Plesalki?« je vprašal. »Pomagati plesalki?«

»Saj ne skačem z zidkov!« In se je sklonila in stegnila roke.

Njena kita je prosta v zraku in visi stran od gladkih oblin bele majice. Tenke in za spoznanje priprte ustnice in smeh v očeh. Samo ob ustnicah dve senci rahlega dvoma.

Ujeti jo, ko bo skočila, si misli. Narahlo jo ujeti in jo mehko prižeti k sebi, nasloniti glavo na ramo in ji pogladiti lasé. Iz želje, da bi odbožal z njih spomin krčevitih prstov in senco spačenega obraza z ogledala. A še poprej iz zadržane ljubezni. In jo bo čutila, gotovo jo bo; kakor nedvomno vé zdaj za njegove misli.

»Skoči!« je rekel.

A tisti hip, ko je bilo njeno lice v zraku, je zagledal njegov spačeni obraz v ogledalu takó živo, kakor ga je bila videla ona. Ne, si misli, ne, razločno je rekla, da te ne more uslišati. Ne kazi ji oči, ne kazi jih, ko pa ne moreš brez njih.

In umaknil je glavo, ko je skočila, in napel roko, da se je uprla nanjo.

»To je cela butara!« je vzkliknila in vzdignila že pripravljene šop s tal z nasmeškom, v katerem je bila zadre-

ga otroka, ki bi se rad približal nepoznanemu otroku, a se ne upa.

On pa je takrat že sunkovito rezal veje, ko da mora pogasiti ves ogenj jesenskih grmov.

BREZVETRJE

Impresija

Burja se je nehala zaganjati v okna in v stene, utrudila se je kakor težak, ki nima več moči, da bi se še upiral z rameni v tovor. In takoj, ko je nastala tišina, je barva sončnih lis na strehi nasproti postala topla in domača. In bela muca se je izmuznila iz strešnega okna in šla počasi, skoraj z užitkom počasi čez rdečkasto luč na koricah.

Sedél sem za mizo, in ker je hiša onkraj ulice samo štirinadstropna in nižja od naše, se mi je zdelo, da se pretaka sončna svetloba z nasprotne strehe naravnost na mojo mizo. Ko da sploh ni vmes globoke soteske z ulico. In kakor da morje in obrežje nista na koncu ulice, ampak vsenaokoli mojega okna. Sredi zimskega dne podoba o poletju! In sredi občutka, ki je soroden domotožju, se človeku naenkrat zazdi, da je ustvarjen samo za gorkoto svilenega sipka na produ.

Takrat sem se zavedel njenega glasu pred sabo na mizi.

Bil je njen glas, kakor zmeraj za tistim imenom v radijski postaji, a zdaj je bil hkrati tudi v jezercu opečnate popoldanske luči, ki se je nabirala na kristalu pisalne

mize. Bil je znan glas napovedovalke, ki vse dni prisrčno nagovarja nevidne poslušalce, a vendar tisti hip ni bil več uraden in splošen. Meni je govoril. In bilo mi je, ko da ga od zdavnaj poznam, in obenem, ko da ga prvič takó razločno slišim. In presenečen sem bil, da nisem prej vedel, kako čudovito je mehek. Mehek in igriv. Nekako kakor rahlo obziren in obenem z odtenkom otroške nagajivosti v sebi. Ko da bi na koncu stavka zmeraj zazvenela srebrna kroglica v njenem grlu. A ob začetku novega stavka potem spet tisti na pol pretrgani dihljaj, ki še ni premagana plahost in je prav zato prisrčen in neverjetno čaroben.

»Poslušajte zdaj Mozartov koncert . . . « je rekla in bilo je, ko da je to povedalo dekletce, ki je moralo stopiti na stolček, da je lahko doseglo mikrofona. Takó je bil njen glas zvočen in isker. Vendar, in to je bilo še bolj presenetljivo, prav v ti zvonki igrivosti je pritišano brnel odmev pradavnega ženskega zmagoslavja. Starodavna zmagujoča samozavest, ki jo razodeva na pol prikrit smehljaj. Podtalni tok samosvoje strasti, ki se preliva v duhovito nagajivost.

O, poznam čar ženske-otroka! Vera za ljubezen, kjer je vse premagano in izgorelo, a obenem vse še isti hip nedoseženo in na pol neznano. To so tla, na katerih se porajajo zmeraj novi izvirk in so vsi enako srebrni in samostojni v izbiri poti. To je mladost, ki vzklije vsak hip

znova, zapovrstjo, in človek hití za njo v vse smeri, da bi se v nji prenovil. In vse je omamno kot blaženost in vse je spet boleče kakor novo rojstvo. Vse dozoreva in vse se hkrati spet začinja. Vse pelje v obup in obenem rešuje iz obupa.

In prav zato, ker me je takšna ljubezen nekoč rešila smrtnih podob, je bil zdaj njen glas kot čudežno odkritje. A tisti hip nisem videl ne njenega dekliškega obraza niti gibov njenega telesa, ki je moralo vsekakor biti drobno in vitko. Mislil sem na vse mogoče, na dosti grdega in na zelo malo lepega, ki nam ga je zgodovina dodelila, a kakor se ob zvokih simfonije zbudi v človeku to, kar je bistvo njegovega življenja in kar glasba vzdiguje iz brezoblične teme, takó je melodija njenega glasu blažila vsa nasprotja in vse dvome.

Bilo je, ko da se je silovita burja premagana umirila po določenem in odsekanem ukazu in je to blaženo tišino takoj zalila mehka zvočnost njenega govora. In lepota in mladost slovenske besede je bila v aparatu na mizi in v radijskem studiju onkraj Debelega rta, a še bolj je bila tisti hip raztopljena v ozračju nad mestom in nad pristanom. Bila je blagoglasnost besed, ki imajo v ti pokrajini ob morju od vekomaj priznано in v naših srcih nikoli zanikano domovinsko pravico. Kakor pesem ribičev, ko se tunere in bragoci odpravljajo od brega ponoči na lov. Kakor fantovski zbor v rebri nad strmo oba-

lo iz kraškega apnenca. A te besede vendar bolj skoraj samo prišepetane, skoraj bolj izpoved mehke dekliške ljubezni. Takó da so bile zame tiste besede jezika, ki je moj materin jezik, a obenem kakor da deviška nedotaknjenost tistih besed prihaja iz daljne pokrajine otroških želja, ki se nepričakovano uresničujejo.

Saj, prav gotovo, če bi pripovedoval tujemu človeku o teh vtisih, bi nedvomno prijazno pripomnil, da so precéj nejasni in zapleteni. A mi tržaški ljudje zelo dobro vemo za to presenečenje ob melodiji slovenske besede. Takó nam je v takšnih milostnih trenutkih, ko da jih ne poslušamo, ampak jih dihamo, tiste besede. Posebno če nas lepota obišče neoznanjena in nepričakovana. In kakor so v resnici nekaj neotipljivega in zračnega, tiste besede, so nam iakrat resnični predmeti. Beli kamni na bregu. Borovci. Beli vogali naših hiš. Jadra. Čolni. Parniški dimniki. Mi sami pod jambori in pod borovci. Mi na ulici, ki gre na obrežje. In kakor besede so tudi naša čustva neotipljiva, a spet tudi silna kot veter v jadrih.

In takó mi je bilo, ko da črke, ki jih je pisalni stroj s svojimi hitrimi kljunčki pribijal na beli list, ne sestavljajo besed, ampak otipljive predmete. In takó so bile moje pisane besede živa resnica ob njenem glasu tudi potem, ko je mrak potegnil svetlobo s strehe nasproti.

O, seve, sem si mislil, marsikateri zagrenjen in otožen državljani mi lahko ugovarja, da ne pisana ne govorjena

ne péta beseda ni ne hiša ob morju ne vinograd ne pašten na bregu, še manj pa ulica in trg velikega mesta. In rekel sem si, da bi imel prav. A obenem sem zagotovo spet vedel, da bi tudi ne imel prav, čeprav ni lahko razglablјati, koliko bi in koliko ne bi imel prav. A zadosti je, da pomislimo na samozavest človeka, ki reče: »Dosegel bom to.« In doseže. Ali pa na človeka, ki reče: »Postal bom to.« In postane. Tedaj beseda v resnici postane meso, to se pravi resnica.

Isto je lahko tudi z mojo pisano besedo, sem pomislil, in mislil sem na to tudi pod noč, ko so bile okoli mene tržaške ulice. Ker čudež se je nadaljeval. Prižigali so se na križiščih rdeči semaforji, se utrinjali, se potem vžigali zeleni, in bilo je, ko da jih prižiga in ugaša ona. In šel sem mimo redarja, ki je stal na križišču, in kakor vse dni je urejal tok ljudi po belem hodniku čez široko ulico, in bilo je, ko da je tudi on njen znanec, tudi on tam po naročilu njenega igrivega glasu. In tudi množica na pločnikih zaradi njene čarovnije dobra in prijateljska množica in tudi časniki v kiosku nič več ne meni ne nam sovražni časniki in nič več nam sovražni članki v časnikih. In to drago tržaško mesto, se mi je zdelo, ni več okrogla past, v katero smo ujeti med griči in morjem, ampak je zaradi mehkega dekliškega glasu onkraj Debelega rta nebeško prebivališče ob zelenem morju in ljudje v njem pijejo sonce in se ljubijo na soncu. Še zmeraj so seveda

italijanski in slovenski ljudje, a italijanski ljudje niso nič razdraženi, ker se slovenska beseda sprehaja po Korzu in po obrežju. In to je njena zasluga! In ves iz sebe sem hodil po večernih strugah med hišami in neonski napisi po zidovih so bili prozorne žile, po katerih se pretakajo sokovi naše pokrajine. Sok zelenega in sinjega morja in rdeči vinski sok z brega in svetla in mlečnata poletna svetloba.

NA KONCU POMOLA

Zdravo,« je rekel, ko je stopil v gostilno.

»Prav,« je rekel Riko. »A si dolg ko kvatre.«

Stal je prislonjen k točilnici, ki je bila obita s sivo cinkovo pločevino, in držal pletenko pod pazduho.

»Sit sem že tega čakanja,« je rekel.

»Hitel sem, kar se je le dalo.«

Tedaj je videl, kakó je pri mizi v kotu pozdravljala goste. Smola, je pomislil, zdaj bo odšla.

»Kako je s stvarjo?« je vprašal Riko.

»Vse v redu,« je raztreseno rekel.

»V redu, kakó?«

»Jutri ti prinesem,« je rekel. In ozrl se je prav v hipu, ko je šla mimo in bežno pozdravila z gibom glave.

»Gotovo?« je vprašal Riko.

»Gotovo.« In mislil si je, da bi ga pustil in jo dohitel. A Riko ga je čakal zaradi te šmentane zadeve in zdaj ne more kar tako stran. Marta pa je pogledala izza mize za njo, ko je šla mimo njega; hotela je videti, kakšen bo njegov obraz. Saj. Nekaj vé. Gotovo, da vé, če ne, ne bi gledala hkrati njo in njega. A ni prav, da vé.

»Potem je prav, če je vse v redu,« je rekel Riko.

»Da. Vse v redu je.«

A ne bom je dohitel, si misli; ker niti ne vé, v katero smer je zavila. A jo bo vendar iskal. Pa čeprav ji ni nič do tega. Nič od nič ji je vse to njegovo na videz neprizadeto, a v resnici zelo prizadeto prizadevanje. Ko prah ji je vse to. A on jo ima pod kožo kakor pivec alkohol. Kakor kadilec nikotin. Zato, Riko, oprosti, a jaz grem.

»A zdaj moram iti,« je rekel.

»Tudi jaz grem,« je rekel Riko.

»Potem pojdiva,« je rekel; a je nemogoče, da bi jo našel, je pomislil. Kje neki. Gotovo, da je po samotnih nočnih ulicah dosti laže kakor čez dan skozi šunder in procesije pešcev, a vendar je zdaj že daleč. Morda pa. Morda vendarle, kdo ve.

»Žena me čaka,« je rekel Riko in prijel za vrat pletenke, ki je do zdaj čepela pod pazduho. Takó mu visi na koncu desnice kakor rumen zvon.

»Pozdravi jo.«

»Že prav.«

»In naredi, da bo imenitno.«

»Nič ne skrbi. Zelo imenitna reč bo.«

»Potem adijo.«

»Drži,« je rekel Riko. »Potem jutri.«

»Adijo,« je še rekel na vratih in hitro odšel. Ne bom je več našel, je pomislil. Če je šla domov, je že doma. A kdo vé, kam je šla. Nič, nocoj ne bo nič, niti videl je ne bom.

A vendar je od sile, da takó odide meni nič tebi nič. A je takšna, ne prideš ji do živega. Dekliški čar, ki se je nanj cepila nagajivost. Smeh kot oklep za protislovne misli. In jeza, ko se ji zdi, da je v besedah, ki so sprejele igro, posmehovanje. Pa spet nič več vsega tega, ampak samo hladen razum.

Hodil je po pločniku. V ti uri je mogoče zaslediti tudi v daljavi samotno silhueto. A redki pešci nimajo njene postave in vsak gre razločno v svojo smer. Na križišču pa semafori skrbno mežikajo, da bi premagali spanec. Zdaj pobliskavajo na križišču luči samotarskega avta in mečejo spenjene pljuske ob vogal sive hiše.

Saj ni takó kasno, je mislil, a burja je prejšne dni takó natepla in ukrotila meščane, da se skoraj ne zavedajo nove tišine niti tega, da visi anemična megla nad hišami. Pravzaprav bolj ko prava megla medla zaprašenosť nad svetlobo uličnih žarnic.

Srečati jo zdaj, si misli. A je ne bo. Srečati jo na obrežju in iti z njo na pomol kakor poleti. A ne bo nič. Ni takó klavrna, da bi zdaj kolovratila po luki. Saj ni september. Saj ni oktober.

A je vseeno zavil proti obrežju.

Lampijoni se izgublajo v nedogled in se raztapljajo v megli, široka planjava asfalta se svetlika, ko da so jo potresli z mokro soljo. Tu na bregu pa megla za spoznanje bolj gosta. Nekak prihajajoč, razredčen dim. In krenil je

na pomol, da bi se približal morju. Nikakšna tolažba ni to, a vendar je mokri element varianta. Posebno v noči. In posebno če visi takšen rahel mrč nad temno vodo, takó da se je skoraj dotika, a je vendar še plitev prostor vmes, skozi katerega lahko odlezejo misli. Ko da je voda človeku nekaj dolžna. Od zdavnaj neporavnan dolg, ki je zmeraj samo obljubljen, samo prišepetan kakor skušnjava. In v srečnih urah ga morebiti celó zaslučiš, medtem ko ti potem, v trpkih trenutkih, ni prav nič v tolažbo. Samo prazen amfiteater pred tabo, pomol pa oder, na katerem ne veš, kakšno vlogo igraš. Vendar, zmeraj znova si tu, kakor vratarica, ki vse večere presedi pred vežo in pred morjem na pritlikavem stolčku. Poleti se-veda.

Šel je proti koncu, kjer se svetloba obrežja ublaži in je tudi Veliki trg daleč zadaj oddaljena tiha sobana z brezštevlnimi mlečnimi grozdi na kandelabrih. Takó, v megli, skoraj skrivnostna sobana. Na koncu pomola bo slišati čebnrnanje vode ob stopnicah. Temne gmote na levo pa ni mōč dobro videti kakor druge dni, ko ni meg-le in se stari svetilnik težak vzdiguje iz mraku skladišč. In potuhnjena zdaj tudi luč s kratkimi zelenimi utrinki nad to gmoto. Pa rdeča, ki mežika na drugi strani. Kakor varne iskre na črni utrdbi, med kopno zemljo in neskončno vodo, vmes pa hangarji polni stare tržaške zgo-dovine. In vse zadelano z velikimi culami teme, nad

vsem pa kroženje dveh žarkov iz steklenega svetilnikovega očesa, ki se neutrudno vrti. Zdaj zaradi megle precej krmežljavega očesa.

A nje ni. Morda pa, kajti precéj senc je videti na skrajnem robu. Zaljubljeni, kljub decembru vztrajni zaljubljeni, ki hočejo tiho prostranost za ozadje svoje ljubezni. Takó tukaj tudi onadva tisti poletni večer, in takrat edinkrat vse takó, ko da se bo začelo, ko da ona pričakuje, da se bo začelo. A nekatere ljubezni so kakor žarnice, ki imajo pretrgano nit; samo neznaten premik bi zadostoval in naredil bi se spoj in nit bi vzžarela. A bil je prvi sprehod in bal se je, da se mu bo odtujila, namesto da bi sledil namigu ozračja.

Konec pomola; a vse je skaženo, ker je preveč ljudi. Ni zarotniško ločenih parov po kamnitih klopeh, ampak skupina, ki se premika v krogu, ko da je samotni ribič ujel neverjetno jeguljo, ki je zbrala okoli sebe vso pazljivost ponočnih gostov. Ne, postava v uniformi je na sredi.

»Si telefoniral?« je vprašala postava v uniformi.

Druga postava v uniformi je zamrmrala, kakor da je.

Oba sta mlada in hitrih gibov, kot sinova, ki ta hip prvič prevzemata posle po upokojenem očetu, prav takó možu v uniformi. Telo, ki leži na sredi, pa je zelo ozka in dolga sipa, vsa črna in mokra zaradi črnih hlač, ki se odcejajo na skrili. Podolgovat in poraščen kristov-

ski obraz, nič star, ampak udrt in koščen, ko da mu je sol vzela meso kakor razjé morská voda ves agavin list in pusti samo trda vlakna. Ob gležnjih so hlačniki povezani, čevlji šilasti in speti z žico. Takó si preveže hlačnike kolesar.

»Slekel je jopič, preden se je vrgel,« je rekel glas v gruči.

»A takó,« je zamomljala postava v uniformi. Zdaj stoji razkoračen nad sklizko sipo in vzdiguje suhe prekle rok s tal.

»Carinik je spustil jopič k vodi, da se je ujel nanj,« je spet rekel glas v gruči. A to je dekle v rjavem plašču, ki drži roke daleč od sebe kot mehanik, ko ima strojno olje na prstih, a ne utegne po cunjó, ker je ves prevzet od razlage, kaj je manjkalo stroju.

»Premislil si je,« je rekla. »Sam je priplaval k stopničkám.«

Postava v uniformi pa ta čas naprej in naprej vzdiguje iz luže na tleh dve suhi veji in ju upogiba z močnimi sunki, da bi ju do kraja odlomila, ker sta pravzaprav v sklepu že nalomljeni in mlahavi. Prav takó trza druga postava z razcefranimi hlačniki, ki zato čudaško kolesarijo po zraku; kraki na hrbtu ležečega jastoga. Telo pa nalahko stoče, komaj slišno hrope od krčevite telovadbe, a je presuho, da bi bilo kaj vode v njem. Glava je obrnjena stran in gruča ji obrača hrbet, takó da usta ne-

opazno stisnejo lepljivo slino in jo spustijo na skril. Tedaj se veke za spoznanje privzdignejo in v reži zabliskne siv žarek sovraštva.

Siromak, si misli, prav takó malo kot mi potrebuje umetnega dihanja in menda bi najrajši osvobodil noge in scebal stran tista dva, ki mu lomita ude.

»Dobro, da zna plavati,« je reklo dekle s stegnjenimi rokami.

A tedaj so z obrežja zavile avtomobilske luči in skrlí pomola so se vzdignile kakor nabuhle pogače. Daleč so še, luči, in takó je še bolj vidna ločenost mesta, ki je zaradi megle še bolj odmaknjeno. A plima svetlobe se počasi bliža skozi sitast oblak, skrlí po tleh pa so zmeraj bolj nabrekle kakor kockast papir pod debelo lečo. Vendar se dolgi pomol krči pred slepečim napadom, ki požira temo za sabo, dokler se luči ne utrnejo in je naenkrat tisti predmet ves tuj, tako bel, v umirajoči svetlobi lampijonov, ki jih megla počasi ovija v svoje lene spirale. Kakor kača je megla zaspano splezala po drogu in liže velike grozde, ki so svetla vimena prozornega mleka. In belo vozilo je pritlikav izum bitij s kopnega, skromen in v zadregi ob brezmejni samoti morske ravni, neroden zaradi svoje železne škatle; a prišel je po svojega člana, ki ga je morje odklonilo. In odpeljal ga bo spet tja dol na kopno, v prebivališče, kjer so si majhna bitja prižgala

luči pred vežami, da jim preganjajo strahove, ta čas ko so skrita v celicah kamnitega satja.

»Gotovo ga zebe,« je rekel mlad moški z naočniki. Nič ni podoben zdravniku, ampak kakor bokсар z močnim vratom, ki je z enim samim udarcem položil na tla nasprotnika, a je vendar samovšečno usmiljen do njega.

»Zavijte ga v plahto,« je otroško udobrovoljen še rekel.

In postavi v belih predpasnikih, ki sta bili stopili iz krotke hišice na kolesih, ovijata v plahto svojega člana, ki leži v mokri srajci in v mokrih hlačah na skrli decembrske noči.

Potem so luči jeklene živali sramežljivo obrnile svoj pogled in na tleh je ostala samo luža.

»Kje si bom umila roke?« je vprašalo dekle in še bolj pomolila dlani od sebe.

Pomagala ga je vleči iz vode in ima občutek, da se je dotaknila grotesknega bitja, si misli, a se bo kljub vsemu vendar mórala tudi sama vrniti med tiste kamnite panje, odkoder je prišla.

Vračal se je. Na morju je v daljavi hripavo trobil parnik sredi megle. Tam je gotovo dosti bolj gosta. Revež pa bo nocoj spal v čistih rjuhah in na toplem. In to je zaenkrat menda vse, kar je hotel.

Nje pa ni. In niti objetih dvojic, ki kakšenkrat kljubujejo celó burji. Namesto nje to koščeno telo in obraz, ki

je pokrit z dolgimi kocinami. A obenem čuti, da je na nek način njegova ljubezen zaradi tistega telesa vse bolj veljavna. In vidi njen pobiti obraz, ko pravi, da ne more vaditi na klavirju zaradi bomb nad Egiptom in zaradi krvi na Madžarskem. In mu je, da bi hitreje stopil in ji na Borznem trgu v telefonski celici povedal o revežu na koncu pomola; obenem bi ji razigrano zaupal, da jo je iskal. Pri tem pa bi bil zelo veder v glasu, ko da je našel srečo, ker bo brezdomec spal na gorkem, a še bolj zato, ker ji lahko govori. Ne, ne, vedela bo za njegove misli pod tistimi veselimi stavki in mu bo neprizadeto ponagajala, kot zadnjič, da mu je vsak izgovor dober. In bo odšel nepotešen iz tiste celice kot iz mučne spovednice z debelimi stenami in z debelimi vrati.

A vseeno je krenil proti Borznemu trgu, hitro, da se ne bi premislil, kajti zaveda se, da je ujeto bogastvo srca razsvetljena luka, ki noč za nočjo izgoreva v svoji nerodovitni luči. In da je tavanje po zameglenem pristanu nesmisel. In ko je prečkal cesto, je šlo mimo njega dekle in je videl, da je tista, ki drži roke od sebe, ko da razkazuje spečim hišam svojo potrebo po očiščenju.

Potreba po očiščenju, si posinehljivo misli, v klozetu bara na vogalu si bo umila roke! A mora ji povedati o teh stegnjenih rokah, ki so zares kot okužene po nalezljivi revščini. Mora ji povedati, ker bo nesrečnež drugačen, če ji bo povedal, skoraj vzdignjen iz pogina bo,

skoraj rešen. Pa to mora tudi slišati, o ustih, ki na skrivaj, za nogami nočnih radovednežev, izpljunijo slano slino, medtem ko šine skozi priprte veke sovražen preblisk. To mora slišati.

In naglo je zavil za vogal, medtem ko se je daleč na odprtem morju globok glas trudil, da bi premagal meglo, ki ga je dušila, in zateglo moledoval pomoči.

www.omnibus.se/beseda

ISBN 91-7301-276-9